

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SKÝRSLA

UM

HIINN LÆRÐA SKÓLA Í REYKJAVÍK

SKÓLAÁRIÐ 1862—63.

EFTERRETNINGER

OM

LATINSKOLEN I REYKJAVÍK

SKOLE-AARET 1862—63.

REYKJAVÍK.

Í PRENTSMÍÐJU ÍSLANDS. E. ÞÓRÐARSON.

1863.

SKÝRSLA

UM

HINN LÆRÐA SKÓLA Í REYKJAVÍK

SKÓLAÁRID 1862—63.

EFTERRETNINGER

OM

LATINSKOLEN I REYKJAVÍK

SKOLE-AARET 1862—63.

REYKJAVÍK.

Í PRENTSMIDJU ÍSLANDS. E. ÞÓRDARSON.

1863.

Það hefur þegar æði-lengi verið rætt og ritað mikið um það, hversu bóknámsiðkendur fækkuðu, eigi að eins í blaðinu „Þjóðólfi“, 10. janúar, 26. febrúar og 18. marz þ. á., heldur og í grein nokkurri nafnlausri í Berlingatiðindum, í októbermánuði 1862, og farið um það þeim orðum, að hætta væri af því búin, að eigi fengjust nógir í embættin, einkum í prestsembættin, rjett eins og það væri ætlunarverk latinuskóla, að sjá um fjölda bóknámsiðkanda, en eigi, hvernig þeir yrðu að sjer, og hefur blaðamaður sá, sem í guðræknisákafa sínum að útvega presta í þau brauð, þar sem af sumum tekjurnar eru eigi meiri en húskarlakaup í öðrum löndum, eigi tekið eptir, eða eigi viljað taka eptir þeim skýringum, sem jeg kom með í skólaskýrslunni fyrir árið 1860—61, og ætlaði jeg þó, að jeg gæti friðað hann með þeim, þar sem jeg sýndi fram á, að slíka fæð skólapilta hefði áður að borið í skólasögu vorri, og þó hefði allt með feldi farið; jeg sýndi þá fram á, á 7. bls., að skólapiltar hefðu í Bessastaðaskóla 1808 að eins verið 16, og að þeir að meðaltölu frá 1805 til 1816 hefðu eigi verið fullt 26, þar sem skólapiltar tvö hin síðustu árin hefðu eigi orðið færri en 30 hjer í Reykjavíkurskóla. Vjer þekkjum eigi nógsamlega sögu skólanna í Skálholti og á Hólum. Það er næsta illa farið, að ekkert skjalasafn eða embættisbækur eru til hjer í skólanum frá eldri tímum, en frá því skólinn var fluttur að Bessastöðum; en það er alkunnugt, að slíta varð einatt skólanum um hávetur sökum vista-skorts, og hafa þó slík atvik naumast getað aukið aðsóknina að skólunum, og bætti það þá að minnsta kosti eigi úr skólapiltafæðinni, að stúdentar væru útskrifaðir úr heimaskóla, því eptir því, sem mjer er kunnugt, var fyrst farið að út skrifa pilta úr heima-skóla, eptir að skólinn var fluttur frá Skálholti og suður til Reykjavíkur, 1784, og munu þeir þó hafa verið fáir; og jafnvel þá verður það að eins sagt í óeiginlegum skilningi, að piltar hafi verið útskrifaðir úr heimaskóla, því að þeir voru útskrifaðir af biskupum landsins (dr. Hannesi Finnssyni og Geir Vidalin); og hafa biskuparnir allajafna hjer á landi verið taldir forstöðumenn hinnar lærðu kennslu, með því að þeir voru ávallt sjálfir viðstaddir við prófin í

Der har nu i længere Tid været saa megen Omtale om de Studerendes formindskede Antal, ikke blot i Bladet »Þjóðólfr«, 10. Januar, 26. Februar og 18. Marts d. A., men ogsaa i en Artikel af en anonym Forfatter i Berlinske Tidende i Octob. 1862, som faretruende for Embedernes, navnlig de geistlige Embeders Besættelse, ligesom Quantiteten, og ikke Qualiteten af de Studerende var en lærd Skoles Opgave; den Journalist, som i sin religiøse Iver for at skaffe Præster til Kald, hvoraf nogle ikke afgive en Gaardskarls Provenue i andre Lande, har ikke lagt eller ikke villet lægge Mærke til de Oplysninger jeg meddelte i Programmet for 1860—61, hvorved jeg mente at kunne berolige ham med, at en saadan Freqvents-Aftagelse var forekommet för i vore Skole-Annaler, og dog var alt löbet taaleligt af; jeg viste nemlig Pag. 7, at Discipelantallet i Bessestad Skole havde været 16 i 1808, og Gjennemsnitsantallet fra 1805—1816 af de Skolesögende havde været under 26, medens Discipelantallet i de 2 sidste Aar ved den herværende Skole dog ikke var gaaet under 30. Vi kjende ikke Skolehistorien tilstrækkelig fra Skálholt eller Hólum. Det er meget at beklage, at intet Archiv eller Protocoller existere ved Skolen fra et tidligere Datum end dens Forflyttelse til Bessestad, men det er notorisk, at Skolen ofte maatte hæves i Vinterens Hjerte formedelst Mangel af Forsyning, og en saadan Incidents kunde dog neppe være til Fordeel for Freqventsen, som dog ikke idetmindste dengang understøttedes ved Privatdimissioner, der först, saavidt vides, indførtes i et meget indskrænket Antal efter Skolens Forflyttelse fra Skálholt til Reykjavik 1784, og selv dengang bliver det i uegentlig Betydning, at Dimissionerne kunne kaldes private, i det disse kun foretoges af Landets Biskopper (Dr. Hannes Finnsson og Geir Vidalin), som alletider her i Landet ere blevne betragtede som Chefer for den lærde Undervisning, idet de alletider ved deres personlige Nærværelse controllede Examina i Skolerne, hospiterede

skólunum, og sáu um, að þau færu fram, eins og vera þar, reyndu sjálfir þekkingu þilta við og við, þegar minnst vonum varði, og sumir þeirra, t. a. m. Brynjólfur Sveinsson, kenndu þar sjálfir, og voru allir, til þess um miðju fyrri aldar, skólamenn; guðfræðisnámið og málfraeðisnámið var þá eitt og hið sama hjer á landi, eins og á Englandi enn þá, og, að því mjer er kunnugt, í Svíþjóð. Í stuttu máli biskuparnir höfðu mesta hlutann af störfum skólameistarans núna, en þá var *rector* og *conrector*, sem svo voru kallaðir, í öllu verulegu hið sama og undirkennarar nú. Að út skrifa þilta úr heimaskóla, það er að segja í þeim skilningi, að þeir yrðu þegar prestar, sem útskrifaðir voru af þeim, er tekið hefðu embættispróf í guðfræði, án þess að hafa á hendi opinbert kennsluembætti, og án þess að nokkurt eptirlit væri með því haft af hálfu hins opinbera, það hefur vissulega hafizt fyrst nokkru eptir síðustu aldamót, því að það er svo sem auðsætt, að hjer verður eigi til greina tekið, að þeir, sem tekið höfðu embættispróf í guðfræði eða öðrum vísindagreinum, út skrifuðu þá, er síðar gengu undir hið fyrsta próf við háskólann eða próf við hina lærðu skóla. Það mun því eigi hafa staðið lengur en frá byrjun þessarar aldar og til þess 1830, að þiltar voru útskrifaðir úr heimaskóla, án þess að skólinn hefði neitt eptirlit með því; og er sá tími minnsti hlutinn af þeim tíma, sem latínuskólar hafa staðizt; því þeir komust á nálægt miðri 16. öld. Það hefði lýst langtum meiri velvild til skólans, og fúsleika, að kannast við aðgjörðir hans, ef ábyrgðarmaðurinn hefði látið þess getið, að af þeim, sem út hafa skrifað síðan 1853 (það ár var hið fyrsta að jeg út skrifaði nokkurn), hafa 3 fengið *laud.* til embættisprófs í lögfræði (og þeir gátu þó eigi farið að taka embættispróf fyr en 1859, þess vegna í 4 ár, þ. e. næstum 1 á hverju ári), sem að eins 2 Íslendingar höfðu fengið síðan 1810, og sömuleiðis 1 til embættisprófs í læknisfræði, og það hafði engum hlutnast síðan 1844. Síðan prestaskólinn var stofnaður, eru því nær allir hættir að lesa guðfræði við háskólann. Af þessum sökum hef jeg frestað prentun skólaskýrslunnar, uns inntökuprófið væri búið í haust, með því von er þá á fleirum, sem í skóla vilja komast, svo að sjá mætti, hversu margir þeir yrðu alls, sem í skólann kæmu, ef mönnum kynni að verða það hugfró. Það, sem almenning fýsir hvað mest að vita, nöfn þeirra, sem út voru skrifaðir, tala og vitnisburðir, það er fyrir löngu auglýst í blöðunum. Að öðru leyti þarf jeg engum grein að

i disse, i hvilke nogle af dem, som Brynjólfur Sveinsson, gave Undervisning, og vare alle indtil Midten af forrige Aarhundrede Skolemænd; det theologiske og det philologiske Studium faldt dengang sammen her i Landet, ligesom endnu i England og, saavidt vides, i Sverrig; kort sagt: Biskopperne udövede störste Delen af Rectors nuværende Forretninger, medens den dengang saakaldte Rector og Conrector i det Væsentlige svarede til de nuværende Adjuncter. Den private Dimission, sc. i den Betydning, at Personer, dimitterede af theologiske Candidater uden Ansættelse i den offentlige Undervisning, og dimitterede uden nogensomhelst Control fra det Offentliges Side, umiddelbart bleve befordrede til geistlige Embeder, tog uden Tvivl sin Begyndelse nogle Aar inde i dette Aarhundrede; thi at theologiske og andre Candidater dimitterede saadanne, som senere underkastede dem Examen artium eller Pröver ved de lærde Skoler, kommer her naturligvis ikke i Betragtning. Privatdimissionen bestod saaledes ikke længere end fra Begyndelsen af dette Aarhundrede, indtil den begyndte atter at controllers af Skolen circa 1830, en forholdsmæssig kort Periode i de lærde Skolers Existence, som tog sin Begyndelse omtrent i Midten af 16. Aarhundrede. Det havde röbet en meget större Velvillie mod Skolen, og Tilböielighed til Anerkjendelse af dens Virksomhed, hvis Redactoren havde anført, at af de siden 1853 Dimitterede (dette Aar var nemlig mit förste Dimissionsaar) 3 have erholdt Laud til juridisk Attestats (og Embedsexamen kunde de ikke begynde at tage för 1859, altsaa i 4 Aar, 2 næsten 1 hvert Aar), som ingen Islænder, med Undtagelse af 2, havde erholdt siden 1840, og 1 til chirurgisk-medicinsk Attestats, som ikke var sket siden 1844. Det theologiske Studium ved Universitetet er næsten ophört siden Præsteskolens Oprettelse. Af disse Grunde har jeg, da flere Aspiranter ventedes til Efteraarspröven, udsat Programmets Udgivelse til dennes Tilendebbringelse, for at de Optagnes samtlige Antal kunde til om mulig Beroligelse overskues. Det som mest interesserer Publicum, nemlig Dimittendernes Navne, Antal og Charakterer, er alt for længe siden blevet bekjendtgjort i Bladene. Iövrigt skylder jeg ingen Regnskab for Perioden for Pro-

gjöra fyrir því, hve nær skólaskýrslan kemur út, nema ráðherra-
einum, og athugasemdum mínum um það efni, bæði í skólaskýrsl-
unni 1851—1852 og skólaskýrslunni 1860—1861, er einungis beint
til ráðherrans, og með því hann hefur eigi að þessu fundið nú í
samfleytt 11 ár, er það auðsætt, að hann lætur mig þess sjálfráðan,
hve nær skólaskýrslan kemur út, allt eptir því, sem mjer þykir
hentast, og því fer jeg bæði nú og framvegis eptir atvikum, t. a.
m. hve nær bækur þær koma hingað, sem um er boðið, svo að
þeirra, sökum endurskoðunar reikninganna, verði getið í skóla-
skýrslunni (í fyrra varð að eins fáeinna þeirra bóka getið, sem
keyptar voru, enda þótt skólaskýrslan kæmi út að eins rúmum
mánuði áður). Enn fremur verður prentun skólaskýrslunnar að
líkindum að staðaldri frestað framvegis þangað til á haustin, til
þess að þeirra verði þar getið, sem í skólann koma, því að skóla-
árið er eigi á enda fyr en 30. dag septembermánaðar. Í stuttu
máli: það, að hafa skólaskýrslurnar sem fyllstar, það ræður meira
hjá mjer, en ráðherraboðið, að þær skuli koma út á undan vor-
prófinu; það getur vel átt við í dönskum skólum. Fyrir þessi af-
brigði er það að jeg hef gjört afsökun mína fyrir ráðherra-
num. Boðsrit til að heyra á prófið, 14 dögum áður en það væri haldið,
eins og boðið er, mundi hjer verða gagnslaust, með því það gæti
að eins borizt til Reykjavíkurbúa, en alls eigi orðið kunnugt upp
til sveita á svo stuttum tíma. Það er líka sú bót í máli, þótt skóla-
skýrslan komi eigi út, að það er auglýst í »Þjóðólfi« hjer um hálf-
um mánuði á undan, hve nær prófið byrjar, en venjulegast kemur
ekkert út af þessu boði; því að mjög sjaldan eru nokkrir af bæjar-
búum viðstaddir við prófið, og það jafnvel eigi þeir, sem syni eiga
í skólanum, og einn þeirra var einu sinni sjálfur ábyrgðarmaður
»Þjóðólfs«, og minnst þess enginn, að hann nokkra sinni hafi
verið þar viðstaddur.

Skólaskýrslur mínar eru svo óheppnar, að honum líka þær eigi;
hann lastar þær með mjög hörðum, og jafnvel meiðandi orðum,
en kemur þó eigi með svo mikið sem eina ástæðu fyrir því, að
þær sjeu ósamanhangandi eða ófullkomnar. Það, að finna má
margar af uppástungum, og ef mjer hefði eigi sökum veikinda verið
þess varnað að gefa sjálfur út skólaskýrsluna í fyrra, að þá hefðu
allar uppástungur alþingis og skólamálsnefndarinnar, sem hann var
sjálfur einn í, fundizt í skólaskýrslum þessum, nema sú ein, að út
skrifa úr heimaskóla, það virðist mjer að hefði átt að mæla nokkuð

grammets Udgivelse uden Ministeriet, og mine Bemærkninger i denne Anledning saavel i Programmet 1851—1852, som i Programmet 1860—1861 ere udelukkende rettede til dette, og da samme, ved at lade den upaataalt i 11 Aar, har aabenbart stillet Udgivelses-Perioden til min Discretion, retter jeg mig baade nu og fremdeles efter hvad Omstændighederne maatte fordre, som f. Ex. de bestilte Bøgers Ankomst hertil, for at disse for Revisions Skyld kunne blive optagne i Programmet (ifjor kunde kun yderst faa af de anskaffede Bøger opgives der, skjönt Programmet udkom kun en rum Maaned tidligere). Endvidere udsættes Programmets Udgivelse, formodentlig for bestandig, til Efteraaret, for at de til Efteraarsprüven optagne Aspiranters Navne ogsaa kunne opgives; det löbende Skoleaar er nemlig her först forbi den 30. September; kort sagt: Programmets Fuldstændigheds Hensyn overveier hos mig det ministerielle Bud om dets Udstedelse för Examens Afholdelse, som kan være passende efter danske Skolers Forhold, og det er for denne Overtrædelse at jeg har gjort Ministeriet Undskyldning. En Indbydelse til Overværelse af Examen med Varsel, som foreskrevet, af 14 Dage vilde her være unyttig, da en saadan kun kan naae Reykjaviks Indbyggere, men ingenlunde i en saa kort Tid blive bekjendtgjort op i Landet. Programmet erstattes desuden ved et Avertissement i »Þjóðólfr« circa 14 Dage för Examen, men Indbydelsen viser sig i Regelen unyttig, da Examen yderst sjelden overværes af Byens Indvaanere, selv dem, som have Sønner i Skolen, hvortil Redacteu ren af »Þjóðólfr« selv i sin Tid hörte, og erindres han dog neppe nogensinde at have indfundet sig til Examen.

Mine Programmer ere uheldige nok til at mishage ham; han dadler dem i meget skarpe, endog injurierende Udtryk, men anfører dog ikke et eneste Argument imod deres Usystematiskhed eller Ufuldstændighed; den Omstændighed, at mange af de Forslag, og, hvis jeg ikke var bleven forhindret ved Sygdom fra selv at udgive forrige Aars Program, alle de af Althinget og den i den Anledning nedsatte Commission, hvoraf han selv var Medlem med Undtagelse af Privatdimissionen, fremførte Forslag findes fra Tid til anden i disse Programmer, burde dog, saa synes det mig,

fram með þeim í hans augum (Sjá síðar). Þegar hann ber þennan skóla og kennendur hans saman við Bessastaðaskóla og þá kennendur, sem þar voru, þá verður dómurinn býsna-hniðrandi fyrir þennan skóla, þar sem hann lýsir því yfir, að hann sje kominn í það »vanþrifa- og niðurlægingar-ástand«, sem aldrei hafi áður átt sjer stað. Af þessu má líklega sjá, að nauður rekur mig til, að reyna til, eptir því sem jeg get, að svara þessum harða áfellsidómi í bladi því, sem nú sem stendur er hið eina hjer á landi, eða að minnsta kosti mest útbreitt. En með því dómur þessi á við engar ástæður að styðjast, en að eins við það, að því er dróttað að kennendunum, að það sje þeim að kenna, að aðsóknin að skólanum sje orðin svo lítil, en eigi því, að skólareglugjörðin sje óhagkvæm, eins og bæði alþingið og skólamálsnefndin hefur sagt, enn fremur það atvik, að engin fræðiritgjörð fylgi skólaskýrslunni, og loksins við það, að skólaskýrslan er samin eigi að eins á íslenzku, heldur og líka á dönsku, þá verður að nægja að reyna að hrekja þennan hinn harða dóm, eða, ef auðið er, að minnsta kosti að mýkja úr honum með að til greina þau atvik, sem skýrskotað verður til smátt og smátt í skýrslu þessari. Hr. Jón Guðmundsson, sem er skólabróðir minn, getur eigi borið meiri virðingu fyrir okkar sameiginlegu kennurum á Bessastöðum en jeg; hinn djúpsetti lærdómur þeirra og fróðleikur er hafinn yfir hól okkar beggja; en skólamenn voru þeir eigi, það er að segja, þeir menn, er þekktu fyrirkomulag og stjórn á dönskum og erlendum skólum; þeir, sem leituðu til háskólans, urðu eigi allsjalda að vera heilt ár í Kaupmannahöfn, eða þá heima, áður en þeir hefðu numið vísindagreinir þær, sem þeir áttu að nema, svo, að þeir gætu gengið undir *examen artium*; þeir af kennendunum höfðu jafnvel aldrei gengið í neinn opinberan skóla. Skólapiltar sjálfir, sem því nær einir höfðu alla umsjónina, hjeldu skólanum saman á Bessastöðum með kappgirni sinni, og ákafa að verða vel að sjer, einkum í hinum fornu tungunum, og urðu þeir þó yfir höfuð sjaldan vel að sjer í grísku, og með því að þeim þótti það minnkun, að geta eigi skrifað góða latínu, sem er og verður aðalatriðið í hverjum lærðum skóla, og með virðingu þeirri fyrir vísindum og kennendum sínum, sem þeir höfðu að heiman; en allt þetta reyna slíkar blaðagreininir að gjöra að engu, sumpart með því, að koma inn hjá skólapiiltum þeirri hugsun, að þeir sjeu ómissandi til embættanna sökum aðsóknarleysisins, sumpart með því, eins og »Þjóðólfr« gjörir, að gjöra lítið úr kennendunum í augum

have talt noget i deres Faveur i hans Öine (See herom nedenfor). Ved at trække en Paralel imellem denne Skole og dens Lærere, og paa den anden Side Bessestad Skole og de ved den ansatte Lærere, kommer han til en meget ufordelagtig Slutning om den første, idet han erklærer, at denne er nedsunken i en hidtil ukjendt Tilstand af Vantrev og Ydmygelse. Heraf vil man forhaabentlig kunne skjønne Nödvendigheden af et Forsög paa her saavidt muligt at tage til Gjenmæle mod denne haarde Dom i Landets for Tiden eneste, eller idetmindste mest udbredte Blad. Men da denne egentlig ikke bygges paa noget Argument, men kun paa indirecte Antydning af, at Skolens aftagne Frequents bör tilskrives Lærerne, og ikke som Althing og Commission siger, Skolereglementets U hensigtsmæssighed, paa den Omständighed, at ingen lærd Afhandling ledsager Programmet, og endelig paa det Factum, at Programmet affattes ikke blot i det islandske, men ogsaa i det danske Sprog, saa maa den formentlige Gjendrivelse, eller om muligt i det mindste Formildelsen af den haarde Dom indskrænke sig til Anförelsen af Facta, som successivt ville blive paaberaabte i Löbet af disse Skoleefterretninger. Hr. Jón Guðmundsson, som er min Skolekammerat, kan ikke have større Agtelse end jeg for vore fælles Lærere paa Bessestad; deres grundige Lærdom og Kundskabsfylde er hævet over begge vores Roes, men Skolemænd, scilicet: Mænd, bekjendte med danske og fremmede Skolers Organisation og Administration, vare de ikke; de, som besøgte Universitetet, maatte ikke sjelden tilbringe et Aar i Kjöbenhavn eller i Hjemmet, förend de havde tilegnet dem de foreskrevne Discipliner i det Omfang, at de kunde underkaste dem Examen artium; de tre af Skolens Lærere havde endog aldrig gaaet i en offentlig Skole. Skoleorganismen paa Bessestad holdtes sammen af Disciplene selv, som næsten udelukkende förte Inspectionen, ved deres Kappelyst, Iver i at tilegne sig Dygtighed, navnlig i de gamle Sprog, hvoraf de dog i Regelen ikke bragte det synderlig vidt i Græsken, Skamfölelsen ved ikke at skrive godt Latin, som i en lærd Skole er og bliver Hovedsagen, ved deres fra Hjemmet medbragte Agtelse for Videnskaben og deres Lærere, hvilket alt saadanne Bladartikler nu stræbe at tilintet-

þeirra og landsbúa, er hann dróttar að þeim, að þeir sjen lítt færir til kennslu, sem eigi verður þó sjeð að önnur ástæða sje höfð fyrir en sú, að engin fræðiritgjörð fylgi fremur með skólaskýrslunum. Tvær tilraunir til útlekkingar úr sögum vorum á frakknesku og ensku, sem bæði enskir menn og frakkneskir hafa hœlt í brjefum til mín, en sem jeg eigi hjer vil til greina, en einungis nefna herra *de Sauley*, keisaralegan ráðherra á Frakklandi, og einn af forstöðumönnum háskólans, sem segir í blaðinu *Constitutionnel*, 17. dag sept. 1856: »Hinn heiðvirði skólameistari í Reykjavíkurskóla talar og ritar frakknesku sem hjerlendur maður« (hann hafði lesið handritið til útlekkinga þessara, og við þann lestur á dómur þessi einkum að styðjast), og presturinn herra *Metcalf*, sem annars er eigi of fús á, að tala vel um Ísland, segir: »Útlekking hans er rituð á ágætri ensku« (sjá »*The Oxonian in Iceland*«, bladsíðu 55), og sem auk þess eru eigi ómerkar að því, að þær eru hið fyrsta, sem prentað hefur verið hjer á landi á þessum tungum; enn fremur ritgjörð eptir Jón Þorkelsson, sem sjálfsagt má gjöra góðan róm að, um þá nýlega í Danmörku útkomna íslenzka málmyndalýsingu: þessir viðbætar við skólaskýrslurnar kynnu þó að geta borið þess vitni, þó það ekki væri í augum herra Jóns Guðmundssonar, að einnig kennendur þessa skóla noti tómstundir sínar á lofsverðan hátt; en það er hvorttveggja, að þeir telja sig eigi vera neina lærða menn, enda er lærdómur engin ábyrgð fyrir ágætum skólamönnum. Af kennendum skólans hafa samt tveir tekið embættispróf í guðfræði með beztu einkunn; einn hefur tekið embættispróf í málfræði, sömuleiðis með beztu einkunn; tveir þeirra hafa reyndar ekkert embættispróf tekið; en það hafði heldur eigi sá vísindamaður, sem á vorum tímum er kunnugastur orðinn af Íslendingum, etazráð Finnur heitinn Magnússon. Annar þeirra er þó orðinn kunnur fyrir það, að hann hefur gefið út ýmsar skólabækur, sem um hefir verið talað heldur vel erlendis («Í hinu ágæta riti H. Kr. Friðrikssonar: Íslenzkar rjettritunarreglur, . . . má finna nákvæmar reglur fyrir íslenzkri rjettritun, og vjer mælum fram með bókinni við hvern þann, sem fæst við íslenzku og vill komast vel niður í henni«. *Reise nach Island von W. Preyer und Dr. F. Zirkel. Leipzig 1862, bls. 496.*). Hinn hefur í nokkur ár stundað málfræði við Kaupmannahafnar-háskóla, og getur, ef þess er beðizt, sýnt fullnægjandi vitnisburði frá háskólakennendum sínum. Að því er hæfilegleika mína sjálfs snertir, þá virðist mjer

gjöre, deels ved at libringe Disciplene Tanken om deres Uundværlighed til Embedernes Besættelse paa Grund af Infrequentsen, deels ved, som »Þjóðólfr«, at nedsætte Skolens Lærere i deres og Landets Öine, ved at insinuere Tanken om deres Udygtighed, som saavidt skjönnes kun motiveres med, at ingen lærd Afhandling længere ledsager Programmet. To Oversættelsesprøver af vor Sagaliteratur paa Fransk og Engelsk, som have fundet en fordelagtig Bedømmelse af Indfødte i de respective Lande (fordelagtige Bedømmelser i private Breve til mig anföres her ikke), og deriblandt, foruden af Hr. de Saulcy, senateur de l' Empire Français, membre de l' Institut, i Bladet Constitutionel af 17. September 1856 (»le digne Recteur du Collège de Reykjavik parle et écrit français comme un indigène«; en Dom, hovedsageligen bygget paa Gjennemlæsningen af mine Oversættelser i Manuskript), af Præsten Hr. Metcalfe, som forövrigt ikke er for tilböielig til at tale godt om Island (»his translations are written in excellent English; vide »The Oxonian in Iceland«, Pag. 55.), og som desuden have det ikke umærkelige ved dem, at være det Förste, der i disse Sprog er blevet trykt her i Landet; samt en vistnok bifaldsværdig Recension af en dengang i Danmark nys udkommen islandsk Formlære af Hr. Jón Þorkelsson: disse Vedföielser til Programmet kunne dog maaske, om end ikke hos Hr. Jón Guðmundsson, afgive et Vidnesbyrd om en roesværdig Afbenyttelse af deres ledige Timer ogsaa hos denne Skoles Lærere, som iövrigt ikke gjöre nogen Prætensioner paa at være lærde Mænd; Lærdom er ikke altid Garantie for Dygtighed som Skolemand. Af Skolens Lærere ere to theologiske Candidater med bedste Charakter, en philologisk Candidat, ligeledes med bedste Charakter; de to have vel ingen Embedsexamen taget, men det havde heller ikke vor Tids bekjendteste Videnskabsmand af Islændere, afdöde Etatsraad F. Magnussen. Den ene af disse har dog gjort sig fordelagtig bekjendt ved Udgivelsen af Skoleböger, som ogsaa ere blevne omtalte med Anerkjendelse i Udlandet (In H. Kr. Friðriksons vortrefflicher Schrift: *Íslenzkar rjettritunareglur* . . . findet man ausführliche Regeln über isländische Orthographie, und wir empfehlen das Buch jedem, der sich eingehender mit der

engin ástæða vera fyrir mig, að rjettlæta þá, þar sem herra Jón Guðmundsson sjálfur gefur þann vitnisburð, sem jeg, ef til vill, eigi á skilið, að jeg sje færari öllum öðrum löndum vorum, sem hann þekki, til að stjórna skólanum á þann hátt, að fullnægi öllum sanngjörnum kröfum, svo framarlega sem jeg næði heilsu minni aptur, sem þá var biluð, og liti þá sannlega illa út fyrir skólanum, ef hann undir forstöðu minni er kominn í vanþrif og niðurlægingu. Geti nú herra Jón Guðmundsson fengið betri kennendur til skólans, eptir því sem nú er ástatt hjer á landi, þá komi hann fram með uppástungur sínar; hver veit, nema ráðherrann tæki þær til greina; ef hinn harði dómur hans á við rök að styðjast, þá er nauðsynin brýn.

Skólaskýrslur eða boðsrit í eiginlegum skilningi hófust fyrst nálægt 1840, og einkum eptir það, að dr. Sv. Egilsson hafði dvalið í Kaupmannahöfn veturinn 1845–46. Jeg þori öruggur að fullyrða, að skólaskýrslur mínar eru eigi lakari en hinar fyrri í augum neinna þeirra, er vit hafa á, að því leyti, sem heimtað er, að þær fullnægi tilgangi sínum. Í hinum fyrri skólaskýrslum er hvorki getið um hin visindalegu söfn skólans, nje neinar ráðstafanir um stjórn hans og fyrirkomulag; og dr. Sv. Egilsson, sem var eins hæverskur, eins og hann var lærður, játaði, að hann væri ónáttúraður fyrir þann hluta skólastarfanna, sem lytu að skólafyrirkomulagi.

Tilbúningur þessara hinna fyrri ritgjörða, sem svo mikið er hælt, og sjálfsagt að maklegleikum, og sem fyrir þann tíma, sem hjer ræðir um, voru samdar af kennendum Bessastadaskóla, á ekkert skylt við það boð frá háskólastjórninni, sem síðar kom, að gefa skyldi út árlegar skólaskýrslur, og gátu því eigi fylgzt með þeim. Samningur slikra ritgjörða, sem, eptir sem jeg man, líka voru kallaðar boðsrit til að vera viðstaddur eigi prófið, heldur háttíðahöldin á afmælisdegi konungs, var boðinn 1827, í eins konar hviðu af konunghollustu, af hinum eldri *Hoppe*, sem þá var stiptamtmaður hjer á landi. Einn af kennendum og sómuleiðis einn af lærisveinum áttu báðir að halda ræðu á latínu. Jeg man því betur eptir upptekningu þessa síðar, sem jeg var kosinn af kennendum mínum til að halda ræðu þessa, og var þannig hinn fyrsti, sem hjelt hana. Síður þessi hjelzt við, eptir því sem jeg veit bezt, þangað til 1810. Að því er snerti skólana í Danmörku, þá ljet háskólastjórnin reyndar í ljósi þá ósk sína, þegar hinar árlegu

isländischen Sprache beschäftigt". Reise nach Island von W. Preyer und Dr. F. Zirkel. Leipzig 1862, Pag 496). Den anden har i flere Aar studeret Philologic ved Kjöbenhavns Universitet, og kan paa Forlangende producere meget tilfredsstillende Vidnesbyrd fra sine academiske Lærere. Hvad min egen Capacitet angaaer, saa finder jeg ikke Anledning til at retfærdiggjøre den her, da Hr. Jón Guðmundsson selv tildeler mig den maaske overdrevne Anerkjendelse, at jeg fremfor nogen anden af vore Landsmænd, saavidt ham bekjendt, er istand til at bestyre Skolen paa den Maade, som kan tilfredsstille alle billige Fordringer, saafremt mit (dengang) svækkede Helbred maatte gjenoprettes, en bedrøvelig Udsigt for Skolen, hvis denne under min Bestyrelse er geraadet i Vantrev og Ydmygelse. Kan nu Hr. Jón Guðmundsson efter Landets nuværende Kræfter bringe et dygtigere Lærerpersonele tilveie, saa komme han frem med sit Forslag; maaske Ministeriet vilde tage noget Hensyn dertil; hvis hans haarde Dom er beföiet, var jo Nödvendigheden trængende.

Skoleefterretninger eller Program i egentlig Forstand begynde först henimod 1840, og navnlig efter Dr. Sv. Egilssons Ophold i Kjöbenhavn i Vinteren 1845—46. Jeg paastaaer tröstig, at i alle Kyndiges Öine ville mine Programmer, som svarende til deres Bestemmelse, kunne udholde en Sammenligning med deres Forgængere; disse indeholde nemlig hverken nogen Underretning om Skolens videnskabelige Samlinger eller Foranstaltninger vedkommende Skolens Bestyrelse og Organisation, og Dr. Sv. Egilsson, der var ligesaa beskeden som han var lærd, indrömmede sin ringe Interesse for den administrative Deel af Skolevirksomheden.

Tilblivelsen af de vistnok med fortjent Roes omtalte tidligere Afhandlinger, som för den anförte Periode forfattedes af Bessstad Skoles Lærere, staaer ikke i nogensomhelst Forbindelse med den sildigere Universitetsdirections Befaling om Udgivelsen af Skoleefterretninger, og kunde selvfølgelig ikke ledsages af disse. Affattelsen af saadanne Afhandlinger, der saavidt mindes, ogsaa kaldtes Programmer eller Indbydelsesskrift til at overvære, ikke Examen, men Celebrationen af Kongens Geburtsdag, blev Skolen paalagt i 1827 i et Udbrud af Loyalisme af Landets daværende Stiftamtmand, den ældre Hoppe. En af Lærerne, og ligeledes en af Disciplene skulde begge holde Taler paa Latin. Indförelsen af denne Skik erindrer jeg saa meget bedre, som jeg netop af mine Lærere

skólaskýrslur voru lögboðnar, mig minnr nokkru fyrir 1840, að þeim fylgdu ritgjörðir; þeirri ósk var fullnægt í nokkur ár; en þessum ritgjörðum var skömmu síðar hætt aptur, nema ef einhverjir af sjálfsdáðum vildu semja þær, með því það þótti allt of mikil byrði á skólakennurunum, sem litil laun höfðu, þar eð þeim varð eigi útveguð nein borgun fyrir þetta starf sitt, og allur þorrinn af hinum dönsku skólaskýrslum hefur nú engar slíkar ritgjörðir meðferðis. Kennendurnir við skólann hjerna, sem fyrst þetta árið hafa fengið sömu laun og kennendur við danska skóla, hafa orðið með aukavinnu að bæta upp hin litlu laun sín, þar sem kennendurnir við Bessastaðaskóla voru velmegandi menn, og þurftu því eigi slíkrar atvinnu við; kennendur þessir hafa því sannlega, að minnsta kosti fram til þessa, verið afsakaðir, enda þótt herra Jón Guðmundsson heimti meira af þeim, en bæði háskólastjórnin og stjórnarherra kirkju- og kennslu-málanna.

Enn fremur hefur ábyrgðarmaður þessa blaðs þótt hafa tilefni til, að sinna að því, og það með miklum ákafa-orðum, að skólaskýrslur þessar eru prentaðar á dönsku, auk þess sem þær eru á íslenzku. Jeg get eigi stemmt stiga fyrir því, að hann fletji lesendum sínum þær hugmyndir um þetta efni, sem honum vel líkar. Að því leyti, sem jeg er embættismaður, stend jeg eigi undir herra Jóni Guðmundssyni, heldur undir yfirstjórnendum skólans og ráðherra kirkju- og kennslu-málanna, og með því þeir hafa fallizt á meðferð mína á þessu máli í samfleytt 11 ár, þar eð það enn er eigi orðin skylda hins danska ráðherra kirkju- og kennslu-málanna, að nema íslenzku, og að síðustu, með því jeg veit til þess, að margir Danir, bæði skólakennendur og aðrir, sem eigi skilja íslenzku, vilja gjarnan vita eitthvað um hagi þessa skóla (og jeg ætla, að það sje fremur tilgangurinn með skólaskýrslunum, að slíkir menn lesi þær, en almúgamaður sá, sem »Þjóðólfr« getur um, og sem hjelt, að skýrslan væri rimur), þá verður herra málaflutningsmaðurinn að afsaka, að, enda þótt það eigi væri boðið með þerum orðum í skólareglugjörðinni 1846, 9. gr. (herra Jón Guðmundsson telur útleggunguna heimildarlausa), að prentuð væri dönsk útleggung af skólaskýrslunni, að jeg eigi fremur í þetta skipti sje neina ástæðu til, að breyta aðferð þeirri, sem jeg hef hingað til haft; en að öðru leyti hefur prófessor P. Pjetursson farið eins að, en skýrsla hans hefur verið svo heppin, að komast hjá öllum aðfinningum blaðamanns þessa (jafnvel yfirkennari B. Gunnlögssen hefur einu sinni til forna, 1834, ritað

blev udseet til at holde denne Tale, og var saaledes den første, som holdt den. Denne Skik bestod, saavidt mig bekjendt, indtil 1840. For de danske Skolers Vedkommende yttrede vel Universitets-Directionen ved Indførelsen af de aarlige Skoleefterretninger, saavidt jeg mindes, noget før 1840, det Önske, at disse maatte ledsages af lærde Afhandlinger, hvilket Önske vel blev opfyldt i nogle faa Aar, men snart blev dette Önskes Efterlevelse opgivet som altfor byrdefuld for Skolernes lavt lønnede Lærere, da intet Vederlag kunde skaffes, uden for saa vidt en eller anden maatte frivillig føle sig opfordret dertil, og de fleste danske Programmer ere nu uden Afhandling. Den herværende Skoles Lærere, som först iaar ere komne i Lönnings-Cathegorie med danske Skolemænd, og som ved privat Arbeide have maattet supplere en lav Lønning, medens Lærerne ved Bessestad Skole som velhavende Mænd ikke behövte at ty til saadant Erhverv, have sandelig idetmindste hidtil været undskyldte, om end Hr. Jón Guðmundsson i sine Fordringer til dem gaaer videre end baade Universitets-Direction og Cultusministerium.

Endvidere har Redacturen af samme Blad troet at have Anledning til, i meget heftige Udtryk at dadle, at disse Skoleefterretninger, foruden paa Islandsk, ogsaa offentliggjøres i det danske Sprog. Jeg kan ikke forhindre, at han i sit Blad bibringer sit Publicum i denne Anledning de Ideer, som han maatte finde for godt. Som Embedsmand sorterer jeg ikke under Hr. Jón Guðmundsson, men under Ephorat og Cultusministerium, og da min Fremgangsmaade af disse er bleven billiget i samfulde 11 Aar, da det endnu ikke er blevet til Pligt for den danske Cultusminister, at lære Islandsk, og endelig, da jeg veed, at flere Danske, baade Skolemænd og andre, som ikke forstaae Islandsk, ogsaa ønske at kjende noget til denne Skoles Forhold (og for saadanne Mænds Gjennemlæsning annseer jeg Programmet ifølge sin Bestemmelse mere egnet, end for den af ham omtalte Almuesmand, som antog dem for »rimur«), saa maa Hr. Procuratoren undskylde, at, selv om en trykt dansk Oversættelse af Skoleefterretningerne ikke var udtrykkelig paabuden i Reglementet 1846, § 9 (Hr. J. Guðmundsson erklærer den for uhjemlet), jeg heller ikke denne Gang, paa Grund af hans Bemærkninger, finder nogen Anledning til Forandring i min hidtil brugte Fremgangsmaade, der iøvrigt ogsaa er bleven iagttaget af Professor P. Pjetursson, hvis Program imidlertid

hóðsrit á dönsku), en jeg aptur á móti er ásakaður fyrir »dansk apaspil og anthælissskap«, og loksins fyrir að fótum troða hina heiðvirðu tungu feðra vorra, og gjöra gys að henni, allt sökum hinna dönsku útlekkingar á skólaskýrslum mínum, og að hið vesala og ískyggilega ástand skólans og skólavisindanna nú sem stendur sje makleg hefnd yfir þeim mönnum, sem þannig meti að vettugi tungu sína.

Jeg lofa hverjum skynsömum lesanda að dæma um það, hversu rjettilega slíkar ályktanir verði dregnar af því, þótt skólaskýrslurnar sjeu prentaðar á dönsku, jafnframt íslenzkunni. »Mikils þótti þeim við þurfa«. Einungis skal jeg geta þess, að mig furðaði mjög á því, að málaflutningsmaður Jón Guðmundsson, sem er skólalabróðir minn, eins og jeg hef þegar sagt, sem allt af hefur verið góðkunningi minn, að því jeg veit frekast, og sem var með að rita undir mjög heiðrandi þakkarávarp til mín fyrir aðgjörðir mínar sem forstöðumaður þessa skóla, ásamt mörgum öðrum, og þar á meðal hinum helztu þáverandi alþingismönnum (sjá »Þjóðólf«, nr. 122-123, 5. ár), hvernig hann, segi jeg, í svo lítillsjörlegu máli sem þessu getur látið leiðast til að við hafa slík ofsa-yrði og koma með slíka ásökun gegn mjer, ásökun, sem mjer sárnar og sem jeg hjer rek af mjer sem ranga og með öllu ástæðulausa, og sem hann vissi að mjer hlaut þá að sviða í veikindum mínum, þótt jeg vegna þeirra eigi gæti hrakið hana þá þegar. Í vetur er var komu sannlega fyrir þau atvik, sem langtum fremur áttu það skilið, að fundið væri að opinberlega, t. a. m. hin illa meðferð á skepnum, sem hjer á landi, eða að minnsta kosti hjer í grenndinni, er svo almenn, og sem var þess valdandi, að einkum hestarnir fjellu tugum saman af kulda og hungri, og þetta bar til því nær dagsdaglega fyrir augunum á honum (hann getur sjeð út um gluggann hjá sjer, hversu þessar hungruðu og af þorsta sárkvöldu skepnur, sem, að einstökum undanskildum, eigendurnir eigi að eins láta hirðingarlausar, heldur og skjólslausar, þyrpast utan að brunndælunni, sem þar er), en á þetta minnst eigi einu orði blaðamaður sá, sem metur mikils siðgæði þjóðar sinnar, og þykist láta sjer mjög vera umvarðandi, hvað satt sje og rjett. »Hví angrar þú hina saklausu; en ert dáðlaus við úlfana«. Að hann eigi minnst á þetta einu orði, skyldi þó eigi vera runnið af því, að þetta mál tekur mógann, þennan marghöfðaða þussa, sem allajafna hefur örðugra verið að komast í kast við, en við einstakan

havt Held nok til at undgaae bemeldte Journalists Dadel (selv Overlærer Gunnlögssen har i sin Tid, 1834, skrevet et Program paa Dansk), medens jeg derimod paa Grund af min danske Oversættelse af Skoleefterretningerne beskyldes for dansk Abekatterie (apaspil), og Forkerthed (anthællisskapur), og endelig for at træde under Födder og spotte vort agtværdige Fædrenesprog, og at den lærde Skoles og Skolevidenskabernes usle og betænkelige Tilstand for Tiden er en fortjent Hevn over de Mænd, der saaledes ringeagte deres Modersmaal.

Jeg overlader tænkende Læseres Skjönsomhed, med hvilken Föie saadanne Conclusioner kunne uddrages af Skoleefterretningernes Offentliggjörelse paa Dansk ved Siden af den islandske Text. »*Quel bruit pour une omelette*«, eller : »*Mikils þótti þeim við þurfa*«. Kun skal jeg bemærke, at det i höi Grad forundrede mig, at Procurator Jón Guðmundsson, som anført min Skolekammerat, og med hvem jeg, saavidt jeg veed, bestandig har staaet paa en god Fod, som i 1853 var med at underskrive en meget smigrende Takadresse til mig for min Virksomhed som Bestyrer af denne Skole, medundertegnet, foruden flere andre, af de mest fremragende af Althingets daværende Medlemmer (See »*Þjóðólfr*«, Nr. 122 -- 123, 5. Aargang), hvorledes han i en ikke vigtigere Sag kunde lade sig henrive til saa heftige Udtryk, og fremføre imod mig en Beskyldning, som jeg her med Indignation afviser, som uretfærdig og aldeles ubeföiet, og som han vidste at i min dengang lidende Tilstand maatte gjöre et smerteligt Indtryk paa mig, skjönt mit Helbred ikke tillod mig strax at afvise den. Der var sikkerlig i afvigte Vinter Incidentser, som i en meget höiere Grad fortjente offentlig Paatale, som f. Ex. det her tillands, eller idetmindste i denne Egn gængse Dyreplageri, som har foranlediget navnlig Hestenes Död i Sneseviis af Kulde og Hunger, som næsten skete daglig for hans Öine (han kan fra sit Vindue næsten hver Dag see, hvorledes disse forsultne og af Törst vansmægtende Dyr, som, paa nogle Undtagelser nær, af deres Eicre lades ikke blot urögtede, men endog uden Ly, flokkes om den derværende Post, for at erholde en Draabe Vand), og herom har dog ikke en Journalist, som sætter Priis paa sin Nations Moralitet, og foregiver Interesse for hvad der er sandt og ret, et Ord at sige. »*Quid immerentes vexas, ignavus in lupos*«. Denne Udeblivelse af Paatale skulde dog vel ikke skrive sig fra, at her er Massen, denne »*bellua multorum capitum*«,

mann, og sem oddvitar lýðsins hafa ávallt verið ásakaðir fyrir að þeir döðruðu við. Stjórnkunnáttan hefur ávallt verið í því fólgin, að geta stjórnað honum. Þessi múgur hjer á landi nær, ef til vill, yfir fleiri en í öðrum löndum, þar sem hinir rjettnefndu sjálfseignarbændur dragast inn í hann. Hjer er blandað saman undir nafninu »bóndi« hinum heiðvirðu sjálfseignarbændum, sem sökum dugnaðar síns hafa lengi verið stoð og stytta ættingja sinna og sveitar, og ungum mönnum, sem stundum eru bæði letingjar og drykkjumenn, og sem tekst að gjörast húsráðendur, fyr en sagt verði, að þeir geti almennilega girt sig, eins og að orði er kveðið, og sem hyski þeirra kemst skömmu eptir á sveitina. Þessar athugasemdir eru þó eigi því til tálmunar, að jeg geti eigi viðurkennt kosti herra Jóns Guðmundssonar, það er þrek og starfsemi. Jeg man eptir honum sem munaðarlausum dreng, að því mjer er kunnugt, í fátækt hjer í Reykjavík; en fyrir iðjusemi sína og stöðuga atorkusemi tókst honum fyrst að afla sjer skólamenntunar, og síðan taka próf í dönskum lögum, og hefur honum svo mjög tekizt að bæta fjárhag sinn, að hann þegar í langan tíma hefur getað verið öllum óháður. Hann hefur og þekkingu á högum þessa lands, og jeg ætla, að honum sje það engin hræsni, að hann láti sig miklu varða þarfr þess, og getur þó verið, að allir sjeu eigi á þeirri skoðun, og jeg kannast enn þá við aðstoð þá, sem hann veitti mjer í blaði sínu, þegar jeg kom hjer fyrst til embættis míns, til að koma á ýmsu, sem jeg ætlaði að væri til bóta; en enda þótt hann gruni mig um það, að jeg sje á annari skoðun en hann um hið bezta fyrirkomulag á opinberum málefnum þessa lands, og þeirri hugsun sneiði jeg mig hjá, sem mjer er auðið, þá verður hann þó að láta mig njóta sannmælis. Enda þótt bókiðnum mínum sje svo varið, að jeg hafi eigi lagt sjerstaklega stund á feðratungu mína, ætla jeg þó, að þekking mín á öðrum tungum bæði hafi gjört og geti gjört gagn, og að jeg í stjórn hins örðuga embættis míns fremur þurfi uppörfunar við, en að jeg verðskuldi, að þola ástæðulausar sakargiptir, sem gætu bakað mjer óvild landa minna og dregið rýrð á mig í augum þeirra. Formaður minn, sem svo mjög var þeim kostum búinn, sem ábyrgðarmanninum þykir mig skorta, að hin núverandi kynkvísl getur skoðað hann sem fyrirmynd og kennara sinn í orðfæri, hafði þó að minnsta kosti enga ástæðu til að lofa sælu embættis þessa. Jeg er mjer þess meðvitandi, að frá því að jeg kom hjer fyrst, hefur öll viðleitni mín stöðuglega miðað að þörfum skólans, að svo miklu leyti

interesseret, som det altid har været vanskeligere at give sig i Kast med, end med en enkelt Mand, og som Demagogerne til alle Tider ere blevne beskyldte for at lefle med. Regjeringskunsten har til alle Tider bestaaet i, at kunne lede den. Denne Masse antager maaske her tillands større Dimensioner end i andre Lande, idet de virkelige Proprietairer drages ned i den. Her confunderes nemlig under en og samme Benævnelse af Bonde baade den agtværdige Proprietair, som i længere Tid ved Dygtighed har været sit Herreds og sin Families Støtte, med den undertiden lade og drikfældige Yngling, som, førend han, som man siger, neppe kan knappe sine Buxer, finder Middel til at etablere sig som Familiefader, og hvis Families Underhold om en föie Tid ikke sjelden falder Herredet til Byrde. Disse Bemærkninger hindre mig dog ikke fra, at erkjende Jón Guðmundssóns gode Egenskaber, nemlig Energi og Arbeidsomhed. Jeg erindrer ham som en, saavidt jeg veed, forældreløs Dreng her i Reykjavík, i trange Kaar, som ved sin Arbeidsomhed og uafbrudte Stræbsomhed först arbeidede sig frem til at blive Student og siden Examinatus juris, og som i den Grad har vidst at forbedre sine Formuesomstændigheder, at han alt i længere Tid har kunnet indtage en uafhængig Stilling. Desuden har han en practisk Kjendskab til sit Land, og jeg mener i det hele en uforstilt Interesse for dets Tary, en Mening, som maaske dog ikke deles af alle; og jeg erindrer endnu med Anerkjendelse den Understöttelse han i sit Blad ved mit Embeds Tiltrædelse ydede mig i Gjennemførelsen af adskillige formentlige Reformers; men han maa ogsaa, om han ogsaa mistænker mig for at være af en anden Anskuelse end han selv i Politik, hvormed jeg iövrigt befatter mig saa lidet som muligt, lade mig vederfares Retfærdighed. Om end mine Studiers Beskaffenhed ikke har fört mig ind paa en speciel Dyrkelse af Modersmaalet, troer jeg dog, at mine Kundskaber i andre Sprog baade have stiftet og kunne stifte Nytte, og at jeg i Bestyrelsen af dette vanskelige Embede snarere kunde trænge til Opmuntringer, end fortiene at være udsat for ubeföiede Beskyldninger, som kunde paadrage mig mine Landsmænds Uvillie og nedsætte mig i deres Öine. Min Forgænger, som i en saa höi Grad besad de Egenskaber, som Redacturen savner hos mig, at han af den nærværende Generation af Stilister kan betragtes som deres Model og Lærer, havde dog idetmindste ingen Grund til at prise dette Embeds Lyksalighed. Jeg har den Bevidsthed, at fra

sem jeg hef getað sjeð þær, og jeg hef án alls manngreinarálits eigi vikið þverfóta frá því, sem jeg hef ætlað rjett. »Það skal vera eirmúr minn, að vera mjer einkis órjetts meðvitandi, og eigi skipta litum af meðvitundinni um neina varmennsku«. Geti jeg engu góðu til leiðar komið í embætti mínu, þá eru ástæður mínar þær, með því jeg hef því nær fyrir engum að sjá, þegar hin langa embættisþjónusta er tekin með, að jeg get lagt niður embættið, og haft þó nóg til að fullnægja hinum hóflegu þörfum mínum; og það var líka sannlega áform mitt í veikindum mínum í fyrra. Jeg er eigi einn þeirra embættismanna, ef nokkrir slíkir eru annars til, sem geta með rólegu geði tekið embættislaun sín, án tillits til, hvort þeir gjöri nokkurt gagn í embætti sínu eða eigi.

Jeg verð líka að ætla, að grein sú í »Þjóðólfi«, sem hjer ræðir um, hafi vakið almenna óánægju, bæði út af efninu og tímanum, þegar greinin kom út. Því að skömmu síðar kom, auk mótmæla gegn ásökuninni frá tveimur af meðkennendum mínum, ný grein í »Þjóðólfi« 7. dag aprilmánaðar, og er í henni hælt hæfilegleikum mínum og dugnaði í embætti mínu, meir en jeg, ef til vill, á skilið, og átti hún sjálfsagt að eyða áhrifum þeim, sem þessi hin ástæðulausa sakargipt hlaut að hafa á mig í veikindum þeim, sem þá þjáðu mig. Undir þessa grein höfðu ýmsir embættismenn fyrir utan skólann skrifað, og mjer er það kunnugt, að aðalfrumkvöðull hennar er einn af ágætismönnum þessa lands, prófessor P. Pjetursson. Sömuleiðis kom litlu síðar til mín landsyfrrjettardómari B. Sveinsson, og beiddi mig að ljá sjer eptirrit af brjefi mínu til stjórnarherra kirkju- og kennslu-málanna 27. dag aprilmánaðar 1861, og í einkar-vel ritaðri grein, sem hann setti í blaðið »Íslending«, tók hann upp uppástungur mínar um endurbætur á fyrirkomulagi skólans, og skýrir þær í því samanhengi og svo gagnort, eins og honum er einkennilegt, til þess, eptir því sem hann segir, að tálma útbreiðslu rangra skoðana meðal almennings, og játar hann þar með mjög fögrum orðum, hversu vel mjer hafi tekizt, einkum þegar jeg kom hingað fyrst, að leysa af hendi hið örðuga ætlunarverk mitt, sem forstöðumanni þessa skóla. Loksins er sýnt fram á margt, sem rangt sje og ósanngjarnt í hinni títtnefndu grein herra Jóns Guðmundssonar, í grein einni, sem út kom í viðaukabláði við »Íslending«, og er greinin þar gagnskoðuð, svo að jeg hef líklega rjett til að kveða svo að orði, að þessi hin margbreytilega sakargipt hafi vakið almenna óánægju, að jeg eigi segi þykkju. Það, sem mig furðaði á, var það,

det Öieblik jeg kom her til, have mine Bestræbelser ufravigelig været rettede paa Skolens Tarv, saavidt det var mig muligt at opdage den, og jeg er uden alle personlige Hensyn ikke afveget en Fingersbred fra, hvad jeg ansaae for ret. »Ilic murus aheneus esto, nil conscire sibi, nulla pallescere culpa«. Kan jeg ikke udrette noget Gavn i mit Embede, saa tillader min Stilling, som næsten er uden Familie, i Forening med min lange Tjenestetid, mig at trække mig tilbage paa Vilkaar, som ville tilfredsstille mine tarvelige Fordringer, og at gjøre dette Skridt var virkelig min Agt under min Sygdom i afvigte Aar. Jeg hörer ikke til de Embedsmænd, om der overhovedet gives saadanne, der rolig kunne stikke deres Gage i Lommen uden Hensyn til, om de i Embedet udrette noget godt eller ikke.

Jeg maa antage, at den omhandlede Artikel i »Þjóðólfr«, saavel med Hensyn til dens Indhold, som det for Offentliggjörelsen valgte Tidspunkt, vakte et almindeligt Misnöie; kort efter dens Afsluttelse udkom der nemlig, foruden en Gjendrivelse af Beskyldningen ved to af mine Medlærere, under 7. April en ny Artikel i samme Blad, i hvilken min Embedsvirksomhed omtales med en Anerkjendelse, som maaske overstiger min Fortjeneste, og var den sikkerlig beregnet paa, at tilintetgjöre det Indtryk, som hiin ubeföiede Beskyldning maatte gjøre paa mig i min daværende deprimerede mentale Tilstand. Denne Artikel var underskrevet af flere Embedsmænd udenfor Skolen, og veed jeg, at den hovedsageligen skylder en af dette Lands Hædersmænd, Professor P. Pjetursson, sin Tilværelse. Ligeledes kom en föie Tid efter til mig Assessor B. Sveinsson, og efter af mig at have begjert tillaans en Afskrift af min til Cultusministeriet under 27. April 1861 indgivne Memoire, gav han i en særdeles vel skreven Artikel i Bladet »Íslendingur«, Nr. 23—24, en Resumé af mine deri indeholdte Forslag til Reformer i Skolens Organisation, og udvikler han dem med den ham eiendommelige skarpe Logik og Præcision, for, som han siger, at forebygge vrang Anskuelsers Udbredelse iblandt Publicum, idet han særdeles anerkjendende omtaler Lösningen af min vanskelige Opgave som Rector ved denne Skole, navnlig i Begyndelsen. Endelig paavises mange Urigtigheder og Ubilligheder i Hr. J. Guðmundssons tidnævnte Artikel i et Extrablad til »Íslendingur«, og underkastes en skarp og consequent Kritik, saa jeg har vel Ret til at sige, at den forskjelligartede Beskyldning vakte en almindelig Misfornöielse, for ikke at sige Harme. Hvad, der

að þeir menn, sem þegar í 4 ár hafa verið prófsfulltrúar, og sem augsýnilega eiga fullan þátt í ábyrgðinni, ef skólinn er kominn í niðurlægingu, með því þeir eru kosnir af yfirstjórnendum skólans til að hafa umsjón og eptirlit með æskulýðsins andlegu framförum, að þeir, segi jeg, hafa eigi svarað neinu upp á þessa hina ógurlegu sakargipt, nema ef þeir hafa skrifað undir greinina 7. d. aprílm., einkum þar eð nú í vor hefur það atvik orðið undir umsjón þeirra, sem varla finnst í skólasögu vorri, það atvik, að einn af lærisveinum skólans fjekk fyrstu ágætiseinkunn, og það væri þó þýðingarlaust, ef sakargiptin ætti við rök að styðjast. Jeg ritaði þeim því brjef, og bað þá um svar um grein þá, sem hér ræðir um, og fjekk þá það svar, sem hér fer á eptir:

»Út úr grein einni í blaðinu »Þjóðólfi« 18. dag marzmánaðar þ. á., um ásigkomulag hins lærða skóla hér, nú sem stendur, hafið þjer, velborni herra, í brjefi 1. dag þ. m. beðið okkur um álit okkar, hvort við ætluðum, að skólinn væri kominn í svo vesalt ástand, eins og sagt er í þessari Þjóðólfsgrein, með því að við höfum í nokkur undanfarin ár verið prófsfulltrúar við burtfararprófin í skólanum, og hafið þjer talið það nauðsynlegt, að fá þetta álit okkar, til þess að það yrði prentað í skólaskýrslunni, sem nú á bráðum að koma út.

Um þetta er svar okkar svo sem nú skal greina:

Eins og þegar var getið, höfum við hvor um sig endrum og sinnum, og hin síðustu fjögur ár báðir í sameiningu verið skipaðir af stíptysfirvöldunum prófsfulltrúar við burtfararprófin í hinum lærða skóla, og er það sannfæring okkar, að stúdentarnir hafi þessi árin fyllilega verðskuldað einkunnir þær, sem þeir hafa fengið, og með því einkunnirnar hafa yfir höfuð verið mjög góðar, þá verðum við að telja það sem vafalausan vott og sönnun fyrir, að kennslan í skólanum hlýtur að vera, eigi að eins í alla stadi óaðfínanleg, heldur jafnvel þannig, að fyrir hana geti piltar fengið góða og jafnvel framúrskarandi þekkingu, og verður því að telja alla áfellsdóma um það efni, eptir okkar sannfæringu, ástæðulausa og eintóma áreitni.

Reykjavík 8. dag októbermánaðar 1863.

Jón Pjetursson. Ó. Pálsson.

Að síðustu vil jeg biðja þá, er lesa línur þessar, og einkum hina dönsku lesendur, að afsaka, að jeg í skólaskýrslu þessari hef farið að minnast á þá hluti, sem optast nær eigi er talað um í slikum ritum; en jeg vona til, að þeir hafi sjeð það á því, sem jeg hef sagt, að nauður knúði mig til að reyna að bera hönd fyrir höfuð mjer sakir skólans, medkennanda minna og sjálfs mín.

forundrede mig, var, at de Mænd, som nu i 4 Aar have fungeret som Examenscommissairer, og hvilke aabenbart, som udnævnte af Ephoratet til dets og Cultusministeriets Repræsentanter, til at kontrollere Ungdommens aandelige Fremskridt, bære en rigelig Andeel af Ansvar, hvis Skolen virkelig er geraadet i Forfald, ikke have hidtil hævet deres Stemme i mod hiin forfærdelige Beskyldning, uden forsaavidt de kunne være Medundertegnere af Artiklen af 7. April, isærdeleshed, da der just iaar er indtruffet under deres Control en i Skolens Annaler næsten uhørt Begivenhed, nemlig en Indkaldelse af en af dens Elever, der, i Tilfælde af Beskyldningens Begrundethed, maatte tabe al Betydning. Jeg tillod mig derfor at tilstille dem en Skrivelse, hvori jeg udbad mig deres Ytringer om den omhandlede Passus, og modtog nedenstaaende Svar:

»Foranlediget ved et i Bladet »Þjóðólfr« 18. Marts d. A. udkommet Inserat angaaende den herværende lærde Skoles nærværende Tilstand, har Deres Velbaarenhed i behagelig Skrivelse af 1. d. M. afæsket os vor Erklæring, om Skolen, ifølge vor Formening, var geraadet i en saa ussel Tilstand, som i förnævnte Inserat er debiteret, og det paa Grund af, at vi i flere foregaaende Aar have fungeret som Examenscommissairer ved Afgangsexamen i Skolen; og har De anseet nödvendigt, at indhente denne vor Erklæring, for at samme kan aftrykkes i det for Skolen nu snart udkommende Program.

I denne Anledning ville vi ikke undlade herved tjenstligen at yttre Fölgende:

Som bemærket, have vi, hver for sig, af og til, og i de sidste 4 Aar begge i Forening, ifølge Stiftsövrighedens Udnævnelse, fungeret som Examenscommissairer ved Afgangsprøverne i den lærde Skole, og det er vor Overbevisning, at Candidaterne i denne Tid have fuldkommen fortjent de dem tildelte Characterer, og da disse i Almindelighed have været meget gode, saa maa vi ansee dette som et afgjort Vidnesbyrd om og Godtgjorelse for, at Undervisningen i Skolen maa ikke blot i enhver Henseende være upaa-klagelig, men endog saadan, at den kan danne dygtige og selv udmærkede Candidater; hvorfor alle Beskyldninger i modsat Retning, efter vor Overbevisning, maa ansees for ugrundede og ubeföiede Chicaner.

Reykjavik, den 8. October 1863.

Jón Pjetursson. O. Pálsson.

Sluttelig vil jeg bede Læserne af disse Linier, og navnlig de danske, at undskylde, at jeg i nærværende Program er kommen til at beröre Ting, som sædvanlig blive udenfor et saadant Skrifs Grændser; men de ville forhaabentlig af det Anförte have indseet Nödvendigheden af et aftvungent Forsög paa Selvforsvar paa Skolens Medlæreres og egne Vegne.

1. Lærisveinarnir.

Auk þeirra, sem útskrifaðir voru í fyrra-vor (sjá skólaskýrslu 1861—62), sögðu tveir piltar sig úr skóla í fyrra-sumar, *Tómas Bjarnarson* og *Stefán Stephensen*, báðir úr 3. bekk B, og voru lærisveinar skólans skólaár það sem leið þeir 30, sem nú skal greina, og var þeim skipt niður á bekkina þannig:

4. bekkur:

1. *Hallgrímur Sveinsson*, sonur prestsins sjera Sveins Níelssonar á Staðastað í Snæfellsnessýslu.
2. *Jón Ásmundsson Johnsen*, sonur prófasts sjera Ásmundar Jónssonar á Odda í Rangárvallasýslu.
3. *Mattías Jökumsson*, sonur Jökums bónda Magnússonar á Skógum í Barðastrandarsýslu.
4. *Porkell Bjarnason*, sonur Bjarna bónda Bjarnasonar á Brenni-gerði í Skagafjarðarsýslu.
5. *Páll Melsted*, sonur Páls Melsteðs málaflutningsmanns við landsyfirrjettinn í Reykjavík.
6. *Jens Vigfússon*, sonur Vigfúsar bónda Jónssonar Hjaltalíns á Brokey í Snæfellsnessýslu.
7. *Porlákur Thórarensen*, sonur kand. medic. Ól. Thórarensens á Hofi í Eyjafjarðarsýslu.
8. *Lárus Benidiktsson*, sonur prestsins sjera Benidikts Þórðar-sonar á Brjámslæk í Barðastrandarsýslu.
9. *Tómas Hallgrímsson*, sonur prófasts sjera Hallgríms Jónssonar á Hólum í Suður-Múlasýslu.
10. *Sigurður Jónassen*, sonur etazráðs Th. Jónassens yfirdómara í landsyfirrjettinum í Reykjavík.

3. bekkur B:

1. *Eiríkur Eggertsson Briem*, sonur E. Briems, sýslumanns í Skagafjarðarsýslu.
2. *Páll Jónsson*, sonur prestsins sjera Jóns Eiríkssonar á Stóra-Núpi í Árnessýslu.
3. *Sigurður Sigurðsson Sivertsen*, sonur prestsins sjera S. Sivert-sens á Útskálum í Gullbringusýslu.
4. *Ari Pjetursson*, sonur tómt húsmanns Pjeturs Skúlasonar í Reykjavík.

1) Þessum pilti var víkið burt úr skóla í maím. þ. á. sökum mjög ósæmi-

I. Skolens Disciple.

Foruden de forrige Foraar Dmitterede (see Skolefterretninger 1861—62) meldte sig ud af Skolen 2 Disciple af 3. Kl. B, nemlig *Tómas Bjarnarson* og *Stefán Stephensen*, og saaledes var Skolen næstafvigte Skole-Aar frequenteret af følgende 30 Disciple, der vare saaledes fordelte paa de forskjellige Klasser:

4. Klasse:

1. *Hallgrímur Sveinsson*, Søn af Pastor Sv. Nielsson paa Staðastaður i Snæfellsnessyssel.
2. *Jón Ásmundsson Johnsen*, Søn af Provst Ásm. Johnsen paa Oddi i Rangárvallasyssel.
3. *Mattías Jokkumsson*, Søn af Bonden J. Magnússon paa Skóg-ar i Barðastrandarsyssel.
4. *Porkell Bjarnason*, Søn af Bonden Bjarni Bjarnason paa Brennigerði i Skagafjarðarsyssel.
5. *Páll Melsteð*, Søn af P. Melsteð, Procurator ved Landsoverretten i Reykjavík.
6. *Jens Vigfússon*, Søn af Bonden V. Jónsson Hjaltalín paa Brokø i Snæfellsnessyssel.
7. *Porlákur Thórarensen*, Søn af Kand. medic. Ól. Thórarensen paa Hof i Eyjafjarðarsyssel.
8. *Lárus Benidiktsson*, Søn af Pastor Benidikt Þórðarson paa Brjámslækur i Barðastrandarsyssel.
9. *Tómas Hallgrímsson*, Søn af Provst H. Jónsson paa Hólmar i Suður-Múlasyssel.
10. *Sigurður Jónassen*, Søn af Justitiarius Etatsraad Th. Jónassen i Reykjavík.

3. Klasse B:

1. *Eiríkur Eggertsson Briem*, Søn af E. Briem, Syssemand i Skagafjarðarsyssel.
2. *Páll Jónsson*, Søn af Pastor J. Eiríksson paa Stóri-Núpur í Árnessyssel.
3. *Sigurður Sigurðsson Sivertsen*, Søn af Pastor S. Sivertsen paa Útskálar i Gullbringusyssel.
4. ¹*Ari Pjetursson*, Søn af Tomthusmand Pjetur Skúlason i Reykjavík.

1) Denne Discipel blev udvist af Skolen i Maimaaned d. A., paa Grund af en

3. bekkur A:

1. *Steingrímur Johnsen*, sonur kaupmanns H. St. Johnsens í Reykjavík.
2. *Jón Bjarnason*, sonur prestsins sjera Bjarna Sveinssonar á Stafafelli í Skaptafellssýslu eystri.
3. *Sveinbjörn Sveinbjörnson*, sonur konferenzráðs Þórðar sál. Sveinbjörnens, fyrrum yfirdómara í landsyfirrjettinum í Reykjavík.
4. *Jakob Pálsson*, sonur prestsins sjera Páls Ingimundarsonar á Gaulverjabæ í Árnessýslu.

2. bekkur:

1. *Jón Einar Jónsson*, sonur prófests sjera Jóns sál. Jónssonar á Steinnesi í Húnavatnssýslu.
2. *Jónas Hallgrímsson*, bróðir nr. 9 í 4. bekk.
3. *Þorvaldur Jónsson*, sonur prestsins sjera Jóns Hjörtssonar á Gilsbakka í Mýrasýslu.
4. *Þórður Þórðarson Guðmundsen*, sonur Þórðar kammerráðs Guðmundsens, sýslumanns á Litla-Hrauni í Árnessýslu.
5. *Hannes Stefánsson*, sonur sjera Stefáns heitins Stephensens, fyrrum prests að Reynivöllum í Kjós.
6. *Hendrik Jón Siemsen*, sonur Vice-consuls E. Siemens í Reykjavík.

1. bekkur:

1. *Pjetur Emil Julius Friðriksson* (nýsveinn), sonur skólakennara H. Kr. Friðrikssonar í Reykjavík.
2. *Bogi Pjetursson* (nýsveinn), sonur forstöðumanns prestaskólans, prófessors P. Pjeturssonar í Reykjavík.
3. *Þorsteinn E. Siemsen* bróðir nr. 6 í 2. bekk.
4. *Helgi Melsteð* (nýsveinn), sonur prestaskólakennara Sigurðar Melsteðs í Reykjavík.
5. *Pjetur Jónsson* og
6. *Brynjólfur Jónsson* (nýsveinar), synir landsyfirrjettardómara Jóns Pjeturssonar í Reykjavík.

legrar hegðunar, en þó með skildaga; en með því hann hefur enn eigi fyllt þennan skildaga, verður svo á að líta fyrst um siun, sem piltur þessi hafí alveg yfirgefið skólan.

3. Klasse A:

1. *Steingrímur Johnsen*, Sön af Kjöbmand H. St. Johnsen i Reykjavík.
2. *Jón Bjarnason*, Sön af Pastor Bjarni Sveinsson paa Stafafell i Austur-Skaptafellssýssel.
3. *Sveinbjörn Sveinbjörnson*, Sön af afg. Justitiarius Conferentsraad Þórður Sveinbjörnson i Reykjavík.
4. *Jakob Pálsson*, Sön af Pastor Páll Ingimundarson paa Gaulverjarbær i Árnessýssel.

2. Klasse:

1. *Jón Einar Jónsson*, Sön af afg. Provst Jón Jónsson paa Steinnes i Húnavatnssýssel.
2. *Jónas Hallgrímsson*, Broder til Nr. 9 i 4. Klasse.
3. *Porvaldur Jónsson*, Sön af Pastor Jón Hjörtsson paa Gilsbakki i Mýrasýssel.
4. *Þórður Þórðarson Guðmundsen*, Sön af Kammerraad Þórður Guðmundsen, Sysselmand paa Litla-Hraun i Árnessýssel.
5. *Hannes Stefánsson*, Sön af afg. Pastor Stefán Stephensen paa Reynivellir i Kjósarsýssel.
6. *Hendrik Jón Siemsen*, Sön af Vice-Consul E. Siemsen i Reykjavík.

1. Klasse:

1. *Pjetur Emil Julius Friðriksson* (nyoptagen), Sön af Adjunkt H. Kr. Friðriksson i Reykjavík.
2. *Bogi Pjetursson* (nyoptagen), Sön af Forstanderen for Præsteseinariet Professor P. Pjetursson i Reykjavík.
3. *Porsteinn E. Siemsen*, Broder til Nr. 6 i 2. Klasse.
4. *Helgi Melsteð* (nyoptagen), Sön af Docent Sigurður Melsteð i Reykjavík.
5. *Pjetur Jónsson* og
6. *Brynjólfur Jónsson* (nyoptagne), Sönnur af Landsoverretts-assessor Jón Pjetursson i Reykjavík.

i húi Grad usömmelig Opførsel, dog betingelsesviis, og da den ham stillede Betingelse for hans Gjenoptagelse i samme ikke hidtil er bleven opfyldt, ansees han indtil videre definitivt at have forladt Skolen.

Þannig voru þá lærisveinar skólans þetta hið síðasta skóla-ár 30 að tölu, og voru 5 þeirra útskrifaðir í vor.

II. Kennendur skólans.

Við burtför yfir kennara B. Gunnlögssens frá skólanum, samkvæmt konungsráskurði 10. dag febrúarm. 1862, urðu breytingar þær á kennendum skólans, sem nú skal greina. Hin elsti undirkennari, *Jens Sigurðsson, kand. theol.*, sem hefur verið kennari við skólann, síðan hann var fluttur hingað, og á þeim tíma tvisvar verið settur skólastjóri, var 8. d. ágústm. 1862 skipaður yfir kennari. Settur undirkennari, herra *Jón Þorkelsson, kand. philol.*, fjekki 21. dag desembermánaðar 1862 4. undirkennara-embættið; og að síðustu tóku yfirstjórnendur skólans með brjefi 1. d. októberm. 1862 *kand. philos. og stud. polytechn. Halldór Guðmundsson* til tíma-kennara í skólanum, og settu hann síðan 2. d. desemberm. s. á. undirkennara, samkvæmt umboði því, sem stjórnarherra kirkju- og kennslu-málanna hafði gefið þeim í brjefi 27. dag októberm. s. á.

Í skólaskýrslunni í fyrra er þess getið, að undirkennari *H. Kr. Friðriksson* fjekk opinberan styrk til að ferðast til Þýskalands; en auk þess skal þess hjer getið, að skólastjóri neyddist til sökum heilsu sinnar, að ferðast til baðs á Þýskalandi, en kom heim aptur í nóvembermánuði. Hin fyrsta mánuð skóla-ársins skiptu hinir kennararnir kennslutímum hans upp á milli sín, en hinn nýorðni yfir-kennari tók að sjer forstöðu skólans, og hann annaðist um samning skólaskýrslunnar. Með því að það eru hafðar dylgjur um það í Þjóðólfsgreininni, sem jeg hef áður getið, að kveðjuorð þau, sem standa þar í nafni skólans til yfir kennara B. Gunnlögssens, sjeu bersýnilega rituð á dönsku að upphafi, og þeim síðan snúið á íslenzku, skal jeg lýsa því yfir, til að sanna, hversu óheppileg þessi getgáta er, að orð þessi eru eigi rituð af mjer, þótt jeg sje höfundinum að öllu samdóma í því sem hann segir um herra B. Gunnlögssen, og enda þótt jeg kynni að verða grunaður um slíka aðferð, þar sem jeg hef verið 22 ár í Danmörku, og sem nokkrir gefa að sök, að jeg sje orðinn allt of danskur í huga, að jeg kveði svo að orði, þá deitur sjálfsagt engum í hug, að eigna slíkt herra *Jens Sigurðssyni*, sem hefur alið allan aldur sinn hjer á landi, nema ein 5 eða 6 ár. Mjer skilst það ofurvel, á hvern dylgjur þessar stefna. Jeg lýsi því yfir í eitt skipti fyrir öll, að jeg ann og elska Danmörk, sem jeg er tengdur við mörgum þakklætisbönd-

Saaledes var da Discipelantallet i sidstafvigte Skole-Aar 30, hvoraf 5 bleve dimitterede i Foraaret.

II. Lærerpersonalet.

I Anledning af Overlærer *B. Gunnlögssens* Afgang fra Skolen ifølge kongelig Resolution af 10. Februar f. A. skete følgende Forandringer blandt Skolens Lærerpersonele. Ældste Adjunkt, *Jens Sigurðsson, Cand. theol.*, som har tjent ved Skolen lige siden dens Forflyttelse hertil, og i den Tid to Gange fungeret som Rector, blev udnævnt til Overlærer under 8. August 1862. Constitueret Adjunkt *Jón Þorkelsson, Cand. philol.*, blev under 21. December f. A. udnævnt til 4. Adjunkt ved Skolen, og endelig blev *Cand. philos. og Studiosus polytechnices Halldór Guðmundsson* først ved Skrivelse af 1. Oktober 1862 af Ephoratet antaget som Timelærer ved Skolen, og siden, ifølge Bemyndigelse af Cultusministeriet af 27. s. M., constitueret under 2. December s. A. som Adjunkt.

Endelig bemærkes, at foruden den i forrige Aars Program omtalte Reise af Adjunkt *H. Kr. Friðriksson* til Tydskland med offentlig Understøttelse, nødsagedes Rector for sit Helbreds Skyld at gjøre en Reise til et Bad i samme Land, hvorfra han vendte tilbage i November, medens i den første Maaned af Skoleaaret hans Undervisningstimer ved Vicariering besörgedes af hans Medlærere, og Administrationsforretningerne af den nys udnævnte Overlærer, som da ogsaa besörgede Affattelsen af Skolcefterretningerne. Da det i den foranførte Artikel af »Þjóðólfr« insinueres, at de Ord, hvormed der i Skolens Navn tages Afsked med Overlærer Gunnlögssen, tydelig röbes först at være affattede paa Dansk, og derfra oversatte paa Islandsk, skal jeg, for at bevise det Uheldige i denne Conjectur, erklære, at hvor enig jeg er med Forfatteren i hans Ytringer om den Paagjældende, ere disse ikke fremførte af mig, og om end jeg, som har været 22 Aar i Danmark, og mod hvem det af nogle gjøres til en Anke, at jeg, for saa at sige, er bleven alt for daniseret, kunde mistænkes for en saadan Fremgangsmaade, saa vil det vist ikke falde nogen ind, at tilegne Hr. *Jens Sigurðsson*, som har tilbragt hele sin Levetid, paa 5 à 6 Aar nær, i Island, en saadan Tankeprocess. Jeg mærker fuldt vel, hvem Insinuationen sigter til. Jeg erklærer engang for alle, at jeg ynder og elsker Danmark, hvortil jeg er knyttet med mangfoldige Tak-

um, bæði sökum hinna ágætu vísindastofnana hennar, hinna framúrskarandi háskólakennanda, og hins ríkulega fjárstyrks, sem oss stendur til boða frá háskólanum, og verðum vjer Íslendingar, sem leitum til háskólans, allir með þakklátsemi að viðurkenna, að vjer eigum honum að þakka vísindaframfarir vorar («Svo opt sem þú kemur frostheimum frá eigi fjölskrúðugur»); en einkum hlýtur að vaka í brjósti mjer þakklátsemi til hinnar dönsku þjóðar, þar sem margir Dana, meðan jeg dvaldi þar, reyndust mjer vinir og aðstoðarmenn, og minning þeirra mun allajafna halda við þeirri hugsun hjá mjer, að Dani megj telja meðal hinna beztu þjóða heimsins, og er jeg þó eigi ókunnugur öðrum þjóðum, að minnsta kosti kunnugri þeim, en allur þorri landa minna. Jeg ætla að leyfa mjer að bera hjer fram fyrir landa mína grein um Dani eptir hinn nafnfrægasta sagnaritara nú á tímum, Thiers: «Það er eigi sú þjóð til, er sje meira virt en hin danska þjóð. Hún er vitur, hæversk, starfsöm, hraust og trygglynd; hún er ein af þeim þjóðum, sem bæta upp mannfæðina með siðferðislegu þreki, og hafa lag á, að afla sjer almennrar virðingar». *Histoire du Consulat et de l'Empire*, 8. bindi, bls. 199. Ef þeir landa minna, sem eru vandaðir í hugsunum sínum, hefðu dvalið 22 ár í Danmörku, eins og jeg, þá er enginn efi á því, að þeir hefðu komizt að sömu niðurstöðu. Þeir skyldu t. a. m. hafa verið sjónarvottar þess, hversu þeir menn, sem í langa tíma eigi höfðu vanizt neinum styrjöldum, sóru sig í ættirnar þegar á svipstundu, sem niðjar forfeðra vorra á Norðurlöndum, og það þeim samboðnir, þegar hin síðasta styrjöld hófst, þessara forfeðra, sem sögur vorar lýsa svo fagurlega að hreysti. Jeg get því síður bundizt þessarar athugasemdar, sem 7 af æskukunningjum mínum, allir sveitarhöfðingjar í 11. herdeildinni, fjellu sem hetjur í bardaganum við Sljesvík fyrir ættjörðu sína,

En eins og jeg hef þegar sagt í skólaskýrslunni 1856—57, er það langt frá mjer, að samþykkjast kennsluháttum þeirra; að mínu álitu eru kenndar í skólunum allt of margar vísindagreinir, og sökum þess hinar fornu tungur eigi kenndar nógsamlega¹, og að því er þessar hinar fornu tungur snertir, munu menn leggja sig langt of mikið niður

1) *Dr. Arnold*, einn af hinum helztu skólamönnum á Bretlandi hinu mikla, segir í *London-Journal of Education*, vol. VII (sjá *Dallas Bache: Report on Education in Europe*. Philadelphia, 1839, bls. 663):

»Það, sem menn halda, að mest sje komið undir, að ungir

nemmelighedsbaand, saavel ved dets fortræffelige videnskabelige Institutioner, dets udmærkede Universitetslærere, som ved de rigelige Stipendier og Understøttelse, som Universitetet tilbyder os, og som vi alle Islændere, der have besøgt dette, med Taknemmelighed bør erkjende at vi skyldte vor videnskabelige Udvikling (*Quisquis hyperboreo pauper ab axe venit*); men især föler jeg mig opfordret til Taknemmelighed mod det danske Folk, hvoraf saa mange under mit Ophold der gave mig Prøver paa Venskab og Interesse, hvis Minde bestandig hos mig vil efterlade det Indtryk, at de höre til de bedste Folkeslag i Verden; og er jeg dog ikke ganske ubekjendt med andre Nationaliteter, idetmindste mere bekjendt dermed, end de fleste af mine Landsmænd. Jeg vil tillade mig her at anföre for mine Landsmænd en Udtalelse om det danske Folk af Nutidens berömteste Historiker, Thiers: »*Il n'existe pas une nation plus estimée que la nation danoise. Elle est sage, modeste, laborieuse, héroïque et de bonne foi, une de ces nations, qui rachètent la faiblesse numérique par la force morale et savent conquérir le respect universel*«. *Histoire du Consulat et de l'Empire, Vol. VIII, Pag. 199.* Havde de retskaffent tænkende af mine Landsmænd, ligesom jeg, opholdt dem i dette Land i 22 Aar, vilde de upaatvivlelig være komne til samme Conclusion som jeg. De skulde f. Ex. have været Vidner til, hvorledes Mænd, der i saa lang Tid havde været afvante til Krig, pludselig, ved den sidste Krigs Udbrud, ligesom ved et Trylleslag svore dem i Kuld og Kjön som værdige Descendenter af vore nordiske Forfædre, hvis Tapperhed er bleven saa herlig beskrevet i vore Sagaer. Jeg kan saa meget mindre afholde mig fra denne Bemærkning, som der i Slaget ved Slesvig 7 af mine Ungdomsbekjendtere, alle Officerer af 11. Bataillon, fandt Heltedöden paa Ærens Mark for Fædrelandet.

Men jeg er, som jeg alt har bemærket i Programmet for 1856—57, langt fra at bifalde deres nuværende Undervisningssystem, i hvilket en efter min Formening for stor Mængde Discipliner ere blevene indförte i Skolerne paa de classiske Sprogs Bekostning¹, hvor man befatter sig formeget med disses Gramma-

1) *Dr. Arnold, en af Storbritanniens förste Skolemænd, siger i London Journal of Education, vol. VII (see Dallas Bache: Report on Education in Europe. Philadelphia 1839, Pag. 663):*

»*The favourite notion of filling boys with useful information is*

í málfæðina, svo að menn við það missa sjónar á efninu, að jeg ætla. Í stað síðar þess í skólum á Frakklandi og Englandi, að læra utanbókar hina fegurstu staði úr hinum fornu rithöfundum, einkum skáldunum, lendir í dönsku skólunum allt í málfæðislegum skýringum, sem þó er rangt að mínu álitu, og jafnframt er allt af verið að vísa í málfæði þá, sem höfð er í skólunum. Þess konar tilvísanir ætla jeg að beri lítinn ávöxt fyrir hugskotið. Jeg er eigi heldur sá, er dáist sjerlega að tungu þeirra, nje leggi mikla stund á bókmenntir þeirra; jeg hef verið öllum stundum mínum til tveggja hinna lifandi tungna, auk tveggja hinna fornu, og kraptar mínir eru eigi meiri en svo, að jeg hef eigi getað lagt sjerlega stund á dönsku, eins og eigi heldur islenzku, eða yfir höfuð hinn germanska tungnaflokk. »Sá, sem vill færast of mikið í fang, hann nær illum tókum«.

Jeg leyfi mjer því, að nota tækifærið, til að prenta hjer orð þau, sem jeg kvaddi með yfir kennara *B. Gunnlögssen* fyrir hönd skólans og sjálfs mín, er jeg sagði skóla upp 30. d. júnímánaðar 1862:

»Eins og sjest af vitnisburðum þeim, er nú hafa verið lesnir, hafa framfarir yðrar í stærðafæðum einkum stutt að því, að þjer hafid fengið svo góðan vitnisburð, og leiðist jeg við þetta atvik til að minnast embæltisbróður vors, er hefur þegar haft kennslu á hendi um fjörutíu vetur, en ætlar nú frá að hverfa, með því að konungleg hátígn náðarsamlegast hefur veitt honum allviðunanleg eptirlaun, svo að hann, eptir dyggilega þjónustu má nú, er ellin fær-ist yfir hann, hverfa frá embætti sínu við hinn loflegasta orðstír. Skóli þessi, er hann hefur svo lengi prýtt með ágætum orðstír sín-

menn nemi sem mest af því, sem getur orðið þeim til ábata í lifinu, það mun að ætlun vorri eigi vera sem notadrjúgast. Því það er eigi aðalatriðið, að kenna ungum mönnum arðsöm fræði, heldur að gjöra þá hæfa til að afla sjer sjálfir þeirra síðar meir, og til að hagnýta sjer kunnáttu þá, sem þeir afla sjer«.

Thiers: Rapport à la chambre des députés 13. Juli, 1844 :

»Við þá kennslu, sem tíðkaðist á dögum Rollins, hafa menn bætt meiri sagnafræði, mælingarfræði, og náttúruvísindum, en menn verða að játa, að þessi tilraun hefur ekki heppnast vel. Hinir lærðustu kennarar segja, að menn vilji troða ofmiklu í einu í ungmennin. Andi þeirra getur eigi valdið slíkum þunga. Annaðhvort geta þau ekki lært allt þetta, eður gleyma því jafnskjótt aptur. Vjer verðum að varast, að vjer eigi með vanhugsuðum kröfum neyðum þau til þess að ganga rangan menntaveg til að ná augnamiðinu«.

tik, efter min Formening, til Præjudice for Indholdet. Den i franske og engelske Skoler saa brugelige Udenadslæren af de skjønne Steder af Classikerne, navnlig Digterne, erstattes i danske Skoler, efter min Formening urigtigen, ved grammatiske Definitioner, under jevnlige Henførelser til den i Skolerne brugte Grammatik. Saadanne tørre Citater indeholde efter min Formening kun lidet Frugtbart for Gemyttet. Ei heller er jeg nogen særdeles Beundrer af deres Sprog, eller nogen ivrig Dyrker af deres Literatur, da foruden de 2 døde, ogsaa 2 levende Sprog have optaget min Livsvirksomhed, og mine indskrænkede Kræfter have forhindret mig fra, at beskæftige mig synderlig med dette, ligesaa lidt som det islandske eller Modersmaalet, eller den germaniske Sprogstamme i det hele — »Qui trop embrassè mal étreint«.

Jeg tillader mig derfor at benytte Leiligheden, til her at aftrykke de Ord, hvormed jeg ved Translocationen den 30. Juni 1862 paa Skolens og egne Vegne tog Afsked med Overlærer B. Gunnlögssen:

»Ut ex «characteribus» recitatis apparet, carissimi adolescentes, vestri in mathematicis profectus præcipue fuerunt adjumento, ut tam «bonum characterem» obtineretis, quae occasio me admonet, ut mentionem faciam collegae nostri, qui docendi provinciam, qua per quadraginta annos functus est, nunc abdicaturus est, nam Regia Majestas ei gratiosissime concessit, ut stipendio satis liberali munitus, post operam fideliter navatam, ingravescente aetate, laude cumulatus, munere abiret. Hujus

likely, we think, to be productive of some mischief. It is not so much our object to give boys «useful information», as to facilitate their gaining it hereafter for themselves, and to enable them to turn it to account when gained».

Thiers: Rapport à la chambre des députés 13. Juli, 1844: «On a ajouté à l'enseignement adopté du temps de Rollin plus d'histoire, de mathématiques et de sciences naturelles, et il faut le reconnaître, l'essai n'a pas été tout à fait heureux; les plus savants professeurs disent qu' on veut faire entrer trop de connaissances à la fois dans la tête des enfants. Leur esprit plie évidemment sous le faix et ils n'apprennent pas ou bien oublient; gardons nous, par des réclamations irréfléchies, de les pousser à gâter les méthodes pour répondre à nos désirs».

um, einstaklegum mannsóma í öllu lífi sínu, og ást af hálfu samlanda sinna og mannvirðingu meðal þeirra, mun lengi sakna mega ljúfleiks þessa öldurmanns við embættisbræður hans, er fyrrum hafa og verið lærisveinar sjálfs hans, svo og velvildar hans við þá og hógvæðar, og fúsleiks til alls þess, er til góðs mátti horfa, og enn fremur mannúðar hans við lærisveina sína og góðfýsi. Ágætismanni þessum, er nú er einn lífs eptir af hinum fyrri viðfrægu samkennendum Bessastaðaskóla, óskum vjer af heilum hug, að hann megí, það er eptir er æfi hans, í rósamlegri kyrrð og við góða heilsu njóta næðis þess, er honum að öllum maklegleikum hefur veitt verið, og að kraptar hans megí sem lengst endast til framhalds starfa hans í vísindaefnum, og til aukningar því, er hann hefur áður vel gjört í ríki vísindanna.

III. Kennslan.

1. Niðurjöfnun á kennslutímunum.

Vísindagreinir	4. bekk.	3. bekkur		2. bekk.	1. bekk.	samtals.
		B.	A.			
Íslenska	2	2		2	3	9
Danska	»	3 — 2		2	4	11
Þýzka	»	2 — 2		2	4	10
Latína	10	6(+3—3+)+6		9	9	43
Gríska	5	5 — 5		5	»	20
Sagnafræði	3	3 — 3		3	2	14
Landafreði	»	1 — 2		2	2	7
Trúarfræði	2	2		2	2	8
Náttúrusaga	»	2 — 2		2	3	9
Stærðafreði	5	2(+2—2+)+2		4	4	19
Eðlisfræði	3	» — »		»	»	3
Rektorstímar	5	2		1	1	9
Söngur	1		1(+1)		1(+)	4
Leikfimi	2		2			4
	38	38—38		38	38	170

erga collegas, qui iidem ipsius discipuli olim erant, comitas, benevolentia, modestia, animusque ad omne officii genus promptus; erga discipulos humanitas et liberalitas, diu desiderabuntur in hac schola, quam nominis sui celebritate, dignitate vitae populariumque amore interque eos auctoritate tamdiu ornavit. Huic viro, soli ex celeberrimis olim scholae Bessastadensis collegis superstiti, sincere optamus, ut quod reliquum est vitae in otio ipsi meritissime concesso tranquillissime transigat, commoda valetudine usus, viribus ad suos in scientiis labores persequendos meritaque de republica litteraria adaugenda quam diutissime suppetentibus.

III. Undervisningen.

1. Timefordelingen.

Fagene	4. Kl.	3. Kl.		2. Kl.	1. Kl.	Tilsam.	
		B.	A.				
Islandsk	2	2		2	3	9	
Dansk	"	3 — 2		2	4	11	
Tydsk	"	2 — 2		2	4	10	
Latin	10	6(+3 - 3+)		9	9	43	
Græsk	5	5 — 5		5	"	20	
Historie	3	3 — 3		3	2	14	
Geographie	"	1 — 2		2	2	7	
Religion	2	2		2	2	8	
Naturhistorie	"	2 — 2		2	3	9	
Mathematik	5	2(+2 - 2+)		4	4	19	
Physik	3	"		"	"	3	
Rektorstimer	5	2		1	1	9	
Sang	1		1(+1		1+)	1	4
Gymnastik	2		2			4	
	38	38—38		38	38	170	

Þegar tafla þessi er borin saman við þá í fyrra, má sjá, að engin breyting á niðurjöfnun kennslustundanna hefur gjör verið þetta árið frá því árinu á undan nema sú, að önnur sú stund, sem skólastjóri hafði áður í 2. bekk, hefur verið lögð til grísku-kennslunnar. Þeim 5 stundum, sem skólastjóri hafði í 4. bekk, varði hann til ensku og frakknesku, 2 stundum til hvorrar tungunnar, og 1 stund til latínu. Annari stundinni í 3. bekk varði skólastjóri til ensku, en hinni til latínu.

2. Skipting kennslunnar á milli kennaranna.

Kennslugreinunum hefur þetta árið verið skipt á milli kennaranna á sama hátt og árinu á undan; en kand. *philos. Halldór Guðmundsson* tók að sjer kennsluna í öllum þeim vísindagreinum, stærðfræði, eðlisfræði og grasafræði, sem yfir kennari *B. Gunnlögsson* hafði haft hana áður í, og var skiptingin því á þessa leið:
Rektor:

Gríska í 4. bekk 5 st.

Rektorsstundir 9 — = 14 stundir.

Yfir kennari *Jens Sigurðsson:*

Sagnafræði í öllum bekkjum . . . 14 —

Landafræði í 3. AB og 2. bekk . . 5 —

Trúarfræði í 4., 3. og 2. bekk . . 6 — = 25 — —

Undir kennari *Halldór Kr. Fríðriksson:*

Íslenska í öllum bekkjum 9 —

Þýzka í 3. AB, 2. og 1. bekk . . 10 —

Landafræði í 1. bekk 2 — = 21 — —

Undir kennari *Gísli Magnússon:*

Latína í 4. og 1. bekk 19 —

Gríska í 3. bekk A 5 — = 24 — —

Undir kennari *Jónas Guðmundsson:*

Danska í 3. AB, 2. og 1. bekk . . 11 —

Latína í 2. bekk 9 —

Trúarfræði í 1. bekk 2 — = 22 — —

Undir kennari *Jón Þorkelsson:*

Latína í 3. bekk AB 15 —

Gríska í 3. B og 2. bekk 10 — = 25 — —

Settur kennari *Halldór Guðmundsson:*

Stærðfræði í öllum bekkjum . . . 19 —

Eðlisfræði í 4. bekk 3 —

Grasafræði í 2. bekk 2 — = 24 — —

Naar man sammenligner ovenstaaende Tabel med den fra forrige Aar, vil det sees, at der i indeværende Aar ingen Forandring er gjort i Timefordelingen fra det forrige Aar med Undtagelse af, at Græsk i 2. Klasse er bleven forstærket med den ene af de to Timer, som Rektor før havde i denne Klasse. Af de 5 i Tabellen anførte Rectorstimer anvendte Rector 4 til Engelsk og Fransk, 2 Timer til hvert af disse Sprog, og 1 til Latin. Den ene Rectors-time i 3. Kl. blev anvendt til Engelsk, men den anden til Latin.

2. Fagfordelingen.

Lærefagene have i dette Skole-Aar været fordelte paa Lærerne paa samme Maade som det næstforegaaende; men Cand. philos. *Halldór Guðmundsson* overtog Undervisningen i alle de Fag, Mathematik, Physik og Botanik, i hvilke Overlærer *B. Gunnlögssen* havde før undervist, og var Fagfordelingen følgende denne:

Rektor:

Græsk i 4. Klasse	5 Tim.
Rektorstimer	9 — = 14 Timer.

Overlærer Jens Sigurðsson:

Historie i alle Klasser	14 —
Geographie i 3. AB og 2. Kl.	5 —
Religion i 4., 3. og 2. Kl.	6 — = 25 —

Adj. Halldór Kr. Friðriksson:

Islandsk i alle Klasser	9 —
Tydsck i 3. AB, 2. og 1. Kl.	10 —
Geographie i 1. Kl.	2 — = 21 —

Adj. Gísli Magnússon:

Latin i 4. og 1. Kl.	19 —
Græsk i 3. Kl. A	5 — = 24 —

Adj. Jónas Guðmundsson:

Dansk i 3. AB, 2. og 1. Kl.	11 —
Latin i 2. Kl.	9 —
Religion i 1. Kl.	2 — = 22 —

Adj. Jón Þorkelsson:

Latin i 3. Kl. AB	15 —
Græsk i 3. Kl. B og 2. Kl.	10 — = 25 —

Constit. Adj. Halldór Guðmundsson:

Mathematik i alle Klasser	19 —
Physik i 4. Kl.	3 —
Botanik i 2. Kl.	2 — = 24 —

Prestaskólakennari *Hannes Árnason*:

Náttúrusaga í 3. AB og 1. bekk 7 stundir.

Söngkennari, organsleikari *Pjetur Guðjohnsen*:

Söngur í öllum bekkjum 4 —

Kennari í leikfimi *C. P. Steinberg*:

Leikfimi í öllum bekkjum 4 —

Verður það samtals 170 stundir.

3. Kennslubækur og lestrarbækur.

Á kennslubókum og lestrarbókum er alls engin breyting gjör frá því í fyrra.

4. Það, sem lesið hefur verið.

a, í íslenzku:

Í 1. bekk: Fjölur, 9. ár, bls. 1—48, og málmyndalýsing eptir H. Kr. Friðriksson, Kaupmannahöfn 1861. Piltar í þeim bekk gjörðu 2 stýla aðra vikuna, en 1 stýl hina vikuna.

Í 2. bekk: »Sagan af Njáli Þorgeirssyni ok sonum hans«, 1.—55. kapít., og málmyndalýsing eptir H. Kr. Friðriksson, Kaupmannahöfn 1861. Piltar í þeim bekk gjörðu 1 stýl á viku.

Í 3. bekk AB: »Sýnisbók íslenzkrar tungu og íslenzkra bókmennta«, bls. 137—253, og 492—524. Piltar í þeim bekk gjörðu 1 stýl á viku.

Í 4. bekk: »Háttatal Snorra Sturlusonar«, aptur að 73. vísunni. Piltar í þeim bekk gjörðu 1 stýl á viku.

b, í dönsku:

Í 1. bekk: *Hjorts Börneven*, bls. 460—550, og 620—676. Piltar í þeim bekk gjörðu 2 stýla á viku.

Í 2. bekk: *Holst's Læsebog, prosaiske Deel*, bls. 253 og bókin út. Piltar í þeim bekk gjörðu 1 stýl á viku.

Í 3. bekk A: *Holst's Læsebog, prosaiske Deel*, bls. 258—293, og *poëtiske Deel*, bls. 86—148. Piltar í þeim bekk gjörðu 1 stýl á viku.

Í 3. bekk B: *Holst's Læsebog, poëtiske Deel*, bls. 190—277. Piltar í þeim bekk gjörðu 2 stýla á viku hverri.

c, í þýzku:

Í 1. bekk: *Rüses tydske Læsebog for Begyndelsesklasserne*, bls. 1—21, og 58—137, og *Bresemanns kortfattede Sproglære*.

Í 2. bekk: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, bls. 1—84, og *Bresemanns Sproglære* lesin upp.

Docent *Hannes Árnason*:

Naturhistorie i 3. AB og 1. Kl. = 7 Timer.

Syngelærer Organist *Pjetur Guðjohnsen*:

Sang i alle Klasser = 4 —

Gymnastiklærer *C. P. Steinberg*:

Gymnastik i alle Klasser = 4 —

Tilsammen 170 —

3. *Læse- og Lærebøger.*

Med Hensyn til disse er der ingen Forandring foregaaet fra forrige Aar.

4. *De læste Pensa.*

A, *Islandsk:*

I 1. Klasse: *Fjölnir*, 9. Aargang, Pag. 1—48, og islandsk Grammatik af H. Kr. Friðriksson, Kjöbenhavn 1861. Vexelviis 1 og 2 Stile om Ugen.

I 2. Klasse: »Sagan af Njáli Þorgeirssyni ok sonum hans«, Kapit. 1—55, og islandsk Grammatik af H. Kr. Friðriksson, Kjöbenhavn 1861. 1 Stil om Ugen.

I 3. Klasse AB: »Sýnibók islenzkrar tungu og islenzkra bókmennta«, Pag. 137—253 og 492—524. 1 ugentlig Stil.

I 4. Klasse: »Háttatal Snorra Sturlusonar«, indtil 73. Vers. 1 Stil om Ugen.

B, *Dansk:*

I 1. Klasse: *Hjorts Börneven*, Pag. 460—550, og 620—676. 2 Stile ugentlig.

I 2. Klasse: *Holst's Læsebog, prosaiske Deel*, Pag. 253 til Enden af Bogen. 1 ugentlig Stil.

I 3. Klasse A: *Holst's Læsebog, prosaiske Deel*, Pag. 258—293, og *poëtiske Deel*, Pag. 86—148. 1 ugentlig Stil.

I 3. Klasse B: *Holst's Læsebog, poëtiske Deel*, Pag. 190—277. 2 ugentlige Stile.

C, *Tydsck:*

I 1. Klasse: *Riises tydske Læsebog for Begyndelsesklasserne*, Pag. 1—21, og 58—137, og Bresemanns kortfattede Sproglære.

I 2. Klasse: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, Pag. 1—84, og Bresemanns Sproglære repeteret.

Í 3. bekk A: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, bls. 173—321.

Í 3. bekk B: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, bls. 299—358, og 412—493. Auk þess voru piltar síðari hluta vetrarins látnir við og við leggja út ólesinn kafla í þýzku.

d, í latínu:

Í 1. bekk: *Caesaris Commentarii de bello Gallico*, 3.—5. bók, og *Udvalgte Fabler af Phaedrus, udg. af R. Möller og C. Thomsen*. Piltar í þeim bekk gjörðu 2 stýla á viku.

Í 2. bekk: Ræður *Ciceros: Philippicae* 1. og 2., *pro rege Dejotaro* og *pro lege Manilia*. 2 stýlar á viku.

Í 3. bekk A: 1.—2. bók af riti *Ciceros de officiis*, og 1.—2. bók af *Aeneis* eptir *Virgilius*. 2 stýlar á viku.

Í 3. bekk B: 3. bók af riti *Ciceros de officiis*, 1.—2. bók af kvæðunum eptir *Horatius*, og 5. bókin af *Aeneis* eptir *Virgilius*. 2 stýlar á viku.

Í 4. bekk: Með báðum deildum: Fyrri bókin af sendibrjefunum eptir *Horatius*; 21. bók af *Livius*, og bókmenntasaga Rómverja eptir kennslubók *Tregders*. Auk þess með yngri deildinni 22. bók af *Livius*, og með þeim, sem út voru skrifaðir, var rífaður upp mestur hluti þess, er þeir höfðu áður lesið í latínu. 2 stýlar á viku.

Málfræði *Madvigs* var höfð við kennsluna í öllum bekkjum.

c, í grísku:

Í 2. bekk: Málmyndalýsing *Tregders*, að mállýzkunum undanskildum og nokkrum hinna smásmuglari athugasgreina, og svo *Bergs* gríska lestrarbók, 1. *Afdeling*, og 2. *Aars Coursus*, bls. 1—41.

Í 3. bekk A: *Xenophontis Anabasis*: 6.—7. bók, og *Memorabilia Socratis*, 3. bók.

Í 3. bekk B: *Xenophontis Memorabilia Socratis*, 3. bók, *Herodots* 5. bók, og *Homeri Odyssea*, 1. bók.

Í 4. bekk: *Homeri Ilias*, 19.—21. bók, *Xenophontis Memorabilia Socratis*, 1. og 4. bók, og enn fremur grísk goðafræði eptir kennslubók *Tregders*. Auk þess las yngri deildin *Plutarch: Julius Caesar*, 1.—11. kapit., en eldri deildin las upp nokkuð af því, sem áður var lesið.

Hin gríska málmyndalýsing eptir *Tregder* var höfð við kennsluna í öllum bekkjum, og í efri bekkjunum var iðulega vísað til

- I 3. Klasse A: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, Pag. 173—321.
- I 3. Klasse B: *Hjorts tydske Læsebog, prosaiske Deel*, Pag. 299—358, og 412—493; desuden cursorisk Læsning nogle Gange den sidste Deel af Vinteren.

D, Latin:

- I 1. Klasse: *Caesaris Commentarii de bello Gallico*, 3.—5. Bog, og Udvalgte Fabler af Phaedrus, udg. af R. Möller og C. Thomsen. 2 ugentlige Stile.
- I 2. Klasse: *Ciceros Taler: Philippicae* 1. og 2., *pro rege Dejotaro* og *pro lege Manilia*. 2 ugentlige Stile.
- I 3. Klasse A: *Cicero de officiis*, 1.—2. Bog, og Virgils *Æneide*, 1.—2. Bog. 2 ugentlige Stile.
- I 3. Klasse B: *Cicero de officiis*, 3. Bog, Horat's *Oder*, 1.—2. Bog, og Virgils *Æneide*, 5. Bog. 2 ugentlige Stile.
- I 4. Klasse: Med begge Afdelinger: 1. Bog af Horat's *Breve*, Livius, 21. Bog, og Tregders romerske *Literaturhistorie*. Desuden med den yngste Afdeling: Livius 22. Bog, og med *Dimittenderne* repeteret største Delen af den *Cursus* i Latin, som de før havde gennemgaaet. 2 ugentlige Stile.

Madvigs latinske Grammatik afbenyttedes ved Undervisningen i samtlige Klasser.

E, Græsk:

- I 2. Klasse: Tregders græske Grammatik lært med Undtagelse af *Dialecterne* og nogle mere detaillerede Anmærkninger, og endvidere Bergs græske Læsebog, første Afdeling, og 2. Aars *Cursus*, Pag. 1—41.
- I 3. Klasse A: *Xenophontis Anabasis*, 6.—7. Bog, og *Memorabilia Socratis*, 3. Bog.
- I 3. Klasse B: *Xenophontis Memorabilia Socratis*, 3. Bog, *Herodot*, 5. Bog, og *Homeri Odyssea*, 1. Bog.
- I 4. Klasse: *Homeri Ilias*, 19.—21. Bog; *Xenophontis Memorabilia Socratis*, 1. og 4. Bog, og endvidere Tregders græske *Mythologie*. Desuden blev der gennemgaaet med den yngste Afdeling *Plutarchs Julius Caesar*, 1.—11. Kap., og med den ældste Afdeling repeteret en Deel af det før Læste.

I samtlige Klasser er Tregders græske Formlære bleven af-

hinnar grísku setningafræði *Madvigs* eptir því, sem rithöfundarnir voru lesnir.

f, í *ebresku*

beiddist enginn lærisveinn tilsagnar.

g, í *trúarlærdómi*:

- Í 1. bekk: Kennslubók *Fogtmanns*, 63.—91. gr., og bifliúsaga *Herslebs* frá upphafi aptur að dauða Salómons.
- Í 2. bekk: Kennslubók *Fogtmanns*, 1.—36. gr., og bifliúsaga *Herslebs* frá dauða Salómons til fæðingar Krists.
- Í 3. bekk AB: Kennslubók *Fogtmanns*, 37.—58. gr., og 98.—114. gr., og svo með 3. A: bifliúsaga *Herslebs* frá fæðingu Krists til þíningsrögunnar, en með 3. bekk B var lesin upp *Herslebs* bifliúsaga öll.
- Í 4. bekk: Kennslubók *Fogtmanns*, 59.—97. gr., og svo lesið Jóhannesar guðspjall á grísku. Auk þess var yfirfarið með yngri deildinni í kennslubók *Fogtmanns* 122.—127. gr.

h, í *sagnafræði*:

- Í 1. bekk: *Bohrs* kennslubók í fornaldarsögunni frá upphafi aptur að *Heliogabalus* og *Alex. Severus*.
- Í 2. bekk: *Bohrs* kennslubók í miðaldasögunni frá upphafi og aptur að dauða *Ludvigs* 11. Frakkakonungs.
- Í 3. bekk A: *Bohrs* kennslubók frá *Rudolph* af *Habsburg*, aptur að þýzkalandsögu 1648—1714.
- Í 3. bekk B: *Bohrs* kennslubók í nýju sögunni, frá því Karl 2. tók ríki á Englandi og aptur að árinu 1815, eða að „*Fragmentarísk Anhang*“.
- Í 4. bekk: Fornaldarsagan og miðaldarsagan aptur að krossferðunum eptir kennslubók *Bohrs*, og sumstaðar eptir kennslubók *Kofods*. Svo var og jafnframt lesin kennslubók *Königsfeldts* í *den gamle Geographie*. Eldri deildin var jafnframt látin rifja upp miðaldarsöguna og nýju söguna eptir kennslubók *Bohrs*.

i, í *landafræði*:

- Í 1. bekk: Stutt kennslubók í landafræði eptir *Ingerslev*, íslenzkuð og aukin af H. Kr. Friðrikssyni, öll saman.
- Í 2. bekk: Austurálfan, suðurálfan, og Vesturheimur aptur að suðurhlutanum eptir kennslubók *Munthes*.
- Í 3. bekk A: Norðurálfan öll eptir kennslubók *Munthes*.
- Í 3. bekk B: Öll kennslubók *Munthes* í landafræðinni lesin upp.

benyttet, og i de øverste Klasser stadige Henvisninger til Madvigs græske Syntax under Læsningen af Forfatterne.

F, *Hebraisk*:

I Hebraisk ønskede ingen Discipel Undervisning.

G, *Religion*:

- I 1. Klasse: Fogtmanns Lærebog, §§ 63—91, og Herslebs Bibelhistorie fra Begyndelsen indtil Kong Salomons Død.
- I 2. Klasse: Fogtmanns Lærebog, §§ 1—36, og Herslebs Bibelhistorie fra Kong Salomons Død til Kristi Fødsel.
- I 3. Klasse AB: Fogtmanns Lærebog, §§ 37—58, og 98—114; endvidere i 3. Klasse A: Herslebs Bibelhistorie fra Kristi Fødsel til Lidelseshistorien, og i 3. Klasse B: hele Herslebs Bibelhistorie repeteret.
- I 4. Klasse: Fogtmanns Lærebog, §§ 59—97, og Johannes' Evangelium paa Græsk. Endvidere læst med den yngste Afdeling i Fogtmanns Lærebog §§ 122—127.

H, *Historie*:

- I 1. Klasse: Bohrs Lærebog i den gamle Historie fra Begyndelsen indtil Heliogabalus og Alex. Severus.
- I 2. Klasse: Bohrs Lærebog i Middelalderens Historie fra Begyndelsen indtil den franske Konge Ludvig den elleftes Død.
- I 3. Klasse A: Bohrs Lærebog fra Rudolph af Habsburg indtil Tydsklands Historie 1648—1714.
- I 3. Klasse B: Bohrs Lærebog i den nyere Historie fra Karl den andens Regjerings-Tiltrædelse i England indtil Aaret 1815, eller til »Fragmentarisk Anhang«.
- I 4. Klasse: Den gamle og Middelalderens Historie indtil Kors-togene efter Bohrs, og tildeels efter Kofods Lærebog. Tillige blev der læst Königsfeldts Lærebog i den gamle Geographie. Med den ældste Afdeling blev der ved Siden af repeteret Middelalderens og den nyere Historie efter Bohrs Lærebog.

I, *Geographie*:

- I 1. Klasse: Kortfattet Lærebog i Geographien ved Ingerslev, oversat og forøget ved H. Kr. Friðriksson, fra Begyndelsen til Enden.
- I 2. Klasse: Asien, Africa og America indtil Sydamerica efter Munthes Lærebog.
- I 3. Klasse A: Hele Evropa efter Munthes Lærebog.
- I 3. Klasse B: Hele Munthes Lærebog i Geographien repeteret.

k, í stærðafræði:

- Í 1. bekk: Reikningsbók *Ursins*, bls. 1—86.
- Í 2. bekk: *Ramus's Elementær Algebra*, 1.—7. kafli.
- Í 3. bekk A: *Ramus's Elementær Geometrie*, bls. 1—61, *Elementær Algebra* eptir sama mann, 4.—7. kafli, og hlutfallatölur eptir fyrirlesturum.
- Í 3. bekk B: *Ramus's Elementær Geometrie*, 2.—3. kafli, að undanskildu: »*Harmoniske Forhold*» og »*Isoperimetriske Figurer*». Enn fremur *Elementær Algebra* eptir sama mann, 4.—7. kafli, og hlutfallatölur eptir fyrirlesturum.
- Í 4. bekk: Þykkvamálsfræði eptir kennslubók *Ursins*, og þríhyrningafræði og hlutfallatölur eptir fyrirlesturum. Auk þess voru lesnir upp með þeim, sem útskrifast áttu, ýmsir kaflar úr stærðafræðinni.

l, í eðlisfræði:

- Í 4. bekk: Efnafræði og ljósfræði eptir kennslubókum *C. L. Petersens*.

m, í náttúrusögu:

- Í 1. bekk: Dýrafræðin eptir kennslubók *Bramsens* og *Dreiers*, bls. 1—93 (3: að *animalia avertebrata*).
- Í 2. bekk: Grasafræðin eptir sömu bók.
- Í 3. bekk A: Hinn almenni partur steinafræðinnar, eða um hina helztu eiginlegleika steinanna, með nokkrum viðauka við það, sem lesið hefur verið um þá hina fyrri veturna, einkum að því er snertir efni þeirra.
- Í 3. bekk B: Steinafræðin, að því er snertir hinar helztu tegundir steinarikisins, og piltar vandir á að þekkja steina eptir föstum einkennum. Enn fremur lesið upp það, sem piltar árinu áður höfðu lesið í steinafræði, og talsverðu við bætt, og sömuleiðis dýrafræðin og grasafræðin, eptir kennslubók *Bramsens* og *Dreiers*.

n, í ensku:

- Í 3. bekk AB: *Engelske Læsestykker ved S. Rosing*, 10 fyrstu sögurnar.
- Í 4. bekk: *Vicar of Wakefield*, þeir, sem út voru skrifaðir, lásu kapit. XXII—XXIX, en hinir kapit. XXII—XXV.

o, í frakknesku:

- Í 4. bekk: *Borrings franske Læsebog*, eldri deildin bls. 12—32, en yngri deildin bls. 12—22, og svo hin helztu atriði málmynda-lýsingarinnar.

K, *Mathematik*:

- I 1. Klasse: Ursins Regnebog, Pag. 1—86.
- I 2. Klasse: Ramus's Elementær Algebra, 1.—7. Afsnit.
- I 3. Klasse A: Ramus's Elementær Geometrie, Pag. 1—61; sammes Elementær Algebra, 4.—7. Afsnit, og Logarithmer efter Dictat.
- I 3. Klasse B: Ramus's Elementær Geometrie, 2.—3. Afsnit, med Undtagelse af »Harmoniske Forhold« og »Isoperimetriske Figurer«. Endvidere sammes Algebra, 4.—7. Afsnit, og Logarithmer efter Dictat.
- I 4. Klasse: Stereometrie efter Ursins Lærebog, og Trigonometrie og Logarithmer efter Dictat. Desuden med Dimittenderne repeterede flere Afsnit af Mathematiken.

L, *Physik*:

- I 4. Klasse: Chemisk Physik og Optik efter C. L. Petersens Lærebøger.

M, *Naturhistorie*:

- I 1. Klasse: Zoologien efter Bramsen og Dreier, Pag. 1—93 (o: til *animalia avertebrata*).
- I 2. Klasse: Botaniken efter samme Lærebog.
- I 3. Klasse A: Mineralogiens almindelige Deel, eller Mineraliernes fornemste Egenskaber, noget forøget fra de foregaaende Aar, især med Hensyn til de chemiske Egenskaber.
- I 3. Klasse B: Mineralogien, forsaavidt angaaer Mineraliernes fornemste Arter, og Disciplene øvede i at kjende Mineralier efter constante Egenskaber. Desuden repeteret, hvad Disciplene havde læst det næstforegaaende Aar af Mineralogien, og ikke ubetydeligt tilføiet, og endvidere Zoologien og Botaniken efter Bramsens og Dreiers Lærebog.

N, *Engelsk*:

- I 3. Klasse AB: Engelske Læsestykker ved S. Rosing, de første 10 Fortællinger.
- I 4. Klasse: Vicar of Wakefield, Dimittenderne Kap. XXII—XXIX, men den yngste Afdeling, Kap. XXII—XXV.

O, *Fransk*:

- I 4. Klasse: Borrings franske Læsebog, den ældste Afdeling Pag. 12—32, men den yngste Afdeling, Pag. 12—22, samt det Vigtigste af Grammatiken.

p, söngkennslan :

Piltum í neðri deildinni voru kenndar söngreglur eptir *Bull*, og þeir vandir við söng eptir »*Bergreens Samlinger til Skolebrug*«. Piltar í efri deildinni voru vandir við söng eptir »*Bergreens Samlinger til Skolebrug*«.

IV. **Vísindaleg söfn.**

A, *Bókasafn skólans.*

Þetta árið hafa bókasafni skólans bætt bækur þær, er nú skal greina :

a, Sendar frá stjórninni :

1. Skólaboðsrit frá Danmörku 1862: frá *Metropolitanskolen, Sorö, Roeskilde, Fridriksborg, Herlufsholm, Odense, Nykjöbing, Aalborg, Randers, Aarhus, Horsens, Viborg, Ribe, Borgerdydskolen paa Christjanshavn, Borgerdydskolen i Kjöbenhavn, det von Westenske Institut, Latin- og Realskolen i Store Kongensgade; frá Realskolerne i Helsingör, Slagelse, Rönne, Veile; Haderslev, Flensborg, Slesvig, Kiel, Meldorf, Glückstadt, Altona, Plöen, Rendsburg, Lauenburg.*
2. *Indbydelsesskrift til Indvielsen af Flensborg Latin- og Realskoles Bygning 8. okt. 1861.*
3. *Verzeichniss der Büchersammlung der königlichen Domschule zu Schleswig.*
4. Skólaboðsrit frá Noregi 1861 og 1862: *Christiania, Christiansand, Nissens Latin- og Realskole, Molde, Drammen, Tromsö, Bergen (1862), Skien (1862), Throndhiem (1861), Lillehammer (1860 og 1861), Stavanger (1861), Arendal (1861).*
5. *Undervisningsplan for Christiania Borger- og Realskole.*
6. Skólaboðsrit frá Svíþjóð 1860 -- 1862: *Stockholms Gymnasium, Nya elementarskolen i Stockholm, Upsala, Westerås og Sala, Wexjö, Kalmar, Nyköping, Falun, Wisby, Cristianstad, Örebro, Lund, Östersund, Helsingborg, Jönköping, Umeå, Luleå, Wenersborg, Hernösand, Sundsvall, Hudikvall, Skara, Strengnäs (1860—1861), Carlskrona, Malmö, Gefle, Norrköping, Westervik, Göteborg, Linköping, Carlstad (1862).*
7. *Indbydelsesskrift til Kjöbenhavns Universitets Fest i Anledning af Kongens Födselsdag 6. Octobr. 1861: Uddrag af*

P, *Sang*:

Musiken foredraget med det yngste Parti deels theoretisk efter Bull, deels practisk efter »Bergreens Samlinger til Skolebrug«. Med det överste Parti: Sangövelser efter »Bergreens Samlinger til Skolebrug«.

IV. Videnskabelige Samlinger.

A, *Skolebibliotheket.*

Skolebibliotheket er i indeværende Aar blevet foröget med följende Værker:

a, Tilsendt fra Ministeriet:

- Forelæsninger vedkommende de nordiske Sprog af N. M. Petersen. 1861. 4.*
8. *Ad sacrorum in Dania emendatorum memoriam pie recolendam in diem XXI. mensis Novembris indicit prorektor universitatis G. Forchhammer. Havniae 1861. 4.*
 9. *Forelæsninger og Övelser ved Kjöbenhavns Universitet og den polytechniske Lærestalt i Foraarshalvaaret og Efteraarshalvaaret 1862. 8.*
 10. *Forelæsninger og Övelser ved Kjöbenhavns Universitet og den polytechniske Lærestalt i Foraarshalvaaret 1863. 8.*
 11. *Fortegnelse over de 203 Studerende, der i 1862 have tilendebragt Afgangsexamen ved de lærde Skoler eller Adgangsexamen ved Universitetet. Kbh. 1862. 8.*
 12. *Meddelelser angaaende Kjöbenhavns Universitet, den polytechniske Lærestalt, Sorö Academie og de lærde Skoler med dertil hørende Realundervisning i Kongeriget Danmark for Aarene 1849—56, af A. C. P. Linde. 6. Hefte. Kjöbenh. 1862. 4.*
 13. *E. Frisenberg Nielsen: Den antike Skepticisme, med særligt Hensyn til dens Oprindelse og videnskabelige Betydning. Kbh. 1862. 8.*
 14. *P. L. Heegaard: Den Herbariske Philosophie. Kbh. 1861. 8.*
 15. *C. A. Jessen: Undersøgelser til nordisk Oldhistorie. Kbh. 1862. 8.*
 16. *Chr. Tryde: Electricitetens Anvendelse i Nerve- og Muskelidelser. Kbh. 1861. 8.*
 17. *F. Th. Schmidt: Det Follikulære Kjertelvæv i Mundhulens og Svælgets Slimhinde hos Mennesket og Pattedyrene. Kbh. 1862. 8.*
 18. *C. G. Gædeken: Blodöresvulsten (Hæmatoma auris). Kbh. 1862. 8.*
 19. *J. Chr. Lehmann: Nogle Bidrag til Oplysning om Perinephritis. Kbh. 1862. 8.*
 20. *H. Stephani thesaurus Graecae linguae. Vol. I. Fasc. 11. —12. Folio.*
 21. *Th. H. Erslev: Supplement til almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande. 9.—10. H. Kjöbenh. 1861—62. 8.*

22. *Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearchiv, indeholdende Bidrag til dansk Historie af utrykte Kilder, af C. F. Wegener. 3. B. 2. H. Kbh. 1862. 8.*
23. *Oversigt over det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1861, 4—7, og 1862, 1—2. Kbh. 1861—62. 8.*
 - b, Sent frá hinu norræna fornfræðafjelagi:
 1. *Antiquarisk Tidsskrift, udgivet af det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab. 1858—1860. 3. Hefte. Kbh. 1860. 8.*
 - c, Sent frá háskólanum í Kristjaníu í Norvegi:
 2. *Die Culturpflanzen Norwegens beobachtet von Dr. F. C. Schübeler. Mit einem Anhang über die altnorwegische Landwirtschaft. Christiania 1862. 4.*
 2. *Th. Hiortdahl og M. Irgens: Geologiske Undersøgelser i Bergens Omegn. Christiania. 1862. 4.*
 3. *Michael Sars: Beskrivelse over Lopogaster Typicus. Med 3 litographerede Plancher. Christiania. 1862. 4.*
 4. *Fortegnelse over de Forelæsninger, der skulle holdes ved det Kongelige Frederiks Universitet i dets 58. og 59. Halvaar (1862). Christiania. 1862. 4.*
 5. *Det kongelige Frederiks Universitets Halvhundredaars-Fest i September 1861. Christiania. 1862. 8.*
 6. *Forslag til et nyt Gagereglement for Universitetets Lærere, udarbejdet af det akademiske Collegium med dets Budgetforslag af 31. December 1861. 8.*
 7. *Overlærer K. Knudsens Forslag til visse Forandringer i den hidtil ved Undervisningen i Modersmaalet i de offentlige Skoler sædvanlig brugte Retskrivning. 8. Í tvennu lagi.*
 8. *H. Aars: Yderligere Oplysninger om Töien Gaard, meddelte af Universitetets Qvæstor i Skrivelse af 3. Juli 1861. 8.*
 9. *Beretning om det kongelige Selskab for Norges Vel, dets Tilstand og Virksomhed i Aaret 1861. Christiania. 1862. 8.*
 - d, Frá George and Charles Merriam, Springfield Mass í Vesturheimi, fyrir vinsamlegt tilstilli herra C. A. Chadbournes, Professors.
 1. *Noah Webster: An American Dictionary of the English language. Revised and enlarged by Chauncey A. Goodrich. Springfield Mass. 1861. 4.*

e, Fyrir peninga þá, sem skólanum voru lagðir til bókakaupa reikningsárið 1861—1862, hafa þessar bækur verið keyptar:

b, Tilsendt fra det nordiske Oldskriftselskab:

c, Tilsendt fra Universitetet i Christiania i Norge:

d, Givet af *George and Charles Merriam, Springfield Mass* i America, ved godhedsfuld Mellekomst af Hr. C. A. Chadbourne, Professor.

e, Følgende Böger ere blevne anskaffede til Bibliotheket for den til Bögers Indkjøb i Finantsaaret 1861—62 bevilgede Sum:

1. *Poëtae Latini minores, curavit Jo. Christianus Wernsdorf. I—VI. (10 bindi). Altenburgi og Helmstadii 1780—1788. 8.*
2. *L. Apuleii opera omnia, instruxit Dr. G. F. Hildebrand. I—II. Lipsiae 1842. 8.*
3. *Macrobbii Ambrosii Theodosii opera quae supersunt, ed. Ludovicus Janus. Vol. I—II. Quedlinburgi et Lipsiae 1848—1852. 8.*
4. *Dictys Cretensis sive Lucii Septimii Ephemeridos belli Troiani libri sex, ed. Andreas Dederich. Bonnae 1833. 8.*
5. *Titi Livii historiarum Romanarum libri qui supersunt. Ex recensione Jo. Nic. Madvigii. Edid. Jo. Nic. Madvigius et Jo. L. Ussingius. Vol. I—II. Hauniae 1861. 8.*
6. *M. Tulli Ciceronis oratio pro Cn. Plancio. Explanavit Edwardus Wunderus. Lipsiae 1830. 4.*
7. *Codex Theodosianus. Instruxit Gustavus Haenel. I—II. Bonnae 1842—1844. 4.*
8. *Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio. Ed. Jo. Casp. Orellius og Gvilielmus Henzen Vol. I—III. Turici 1828—1856. 8.*
9. *F. L. Dextri necnon Pauli Orosii opera omnia. Parisiis. 1846. 8.*
10. *Anicii Severini Boethii de consolatione philosophiae libri 4. Instruxit Theodorus Obbarius. Jenae 1843. 8.*
11. *Sextus Aurelius Victor de viris illustribus urbis Romae. Herausgegeben von Dr. Karl Friedrich August Brohm. Leipzig 1860. 8.*
12. *Scriptorum rei rusticae veterum Latinorum Tom. I—IV. Ed. Jo. Gottlob Schneider. Lipsiae 1794—1797. 8.*
13. *Magni Aurelii Cassiodori opera omnia, opera et studio J. Garetii. Rotomagi, 1679. 2.*
14. *Daretis Phrygii de excidio Troiae historia. Recensuit Andreas Dederich. Bonnae. 1834. 8.*
15. *Censorini de die natali liber. Recensuit Otto Jahn. Berolini 1845. 8.*
16. *Aviani fabulae. Carolus Lachmannus recensuit. Berolini. 1845. S.*
17. *Jo. Nic. Madvigii emendationes Livianæ. Hauniæ. 1860. 8.*

18. *Theodorus de Mörner: De Orosii vita eiusque historiarum libris septem adversus paganos. Berolini, 1844. 8.*
19. *Fr. Dorotheus Gerlach: Die Geschichtschreiber der Römer von den frühesten Zeiten bis auf Orosius. Stuttgart. 1855. 8.*
20. *August Arnold: Das Leben des Horaz und sein philosophischer, sittlicher und dichterischer Character. Halle. 1860. 8.*
21. *Medicorum Graecorum opera quae exstant. Curavit Carolus Gottlob Kühn. Vol. I—XXVI. Lipsiae 1821—30. 8.*
22. *Johannis Stobaei florilegium recognovit Augustus Meineke. Vol. I—IV. Lipsiae. 1855—1857. 8.*
23. *Strabonis Geographica. Curantibus C. Müllero et F. Dübnero. Parisiis 1843. 8.*
24. *Plutarchi vitæ. Recognovit Theodor Döhner. Vol. I—II. Parisiis 1857—1862. 8.*
25. *Flavii Josephi opera omnia ab Immanuele Bekkero recognita. Vol. I—VI. Lipsiae. 1855—1856. 8.*
26. *Evsepii Pamphili praeparationis evangelicae libri XV. Edid. Fridericus Adolphus Heinichen. Tom. I—II. Lipsiae 1842—1843. 8,*
27. *Sophokles. Deutsch in den Versmassen der Urschrift von I. I. C. Donner. 1—2. Leipzig und Heidelberg. 1856. 8.*
28. *Procopius ex recensione Guilhelmi Dindorfii. Vol. I—III. Bonnae 1833—1838. 8.*
29. *Zosimus. Ex recensione Immanuelis Bekkeri. Bonnae 1837. 8.*
30. *Appiani Alexandrini historia Romana ab Immanuele Bekkero recognita. Vol. I—II. Lipsiae 1852—1853. 8.*
31. *L. Preller: Griechische Mythologie. 1—2. Berlin. 1860—1861. 8.*
22. *Friedrich Hultsch: Griechische und Römische Metrologi. Berlin. 1862. 8.*
33. *J. G. Th. Grässe: Handbuch der alten Numismatik von den ältesten Zeiten bis auf Constantin d. Gr. Leipzig. 1854. 8.*
34. *C. G. Zumpt: Über die bauliche Einrichtung des Römischen Wohnhauses. Berlin. 1852. 8.*
35. *Antony Rich: Dictionnaire des Antiquités Romaines et Grecques. Paris. 1861. 8.*
36. *Ernst von Leutsch: Philologus. Zeitschrift für das klassische Alterthum. XIX. Jahrgang. Göttingen. 1862—1863. 8.*
37. *Ernst von Leutsch: Philologus. Zeitschrift für das klassische*

Alterthum. Zweiter Supplementband. Heft IV.—V. Göttingen.
1862—1863. 8.

38. *Tidsskrift for Philologi og Pædagogik. IV, 2, 4. Kbh. 1863, 8.*
39. *Gustav Schmidt: Bibliotheca philologica. Fünfzehnter Jahrgang. 1862. 8.*
40. *Johan Nicolai Madvig: Latinsk Sproglære til Skolebrug. Fjerde Udgave. Kbh. 1862. 8.*
41. *C. Berg: Græsk Sproglære til Skolebrug. Kbh. 1862. 8.*
42. *C. Berg: Om de Græske Dialekter.*
43. *C. Berg: Græsk-dansk Ordbog til Skolebrug. 1.—8. Hefte. Kbh. 1862. 8.*
44. *F. E. Hundrup: Real-Lexicon over de Homeriske Digte. Kbh. 1848. 8.*
45. *Die Edda. Eine sammlung altnordischer götter-und heldenlieder. Herausgegeben von Hermann Lüning. Zürich. 1859. 8.*
46. *G. F. V. Lund: Oldnordisk Ordføiningslære. Kbh. 1862. 8.*
47. *E. Jónsson: Oldnordisk Ordbog. Kbh. 1863. 8.*
48. *J. Fritzner: Ordbog over det gamle norske Sprog. 1.—3. Hefte. Kristiania 1862. 8.*
49. *Den Danske Ordbog (Videnskabernes Selskabs). U. Kbh. 1863. 4.*
50. *Norsk Tidsskrift for Videnskab og Literatur. Udgivet af Chr. Lange. 1847—55. Christiania. 8.*
51. *Jens E. Kraft: Norsk Forfatter-Lexicon. 1814—1856. Udgivet af Chr. C. A. Lange. 1.—5. Hefte. Christiania 1857—1860. 8.*
52. *Johan Er. Rydqvist: Svenska språkets lagar. 1—2. Stockholm. 1850.—1857. 8.*
53. *Annaler for nordisk Oldkyngighed og Historie. 1860. Kbh. 8.*
54. *E. G. Graff: Althochdeutscher Sprachschatz oder Wörterbuch der althochdeutschen Sprache. 1—VI. Berlin. 1834—1842. 4.*
55. *H. F. Massmann: Vollständiger alphabetischer Index zu dem althochdeutschen Sprachschatze von E. G. Graff. Berlin. 1846. 4.*
56. *Joh. Chr. Aug. Heyse: Deutsche Schulgrammatik. Neu bearbeitet von K. W. L. Heyse. Hannover 1854. 8.*
57. *II. Kr. Friðriksson: Þýzk málmyndalýsing. Reykjavík 1863. 8.*

58. *Julian Schmidt: Geschichte der Deutschen Literatur im neunzehnten Jahrhundert. 1—3. Leipzig. 1855. 8.*
59. *G. Fistaine: Saggi di prose e di poesie italiane. Copenhagen. 1861. 8.*
60. *D. Nisard: Histoire de la literature Française. IV. Paris. 1861. 8.*
61. *M. A. Thiers: Histoire du consulat et de l'empire. XX. Paris. 1862. 8.*
62. *Théâtre français publié par C. Schütz. 17. Serie. II. Livraison. Bielefeld. 1862.*
63. *Revue de deux Mondes. 1. sept. 1862.—1. júl. 1863. Paris. 8.*
64. *Annuaire des deux Mondes. 1861. Paris. 8.*
65. *P. A. Munch: Det norske Folks Historie. Anden Hovedafdeling. I—II, 1—3. Christiania 1862—1863. 8.*
66. *Heinrich Dittmar: Die Geschichte der Welt vor und nach Christus. Vierter Band, Zweite Hälfte. Heidelberg 1856. 8.*
67. *A. Petermann: Mittheilungen aus Justus Pertes geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie. 1855—1862, 1—8., og 8 Ergänzungshefte. Gotha. 4.*
68. *C. V. Rimestad: Lærebog i Geografi til Brug ved Undervisningen i lærde Skoler og Realskoler. Kbh. 1857. 8.*
69. *C. V. Rimestad: Lærebog i Geografi til Brug ved Undervisningen. Kjöbenh. 1863. 8.*
70. *Stutt kennslubók í landafræðinni eptir C. F. Ingerslev; en H. Kr. Friðriksson hefur íslenskað og aukið. Reykjavík 1854. 8.*
71. *Jarðhnöttur eptir Adolph Bull.*

B, *Náttúrusögusafnið.*

Safn þetta hefur ekkert aukizt þetta árið.

C, *Bókasafn lærisveina.*

Bókasafni þessu hafa þetta árið bættz bækur þær, sem nú skal greina:

1. *Marryat: The Settlers in Canada.*
2. *Thackeray: The adventures of Philip. 1—2.*
3. *W. Irving: The Sketch-Book.*
4. *Daily Lesson Book. No. IV—V.*

B, *Den naturhistoriske Samling.*

Denne Samling har i indeværende Aar ingen Tilvæxt erholdt.

C, *Discipelbibliotheket.*

Denne Bogsamling har i indeværende Aar erholdt følgende Tilvæxt:

5. *Walker: Pronouncing dictionary.*
6. *Skandinavisk Folkemagazin. 1—12. Kjöbenhavn 1851—62.*
og með því:
 - a, *Asker Ryg. 1—2.*
 - b, *Breve.*
 - c, *Et Tidens Barn.*
 - d, *De Fine og de Flotte.*
 - e, *Fortællinger.*
 - f, *Fra Provindsen.*
 - g, *Fru Tove.*
 - h, *Røde Ran.*
 - i, *En Juul paa Landet.*
7. *Den Forrykte fra St. James. I—IV. Kbh. 1856.*
8. *Penge og Arbeide (af Onkel Adam). 1—2. Kbh. 1848.*
9. *L. Storch: Frieknegten. 1—3. Kbh. 1853.*
10. *Robinson den yngre. Kbh. 1855.*
11. *Marcham i Rusland. Kbh. 1861.*
12. *Bianca Capello. 1—2. Kbh. 1854.*
13. *Sinai og Golgatha. Kbh. 1861.*
14. *Conversations-Lexicon. IV. Kbh. 1861.*
15. *Riises Archiv. 69.—73. bindi. Kbh. 1859—62.*
16. *Sex sögupættir. Rvk. 1856.*
17. *Ætisaga Jóns Therkelsens. Kmh. 1825.*
18. *Lýsing landsins helga. Kmh. 1842.*
19. *Þjóðólfr. 13. árgágr.*
20. *Johnson's Dictionary of the English language, by G. Fould. Edinburgh. 1861. (Í tvennu lagi).*

V. Fjárstyrkur skólans.

Ölmusurnar veittu yfirstjórnendur skólans þannig:

A, Heila ölmusu (100 rdd.) fengu:

1. Hallgrímur Sveinsson.
2. Þorkell Bjarnason.
3. Mattías Jökumsson.
4. Jón Ásmundsson.
5. Páll Melsteð.
6. Jens Vigfússon.
7. Tómas Hallgrímsson.
8. Lárus Benidiktsson.

V. Skolens Beneficier.

Skolens Beneficier bleve af Ephoratet fordelte paa følgende Maade:

A, Heelt Stipendium (100 Rd.) erholdt:

9. Þorlákur Thórarensen.
10. Eiríkur Briem.
11. Páll Jónsson.
12. Ari Pjetursson.
13. Sigurður Sigurðsson.
14. Jón Bjarnason.
15. Sveinbjörn Sveinbjörnson.
16. Jakob Pálsson.
17. Jón E. Jónsson.
18. Þorvaldur Jónsson.
19. Þórður Guðmundsen.
20. Steingrímur Johnsen.
21. Hannes Stefánsson.
22. P. E. Júlíus Friðriksson.

B, Hálfu ölmusu (50 rdd.) fengu:

1. Sigurður Jónassen¹.
2. Jónas Hallgrímsson.
3. Helgi Melsteð.
4. Brynjólfur Jónsson.

C, Kennslu njóta allir lærisveinar kauplaust, og 16 þeirra bjuggu að auk kauplaust í skólanum.

D, Af »bræðrasjóðnum» var veittur styrkur þessum lærisveinum:

Mattías Jokkumssyni	20 rdd. » skk.
Þorkeli Bjarnasyni	20 — » —
Jens Vigfússyni	18 — » —
Ara Pjeiurssyni	17 — 45 —
Páli Jónssyni	9 — » —
Jóni Bjarnasyni	9 — » —
Þorvaldi Jónssyni	9 — » —

E, Enn fremur voru með samþykki yfirstjórnanda skólans, í þóknunarskyli, gefnar nokkrar bækur þittum þeim, er tekið höfðu þátt í umsjóninni í skólanum.

Umsjónarmenn bekkjanna

(*Inspectores scholae*):

Páll Melsteð fjekk: *Engelsk-Dansk og Dansk-Engelsk Ordbog ved C. Hornbeck. Kbh. 1863.*

1) Þá hálfu ölmusu, sem þessum þilli var veitt, gaf faðir hans, etazráð Th. Jónassen, bræðrasjóðnum.

B, Halvt Stipendium (50 Rd.) erholdt:

C, Fri Undervisning nydes af hele Skolen, og desuden boede 16 frit paa Skolen.

D, Af den saakaldte »*Bræðrasjóður*« uddeltes følgende Portioner:

E, Endvidere tilstodes, efter Ephoratets dertil indhentede Samtykke, følgende Bøger som Erkjendtlighed til de Disciple, der havde deeltaget i Inspectionen i Skolen.

1) Det halve Stipendium, som var blevet tilstaaet denne Discipel, gav dennes Fader Etatsraad Th. Jónassen til den saakaldte »*Bræðrasjóður*«.

Engelske Læsestykker ved Rosing. Kbh. 1857, og

Fransk-Dansk og Dansk-Fransk Ordbog ved E. Gregersen og Borring. Kbh. 1854.

Páll Jónsson fjekk: *Örsted: Mechanisk Physik. Kbh. 1854, og Petersen: Chemisk Physik. Kbh. 1856.*

Jakob Pálsson — *Hverdagslivets Chemie, efter J. F. W. Johnstons The chemistry of common life. Kbh. 1855.*

Þorvaldur Jónsson — *Meyer: Fremmedordbog. Kbh. 1853.*

Þorsteinn Siemsen — *Meyer: Fremmedordbog. Kbh. 1853.*

Umsjónarmenn í svefnloftunum

(*Inspectores cubiculi*):

Þorkell Bjarnason fjekk: *Meyer: Fremmedordbog. Kbh. 1853.*

Jón E. Jónsson — *Meyer: Fremmedordbog. Kbh. 1853, og Tuxen: Sol- eller Planetsystemet. Kbh. 1862.*

Umsjónarmaður í kirkjunni

(*Inspector templi*):

Mattías Jökkumsson fjekk: *Bifliúna, Rvk. 1858.*

Umsjónarmaður úti við

(*Inspector platearum*):

Lárus Benidiktsson fjekk: *Den evige Jøde af Evg. Sue.*

VI. Stjórn skólans.

1. Í uppástungu sinni um úthlutun á ölmusunum hið síðasta skólaár stakk skólastjóri upp á því, er allir þeir lærisveinar höfðu fengið ölmusu, er nokkurn veginn urðu til greina teknir (allir sveitapiltar höfðu fengið heila ölmusu, nema einn, og sá var sonur auðugs manns), að tvær ölmusur, sem hann ekkert færi sá á að gefa neinum, skyldi geyma, og leita samþykkis stjórnarherra kirkju- og kennslu-málanna til þess, að verja þeim til verðlauna fyrir latínskan stýl, íslenzkar ritgjörðir, og jafnvel fyrir munnlega latínu og grísku. En yfirstjórnendum skólans þótti engin ástæða til þess vera, að rita stjórnarherranum um þetta mál (»Vjer höfum ekki álitid ástæðu til, að bera uppástungu rektors um meðferð á tjeðum ölmusum undir hlutaðeigandi stjórnarherra«. Brjef yfirstjórnanda skólans 23. dag októbermánaðar 1862), en úthlutuðu þeim, eins og sjá má hér á undan, til nýsveina, enda þótt foreldrar þeirra væru búsettir

VI. Skolens Bestyrelse.

1. I Stipendieforslaget for afvigte Skoleaar foreslog Rector, efter at have uddelt Stipendier til alle dem af Skolens Elever, som nogenlunde kunde komme i Betragtning (de fra Oplandet havde, med Undtagelse af en eneste Rigmands Søn, alle erholdt hele Stipendier), at 2 hele Stipendier, som han ingen Mulighed saa til at disponere over, skulde oplægges, og efter en dertil indhentet Bemyndigelse fra Cultusministeriet provisorisk benyttes som Præmier for latinsk Stiil, skriftlige Besvarelser i Modersmaalet, og endog mundtlig Latin og Græsk. Skolens Ephorat fandt imidlertid ikke Anledning til med Ministeriet at indlede nogen Correspondence herom (»Vjer höfum ekki álitid ástæðu til, að bera uppástungu rektors um meðferð á tjeðum ölmusum undir hlutaðeigandi stjórnarherra«). Ephorat-Skrivelse af 23. Octob. 1862), men disponerede over dem, som anført, til de nyoptagne Disciple, skjönt deres Forældre vare

hjer í bœnum, og sumir velmegandi menn. Uppástunga mín var risin af þörfinni, að hvetja piltar til að leggja stund á þessar aðalvísindagreinir skólans, með því þetta endalaus umtal um skort á embættismönnum, og einkum prestum, hefur sumpart vakið þá hugsun hjá piltum, að þeir væru ómissandi, og þeir hafa, að minnsta kosti nokkrir, eigi lagt að sjer með lestur, einkum í hinum örðugari vísindagreinum, með því þeir hafa sjeð það fyrir, að þeir ættu ölmusustyrkinn vísan.

2. Eitt er það atvik í stjórn skólans, sem eigi var minnzt á í skólaskýrslunni í fyrra, sem þó er þess vert að hjer sje getið um. Lærisveinn einn í 4. bekk, Jónas Bjarnarson, sem út var skrifaður með 1. einkunn (92), eins og getið var um í skýrslunni í fyrra, sótti um það, að hann mætti vera undanþeginn þeirri ákvörðun í skólareglugjörðinni 13. dag maímán. 1850, 2. gr., að piltar skyldu sitja tvö ár í 4. bekk, og mætti ganga undir síðari hluta burtfararprófsins, sem haldið yrði í lok júnímánaðar, enda þótt hann hefði eigi verið nema eitt ár í 4. bekk. Þó að skólastjóra þætti það næsta illa farið, að piltar leitast nú við að stytta sem mest skóla-veru sína, gagnstætt því sem síður var á Bessastöðum, þar sem t. a. m. margir piltar, sem voru vel að sjer, beiddu um, að mega vera þar lengur, til þess að ná enn meiri framförum (skólinn ræður engu um fjölda þeirra, er um hann sækja, en það er aðalætlunarverk hans, að gjöra þá sem bezt að sjer), þá var þó fjárhagur pils þessa svo bágborinn, hegðun hans, iðni og framfarir svo lofsverðar, eins og reynslan sýndi, að skólastjóri gat eigi synjað honum um meðmælingu sína, og veittu yfirstjórnendur skólans honum í brjefi 13. dag júnímánaðar 1862 leyfi til, að ganga undir burtfararprófið, eins og hann beiddist, í von um samþykki stjórnarherrans. Til þess að menn eigi ímyndi sjer, að hver og einn geti viðstöðulaust fengið slíkt leyfi, læt jeg prenta hjer orð þau, er jeg ávarpaði þennan hinn heiðvirða lærisvein með að skilnaði, er hann var útskrifaður:

*Öll breytni þín hjer hefur verið sem ljómfögur fyrirmynd fyrir öðrum piltum, því að allir þeir kostir, er þýða lærisvein, sýnast sameinast hafa hjá einum þjer. Þótt vera kunni, að vitnisburður þessi, er kennendur þínir allir veita þjer sambuga, sje eigi mikils verður sakir þess, hve nafns míns gætir lítið hjá samlöndum mínum, þá veit jeg þó með vissu, að hann mun þig gleðja. Fjárhagur þinn var svo krappur, að þú máttir eigi fram halda námi þínu; veittum vjer þjer þá meðmæling vora, svo að þú varst lögum undan

bosatte her i Byen, og tildeels velhavende. Mit Forslag grundede sig paa Trangen til at opmuntre Disciplenes Studium af disse Skolens Hovedfag, idet denne evige Snakken om Embedsmænds, og navnlig Præsters Mangel har tildeels indlistet hos de Unge Tanken om deres Uundværlighed, og en med Sikkerhed forud calculeret Opnaaelse af Stipendier har slappet den behörige Anstrængelse, navnlig i de vanskeligere Fag.

2. En Incident i Skolens Bestyrelse, som tilfældigviis ikke blev omtalt i forrige Aars Program, turde fortjene at omtales her. Discipel af 4. Klasse *Jónas Bjarnarson*, dimitteret, som anført i forrige Aars Program, med 1. Character (92), indgik med et Andragende om, at maatte fritages for den i Reglementet af 13. Mai 1850, § 2, indholdte Bestemmelse af et toaarigt Ophold i 4. Klasse, og saaledes, skjönt efter et eenaarigt Ophold i 4. Klasse, at blive tilstedt at underkaste sig den i Slutningen af Juni afholdende sidste Deel af Afgangsexamen. Hvormeget end Rector maatte beklage, at Skoletiden, tvertimod den tidligere Skik paa Bessastað, f. Ex. hvor flere flinke Disciple sögte om dens Forlængelse, af Interesse for at perfectioneres, nu i modsat Retning söges forkortet (medens nemlig de Skolesögendes Antal ligger udenfor Skolens Omraade, er deres Dytigheds Grad dens Hovedopgave), saa vare dog den Paagjældendes oeconomiske Omstændigheder saa trængende, hans Opførsel, Flid og Fremgang, som Udfaldet ogsaa viste, saa roesværdig, at Rector ikke kunde tilbageholde sin Anbefaling, og Skolens Ephorat paa Ministeriets forventede Approbation ved Skrivelse af 13. Juni 1862 meddelte den ansögte Dispensation. For at man ikke skal forestille sig, at en saadan Dispensation staaer just alle aaben, skal jeg her lade aftrykke de Ord, hvormed jeg ved Dimissionen tog Afsked med denne agtværdige Discipel:

»Omnis tua hic agendi ratio speciminis instar reliquis praeluxit, nam omnes virtutes, quae discipulum ornant, in te uno conspirasse videntur, quod quidem testimonium unanimi magistrorum tuorum consensu tibi delatum, pro nominis mei apud populares obscuritate, etsi fortasse non multum valet, tamen tibi laetitiae esse certo scio. Igitur ob angustias rei familiaris cum studia tua continuare non posses, nobis commendantibus, legi exemptus, veniam ab Ephoria hujus scholae nactus, post unius modo anni in quarta

þeginn, og hlaut leyfi það hjá yfirstjórn skóla þessa, að þú varst að eins eptir eins árs dvöl í fjórða bekk útskrifaður; hefur þú og eigi brugðizt von vorri, því að næsta fá stig vantar á, að þú hljótir opinber lofsorð, og hvað mundi þá orðið hafa, ef þú hefðir dvalið hjer lögstafað áraskeið! og fyrir því megum vjer síður harms bindast, að þú skulir svo fljótt hafa frá oss horfið; en hvernig sem þetta er, hefur þú tekið þeim framförum í kennslugreinum þeim, er hjer eru kenndar, að jeg veit eigi, hvort nokkur hefur nokkru sinni betur verið að námi búinn, er hann hefur skilið við skóla þennan, því að þú ert gæddur staðgóðum námsgáfum, er einkar vel eru lagaðar til bókræða, og þó að svo kunni að vera, að gáfur þínar nái eigi hinu hæsta hvassleiksstigi, eru þær þó meira en gnóglegar til hinnar beztu og farsællagustu framkvæmdar á öllum almennum lífssýslunum, svo að vjer erum þess fullöruggir, að þú munir með nægilegum dagnaði leysa af hendi hvern þann starfa, er þjer verður á herðar lagður, og að þú munir jafnan varðveita óflekkað lof æfinlegs mannsóma, og óskum vjer þess að eins, að hagur ætlands vors reynist svo, að slik staðfesta í góðum hlutum megi hljóta verðskuldaða hamingjugipt í lífinu«.

Samt sem áður er svo vandfarið með þetta mál, að jeg mun framvegis eptir megni standa gegn því, að læriseinar skólans fái slíkt leyfi; þeir, sem leiðist eptir að sleppa undan skólaaganum, og vilja eigi nota hinn lögboðna tíma til að afla sjer þekkingar, þeir geta þá sagt sig úr skóla, eins og nokkrir hafa þegar gjört, og útskrifast sem utanskólasveinar, og við það hvílir minni ábyrgð á skólanum.

3. Eins og sjá má af töflu þeirri, sem fylgir með skýrslu þessari, um burtfararprófin, gengu tveir utanskólasveinar undir síðari hluta burtfararprófsins, og 1 undir fyrri hlutann. Enginn þeirra hafði reyndar vitnisburð frá háskóla-borgurum til burtfararprófsins, eins og boðið er í auglýsingu ráðherrans 13. dag maímánaðar 1850, 13. gr.; en allt um það var þeim af yfirstjórnendum skólans leyft að ganga undir prófið, í von um samþykki ráðherrans, og þeir útskrifaðir. Stjórnarherra kirkju- og kennslu-málanna hefur þegar í brjefi 10. dag júlímánaðar í sumar lagt samþykki sitt á leyfi þetta, og heitið því, að »piltar þeir, er hjer eiga hlut að máli, skuli verða aðnjótandi allra þeirra rjettinda, sem þeim bera, sem ganga undir burtfararpróf í Reykjavíkur lærða skóla«.

Það virðist því svo, sem á þennan hátt sje mönnum gjört svo

classe mansionem dimissus es, nec spem nostram fefellisli, nam non ita multis gradibus ab encomio publico abes; quid futurum erat, si legitimum annorum spatium implesses! Eoque minus temperare nobis possumus, quin doleamus te tam mature nos reliquisse. Sed, utcunque res est, tantum in iis artibus et disciplinis, quae hic traduntur, profecisti, ut haud sciam, an nemo unquam doctrina instructor ex hac schola egressus sit. Ingenio enim praeditus es solido et ad litteras apprime facto, quod etsi fortasse acerrimi acuminis fastigium non contingit, tamen ad omnia communis vitae negotia optime at felicissime absolvenda plus quam sufficit, ut persuasum habeamus, quodcunque negotium in te devolutum fuerit, id qua par est dexteritate te executurum immaculatamque sempiternae honestatis laudem tuiturum; id modo optamus, ut patriae nostrae rationes ferant, ut tantae in bonis rebus perseverantiae meriti in vita successus respondere possint«.

Imidlertid er denne Sag af en saa delicat Natur, at jeg fremtidig vil efter Evne modsætte mig, at Skolens egne Elever erholde en saadan Dispensation; de, som ere utaalmodige efter at slippe for Skoletvangen, og føle Ulyst til, at benytte den foreskrevne Tid til Kundskabs Erhvervelse, kunne da, hvilket allerede er forekommet, melde dem ud og dimitteres som Privatister, hvorved Skolens Ansvar formindskes.

3. Som det vil erfares af vedföiede Tabel over Afgangsexamina, havde 2 Privatister indstillet sig til anden Deel af Afgangsexamen, og 1 til første Deel. Skjönt ingen af disse (ifølge Ministeriets Bekjendtgjörelse af 13. Mai 1850 § 13) medbragte Dimissions-Vidnesbyrd fra academiske Borgere, bleve disse dog efter Ephoratets dertil meddelte Tilladelse, og paa Ministeriets forventede Approbation, tilstedte til Examen og dimitterede. Cultusministeriet har nu ved Skrivelse af 10. Juli sidstl. bifaldet den saaledes givne Tilladelse, med Tilsagn om, at »de Paagjældende ville have Adgang til at nyde alle de Rettigheder, der tilkomme dem, der have underkastet sig Afgangsexamen ved Reykjavik lærde Skole«. Paa den Maade synes den af adskillige saa meget anbefalede

auðvelt fyrir, að útskrifast úr heimaskóla, sem ýmsir hafa mælt svo mjög með, að þeir megi nú vera ánægðir, ef þeir ætlast eigi til, að allt eptirlit í þessu efni hverfi. Að öðru leyti hefur samkynja atvik að borið áður, þar sem yfirkenningarinn (B. Gunnlögssen) útskrifaði 1859 (um haustið), í fjærveru skólastjóra, tvo pílta (syni greifa *Trampes*), enda þótt sá væri eigi háskólaborgari, er gaf þeim vitnisburð til burtfararprófsins, og undir eins og þeir komu til háskólans, urðu þeir aðnjótandi allra þeirra rjettinda, sem íslenzkum stúdentum frá skólanum hjerna eru veitt við hann.

4. Yfirkenningarinn hefur sótt um að mega eiga vísa von á fjárstyrk til samnings íslenzkrar kennslubókar í sögunni, sem hann hefur í huga að rita, og hefur ráðherra kirkju- og kennslumálanna svarað þessari beiðni þannig 30. dag maímánaðar í vor, að þegar kennslubókin væri búin, og skólastjóri ásamt tveimur til þess hæfum mönnum, sem til þess yrðu kosnir, hefðu fellt þann dóm á hana, að hún svaraði til tilgangsins, mundi höfundinum verða veittur hæfilegur styrkur, sem þá ætti að gjöra uppástungu um hversu mikill ætti að vera.

Þegar litið er á svar þetta og jafnframt það, að undirkyrnara H. Kr. Friðrikssyni hafa verið veittir 200 rdd. til að semja þýzka málmyndalýsingu á íslenzku, þá þykir mega ganga að því vísu, að ráðherrann hefur fallizt á uppástungu mína 15. dag nóvembermánaðar 1859 um fjárstyrk, til að semja skólabækur á íslenzku (sjá skólaskýrsluna 1860—61, bls. 43). (Gegn þessari uppástungu mæltu yfirstjórnendur skólans í það skiptið, þar sem þeir tóku fram, að slíkt fyrirkomulag tálmaði þekkingu pílta í danskri tungu). Aðrir vísindamenn, en skólakennendurnir, þeir sem kynnu að vilja reyna sig á að semja þess konar bækur, geta reitt sig á, að rit þeirra verði dæmd rjettlátlega og hlutdrægnilaust.

5. Enn er það eitt, sem hefði átt að geta um í skólaskýrslunni í fyrra, svo sem það, er mjög svo snertir fyrirkomulag skólans, og það er það, að samkvæmt brjefi ráðherrans dagsettu 22. dag maímánaðar 1862 var skipuð nefnd manna til að ihuga endurbætur þær og breytingar á reglugjörð skólans síðan hann var fluttur hingað, sem alþingið stakk upp á 1861. Skólastjóri hafði verið af stjórninni skipaður einn í nefnd þessa, en neyddist sökum heilsulasleika, eins og áður er sagt (sjá greinina um kennendur skólans), að ganga úr henni, til þess eptir ráði læknisins að leita til einhvers baðs á Þýzkalandi; en þegar hann kom aptur

Privatmission at være muliggjort i et Omfang, som maa antages at kunne tilfredsstille disse, naar ikke al Controls Fjernelse er deres Maal. Iøvrigt er et analogt Tilfælde forekommet tidligere, idet 1859 (om Efteraaret) Overlæreren (Gunnlögssen) i Rectors Fraværelse dimitterede 2 Aspiranter (Grev Trampes Sønner) paa et Dimissions-Vidnesbyrd, udstedt af ikke-academisk Borger, som uopholdelig efter deres Ankomst til Universitetet tilstedtes til Nydelsen af de den islandske Skole ved samme tilstaaede Rettigheder.

4. I Anledning af et Andragende fra Skolens Overlærer om at tilsikkes en Understøttelse for en af ham intenderet Udarbejdelse af en Lærebog i Historie paa Islandsk, skriver Cultusministeriet under 30. Mai d. A., at naar Lærebogen af Rector og 2 andre af Ephoratet dertil udnævnte sagkyndige Mænd findes at svare til Öiemedet, vil der blive Forfatteren tilstaaet en passende Understøttelse, angaaende hvis Størrelse en nærmere Indstilling imødesees.

Denne Skrivelse, i Forening med en Understøttelse af 200 Rd. ydet Adj. H. Kr. Friðriksson til Affattelsen af en tydsk Grammatik paa Islandsk, lader antage med Sikkerhed, at Ministeriet er gaaet ind paa mit Forslag af 15. November 1859 om Understøttelse til Udarbejdelse af Skoleböger paa Islandsk (vide Programmet for 1860—61, Pag. 43). (Dette Forslag disrecommenderedes dengang af Skolens Ephorat, som skadeligt for Disciplenes Tilegnelse af det danske Sprog). Videnskabsmænd udenfor Lærerpersonalet, som maatte have Lyst til at forsøge sig paa et saadant Forfatter-skab, ville kunne gjøre Regning paa en retfærdig og upartisk Bedømmelse.

5. Hvad der fremdeles burde være omtalt i forrige Aars Program, som Skolens Organisation høiligen vedkommende, var en ved Cultusministeriets Skrivelse af 22. Mai 1862 nedsat Commission, for at tage under Overveielse de af Althinget i 1861 foreslaaede Reformer og Forandringer af det siden Skolens Forflyttelse hertil gjældende Reglement for samme. Rector, som af Regjeringen var udnævnt til Medlem af denne Commission, nødsagedes, som för anført (see under Skolens Lærerpersonale), paa Grund af sit ringe Helbred, at udtræde af den, for efter Lægens Raad af begive sig til et Bad i Tydskland, hvorfra han först retournerede,

hafði nefndin lokið störfum sínum. Þegar skólastjóri gekk úr nefndinni, var yfirkennarinn skipaður í hana í hans stað. En samt sem áður hefur ráðherrann með brjefi 8. dag júnímánaðar þ. á. sent honum aptur öll þau skjöl, er þetta mál snerta, og beðið um álit hans, áður en málið væri algjörlega til lykta leitt, og þykir það eigi ólíklegt, að mörgum þætti eigi eiga illa við að geta þess hjer þegar, (og þar geta að öðru leyti æðri hlutaðeigendur sjeð álit mitt svona fyrir fram), að því nær allar uppástungur alþingis hefur skólastjórninn svona smátt og smátt borið upp við ráðherrann, áður en þingið fór að skipta sjer af málinu; en uppástungum þessum hefur hingað til eigi verið gaumur gefinn, hversu mikla aðstoð sem skólastjóri hefur að öðru leyti fengið í því, að bæta úr þörfum skólans, bæði hjá hinum ýmsu stjórnarherrum, og einkum hjá forstöðumanni hinnar íslenzku stjórnardeildar, sem sjálfur er Íslendingur, og allt af hefur verið hinn sami, og get jeg því eigi annað en gláðzt yfir þessum samtökum, og vottað alþinginu og skólamálsnefndinni þakklæti mitt fyrir það, hversu hyggilega bæði þingið og nefndin hefur látið sjer annt um þarfir skólans.

Jeg hef þannig í brjefi einu til stjórnarherrans í fjærveru frá embætti mínu, 27. dag aprilmánaðar 1861, stungið upp á því, 1, að inntökuprófið væri afnumið, reyndar með þeim skildaga, að nýtt fyrirkomulag yrði á kennslunni; en mjer virðist, að hvorki alþingi nje skólamálsnefndin hafi sýnt fram á, hvernig bætt yrði úr því, að pillar kæmu óundirbúnir, eða yfir höfuð, að slíku kennslufyrirkomulagi yrði komið við, þar sem þeir þó mæla gegn lengingu skóla-tímans. 2, Að lögð væri mest stund á hinar fornu tungurnar, og þær notaðar í íslenzku kennslunni, og þá jafnframt að færa saman kennsluna í sumum af hinum mörgu vísindagreinum, sem nú eru kenndar, eða jafnvel bola þær burtu með öllu¹. 3, Að settur væri umsjónar-

1) *Thiers* segir í »*Rapport à la Chambres des Députés*«, 13. júlí 1844:

»Gríska og latína eiga að vera grundvöllur menntunar hinna ungu manna. Ef á þessu væri breyting gjör, þá mundi þjóðarandanum fara aptur. Fornöldin er hið fegursta, sem til er í heiminum. *Homer*, *Sophocles* og *Virgill* eru eins ómissandi fyrir hina vísindalegu þekkingu eins og *Phidias* og *Praxiteles* fyrir íþróttina. Það eru eigi orðin ein, sem ungum eru kennd, þegar þeir eru látnir læra grísku og latínu; það eru veglegar og háleitar hugsanir. Það er saga mannkynsins í einföldum, stórkostlegum og óafmáanlegum myndum. Mundu menn ekki flýta hinni siðferðislegu apturför hins unga manns, ef menn leiddu hann burt frá brunni hinnar fögru og óbrotnu fornaldar á þessum tímum, er hugur manna

efter at Commissionen havde sluttet sine Forhandlinger. Imidlertid var han ved sin Udtrædelse bleven remplaceret af Skolens Overlærer. Da imidlertid alle denne Sag vedkommende Acter ere ved Ministeriets Skrivelse af 8. Juni d. A. blevene ham tilstillede og Betænkning ham afæsket, inden Sagen finder sin endelige Afgjørelse, antages det ikke at ville befindes uinteressant (og kan iøvrigt tjene som foreløbig Erklæring i Sagen for høie Vedkommende), her strax foreløbig at bemærke, at næsten alle Althingets Indstillingspuncter af ham successivt ere Cultusministeriet foreslaaede til forskjellige Tider, allerede en rum Tid før end Althinget begyndte at befatte sig med Sagen, og da disse Rectors Forslag hidtil, hvormegen Understøttelse han iøvrigt har fundet i Befordringen af Skolens formentlige Tarv, saavel hos de vaxlende Ministre, som navnlig hos den permanente indfødte Departements Directeur, hidtil ikke ere blevene tagne tilfølgende, kan han ikke andet en glæde sig over denne Samvirken, og bevidne Althing og Commission sin Tak for deres kyndige Interesse for Skolens Tarv.

Jeg har saaledes i en confidential Forestilling til Ministeriet af 27. April 1861 foreslaaet 1, Optagelsesprøvens Afskaffelse, rigtignok under Forudsætning af en ny Undervisningsplan, medens derimod hverken Althing eller Commission forekomme mig at have paavist, hvorledes en saadan Afskaffelse af Forkundskaber kunde erstattes, eller overhovedet Udførbarheden af en saadan Undervisningsplan, da de dog erklære dem imod Skoletidens Forlængelse. 2, De gamle Sprogs overveiende Indflydelse og Afbenyttelse som Vehikel i Undervisningen i Modersmaalet, med Indskrænkning, eller endog Fortrængelse af nogle af de talrige Fag, hvori der nu gives Undervisning¹. 3, Ansættelse af en Inspecteur, i Overeens-

1) Thiers siger i »Rapport a la Chambres des Députés«, 13. Juli 1844.

Les langues grecque et latine doivent faire le fond de l'enseignement de la jeunesse. Si vous changiez un tel état de choses, nous osons l'affirmer, vous seriez dégénérer l'esprit de la nation. L'antiquité est ce qu' il y a de plus beau au monde. Homère, Sophocle, Virgile doivent occuper dans l'enseignement des lettres la place que Phidias et Praxitèle occupent dans l'enseignement des arts. Et puis, ce ne sont pas seulement des mots qu' on apprend aux enfants en leur apprenant le grec et le latin, ce sont de nobles et sublimes choses; c'est l'histoire de l'humanité sous des images simples, grandes, ineffaçables. Et dans un siècle positif et un peu

hangir við hagnaðinn og hin hversdagslegu störf, og er hann, þá sjaldan hann snýr sjer frá jarðneskum hagsmunum og heimslegum gæðum, að eins leitar að ósannri fegurð, sem allt of mikið er í horið, í íþrótt og visindum? Látum hina ungu menn lifa í fornöldinni, þessum kyrrláta, friðsamlega og holla gríðastað, sem á að varðveita þá hreina og óspillta. Tími eigingirninnar og sjerþlægunnar mun koma nógu snemma, þó vjer slytum eigi fyrir honum með uppeldi æskumannsins».

Dr. Arnold segir í »*London Journal of Education, Vol. VII:*

»Ef þjer nemið latínu og grísku burt úr skólum yðrum, þá rigbindið þjer hugsanir þeirra, sem nú eru uppi, við sjálfa sig, og þá, sem næstir eru á undan þeim; þjer munuð af má svo margar aldir af reynslu heimsins, og koma oss á hið sama stig, eins og ef mannkynið hefði fyrst orðið til árið 1500. Andi Grikkja og Rómverja er í öllum aðalatriðum sínum eins og andi vor sjálfra, og ekki einungis það, heldur er hann vor eiginn andi á mjög háu fullkonnunarstigi. *Aristoteles, Plato, Thucydides, Cicero* og *Tacitus* eru í mjög óeiginlegum skilningi kallaðir fornir rithöfundar; þeir eru eptir eðli sínu landar vorir og oss samtíða, en þeir hafa hið sama fram yfir aðra, sem greindir ferðamenn, að það, sem þeir hafa tekið eptir, hefur farið fram á þeim stöðum, er alþýða manna nær ekki til, og svo það, að þar eð þeir þannig hafa sjeð svo að segja með vorum eigin augum það, sem vjer getum eigi sjeð af sjálfum oss til, þá er niðurstöðu þeirri, sem þeir komast að, þannig varið, að hana má heimsæra upp á hagi vora, og það, sem þeir kenna oss, er svo unaðsamlegt, sem það væri nýtt, og hefur sama gildi fyrir oss, sem fjöldi nýrra viðburða, er snerta oss, og það eykur og eflir hina mikilvægu þekkingu á eðli menntaðra manna. Jafnvel þar sem afleiðingarnar af lestri hinna fornu rithöfunda eru hvað sízt ápreifanlegar, og minnst metnar, og það jafnvel af þeim manni sjálfum, sem hefur lært, þá hefur þó þetta hans fyrra nám varanleg áhrif á anda hans, sem lýsir sjer í frjálsleik í smekk, og í því, að skoðanir hans og hugmyndir eru að tiltölu yfirgripsmiklir. Þegar gríska og latína eru að eins skoðaðar sem mál, þá er einkar áriðandi, að nema þær, einkum af því, að þær gjöra oss hæfa til að skilja það mál og neyta þess vel, sem vjer erum vanir að hugsa á, tala og rita. Þetta gjörir grískan og latínan, af því að þær eru fyrirmynd upp á tungur, sem bæði eru mjög fullkonnar, og sem eigi er audið að skilja án langvinnrar og nákvæmrar ihugunar. Sá, sem nemur þessar tungur, hlýtur því um leið, að læra hinar almennu reglur málfræðinnar, og hið sjerstaklega ágæti þeirra sýnir oss, hvað það sje, sem gjörir málið ljóst, óflugt og fagurt. En þessarar almennu þekkingar eigum vjer að neyta við mál sjálfra vor, og láta hana sýna oss, hvað sjerstaklegt og einkennilegt er við það, í hverju fegurð þess er fólgin, og í hverju það sje ófullkomið; þessarar almennu þekkingar eigum vjer að neyta, til að læra að þekkja af fyrirmyndartungunum og líkingu í útlendum tung-

vulgaire comme le nôtre, qui, lorsqu' il sort un instant des intérêts matériels, ne cherche dans les arts que des couleurs fausses et outrées, éloigner l' enfance de ces sources du beau antique, du beau simple, ne serait ce pas précipiter notre abaissement moral? Laissons l' enfance dans l' antiquité comme dans un asile calme, paisible et sain, destiné à la conserver fraîche et pure. Le temps du monde réel, des intérêts positifs, arrivera toujours assez tôt; ne le hâtons pas par l' éducation.

Dr Arnold siger i *London Journal of Education*, Vol. VII:

Expel Greek and Latin from your schools, and you confine the views of the existing generation to themselves and their immediate predecessors: you will cut off so many centuries of the world's experience, and place us in the same state as if the human race had first come into existence in the year 1500. The mind of the Greek and of the Roman is in all the essential points of its constitution our own; and not only so, but it is our own mind developed to an extraordinary degree of perfection. Aristotle, and Plato, and Thucydides, and Cicero, and Tacitus, are most untruly called ancient writers; they are virtually our own countrymen and contemporaries, but have the advantage which is enjoyed by intelligent travellers, that their observation has been exercised in a field out of the reach of common men; and that having thus seen in a manner with our eyes what we cannot see for ourselves, their conclusions are such as bear upon our own circumstances, while their information has all the charm of novelty, and all the value of a mass of new and pertinent facts, illustrative of the great science of the nature of civilized man. Even where the results of a classical education are least tangible, and least appreciated, even by the individual himself, still the mind often retains much of the effect of its early studies in the general liberality of its tastes and comparative comprehensiveness of its views and notions. The study of Greek and Latin, considered as mere languages, is of importance, mainly as it enables us to understand and employ well that language in which we commonly think, and speak, and write. It does this because Greek and Latin are specimens of language at once highly perfect and incapable of being understood without long and minute attention: the study of them, therefore, naturally involves that of the general principles of grammar: while their peculiar excellences illustrate the points which render language clear, and forcible, and beautiful. But our application of this general knowledge must naturally be to our own language; to show us what are its peculiarities, what its beauties, what its defects; to teach us by the patterns and the analogies offered by other languages, how the effect which we admire in them may be produced with a somewhat different instrument».

um þeim skólum, þar sem piltar eru fjarlægir vandamönnum sínum, svo að þeir geta eigi annazt um uppeldi þeirra um skólatímann¹.
4, Að fjölgað væri ölmusum, svo að þær yrðu jafnmargar og þær voru upphaflega, eins og óbeinlínis er heitið í konungsráskurði 17. dag maimánaðar 1805.

Í brjefi mínu 15. dag nóvembermánaðar 1859 stakk jeg upp á, eins og rjett á undan er getið, að samdar væru íslenzkar kennslubækur, og þær hafðar við kennsluna. (Sjá skólaskýrsluna 1860—61, bls. 43).

Í brjefi 23. dag septembermánaðar 1853 gjörði jeg þá uppástungu, að sumarleyfinu yrði breytt, og þótt jeg eigi ætlaðist til, að leyfi þetta yrði lengt, bar mjer að því leyti saman við alþingið, að bæði jeg og það stakk upp á því, að eigi yrði lesið í júnimánuði. (Sjá skólaskýrsluna 1854—55, bls. 33).

Að því er snertir hinar aðrar uppástungur alþingisins og skólamálsnefndarinnar, t. a. m. um aldurstakmörkin (í því efni virðist mjer skólamálsnefndin ófrjálslyndari en reglugjörðin), ölmusuveitingar til þeirra, sem eigi eru búsettir í bænum, hegningu fyrir drykkjuskap, þá hefur alls þessa verið gætt, þar sem audið hefur verið. Að jeg sje fús til, að fallast á uppástungu skólamálsnefndarinnar um verðlaun handa framúrskarandi lærisveinum, má sjá af uppástungu minni um úthlutun ölmusa þeirra, sem um fram voru þetta árið sem leið. Hið eina, sem jeg hef eigi talað um, væri þá það, að piltar yrðu útskrifaðir úr heimaskóla, og hefur þingið og skólamálsnefndin stungið upp á heldur einkennilegu fyrirkomulagi á eptir-

um, hvernig hin eptirbreytnisverða fegurð og þau áhrif, sem oss finnst svo mikið til í þeim, getur komið fram í voru máli, þótt verkfærið sje þeim nokkuð ólíkt.

Enn fremur segir *Dr. Arnold*:

»Sjerhver lexía í grísku eða latínu getur verið og á að vera lexía í ensku (c: í tungu sjálfra sín); útlekkingin á sjerhverri setningu í *Demosthenes* eða *Tacitus* er eiginlega iðkun í því, að gjöra enskan stýl frihendis; ætlunarverkið er, að láta í ljósi með jafnfáum, jafnljósum og jafn-afmíklum orðum á vorri tungu þá hugsun, sem frumhöfundurinn hefur svo aðdánlega látið í ljósi á sínu máli«.

1) *Dallas Bache: Report on Education of Europe, Philadelphia 1839:*

»Í enskum skólum leita menn að eins úrskurðar skólastjóra, þegar eitthvað stórvægilegt ber að höndum; hann kemur fram að eins sem hinn síðasti dómandi, en er eigi ávallt innan um unglíngana, til að gæta þeirra«.

ters Praxis¹. 4, Stipendiernes Forøgelse til deres oprindelige Antal, ifølge et indirecte Tilsagn i kongelig Resolution af 17. Mai 1805.

I Skrivelse af 15. November 1859: som foran anført, Udarbeidelsen af Skolebøger paa Islandsk og deres Indførelse i Undervisningen. Vide Programmet for 1860—61, Pag. 43.

I Skrivelse af 23. September 1853: en Forandring i Fericiden, hvilken, skjönt ikke bestaaende i Forlængelse af denne, dog stemmede saavidt med Althingets Forslag, at Junimaaned afskaffes som Læsetid. Vide herom Programmet for 1854—55, Pag. 33.

Hvad Althingets og Commissionens övrige Forslag angaaer, som om Aldersgrænsen (her forekommer mig Commissionen endog mindre liberal end Reglementet), Bortgivelsen af Stipendier til udenbyes Bosatte, Afskaffelsen af Drukkenskab, saa ere disse Regler constant blevne iagttagne, hvor Mulighed var at befølge dem. Min Tilböielighed til at gaae ind paa Commissionens Forslag om Præmier til udmærkede Disciple, skjønnes af mit Forslag om de overflödige Stipendiers Uddeling i indeværende Aar. Det eneste skulde være Privatdimissionen, idet Althing og Commission have foreslaaet en noget eiendommelig Organisation af Controllen; men hvor svævende denne endog maatte forekomme, skjønner jeg dog

Og end videre:

„Every lesson in Greek or Latin may and ought to be made a lesson in English; the translation of every sentence in Demosthenes or Tacitus is properly an exercise in extemporeaneous English composition; a problem, how to express with equal brevity, clearness, and force, in our own language, the thought which the original author has so admirably expressed in his“.

1) Dallas Bache: *Report on Education in Europe, Philadelphia 1839:*

„Appeals to the Rector take place in English schools only in flagrant cases; he steps in merely as a last resort and is not the constant guardian of the youth“.

litinu; en hversu mikið tilefni sem þetta fyrirkomulag getur gefið til þess, að farið yrði í kring um það, sje jeg þó ekkert, er haft verði á móti því frá skólans hálfu, að piltar verði útskrifaðir úr heimaskóla á þann hátt; því að enda þótt það gæti hættulegt orðið fyrir aðsóknina að skólanum, að sú regla komist á, þá verður þó að gæta þess, að aðalætlunarverk skólans, eins og áður er sagt, er eigi að útskrifa marga, heldur nýta lærisveina. Það er eigi fjöldinn, heldur hæfileikleikarnir, sem hjer verður til greina að taka. Mjer virðist að eins, að þessi einskorðun, að útlærðir menn frá háskólanum eða prestaskólanum skuli einir hafa rjett að út skrifa úr heimaskóla, sje nú orðin þýðingarminni, síðan hætt er í báðum þessum stofnunum að við hafa allsherjarmálið, latínuna. Jeg leyfi mjer í þessu efni, að skýrskota til skólaskýrslu minnar 1856—57, bls. 13. Jeg að mínu leyti þættist miklu öruggari, að rjetturinn til að út skrifa úr heimaskóla væri að eins bundinn við vana kennara, þótt ekkert eptirlit væri með þeim haft, slíka menn, svo sem t. a. m. sjera Svein Nielsson á Staðastað, eða af hinum eldri, sjera Jón Jónsson á Grenjaðarstað, sjera Einar Thorlacius, og aðra, sem telja má til þess flokksins af prestum, sem herra *George Mackenzie* segir um:

»Þegar lýsa skal menntun hinnar núverandi kynslóðar Íslendinga, þá verður sjer í lagi að geta þekkingar þeirra í málum og í hinum latínsku og grísku bókmenntum. Þetta er eitthvert hið fyrsta atvik, sem vekur eptirtekt og aðdáun útlendinga, er þeir koma til eyjar þessarar. Þeir sjá þá menn, er bústaðir þeirra votta um litlu betra ástand en hjá villiþjóðum, þá menn, er verða því nær gjör-samlega að vera án sjerhverra þæginda og munadar lífsins, og sem í stormum hins umkringjandi hafs verða á smábátum að leita lífsupp-eldis hyski sínu, sem þaðan að eins getur með vissu þess vænt. Sumir þessara manna eru gagnkunnugir fornaldarritum Rómverja og Grikkja, og smekkur þeirra lagaður eptir hinum ágætustu fyrirmyndum hjá þessum þjóðum, og sjálfir eru þeir næsta móttækilegir fyrir allri þeirri fegurð, sem lýsir sjer í þessum fyrirmyndum. Þegar útlendur maður er á ferð um landið, getur leiðsögumaður hans opt talað við hann á latínu, og þegar hann kemur til gistingarstaðarins að kveldi dags, þá kemur eigi allsjaldan frá verki sínu í smiðju-kofanum maður, er ávarpar hann á þessari tungu, og það með mestu lipurð og fegurðartilfinning. Það hefur verið almennur siður hjá Íslendingum frá því snemma á öldum, að þeir hafa lagt þessa

ikke, at der fra Skolens Side kan indvendes derimod; thi om Principets Admission kan blive farlig for Freqventsen, saa maa der betænkes, at en Skoles nödvendige Opgave, som tidligere berört, er, ikke at dimittere mange, men dygtige Disciple; det er ikke Qvantiteten, men Qvaliteten, som kommer i Betragtning; kun forekommer det mig, at denne Limitering af Dimissionsret til Candidater fra Universitetet og Præsteskolen har tabt noget af sin Betydning som Garantie for Vedkommendes Dygtighed i de classiske Sprog, siden Universalsproget, Latin, er ophört at tjene som Meddelelsesmiddel ved begge Institutioner. Jeg tillader mig i saa Henseende at henvise til mit Program for 1856—57, Pag. 13. Jeg for mit Vedkommende skulde föle mig meget mere betrygget ved at indskrænke en ucontrolleret Dimissionsret til övede Lærere, saadanne Mænd, som f. Ex. Pastor *Sveinn Nielsson* til Staðastað, eller af de ældre, saadanne som Pastor *Jón Jónsson* paa Grenjadarstað, *Einar Thorlacius*, og andre, som höre til den Klasse af Geistlige, hvorum Sir George Mackenzie siger:

»In describing the state of knowledge among the present race of Icelanders, their attainments in languages and in classical literature must particularly be noticed. This is one of the first of those circumstances which engage the attention and admiration of the stranger, in visiting the island. He sees men whose habitations bespeak a condition little removed from the savage state; who suffer an almost entire privation of every comfort or refinement of life; and who, amid the storms of the surrounding sea, seek, in their little boats, the provision upon which alone their families can securely depend. Among these very men, he finds an intimate knowledge of the classical writings of antiquity; a taste formed upon the purest models of Greece and Rome; and a susceptibility to all the beauties which these models disclose. While traversing the country, he is often attended by guides who can communicate with him in Latin; and, arriving at his place of nightly rest, he not unfrequently draws forth from the labours of his little smithy, a man who addresses him in this language with the utmost fluency and elegance. This cultivation of the ancient

stund á hinar fornu tungur; og það má sjá það á innganginum fyrir bók þessari, að mörg af helztu ritum þeirra, sem einkenna bókmenntir þeirra, og einkum sagnafrœðina, hafa verið ritaðar á latínu. Nú á tímum er latínan einn hluti af uppfrœðingu prestanna og allra hinna helztu eyjabúa. Enn þá rita þeir mjög opt á latínu, og finna má þar í landi fjölda latínskra bóka, bæði í bundinni ræðu og óbundinni, sem enn eru óútgefnar, og ætlað að liggja í sama myrkraskolinu og þær voru getnar í. Gamanvísur og kvíðlingar á latínu eru þar mjög almennir; og á latínu kveða Íslendingar opt háðvísur til annara, sem þeir eru hneigðir fyrir, og sem áður varð að beita lögum til að stemma stigu fyrir“.

Jeg skal við þetta tækifæri leyfa mjer að geta nokkurra af uppástungum mínum í brjefi mínu til stjórnarinnar 27. d. aprílm. 1861, sem fara lengra, en alþingið og skólamálsnefndin hafa farið. Þær eru: 1, að skólinn verði fluttur burt úr Reykjavík (enda þótt framkvæmdin á uppástungu þessari verði að lenda við óskina eina, þar sem hann er nú einu sinni settur hjer); því að vera hans þar er gagnstæð því, sem við gengst í öllum öðrum löndum, þegar ræða skal um þá skóla, þar sem piltar eru fjarlægir vandamönnum sínum, svo að þeir geta eigi annast um uppeldi þeirra um skólatímamann, eins og *Herlufsholm* og *Sorö* í Danmörk, *Eton* í Englandi, og svo marga fleiri; og reynslan hefur áður nóg samlega sýnt, að það er hjer óhagkvæmt; enda rísa í því efni enn fleiri örðugleikar af því, að prestaskólinn er hjer líka, þar sem lærisveinar hans hafa sama frelsi og við háskólann, sem og er gagnstætt allri venju í öðrum löndum, með því að þeir, sem njóta opinbers styrks til náms, eru á Frakklandi og Englandi undir stöðugum skólaaga, uns þeir hafa leyst af hendi embættispróf; og svona hefur það augsnílega að upphafi einnig verið við háskólann í Kaupmannahöfn. 2, Enn fremur stakk jeg upp á því, að hin svo kallaða *oeconomie*, eða borðhald í skólanum sjálfum, væri aptur upp tekin, til þess að eptirlitið með piltum gæti orðið fullkomið. 3, að þeir piltar mættu taka þátt í tilsögninni í skólanum, sem ekki ættu að verða latinulærðir, einkum í hinum lifandi tungunum, samkvæmt skólatilskipuninni 7. dag nóvemberm. 1809, 1. og 60. gr. Sjá um það uppástungu mína í skólaskýrslunni 1854—55, bls. 31, sem yfirstjórnendur skólans rjeðu frá. 4, Með því að enginn embættismaður, svo sem yfirumsjónarmaður kennslunnar og umbodismaður ráðherrans í eptirliti með lærðu skólunum, eða kennarar við háskólann, heimsækir og dæmir um þennan

languages has been common among the Icelanders from an early period in their history; and it will be seen from the Preliminary Dissertation, that many of the principal works which distinguish their literature, and especially those of the historical kind, have been composed in Latin. At the present time, this language forms a part of the education of the priests, and of all the principal inhabitants of the island. It is still very frequently the vehicle of their writings; and a great number of inedited Latin books, both in poetry and prose, may be found throughout the country, destined for ever to remain in the obscurity which gave them birth. Epigrams and short descriptive poems in the same language are exceedingly common; and, through this medium, the Icelanders often indulge that tendency to personal satire, which it formerly required even the operation of laws to restrain« (Sir G. Mackenzie: *Travels in Iceland, Edinburgh. 1812*).

Jeg skal ved denne Leilighed tillade mig at anføre nogle af mine Forslag, som ere gaaede videre end Althinget og dets Commission, nemlig i Skrivelsen af 27. April 1861: 1, Skolens Forflyttelse fra Reykjavik (skjönt Realisationen af et saadant Forslag vel maa for det første blive ved et fromt Önske, da den nu engang med saa betydelige Opoßrelser er indstalleret der), idet dens Nærværelse der er mod alle i andre Lande, for en Opdragelsesanstalts Opholdssted gjældende Regler (som i Danmark: Herlufsholm, Söröe; i England: Eton School, og mange andre), og Erfaringen har tidligere vist dens U hensigtsmæssighed her, som endnu mere vanskelig gjøres ved Præsteskolens Bestaaen ved Siden af med Elevernes academiske Frihed, iövrigt ogsaa mod gjældende Regler i andre Lande, idet Stipendiater underkastes stadig Skoletvang i Frankrig og England, til de have absolveret der Embedsexamen (derfra Benævnelserne: *école de droit, école de médecine.*), hvilket ogsaa aabenbart har oprindeligt været Tilfældet ved Köbenhavns Universitet. Endvidere *Oeconomis Gjenindførelse*, som Betingelse for Disciplenes fuldstændige Control. 3, *Admissionen af ikke-studerende Disciple* til Deeltagelse i Undervisningen, navnlig i de levende Sprog, efter Skoleforordningen af 7. November 1809, § 1 og 60. Vide Programmet for 1854—55, Pag 31. 4, Endelig, da denne Skole ikke, som Kongerigets övrige Skoler, besøges og bedømmes af nogen Embedsmand, som Inspector scholarum eller Universitetets Professorer, at dens Dimissi, som besøge Universitetet, maatte for-

skóla, eins og aðra skóla í konungsríkinu, stakk jeg upp á því, að þeir, sem hjeðan væru útskrifaðir og leituðu til háskólans, væru skyldaðir til að ganga undir síðari hluta burtfararprófsins við háskólann, því að með því mótinu fengist meiri ábyrgð fyrir því, að allt færi haganlega fram í skólanum, og skólinn sjálfur mundi við það losast við ástæðulausa aðfinningu, sem allar þess konar afskekktar stofnanir verða að þola, eins og vjer einmitt þetta árið höfum dæmi upp á við hina stórgjörðu aðfinningu við skólann, sem áður er nefnd, og sem á eins fámennum stöðum og hjer hlýtur að rýra álit kennaranna, og veikja virðingu lærisveinanna fyrir þeim, sem þó er svo nauðsynleg. Sjá sömu skólaskýrslu, bls. 31. Jeg ætla að láta prenta hjer orð þau, sem jeg sagði um þetta efni, þá er jeg sagði upp skóla 1862:

»Hjer við bætist, að margir menn, er ekkert þekkja til bóknáms og eru því með öllu ókunnugir, ætla nú á þessum tímum, að þeir sjeu hæfir dómendur að dæma um skólamálefni, og kveða upp dóma með hinni mestu hvatvísi og ofurdirfð um kennendur skólans, eptir því sem þeim hefur annaðhvort geðjast eða eigi geðjast kennsluáðferð hvers kennara sjer, og er eigi undarlegt, þótt slíkir dómar, með því að þeir, að minnsta kosti stundum, eru eigi lausir við hvatskeytlega framhleygni, gjöri sitt til að veikja mannvirðing kennandanna, því að eigi getur hjá því farið, að þess konar orðræður, er jafnvel líttkunnandi konur eigi fráfélást, berist til eyrna lærisveina; já, svo má og fara, að lærisveinarnir sjeu sjálfir við staddir slíkt baðstofuhjal, og er þá eðlilegt, eptir þeirri ljettúð, er skaprætt er ungum mönnum, að þeir leggi fljótan og fullan trúnað á niðrunarorð þau, er þeir heyra, og sjá allir, að slíkt hlýtur að rýra traust lærisveina á kennendum, og virðing og áhrif kennanda hjá lærisveinum«.

En þrátt fyrir það, þótt alþinginu og skólamálsnefndinni á annan bóginn og skólastjóra þeim, sem nú er, á hinn bóginn beri svona vel saman, eins og jeg hef nú sagt, og enda þótt 14 nýsveinar kæmu í skóla núna þetta árið (sjá síðar), þá er jeg þó hræddur um, að aðsóknin verði eigi að staðaldri, nema tveir skildagar verði uppfylltir, 1, að embættin verði bætt, og einkum brauðin, þar sem tekjurnar af sumum eigi eru eins miklar og húskarla kaup í öðrum löndum. Menn heimta, svo sem rjett sinn, góða lækna, sýslumenn og presta, og geta þó eigi látið þá hafa svo

pligtes til ved dette at tage den sidste Deel af Afgangsexamen, hvorved en større Garantie erholdtes for dens hensigtsvarende Virksomhed, og Institutet selv befriedes for ubeföiede Critiker, som alle saadanne isolerede Examensanstalter ere udsatte for, og hvorpaa vi just iaar have havt et Exempel i det foran anförte grotesque Angreb paa Skolen, og som i lidet talrige Kredse virke ufordelagtigt paa Lærernes Autoritet og Disciplenes saa nödvendige Agtelse for disse. (Vide samme Program, Pag. 31.) Jeg skal tillade mig her at aftrykke en af mig ved Translocationen 1862 herom fremfört Yttring:

»Huc accedit, quod multi vel litterarum imperiti et rudes nostris temporibus sese in rebus scholasticis idoneos judices existimant, et de magistris, ut cujusque informandi ratio ipsis aut placuit aut displicuit, promptissime et audacissime pronuntiant, cujus generis judicia cum saltem interdum temeritate non careant, non mirum est, ad infirmandam magistrorum auctoritatem non minimum valere; fieri enim non potest, quin ejusmodi sermones, quos ne mulierculae quidem reformidant, ad discipulorum aures perveniant, quin etiam, accidere potest, ut ejusmodi confabulationibus ipsi discipuli intersint, et quod ita carpendi causa dictum fuerit, pro levitate juvenilibus animis insita, facillime credant, quo fiduciam discipulorum in magistros, magistrorum auctoritatem in discipulos necessario imminui, nemo non videt«.

Men som sagt, uagtet denne Overeensstemmelse mellem Althinget og dets Commission med Skolens nuværende Rector, uagtet Tilvæxt af 14 er indvundet i indeværende Aar (see nedenfor), er jeg dog bange for, at en permanent Freqvents neppe vil opnaaes uden Indtrædelsen af to Betingelser. 1, Embederne, og navnlig Præstekaldene, hvoraf nogle ikke engang ere saavel aflagte som en Gaardskarlspost i andre Lande, maa forbedres. Man forlanger, som en sig tilkommende Ret, dygtige Læger, Sysselmænd og Præster, og kan dog ikke furnere dem med det Fornödne til Livets anstændige Ophold. Hvorledes kunne saadanne Reclamationer ventes tagne tilfølge. 2, Der maa gjøres noget for Oplivelsen af Hjemmeundervisningen, hvis Bestridelse lige fra Reformationen har været udövet med Held, og belönnet, som det sikreste Befordringsmid-

mikið, sem þeir þurfa, til þess að geta lifað sómasamlega. Hvernig verður búizt við, að slíkum kröfum verði fullnøgt! 2, Það verðnr að gjöra eitthvað til að örfa heimakennsluna, sem ávallt hefur tek- izt vel, frá því siðabótin komst á, enda hefur hún verið umbunuð, með því hún hefur verið talin hin óhultasta meðmæling fyrir presta hjer á landi til betri brauða; þessi regla hefur verið sett þegar í upphafi (undir biskupunum Guðbrandi Þorlákssyni og Gísla Jóns- syni), og henni síðan fylgt, eins og sjá má t. a. m. af umburðar- brjefi nokkru 1577. Sjá kirkjusögu Finns biskups, Tom. III., bls. 10:

»Prestar þeir, sem sitja í beztu brauðunum, mega eigi leggj- ast í iðjuleysi; sæmir þeim betur, að kenna heima hjá sjer drengj- um og unglíngum, sem síðar geti orðið skipaðir prestar«. Sbr. Espólins Árbækr, 5. deild, bls. 25: »að prestar á hinum auðgari beneficiis skuli kenna ungum sveinum, sem (∴ eins og) biskup áskilji til eflingar kristninni«.

Þessi heimakennsla prestanna hefur verið hin styrkasta stoð skólans, eigi að eins á Bessastöðum, heldur og einnig í Skálholti og á Hólum, og í safni nokkru af vitnisburðum stúðenta frá 1746 til 1804, sem geymt er hjer við skólann, er kveðið svo að orði næstum um þriðja hvern stúðent: »ágætlega undirbúinn í heima- húsum, naut tilsagnur föður síns«. Nú aptur á móti verða prest- arnir yfir höfuð, eins og aðrir sveitabúar, að senda syni sína hing- að til Reykjavíkur, til þess að nema þetta sára-litla, sem til undir- búnings er heimtað. Hjer læt jeg prenta tvo stýla eptir þá, sem undir inntökupróf hafa gengið, annan stýlinn eptir þann, er inn- töku hefur fengið í skólann, og hinn eptir dreng, sem frá hefur verið vísað.

1.

Merkúrius langaði einhverju sinni til að vita, ¹í hversu mikl- um metum hann var hjá mönn- unum; ²fór hann þá niður til jarðar, og kom til ³myndasmíðs eins. Hjá myndasmíðnum sá hann nokkrar ⁴líkneskjur, og spurði,

Mercurius aliquando scire vo- lit quom magni apud homines factus sit ad terram ascendit ad statuariumque quendam venit. Apud statuario statuas quasdam visit et quæsiit quanti consta- rent primum quæsiit quanti Jovis

1) vera í miklum metum: magni fieri. 2) fara niður: descendere. 3) myndasmíður: statuarius. 4) líkneskja: statua.

del for den islandske Geistlighed, hvilket Princip strax i Begyndelsen (under Biskopperne Guðbrandur Þorláksson og Gísli Jónsson) kan skjønnes at være nedlagt og siden befulgt, blandt andet af et Circulaire af 1577. See Finni historia ecclesiastica, Tom. III, Pag. 10:

»Ne pastores, qui opimas habent praebendas desidia se tradant; decere magis, ut pueros et adolescentes domi suae informent, qui suo tempore muneri ecclesiastico praefici possent«. Cfr. Espólins Árbækr, 5. Deel, Pag. 25: »At de Præster, der have de bedre aflagte Beneficier, skulle lære unge Mennesker, efter Biskoppens Bestemmelse, til Kristendommens Fremme«.

Denne de Geistliges Privatundervisning har været Skolens stærkeste Støtte, ikke blot paa Bessastad, men ogsaa paa Skálholt og Hólum, og i en her ved Skolen conserveret Samling af Testimonier fra 1746—1804 heder det næsten om hver 3. Dimittend: »intra privatos parietes egregie institutus, privata patris informatione usus«. Nu derimod maa Præsterne i Almindelighed, ligesaa vel som andre Oplandets Beboere, sende deres Sønner her til Reykjavik, for at lære det yderst tarvelige Forberedelses Quantum, som her fordres. Her tillader jeg mig at aftrykke Specimen af en baade antaget og rejiceret Aspirant.

⁵*hvað þær* ⁶*kostuðu*. Fyrst spurði hann, hvað mynd Júpíters kostaði, og var honum sagt, að hún kostaði ⁷*túmark*. Þá ⁸*brosti* Merkúrius. Síðan spurði hann, hvað Júnó kostaði. Hún kostaði meira. Nú sá Merkúrius mynd sína, og ⁹*spurði* um ¹⁰*verð* á henni. Þá mælti myndasmiðurinn: ef þú ¹¹*kaupir* hinar tvær, þá skaltu fá þessa ¹²*fyrir ekki neitt*.

Allir menn eru dauðlegir. Allir hafa syndgað. Konungur vor hefur ¹*misst* marga menn í þessu stríði. Friðurinn er betri en stríðið. Er lýður þessa lands sæll? Þetta mun verða þjer ²*hættulegt*. Ef þetta er satt, þá getur það ekki verið satt, sem þú sagðir í gær. Bróðir minn hefur ³*keypt* tvær bækur. Hefurðu ⁴*fundid* bókina þína? Jeg hef ⁵*aldrei* heyrt, að þessi maður væri hjer. Þegar guð hafði skapað himin og jörð og alla hluti á sex dögum, ⁶*hvíldist* hann á hinum sjöunda deginum, og fyrir þá sök er sá dagur kallaður ⁷*hvíldardagur*.

Jeg er of ókunnugur prestum hjer á landi, til þess, að ráða neitt af þessu, hversu vel þeir sjeu að sjer í hinum fornu tungunum. Jeg dreg engan efa á, að á meðal þeirra sjeu enn, sem

statua constaret et certior factus est denarium constare Mercurius subrisit. Deinde quæsiit quanti Juno constaret majus constavit. Mercurius statuam suam visit et de ejus pretio quæsiit. Statuarius ceteras emeris inquit hanc gratis seqveberis.

2.

Alius veri sunt morlales, alius fuerunt peccaverunt. Rex nos fuit amittere multum viri in hui belli

hec erit lebi periculosum

Frater meus fuit emisti duo liberi fuisti tu liberum

deus fueram creare coeum et alius ab cex dibus qviessere is ab ei ceptimus dies el est his dies clamatur sabbatum.

5) *hvað*: quanti. 6) *kosta*: constare. 7) *túmark*: denarius. 8) *brosa*: subridere. 9) *spyrja um*: quaerere. 10) *verð*: pretium, 11) *kaupa*: emere. 12) *fyrir ekki neitt*: gratis.

1) *missa*: amittere. 2) *hættulegur*: periculosus. 3) *kaupa*: emere. 4) *finna*: invenire. 5) *aldrei*: numquam. 6) *hvílast*: quiescere. 7) *hvíldardagur*: sabbatum.

Jeg er for ubekjendt med den islandske Geistlighed til heraf at uddrage nogen Slutning om deres nærværende classiske Kundskabstilstand. Jeg betvivler ikke, at der, ligesom för, findes mange

fyr, heiðvirðir menn og vel að sjer, en af þeim prestum, sem búið hafa pilla undir skóla þau 12 ár, sem jeg hef verið hjer, hef jeg að eins tekið eptir 3, sem jeg gat um í fyrra, er jeg sagði skóla upp, og hljóðuðu orð mín um þá þannig:

»Svo virðist, sem hinar fornu bóknámsiðnir sjeu fallnar í dá og doða, og stunda klerkar þær nú eigi almennt, eins og þeir hafa áður gjört, að því er oss er kunnugt, og sjest það á því, að þeir annaðhvort eigi koma ungum sonum sínum í stöfunina um þessi fræði, eða þeir hljóta að senda hingað þessa unglinga, til að nema hjer hinar fyrstu frumstöðugreinir. Einstakleg undantekning hefur þó mætt oss einmitt á þessu ári, því að tveir prestar, er hafa sent hingað sonu sína, en það eru prestarnir: Jón Jónsson á Steinnesi og Bjarni Sveinsson á Stafafelli, hafa sýnt á sjer forna rögg, og er næsta sorglegt, að dauðinn hefur svo fljótt öðrum þeirra á burtu kippt. Hjer byrjar og að geta hins lærða prests á Staðastað, sjera Sveins Níelssonar, er kann svo ágætlega að fræðslu ungra manna, og hefur sent oss tvo sonu, er borið hafa af flestum öðrum að námsgáfum (og það svo, að annar þeirra hefur beint á þessu ári hlotið afbragðslegan lofstir); þessi hinn sami prestur hefur og í heimahúsum undirbúið tvo af meðkennendum skóla þessa, og vígt þá svo hinum veglegu bóknámsiðnum.

Þó vil eg eigi, að þessi mín orð sjeu svo skilin, sem eigi hafi og aðrir verið, þeir er vel hafi fram gengið í uppfræðslu ungra manna, en æfiskeið allra þessara manna liggur fyrir framan vora daga, og ber heiðursbiskup Árni Helgason langt af öllum þeim; hann lifir enn við háa elli og í blómlegum veg og virðingu af hvers manns hálfu, og nýtur nú hins virðulegasta næðis, en ágæti þessa manns fyrir lærdóm hans og aðra manndýrð er hafið yfir vor lofsorð, og hafa nokkrir hinir helztu menn eylands þessa komið úr heimahússkóla hans, svo sem úr eins konar fágætri vísindastöð».

Sbr. að öðru leyti skólaskýrsluna 1856—57, bls. 9.—13.

Jeg læt enn fremur með leyfi hlutaðeiganda prenta hjer eptirfylgjandi brjef til kirkju- og kennslustjórnar-ráðsins frá prófessor P. Pjeturssyni, hinum mikilsvirta forstöðumanni prestaskólans, sem var formaður nefndar þeirrar, er áður er getið, til þess að landar mínir geti sjeð, að svo merkur maður, er með fullum rjetti þykir hafa unnið fósturjörðu sinni mikið gagn, er öldungis á sama máli sem jeg. Jeg er einungis hræddur um, að það ætti betur við, að önnur eins skýrsla, og sú, sem hjer er stungið upp á, kæmi frá biskupi

dygtige og hæderlige Mænd iblandt dem, men af Præster, som have forberedt her til Skolen i de 12 Aar, jeg har været her, har jeg kun forefundet 3, som jeg ved Translocationen ifjor tillod mig at omtale i følgende Udtryk, som her aftrykkes:

»Languent, ut videtur, studia classica, nec amplius a vulgo clericorum, ut antea, quod quidem nobis constet, coluntur, quod ex eo apparet, quod filiolos vel his studiis non imbuunt, vel huc ad prima elementa discenda ablegare coguntur. Singularis interim exceptio hoc ipso anno nobis occurrit; in duobus enim sacerdotibus, qui filios huc miserunt, Jona Steinnesensi et Bjarna Sveinsonio Stafafellensi, vetus industria apparuit, valdeque dolendum est, horum alterum praematura morte extinctum esse. Neque vero omit-tenda est hoc loco mentio pastoris Stadastadensis, Svenonis Nielssonii, viri docti et egregia informandi sollertia praevalentis, qui, præter quam quod duos filios erectioris ingenii(et quidem adeo, ut eorum alter hoc ipso anno laudem egregiam meruerit), nobis misit, duos item hujus scholae collegas, sua privata institutione usos, studiis liberalibus initiavit«.

Neque vero hoc ita intelligi volo, quasi non alii fuerint, qui de crudienda juventute bene meruerint, sed hi omnes nostram aetatem antecesserunt, inter quos facile eminet Arnas Helgonis, episcopus honorarius, senex adhuc superstes, omnium veneratione florens et meritissimo otio cum dignitate fruens, cujus gloria virtutis et doctrinae supra nostram laudem est, cujusque ex schola privata velut ex quadam studiorum officina, quidam hujus insulae viri primarii egressi sunt«.

Vide iövrigt Programmet for 1856—57, Pag. 9—13.

Endvidere lader jeg med Vedkommendes Tilladelse herhos trykke følgende Skrivelse til Cultusministeriet fra Professor P. Pjet-russon, Præsteskolens høitagede Forstander, den anførte Commis-sions Formand, for at mine Landsmænd kunne see, at en Mand af saa vægtig Autoritet og med Rette anerkjendt Fortjeneste af sit Födeland, ganske deler mine Anskuelser. Kun er jeg bange for, at en Erklæring, som den foreslaæde, mere passende gik ud

landsins, og jeg ætla, að prestastjettin þá mundi veita henni betri viðtökur, og er slikt meðal annars vottur þess, hve áriðandi það er, að biskupinn hjer eptir sem áður verði skoðaður sem sá, er ávallt skuli hafa yfirstjórn á hinni æðri menntun hjer í landi, og, eins og að undanfögnu, hafa gát á og stjórna prófi ungra manna í skólavísindum :

»Nefnd sú, er sett hefur verið til að rannsaka skólamálið, hefur tekið það fram í álitsskjali sínu, að ein af hinum verulegustu orsökum til hinnar vaxandi fækkunar pilla á síðari árum í Reykjavíkurskóla sje sú, að heimakennslan er farin að minnka hjer í landi; og nefndin hefur einnig leitað við að sýna, hvernig bezt mundi mega endurlífga og örfa heimakennsluna.

En þó er eitt atriði, sem nefndin hefur eigi tekið fram, sem að minni ætlun mundi stórum hjálpa, ekki að eins til að efla heimakennslu yfir höfuð, heldur og sjer í lagi undirbúningskennsluna undir hinn lærða skóla, er einkum riður á, nefnilega það, að stjórnin fyndi ástæðu til að gefa vilyrði fyrir því, að þeir menn, er öðrum fremur legðu stund á, að kenna piltum undir skóla, mættu eiga von á hæsilegri viðurkenningu frá hálfu stjórnarinnar, því að þetta mundi verða öflug hvöt fyrir marga til þess, að gefa sig við heimakennslu, enda mundi það koma heimakennslunni í beinlínis samband við skólann, og þannig verða til þess að aþra því, að of margir yrðu útskrifaðir úr heimaskóla. Samkvæmt þessu leyfi jeg mjer hjer með auðmjúkast að benda á, hvort stjórnarráðinu ekki mundi þykja ástæða til að gefa vilyrði fyrir því:

að stjórnin skuli einkum gefa þeim mönnum gaum, er samkvæmt skýrslu skólastjórans senda flesta og bezt undirbúna pilla til Reykjavíkurskóla á hinum næstu tíu árum hjer eptir.

Reykjavík, 10. nóvember 1862.

Auðmjúkast

P. Pjetursson«.

fra Landets Biskop, og saaledes vilde blive bedre optaget af Geistligheden, et nyt Beviis for Nödvendigheden af, at Biskoppen vedbliver at betragtes som en bestandig Chef for den lærde Dannelse her i Landet og Leder af Ungdommens Dygtighedsprüver i Humaniora, ligesom tidligere :

•At Hjemmeundervisningens Aftagen her i Landet er en af de væsentligste Aarsager til den i de senere Aar tiltagende ringe Freqvents i Reykjaviks lærde Skole, har den i denne Anledning nedsatte Commission i sin Betænkning fremhævet og tillige søgt at vise, hvorledes Hjemmeundervisningen igjen formeentligen bedst kunde oplives og fremmes.

Imidlertid er der dog et Moment, som Commissionen ikke har berørt, der efter min Formening væsentlig vilde bidrage til at fremme ikke blot Privatundervisningen overhovedet, men ogsaa navnlig Forberedelsen til den lærde Skole, hvorpaa det fornemmelig kommer an, nemlig hvis Regjeringen fandt Anledning til at give Tilsagn om, at de Mænd, der frem for Andre beflittede sig paa at forberede Elever til den lærde Skole, kunde vente en passende offentlig Anerkjendelse, hvilket deels vilde være en kraftig Opmuntring for flere til at paatage sig Privatundervisning, deels knytte denne umiddelbart til Skolen og saaledes tjene til at forebygge alt for hyppige Privatdimissioner. I Betragtning heraf tillader jeg mig herved underdanigst at henstille, om Det Höie Ministerium ikke maatte finde Anledning til at give et Løfte om:

at Regjeringen vilde have sin særdeles Opmærksomhed henvendt paa de Mænd, der, ifølge Rectorens Erklæring, i Löbet af de næste 10 Aar leverede de fleste og bedst forberedte Elever til Reykjaviks lærde Skole.

Reykjavik, den 10. November 1862.

Underdanigst

P. Pjetursson«.

Úr því jeg er fariun að tala um, hversu áriðandi sje nám hinna fornu tungna, ætla jeg enn fremur að bæta við þeirri ástæðu fyrir því, hversu það sje mikilvægt, að þær ljetta hinum smærri þjóðunum að halda sínum einkennum í hugsunarhætti í ritum sínum, að minnsta kosti að búningnum til, er þær hafa rithátt Latínnumanna og Grikkja til fyrirmyndar. Danir þurfa þá eigi að laga sig svo mjög eptir þjóðverjum, og Íslendingar eigi eptir Dönum; því að þrátt fyrir það, þótt menn vilji nauðugir kannast við það, hefur þetta verið vegur menntunarinnar, og verður, hvað svo sem sagt er. Hinir fornu rithöfundar er hin sameiginlega uppspretta, sem allir bókiðnamenn í öllum löndum hafa frjálstan aðgang að; fyrir þá geyma hinar smærri þjóðirnar þess, að þær sjeu óháðar hinum stærri; öllum er það frjálst, að nota þá. Jón Víðalín hefur sýnt það; undirstaðan fyrir samningi þrjedikana hans er einkum þeir, og þessar þrjedikanir hafa nú haldið sjer í meir en hálfu aðra öld. Sjá skólaskýrsluna 1856—57. Höfundurinn sýnir þar, að hann talar af sínu eigin, eða að minnsta kosti er hann laus við allan dönskublæ, en það verður naumast sagt með jafnmiklum sannu um öll þau rit, sem samin eru um þessar mundir; að minnsta kosti virðist mjer svo, sem bókmennir vorar hafi aldrei verið dönskulegri en nú, hversu fagur sem stýllinn er og orðavalið gott; hvar sem er, hvort heldur er í kirkjunni, alþinginu eða blöðunum, alstaðar rekst jeg fram á eitthvað, sem minnir mig á dönskuna; en það er alls eigi svo að skilja, að það, sem með er farið, sje lánað orðrjett úr annara manna bókum. Þetta er hinn náttúrlegi vegur menntunarinnar sökum skylduleikans og nálægðarinnar, og móti því verður ekkert sagt; en það verður að hressa hana við úr hinni sameiginlegu uppsprettu. Þetta hefur dr. Sv. Egilsson sýnt; eða ætla nokkur, að hann hefði ritað svo ágætlega fagurt mál, og haft svo mikil áhrif á samtíðamenn sína, ef hann hefði eigi verið svo frábærlega kunnugur fornaldarritunum, einkum *Homer*, er var uppáhalds-rithöfundur hans. Mjer virðist svo, sem hann sje fyrirmynd lærðra Íslendinga á vorum dögum, eins og hann var menntaður án áhrifa af útlendum ritum þessara tíma; hann var eigi gagnkunnugur bókmenntum annara þjóða. Nokkuð líkt, þótt í nokkuð aðra átt, mætti segja um dr. Scheving, og mun lengi mega leita að jafningja hans í djúpri þekkingu og meðferð á latínskum og islenzkum orðforða, án þess að hann láti sig binda af framandi fyrirmynd.

Jeg skal fremdeles, siden jeg nu engang har indladt mig paa en Om-
tale af de classiske Studiers Vigtighed, endnu tilføie som Argument for
denne, at de for de mindre Nationaliteter befordre Originalitet i disses
litteraire Frembringelser, idetmindste i Formen, naar de tage Classi-
kernes Fremstilling til Model. De Danske behøve ikke at rette dem saa
meget efter de Tydske, Islænderne ikke saa meget efter de Danske;
thi uagtet alle Antipathier, har dette været Civilisationens Vei og
bliver saa, hvad man end siger. Classikerne er den fælles Kilde,
som staaer alle Litterater i alle Lande aaben; ved den bevare de
mindre Nationaliteter deres Uafhængighed af de større. Concur-
rencen i at exploitere dem er fri. *Jón Vídalín* har vist det;
det er navnlig paa dem at Bearbejdelsen af hans Prædikener, som
nu have holdt sig i over 150 Aar, er begrundet; vide Programmet
for 1856—57. Der er Originalitet, eller idetmindste Uafhængig-
hed af dansk Colorit, hvilket neppe tør siges med samme Grund
om alle Nutidens Præstationer. Mig forekommer idetmindste, om
ogsaa Stilen og Ordvalget er yderst poleret (sterilité polie), at vor Lit-
teratur har aldrig været mere dansk end den er nu; danske Reminiscent-
ser, vel at mærke ikke Plagiat, møde mig i Kirken, i Althinget, i Jour-
nalistiken; det er Civilisationens naturlige Gang paa Grund af Slægt-
skabet og Nærheden, og dertil er intet at sige; men den maa op-
friskes af den fælles Kilde. Dette har Dr. Svb. Egilsson vist;
eller troer nogen, at han var bleven saa udmærket Stilist, og havde
indvirket saa meget paa sin Samtid, naar han ikke i en ualmind-
lig Grad var bleven fortrolig med Classikerne, navnlig Homer, som
var hans Yndlingsforfatter; han forekommer mig at afgive Idealet
af en islandsk Lærd i vore Dage, saaledes som han er udviklet uden
fremmed moderne Paavirkning; han kjendte ikke synderlig fremmede
Litteraturer. Noget Lignende, skjönt i en forskjellig Retning,
kunde ubetvivlelig bemærkes om Dr. Scheving, hvis dybe Indsigt
i, og selvstændige Behandling af latinsk og islandsk Phraseologi
længe vil søge sin Mage.

Með því, að rita eigi um vísinda-efni á allsherjarmálinu, þá er og það, að ágætismennirnir hafa að eins mjög svo fáa dómendur rita sinna meðal hinna smáu þjóða, og af þeim eru það að eins fáeinir, er láta sjer annt um vísindaleg efni. Ættjörðin hefur minni sóma af ágætismönnum sínum, og verður miður kunnug. Nýjar skoðanir og nýjar kröfur í meðferð vísindanna eru að eins gagnskodaðar af fáum. En Englendingar og Frakkar rita eigi fremur á latínu! en mega smáþjóðirnar fyrir það gjöra hið sama, ef þær óska, að rit þeirra verði svo útbreidd, sem vera bæri? Það er þá eitt eptir, að rita á öðruhvorum allsherjarmálinu þessara tímanna; en er það heimtandi, að vísindamaðurinn, sem eigi hefur sjerstaklega lagt sig eptir tungumálum, hafi tíma til að verða svo vel að sjer í tungum þessum, að hann geti samið rit á því máli? Er það jöfnuður, 3: geta menn ætlazt til, að hann standi jafnt að vígi og landsbúar í hverju landi fyrir sig? í latínunni, sem er útlend fyrir hvorumtveggja, standa þeir jafnt að. Og á hvaða máli rita Englendingar og Frakkar í vísindalegum efnum? Jeg segi, það sje á latínu, og jafnvel á grísku, með enskum og frakkneskum endingum (hvað meira er, þessar tungur, hvora um sig, geta þarlendir menn eigi skilið eða lært til fullnustu, án þess að læra að minnsta kosti latínu), og þessu máli, hvers vald er játað af allri norðurálfunni, erum vjer að rembast við að snúa og opt og einatt tekst það óheppilega. Auk þess fara enskir og frakkneskir bókmenntamenn og vísindamenn venjulega lengra í námi hinna fornu tungnanna í skóla, en vjer; enda er þar lítið annað lært, eins og áður er sagt, auk móðurmálsins (jafnvel frakkneskir hermenn geta eigi komizt í hermannaskólana, nema þeir hafi gengið í gegnum »*troisème*« (sem svarar til 6. bekkjar í dönskum skólum) í einhverjum latinuskóla). Menntu að skoða hin latínsku vers og ritgjörðir (*discours*), og stýla í öllum bekkjum; sömuleiðis að minnsta kosti gríska stýla (*thèmes*) í hinum árlega prentuðu »almennu stúdentaprófum« hjá Frökkum, jafnvel eptir það skólanáminu var skipt í tvo hluta, bókmennta- og vísinda-deildina, fyrir hjer um bil 5 eða 6 árum. Englendingar fara enn lengra, og rita kvæði á grísku (sjá hinar ensku prófskýrslur), gríska *jambos*, *hexametrum* og *classical tripos*, o. s. frv., enn fremur verðlaunakvæði þeirra. Bóknámsiðkendur vorir, og jafnvel þeir, sem hærra eru settir, gjörðu vel, ef þeir læsu þessar ritgjörðir núna þetta árið; það gæti vakið ihugun þeirra á því, hversu langt menn fara í bókmenntum

Desuden, ved ikke at benytte Universalsproget som Meddelelsesmiddel i Videnskaben, indskrænkes Dygtighedens Bedømmelse til en meget liden Kreds af Læsere blandt de smaa Nationer, af hvilke selv kun et lidet Antal interesserer sig for videnskabelige Arbejder. Fædrelandet skeer mindre Ære af dets udmærkede Mænd, og bliver mindre bekjendt. Nye Anskuelser og Paastande i Videnskaben staae deres Prøve for et lidet talrigt Publicum. Men Englændere og Franskmænd skrive ikke længere paa Latin! men tør de smaa Nationaliteter derfor tillade sig det samme, naar de ønske, at deres Frembringelser skulle faae den behørig Udbredelse? Den Udvei bliver altsaa tilbage, at benytte idetmindste det ene af de moderne Universalsprog. Men kan man forlange, at Videnskabsmanden, som ikke expres er Lingvist, har Tid til at tilegne sig saa meget af disse Sprog, at han kan optræde som Forfatter deri? Er det »partie égale«, o: kan man forlange, at han kan møde paa lige Fod med de Indfødte i de respective Lande? medens Latinen, som et fremmed Sprog for begge, frembyder en fri Concurrence. Og nu, hvad Sprog skrive Englændere og Franskmænd i Videnskaben? Jeg paastaaer Latin, endog Græsk, med engelske og franske Endelser (ja disse to respective Sprog kunne ikke engang forstaaes og læres tilfulde, selv af en Indfød, uden ved Hjælp af idetmindste Latinen), og dette af hele Evropa antagne Idiom anstrænge vi os for at oversætte, meget ofte uden Held. Desuden gaae engelske og franske Litterater og Videnskabsmænd meget videre i Reglen i Studiet at de gamle Sprog i Skolen end vi, hvor, som foranført, næsten Intet andet læres foruden Modersmaalet (selv franske Militaire kunne ikke blive optagne i Specialskolerne, uden de have gennemgaaet »troisième« (svarende til 6. Klasse i danske Skoler) i en Latinskole (College). Man see de latinske Vers og Afhandlinger (discours) og Stile igjennem alle Klasser; ligelides idetmindste græske Stile (thèmes) i Franskmændenes aarlig trykte »Concours généraux«, selv efter Skoleundervisningens Deling i »section des lettres« og »section des sciences« for circa 5 à 6 Aar siden. Englænderne gaae endnu videre og skrive græske Vers (see de engelske »Examination papers«), Greek Jambics, Hexameters, classical Tripos etc.; endvidere deres »prize poems«. Vore Studerende, og selv de, som ere høiere paa Straaet, gjorde vel i at læse disse for iaar; det maatte vække deres Eftertanke at

Rómverja og Grikkja í þessu landi, sem er hið framkvæmdamesta í heimi. Verkefnið eru: »Hið friðaða Indland«; »Innbyrðis styrjöld« (tilefnið er styrjöldin í Bandaríkjunum); »Elli Miltons«; »Shakspeare: tólfta Nóttin, 5. þáttur, 11. gr., snúið á grísku«. Af þessu er það komið, að heldri Englendingar eru svo gagnkunnugir hinum fornu rithöfundum, sem jafnvel eru í samkomuhúsum þeirra (konunglegur danskur sendiherra einn, sem nú er látinn, hinn heiðvirdasti maður, sem sannlega var eigi einn þeirra stúdenta, er illa væru undirbúnir eptir vorum mælikvarða, *Henrik Bielke*, kvartaði yfir því í samræðu við mig, að hann væri eigi svo kunnugur hinum fornu rithöfundum, sem hann þóttist þurfa í umgengni sinni við höfðingja Englendinga. Leopold Belgiukonungur, sem talinn er vitrastur allra þeirra konunga, sem nú eru lifandi, hefur fyrir nokkrum árum sett sjerstaklegt próf í latínu og grísku fyrir unga menn, er ætluðust til, að þeir væru notaðir sem konunglegir erindsrekar í útlöndum), og þaðan eru runnar hinar iðulegu bendingar Englendinga og tilvitnanir í málstofunum til fornaldarrithöfunda. Jafnvel í frakknesku málstofunum voru þær þráfaldlegar. Það er nafnfrægt orðið, hver áhrif það hafði á þjóðfundi Frakka, er »*Mirabeau*« mælti þessi orð *Ciceros*: »Jeg sver þess, að ættjörðin á mjer að þakka frelsi sitt«. Hlægilegar verða þær í tilbreytninni: »Gremjan yfir hinum fyrirlitna heimsóknarmiða« í staðinn fyrir: »hinna fyrirlitna segurð«, tekið úr *Virgilio*. Fulltrúi einn hafði kvartað yfir því, að amtmaðurinn hefði eigi sýnt heimsóknarmiða, sem hann hefði sent honum, þann heiður, sem vera ætti. »Mönnum sinust mikið til þess, að tilgreina hugsanir Grikkja og Rómverja sem nokkurs konar heppilegar endurminningar um djúpsettan og margbreyttan lærdóm«, segir *Lamartine*. Nei, háskólinn ætli að hverfa aptur að latínunni sem ritmáli; hann gjörði landi sínu sóma með því, og gæfi vísindunum almennan blæ. Jeg þekki málsháttinn: »Nú ætlar skörið að fara upp í bekkinn«, en jeg vonast til, að hið hálærða vísindamannafjelag fyrirgefi mjer, að jeg í lotningarfullri auðmýkt læt í ljósi ætlun mína hiklaust.

Einkum eigum vjer Íslendingar eigi að yfirgefa latínuna; hún hefur allajafna verið undirstaðan fyrir dagnaði vorum í vísindaefnum. Sjá grein þá eptir *G. Mackenzie*, sem áður er getið: (*Sir George Mackenzie baronet: Travels in Iceland, Edinburgh 1812*). Í grísku höfum vjer allajafna verið linir, að fácinum mönnum undanskildum. Látum oss leggja meiri stund á nám hennar. Prestaskólinn, eins og aðrar þess konar stofnanir, ef þær komast á hjer

see, til hvilken Høide classiske Studier bringes i dette mest praktiske Land i Verden. De opgivne Sujetter (argumenta) ere: »India pacificata«; »Ἀρχὴς ἐμφύλιος (med Hensyn til Krigen i »the United States)«; »Miltonis senectus«; »Shakespeare: the twelfth Nigth, Act. 5, sc. 11, graece redditum«. Herfra engelske Gentlemænds Fortrolighed med Classikerne, som endog findes i deres Clubber (En afdöd, höist agtværdig dansk Diplomat, som sandelig ikke hørte til de ringe forberedte Studenter efter vor Maalestok, Henrik Bielke, beklagede sig i en Samtale med mig over Mangel paa den fornødne Fortrolighed med Classikerne i sin Beröring med det engelske Aristokratie. Kong Leopold af Belgien, de nuværende Monarchers Nestor, indførte for nogle Aar siden en Specialexamen for unge Mennesker, der attraaede at optages i Diplomatiets Tjeneste); fremdeles de hyppige »classical allusions« eller »quotations« i Parlamentet. Selvi de franske Chambres vare saadanne hyppige. Effecten i »Assemblée constituante« af Mirabeaus Citat af Cicero: »juro rempublicam mea opera salvam esse«, er historisk berömt; comisk i Variationen: »spretaeque injuria chartae«, for »formae« af Virgil. (En Deputeret beklagede sig over, at en Préfet ikke havde vist hans afleverede Visitkort den behörige Agtelse). »On aime à citer les pensées des anciens comme d'heureux souvenirs d'une instruction solide et variée«, siger Lamartine. Nei, Universitetet vende tilbage til Latinen som Meddelelsesmiddel; det gjør derved sit Land Ære, og giver sin Videnskab en almindelig Character. Jeg kjender Talemaaden: »sus Minervam«, men jeg haaber, at den höilærde Corporation (corps) tilgiver mig, at jeg i ærbödig Underdanighed uforbeholdent udtaler min Mening.

Navnlig bör vi Islændere ikke forlade Latinen; den har bestandig været Grundlaget for vor videnskabelige Dygtighed; see foranført Citat af sir G. Mackenzie. Græsken har, paa nogle Undtagelser nær, alletider været svag. Lad os oplive dens Studium. Præsteskolen, og hvis andre saadanne Institutioner sættes paa Fod i Landet selv, følge altsaa ikke det danske Universitets Exempel i dette Stykke. Præsteskolen indføre idetmindste et partielt Foredrag af sine Discipliner paa Latin, som for Exempel Exegetik; allerede flere Aar tilbage erklærede dens höitagede Forstander (som jeg veed fra vore Studenterdage er en udmærket Latiner)

í landi, ættu því ekki að fylgja dæmi háskólans í Danmörku í þessu efni. Prestaskólinn ætti að minnsta kosti að taka upp latínuna við kennsluna í sumum vísindagreinum þeim, sem þar eru kenndar, t. a. m. í þýðingu nýja testamentisins. Þegar fyrir nokkrum árum kvaðst hinn háttvirti forstöðumaður hans (sem jeg veit, frá því við vorum stúdentar, er ágæta-vel að sjer í latínu) vera fús til þess. Með því móli yrði því haldið við, sem lært hefði verið í skóla. Mjer hefur jafnvel ávallt þótt það undarlegt, að ebreska skuli eigi vera heimtuð af þeim, sem í prestaskólann vilja komast, þar sem kirkjurjettur er þó kenndur þar. Jeg hef fyrir löngu útvegað það, sem til þess þurfti, að hún væri kennd í skólanum; þetta litla, sem piltar lærðu í henni á Bessastöðum, var þó dálítil aðkenning. En hjer hefur sjálfsagt prestaskorturinn og vesaldarbrauðin aptur hönd í bagga. En það er ætlunarverk vort, sem fáumst við menntun unglinga, það sem *Thiers* segir í riti því, sem áður er nefnt: «að láta eigi anda þjóðarinnar úrættast, án þess að taka til greina, hve arðsamur lærdómurinn reynist», og enn síður megum vjer láta undan «ástæðulausum kröfum almúgans». Vjer megum eigi draga úr menntunarmælikvarða klerkanna, til þess að geta fengið presta þessum hátöluðu mönnum, sem kalla sig bændur, sem, ef til vill, eru komnir í aumingjahátt sökum leti og drykkjuskapar; ef þeir hafa eigi ráð á að borga prestum sínum sómasamlega þá látum þá vera prestlausu, eða þá að þeir verða að láta sjer nægja með messugjörð að eins nokkrum sinnum á ári. Messufall hlýtur eigi allsjaldan að bera að, jafnvel eptir því, sem nú er ástatt. Vjer verðum yfir höfuð að tala, að láta eigi þessa aumingja draga úr kröfunum fyrir menntun úrvæls þjóðar vorrar, til þess að geðjast þeim. Og er það þá ætlunarverk prestsins einungis að þrjé-dika? Allir eru sjálfsagt samdóma í því, að hann eigi líka að húsvitja. Jeg bæti við, og fer þar eptir reynslu hinna 3 síðustu alda, að minnsta kosti í þessu landi, að hann eigi að efla skóla-lærdóm; sjá umburðarbrjef það, sem áður er getið. Lærður skóli, einkum þessi, þar sem kennendurnir eru svo fáir, hlýtur að eiga sjer einhverja stoð fyrir utan sig. Í öðrum löndum eru þessar stoðir almúgaskólarnir, borgaraskólarnir, munaðarleysingjaskólarnir, o. s. frv., þar sem börnin eru eigi að eins undirbúin undir skóla-lærdóm, heldur og þau fundin úr, sem gáfuð eru og löguð til bóknáms. Í stað allra þessara stofnana hafa gengið hjer á landi prestarnir; þeir hafa á þennan hátt verið stoð og stytta latínulærdóms-

sig tilbøielig hertil. Saaledes vedligeholdtes det paa Skolen Lærte. Det er endog altid forekommet mig underligt, at man, medens Kirkeret doceres der, ikke forlanger Hebraisk som Betingelse for Optagelse. Jeg har for længe siden skaffet de fornødne Resourcer til dens Docering her paa Skolen; det Lidet, der lærtes paa Bessastad, gav dog en vis Forsmag. Men her spiller vel ellers atter Præstemangelen og de magre Kald deres Spil. Men vi have den Opgave, som Thiers siger paa det anførte Sted, vi, som have med de unge Menneskers Opdragelse at bestille: »de ne pa laissez dégénérer l'esprit de la nation«, uden at tage Hensyn til de practiske Følger, og endnu mindre til disse »reclamations irréflechies«. Vi maae ikke nedsætte (the standard) Maalestokken for den geistlige Dannelse for at kunne skaffe Præster til disse Wulere af saakaldte Bønder, hvis Proletariat maaske tildeels er fremkaldt ved Ladhed og maaske Drukkenskab; have de ikke Raad til at betale en Præst anstændig, saa lad dem undvære en Præst, eller lade dem nøie med en Præken nogle Gange om Aaret. Messefald maa vel selv under den nærværende Tingenes Tilstand ikke være saa sjeldne. Vi maa i det Hele ikke lade disse Proletarer nedsætte Maalestokken for Dannelsen af Eliten af vor Nation, for at føie dem. Og nu, er det Præstens Opgave udelukkende at præke? man føier dog vel eenstemmig til, at »húsvitja«. Jeg føier til, og har de 3 sidste Aarhundreders Erfaring for mig, idetmindste i dette Land, at understøtte den lærde Undervisning; see foranførte Circulaire. En lærd Skole, navnlig denne, hvor Lærerkræfterne ere indskrænkede, maa have en Støtte udenfor; disse ere i andre Lande: Almueskoler, Borgerskoler, Asylere, etc., hvor ikke blot Børnene blive forberedte til den lærde Undervisning, men de begavede og for Studeringer oplagte opdagede. Alle disse Instituter ere her blevne erstattede af Præsterne; de have, ikke alle vel at mærke, været de classiske Studiers Støtte paa denne Maade Ved Confirmationen have de opdaget de Begavede og draget dem frem og ofte undervist dem. Iøvrigt er netop et Tilfælde indtruffet iaar. »Þess er getið sem gjört er«. Hr. Pastor Olaf Jonhsen paa Stad har saaledes fremdraget en, som det synes, haabefuld Yngling; hans Fortjeneste er, efter min Mening, stor og

ins; þótt það sje eigi svo að skilja, að þeir hafi allir verið það. Við ferminguna hafa þeir fundið þá hina gáfuðu unglíngana, og haldið þeim fram, og opt sagt þeim til. Að öðru leyti hefur slikt atvik borið að þetta árið. »Þess er getið, sem gjört er.« Sjera Ólafur Johnsen á Stað hefur þannig haldið til lærdóms dreng einum, sem virðist vera efnilegur; að mínu áliti á hann miklar þakkir skyldar fyrir það, og hefur gefið þar öðrum dæmi til eptirbreytni; en jeg vil ekki, á því reki, sem drengurinn er, fara um það fleiri orðum. Enn fremur skal þess getið, að engir eiga eins hægt með og prestarnir, þegar þeir eru lærdómsmenn, að kenna sonum sínum; og það má fullyrða, að bæði hjer og í öðrum prótestantalöndum, er þorri embættismanna, bæði prestar og aðrir, kominn af presta-stjett. Í stuttu máli: andlegrar stjettar menn að því leyti, sem þeir styðja hin andlegu efni manna, gagnvart hinum tímanlegu, styðja einnig nám hinna fornu vísinda, og hljóta að gjöra það hjer á landi. Jeg gæti nefnt mesta fjölda af dæmum á síðari tímum í hinum katólsku löndum; en jeg ætla að láta mjer nægja eitt. *Leo páfi 10. segir (Cantu: Histoire universelle, Tom. 14, bls. 387):* »Það er ein af hinum helztu skyldum páfanna, að efla framfarir grískra og latínskra bókmennta«. Líkri skoðun hafa biskuparnir hjer á landi fylgt allt fram á þessa daga. Jafnvel hinn háttvirtí núverandi biskup mælti skýrt og skorinort fram með námi þessara fræða á síðasta alþingi. Það verði sagt íslenzkum bændum til heiðurs, að ekki einn hjer á alþingi mælti í gegn því, eins og svo margir málrófsmenn hafa gjört í Danmörku. Þá hefur eflaust grunað, þótt þeir gæti eigi gjört sjer grein fyrir því, að af þessu námi leiddist fram dugnaður, og hafa tekið eptir því, að þeir Íslendingar, sem bezt hafa verið að sjer í þessum fræðum¹, hafa gjört þeim gagn, að minnsta kosti í andlegum efnum, og því er það vafalaust, að þeir hafa stungið upp á því á alþingi, að tungur þessar skyldu mest metnar af vísindagreinum þeim, sem kenndar væru í skólanum. Það væri því

1) t. a. m. biskuparnir: Guðbrandur Þorláksson, Oddur Einarrsson, Brynjólfur Sveinsson, Jón Vídalín, Jón Árnason (sem ef til vill mest hefur unnið sem skólamaður, hinn nafnfrægi maður, er sneri og samdi á íslenzku *Nucleus latinitatis*), Finnur og Hannes, Geir Vídalín, er tók hið mikla embættispróf í málfræði 2. febrúar 1784; hinn næstsíðasti biskup, hinn lærði og framkvæmdasami Steingr. Jónsson, var um nokkur ár fyrsti kennari við Bessastaðaskóla.

mönsterværdig, men jeg vil ikke omtale den yderligere paa et saa tidligt Stadium. Endvidere bemærkes, at Præsterne, naar de ere Humanister, have lettest ved at anbringe deres Sønner til Studeringer, og det tør paastaaes, at Præsterne baade her og i andre protestantiske Lande have recruteret Præste- og Embedsstanden. Kort sagt, som de aandelige Interessers Befordere, i Modsætning til de materielle, ere de Geistlige ogsaa de classiske Studiers Befordrere, og det nødvendigviis her tillands. Jeg kunde anføre en Masse nyere Tilfælde fra de catholske Lande. Jeg vil lade mig nøie med eet: Pave Leo 10. siger (Cantu: Histoire universelle, Tom. 14, Pag. 387): »Favoriser les progrès de la littérature classique est une partie importante des devoirs pontificaux«. En lignende Anskuelse er bleven befulgt af dette Lands Biskopper lige til vore Dage. Selv vor nuværende høitagede Biskop udtalte sig høit og lydeligt med stor Energie i disse Studiers Faveur i sidste Althing. Det være sagt til de islandske Bønders Roes, ikke en eneste Stemme har i Althinget hævet sig imod dem, som der er skeet af saa mange Skraalere i Danmark; en dunkel Anelse om, at disse Studier frembragte Dygtighed, og Iagttagelse af, at de af deres Landsmænd, som vare kyndigste heri, havde gavnet idetmindste deres aandelige Interesser, har upaatvivlelig bragt dem til at foreslaae i Althinget, at disse Sprog maatte sættes høiest iblandt de Fag, som doceredes i deres Skole. Altsaa skulde man troe, at Opinionen ikke antog som Præstens udelukkende Hovedopgave at holde en Præken om Søndagen, en meget svag Garantie for hans Dygtighed, saavel med Hensyn til Publicum her tillands, hvor Menighederne baade ere ikke meget talrige og ikke sjelden meget nøisomme, som ogsaa med Hensyn til Originalitet, idet Intet forhindrer, at Prædikenerne kunde være Oversættelser og ingenlunde selvstændige Bearbejdelser. Endnu mindre lader man sig nøie med, at deres Virksomhed indskrænkes til Dygtighed

1) som Biskopperne: Guðbrandur Þorláksson, Oddur Einarsson, Brynjólfur Sveinsson, Jón Vídalín, Jón Árnason (maaske den mest fortjente Skolemand af dem alle, den berømte Oversætter og Bearbejder af »Nucleus latinitatis«), Finnur og Hannes, Geir Vídalín (tog det dengang saakaldte store philologicum 2. Februar 1784); den næstsidste Biskop, den lærde og practisk-dygtige Steingr. Jónsson, var flere Aar første Lærer ved Bessastad-Skole.

ætlandi, að almenningur eigi teldi það eitt aðalætlunarverk prestanna, að þrjédika á sunnudögum; enda er það næsta lítil sönnun fyrir því, að þeir sjeu vel að sjer, bæði að því, er snertir almenning hjer á landi, þar sem söfnuðirnir eru bæði fámennir og eigi allsjaldan eigi sjerlega vandlátir, sem og að því leyti, að þeir mæli af sínu eigin, með því ekkert er því til tálmunar, að ræður þeirra sjeu útleggingar og engan veginn búnar til af sjálfum þeim. Enn þá síður er það nóg, að þeir sýni dugnað sinn í búskapnum einum, hversu nauðsynleg sem nokkur þekking á honum kann að vera til að afla sjer nauðsynja lífsins á hinum tekjulitlu brauðum. Klerkar prótestanta verða vel að gæta sín, að verðskulda eigi það álas, sem katólskir menn bera á þá, að þeir sem kvongaðir menn láti sjer annara um hag hyskis síns og jarðneskar sýslanir, en um gagn kirkjunnar¹. Menn skyldu ætla, að heimtuð væri nokkur þekking á ritum Latínumanna og Grikkja og guðfræðisnámið eigi væri að greint frá þeim, þar sem þau standa í nánú sambandi við upptök og eflingu kristninnar á hinum fyrstu þremur öldum eptir fœðingu Krists, með því að blanda þar saman við þýzkri heimspeki hinni nýjari tímanna, eins og enskir guðfræðingar hafa eigi alls fyrir löngu borið þjóðverjum á brýn. Hinn nafnfrægi útgefari hinna grísku sorgarleikjahöfunda, Blomfield, biskup í Lundúnum, segir: »Til þess að skilja málið á nýja testamentinu til fullnustu og skynsamlega, er það fyrst og fremst nauðsynlegt, að vera nákunnugur hinum grísku fornaldarrithöfundum, með því að það koma fyrir óteljandi orð og orðatiltæki í nýja testamentinu, sem eigi verða skýrð nema fyrir þeirra hjálp einungis». (Tekið úr grískri lestrarbók, Lundúnum 1855).

Það verður að hafa eptirlit með prestunum, með því að biskuparnir fari opt og visitjeri; þeir hafa, eins og kunnugt er, nafn sitt af επισκοπεῖν («*inspicere*» að líta eptir; *episcopus* = umsjónarmaður), og má sjá, það, að hinir fyrri biskupar hafa iðulega farið í þessar visitassiur. Biskuparnir verða því að halda prestum sínum eigi að

1) Hinn kvongaði (prestur prótestanta) er bundinn því nær óteljandi áhyggjum, er hann hefur sökum búnaðar síns og heimilis; hann á að sjá konu og börnum fyrir uppeldi. »*Enginn hermaður guðs bendlar sig við aðrar sýslanir, svo að hann þóknist þeim, sem tók hann á málu*» (2. Tim. 2, 4.), svo að hann nefnilega sje því greiðari í framkvæmdum hinna andlegu skyldna sinna«. J. Perrone. *Praelectiones theologicæ. Romæ, 1844. bls. 179.*

i Landvæsenet, hvor nødvendig en vis Indsigt heri kan være til Anskaffelsen af Livets Fornødenheder paa de daarlig aflagte Kald. Den protestantiske Geistlighed maa vel vogte sig for at fortjene den Bebreidelse, som gjøres den af Chatolikerne, at de nemlig som Familiefædre mere interessere dem for deres Families Tary og verdslige Sysler, end for Kirkens¹. Man skulde troe, at en vis Grad af classisk Lærdom forlangtes, og det theologiske Studium ikke afsondredes fra Classikerne, som staaende i en nøie Forbindelse med Christendommens Opkomst og Udvikling i de tre første christelige Aarhundreder, ved en Indblanding af moderne tydsk Philosophie, en Bebreidelse, de engelske Theologer for en ikke lang Tid tilbage have gjort Tydskerne. Den berømte Udgiver af de græske Tragikere, Blomfield, Biskop of London, siger: »In order to understand the language of the New Testament, fundamentally and critically, in the first place it is necessary to have an intimate acquaintance with the Greek Classics, as numberless words and phrases occur in the New Testament, which can be explained by their means alone« (Taget af »Greek Extracts« (Læsebog), London 1855).

Controllen med Præsterne maa føres ved hyppige Visitatser af Biskoppen, der, som bekjendt, har sit Navn af επισκοπος (»inspicere«, ε: Episcopus), og som sees at være jævnlig foretagne af de tidligere Biskopper. Disse maa altsaa ei blot holde deres Præster til Besørgelsen af de stricte geistlige Forretninger, men ogsaa til Udøvelsen af Undervisningsfaget, og det ikke blot Almuens, men ogsaa, efter vore Forholds nødvendige Krav, den lærde Undervisning.

Men ved saaledes at fremhæve de gamle Sprogs Vigtighed i Skolen, baade i Almindelighed og i Særdeleshed for os, maa jeg

1) Conjugatus (sacerdos Protestantium) oeconomicis et domesticis innumeris prope curis obstrictus est; conjugis et liberorum sustentationi providere debet. »Nemo militaris deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, qui eum sacramento adegit«. (2. Tim. 2, 4.), ut nempe magis expeditus sit in officiis suis spiritualibus exsequendis. J. Perrone: Praelectiones theologicae. Romae, 1844. Pag. 179.

eins til, að annast störf þau, sem beinlínis heyra til hinnar andlegu stjett, heldur og einnig að annast kennsluna, og það eigi að eins alþýðunnar, heldur og hina lærðu kennslu, með því ástæður vorar gjöra það að brýnni nauðsyn.

En jafnframt og jeg tek það fram, hversu mikilvægar hinar fornu tungurnar eru í skóla, bæði yfir höfuð, og fyrir oss sjerstaklega, þá verð jeg og að taka það fram, til að komast hjá miskilningi, að jeg eigi þess vegna gjöri lítið úr hinum öðrum vísindagreinum, og einkum stærðfræðinni og náttúruvísindunum. Jeg lýsi því yfir í eitt skipti fyrir öll, að jeg álit þessi vísindi einkar-áridandi, og einkum oss, sem í því efni ávallt höfum verið á eptir, og er land vort er svo lítt kunnugt að því, hverjar hjargir náttúran getur veitt oss; en jeg segi, að vísindi þessi eigi ekki heima í skólanum, að minnsta kosti eigi uáttúruvísindin, eins snemma og nú; menn verða að leggja stund á vísindi þessi sem sjerstaklega lífsiðn, eða eigi fyr en í efsta bekk. «Fáið þjer eigi syni yðar svo mikið sem eina stærðfræðislega bók í hendur, fyr en hann hefur lokið námi sínu í hinum grísku og latínsku bókmenntum», sagði *La Place*, hinn nafnfrægasti stærðfræðingur á sínum tímum, við kunningja sinn, sem spurði hann til ráða, hvornig hann gæti bezt kennt syni sínum hin stærðfræðislegu vísindi, sem hann hjelt að væri lagaður fyrir þau (þetta stóð í «*Journal des Debats*» fyrir nokkrum árum). Þetta staðfestir reynslan hjá oss. Eggert Ólafsson og Bjarni Pálsson, sem eigi verður á móti borið að hafa ritað betur um náttúrusögu en nokkur annar Íslendingur, voru og báðir frábærlega vel að sjer í latínu. Jeg hef einnig verið á þeirri skoðun, að til þess að innleiða kennslu þessara vísindagreina í skólann, og koma þeim inn í meðvitund þjóðarinnar (það er eigi meir en 40 ár, síðan fastur kennari var fyrst skipaður í stærðfræði, og kennslan í náttúrusögunni er öldungis nýbyrjuð), þá bæri nauðsyn til, að fá útlenda eða danska kennendur, eins og teknir voru danskir, og jafnvel þýzkir kennarar til að byrja latínukennsluna þegar eptir síðabótina, undir biskupunum Ólafi Hjaltasyni, Gísla Jónssyni, og að nokkru leyti undir Guðbrandi Þorlákssyni; sjá Finni historia eccles. Tom. III. (danskir skólástjórar í Skálholti voru: Ólafur, sumir segja *Hans*, *Jacob*, *Johannes Lollich*, *Erasmus Willatzson*, *Christian Willatzson*, *Mat-*

forvare mig imod, at jeg derfor nedsætter de andre Fag og navnlig Mathematik og Naturvidenskaberne. Jeg erklærer da engang for alle, at jeg anseer disse Videnskaber af uhyre Vigtighed, og navnlig for os, som i den Henseende have bestandig staaet tilbage, og hvis Lands naturlige Hjælpkilder ere saa lidet bekjendte, men jeg paastaer, at deres Plads ikke er i Skolen, idetmindste Naturvidenskabernes, paa et saa tidligt Stadium, som nu er; de maa dyrkes som Specialstudium, eller ikke før end i Skolens överste Classe. »Ne donnez pas à votre fils un seul livre de mathématiques avant qu'il ait achivé ses études classiques«, sagde La Place til en Ven, som raadspurgte ham, hvorledes han bedst kunde anbringe til mathematiske Studier en Sön, som han troede havde Anlæg derfor (dette læstes i »Journal des Debats« for et Par Aar siden). Erfaringen stadfæster dette hos os. Eggert Ólafson og Bjarni Pálsson, som unægtelig have præsteret det Bedste i Naturhistorie af alle Islændere, vare ogsaa udmærkede Latinere begge to. Jeg har endog været af den Mening, at for at indføre disse Videnskabers Tillæring i Skolen og Indpas i Folkets Bevidsthed (en fast Lærer blev først ansat for 40 Aar siden i Mathematik, og den naturhistoriske Undervisning er ganske ny), var det nødvendigt at antage fremmede eller danske Lærere, ligesom man til Latin-Undervisningens Indførelse strax efter Reformationen under Biskopperne Ólafur Hjaltason, Gisli Jónsson, og tildeels under Guðbrandur Þorláksson antog danske og endog tyske Lærere, vide Finni Hist. Eccl. Tom. III. (danske Rectorer paa Skálholt: Olaf, alii Hans, Jacob, Johannes Lollich, Erasmus Willatzson, Christian Willatzson, Matthias; paa Holum: Laurentius, Martinus, Johann

thias; á Hólum: *Laurentius, Martinus, Johann Gyllebrun*¹. Kennari í þeirri vísindagrein, sem nýlega er farið að kenna, má eigi hafa lært af sjálfum sjer, hversu vel sem hann er að sjer; hann verður að kunna þá aðferð, sem er þegar reynd, og hefur reynzt vel, og sem hann verður að hafa numið af öðrum. Það þarf engrar íþróttar við, til að kenna námfúsum og fluggáfuðum ungl-ingum; það verður að geta vakizt vísindalöngun hjá þorranum, sem er í meðallagi og opt og einatt skeytingarlaus.

1) Prestur einn, sem, eins og svo margir aðrir, hafði það til aðfinn-ingar við mig, að jeg hefði verið svo lengi erlendis, mælti, er hann sá mig: »Nú er þá komið svo langt fyrir oss, að vjer höfum fengið danskan skólastjóra», en hann hefur að líkindum ekkert vitað um þetta (mjer skyldi sannlega ekkert þykja að því að vera danskur, en mundi öllu fremur telja mjer það til gildis, ef það væri eigi notað til að veikja traust landa minna til mín). Á þennan hátt hafa menn leitazt við að gjöra mig óvinsælan og aðgjörðir minar. Jeg svara þessum mönnum: forfeður vorir ferðudust mikið, og báru aldrei meira traust til þeirra, er heima sátu. »Heimskt er heim-alið barn«; þarna má sjá, af hverju »heimskur« er leitt. Forfeður vorir, þessir vikingar fornaldarinnar, sem nú hafa sinn dóm með sjer, og sem vjer hvorki viljum nje getum stælt eptir, sköruðu fram úr að hreysti í orustum, en líka að málvísi, og það hefðu menn sízt átt von á; þeir áttu hægt með að nema útlendar tungur, til hvaða landa sem þeir komu, svo sem til að mynda Ólafur Tryggvason.

Hallur Teitsson, sem var kjörinn til biskups 1150, talaði tungu landsmanna sem þarlendur maður, hvaða land sem hann fór um á ferð sinni til Róms. Hann dó í *Utrecht*. (Biskupasögur I, 80). Sigurður Jórsalafari (Snorri, kap. 12) heldur fagra þakklæisræðu á grísku til keisarans í Miklagarði. Lárentíus biskup, borinn Íslendingur († 1330), býr til frihendis latínsk vers og það með mestu leikni (Biskupa-sögur I, 793). Það er alkunnugt, hversu hægt Norðmenn áttu með að nema tungu Frakka, og hversu mikilvægar afleiðingar það hafði í sögunni.

»Göngu-Þrólfur og eptirfarendur hans, er voru stjórnkæmir menn, þröngvuðu eigi mállýzku sinni á land það, er þeir höfðu undir sig lagt, en stunduðu að mæla á tungu þeirra manna, er þeir unnið höfðu, og að sú tunga væri þeim mönnum kennd, er með þeim voru. Þeir stofnuðu skóla, þar er latína var kennd og rómanska, sem að lokum varð mál Normanna; og svo síjótur og skjótur var árang-urinn af slíkri viðleitni, að í Rúðu (Rouen), er var höfuðborg Nor-manna, var að eins mælt á rómanska tungu; og að Vilbjálmur hinn fyrsti, er tók við landstjórn eptir Göngu-Þrólf, varð að senda son sinn til Bayeux, að hann fengi þar numið danska tungu hjá hinum ný-komnu norðurlandabúum, er lentu optar á þessum stað, er lá fjarri rikjum hertoga. Karl mikli og eptirfarendur hans höfðu eigi mælt á

Gyllebrun¹. En Lærer i en nys indført Videnskab maa ikke være autodidact, om han end besidder nok saa mange Kundskaber; han maa være i Besiddelse af en Methode, som har bestaaet sin Prøve og som han har lært af andre. Det er ingen Kunst at undervise de lærelystne Genier; den middelmaadige og ofte ligegyldige Masse maa kunne inspireres med Lyst til Videnskaben.

1) En Præst, der, som saa mange andre gjorde mig til Bebreidelse at have været saalænge i Udlandet, udbrød, da han saa mig: »Nu ere vi da komne saa vidt, at vi have faaet en dansk Rektor«, har formodentlig ikke vidst noget heraf (jeg skulde sandelig ikke have noget imod at være Dansk, men vilde snarere ansee det for en Ære, naar det ikke benyttedes til at svække mine Landsmænds Tillid til mig). Det er paa denne Maade man har søgt at depopularisere mig og min Virksomhed. Jeg svarer disse Herrer: vore Forfædre reiste selv meget og viste dem aldrig større Tillid, som vare blevne hjemme. »Heimkst er heimalið barn«, Derivationen af Ordet »heimskur«. Vore Forfædre, disse Oldtidens Pirater, hvis Dom nu er fældet og som vi hverken ville eller kunne efterligne, excellerede i krigersk Tapperhed, og, hvad man mindst skulde troe, aabenbart ved Sprogtalent; med Lethed tilegnede de dem fremmede Sprog i de Lande, de ankomme til, som Olaf Tryggvason.

Den til Biskop i 1150 udnævnte Hallur Teitsson taler alle de Landes Sprog, som han gennemreiser, som Indfødt, paa sin Reise til Rom. Døer i Utrecht (Biskupasögur I, 80). Sigurður Jórslafari (Snorri, cap. 12) holder en smuk Taksigelsestale paa Græsk til Keiseren i Konstantinopel. Laurentius Biskop, født Islænder († 1330), improviserer latinske Vers med stor Færdighed (Biskupasögur I, 793). — Normannernes Lethed i at tilegne sig Frankrigs Sprog er bekjendt og meget følgerig i Historien.

»Politiques habiles, Rollon (Göngu-Hrólf) et ses successeurs, au lieu d'imposer leur idiome au pays conquis, s'appliquèrent à parler celui des vaincus, et à le faire apprendre autour d'eux. Ils fondèrent des écoles, où l'on enseignait le latin et le roman, qu' on finit par appeler aussi le normand; telle fut la promptitude des résultats, qu' à Rouen, capitale des Normands, on ne parlait que la langue romane; et que Guillaume 1er, successeur de Rollon, fut obligé d' envoyer son fils à Bayeux pour qu' il apprit le danois auprès des recrues scandinaves, qui débarquaient plus fréquemment vers ce point éloigné de ses États. Charlemagne et ses successeurs n' avient pas parlé le langage populaire, adopté par les Normands, mais l'idiome théotisque, qui disparut avec la seconde race, et cette difference d'idiome ne fut pas étrangère à l'exclusion de celle-ci.

Enn er eitt atvik, sem gjörir nám hinna latínsku og grísku bókmenna merkilegt og kært hverjum þeim, sem nokkuð hugsar. Þetta atriði er svo kunnugt, að þess þyrfti varla að geta hjer, ef mjer dytti það eigi í hug, að verið gæti, að landar mínir hefðu

tungu landsmanna, er Normenn höfðu tekið upp, heldur höfðu þeir haft þýðverska mállýzku, sem lögð var niður, þá er hinn annar ættleggur Frakkakonunga hætti stjórn, og þessi munur á mállýzkunni gjörði sitt til í því, að ættlegg þessum (nefnil. Karls mikla) var hrundið frá ríki. Hinar fyrstu tilraunir, er nokkuð kveður að, í meðferð og notkun hinnar rómönsku tungu (sem var frakkneska þeirra tíma), höfum vjer frá Normönnum; og vjer höfum bænir og sálma, er snúið hefur verið að boði Vilhjálms bastard's (sem var fimmti maður frá Göngu-Hrólf, bróður Hrollaugs, sonar Rögnvalds Mærajarls, er nam land á Austfjörðum), og þar af hefur það komið, að sagt var, að hver maður ætti tvö ætllönd, ætlland sjálfs sín og Frakkland; og þessari velvildartilfinningu þjóðanna fyrir Normönnum átti hin frakkneska tunga það að þakka, að hún fjekk svo skjótan og mikinn vöxt og viðgang; og það, er eigi sízt studdi að þessu, voru hinar æsintýrlegu ferðir (vikingaferðir) Normanna, landtökur þeirra og krossferðirnar«. (Cantu: Histoire univ. Tom. 10., bls. 620.)

Af þessu máli, sem var byggt á latinunni, spannst aptur enskan, og *Hume* segir í sögu Englands, Vol. I, bls. 165:

»Samblandan frakknesku (rómönsku, latínu), sú er nú finnst í enskri tungu, er mestur, fegurstur og beztur bluti tungu vorrar, en sú samblandan kom af athugasemi þeirri, er Vilhjálmur veitti tungu sinni, og af hinum afarmiklu útlendu eignum, er lengi voru sameinaðar við veldisstól Engendinga«.

Þannig hafa frændur forfeðra vorra verið með að skapa hin tvö núverandi allsherjarmál

Hinir seinni Íslendingar, sem tekið hafa öðrum fram, og sem oss standa nær, og sem vjer því getum og eigum að leitast við að líkjast, hafa hinar þrjár síðustu aldir, er þeir hafa leitað til háskólans í Kaupmannaböfn, einkum verið kunnir fyrir tvennt, styrkleika í latínu og líkamaburði; jeg er í hvorugu orðinn mikill ætleri látinna forfeðra minna, svo það þarf eigi að sletta mjer því í nasir, að jeg sje útlendingur, og spilla með því fyrir aðgjörðum mínum. An ættartölu má sjá það, af hvaða stofni jeg er runninn, og það verður eigi sagt um alla; það komu líka þrælur til Íslands. Frakkneskur háskólakennari í þjóðfræði, sem er skipaður við »Jardin des Plantes« (eitthvert hið stærsta safn í heimi af dýrum, jurtum, og öðrum náttúrugripum, sagði, er hann sá mig: »Þarna má sjá lifandi eptirmynd sigurvegara vorra«. Þrisvar sinnum var tekin mynd af mjer, og hún sett upp á hinum umtalaða stað. Jeg kasta ábyrgðinni á niðrunarmenn mína fyrir það, að jeg minnst á slíka smámuni. Jeg veit, að við hliðina á »hátign uxans« hjá Plinius, þá er orðið »nautheimskur« alkunnugt.

Endnu er der en Omstændighed, som gjør de classiske Studier mærkværdige og kjære for enhver tænkende Mand; denne Omstændighed er saa bekjendt, at den neppe behøvte at omtales her, naar det ikke faldt mig ind, at mulig alle mine Landsmænd

Les premiers essais de quelque étendue en langue romane (française d' alors) nous viennent des Normands; et nous avons les prières et les psaumes traduits par ordre de Guillaume le Conquérant (nedstammende i 5. Led fra Rolf Ganger, Broder til Hrollaugur, Søn af Rögnvald, Jarl paa Möre, som coloniserede en Deel af Östfjordene). Cette sympathie des nations qui a fait dire que tout homme a deux patries, la sienne et la France, valut à la langue française l'avantage de se propager rapidement; et ce qui n'y contribua pas moins, ce furent les courses aventureuses des Normands, leurs conquêtes et les croisades«. (Cantu: Histoire univers. Tom. 10, Pag. 620.

Af dette Sprog, som var bygget paa Latinen, udviklede sig igjen det engelske Sprog, og Hume siger i History of England, Vol. I, Pag. 165: »The mixture of French (Roman, Latin) which is at present to be found in the English tongue composes the greatest, finest and best part of our language, and proceeded from William's attention to his language and from the extensive foreign dominions long annexed to the crown of England«.

Saaledes have vore Forfædres Frænder haft en rigelig Andeel i Tilblivelsen af de to nuværende Universalsprog. De nyere dygtigere Islændere, som ligge os nærmere og som vi kunne og skulle stræbe at efterligne, have i de 3 sidste Aarhundreder, i hvilke de have besøgt Kjöbenhavns Universitet, været navnlig bekjendte for to Ting: for deres Dygtighed i Latin og personlig Styrke; jeg har i ingen af Delene vanslægtet betydelig fra mine hedenfarne Forfædre, saa man behøver ikke at gjøre mig en Bebreidelse af at være en Udlænding og skade derved min Virksomhed. Uden Slægtregister kan man see, hvad Stamme jeg tilhører, og det kan man ikke sige om alle; der kom ogsaa Trælle til Island. En fransk Professor i Ethnographie, ansat ved »Jardin des Plantes«, sagde, da han saa mig: »Voilà le type de nos Conquérants«. Mit Portrait er tre Gange blevet taget af og opstillet paa det anførte Sted. Jeg gjør mine »detractores« ansvarlige for, at jeg omtaler saadanne Ubetydeligheder. Jeg veed, at ved Siden af »majestas bovis« hos Plinius omtales ogsaa Oxens Dumhed.

eigi allir hugleitt það. Eptir því, sem hinir fróðustu sagnaritarar segja, hefur ekkert fremur stuðlað að frelsi norðurlálfunnar í orðsins fegurstu merkingu en lestur rithöfunda fornaldarinnar. Auk áhrifa þeirra, sem þessi fræði höfðu á lýðstjórnarríkin á Ítalíu á miðöldunum, sem alkunnugt er (sagan um hinn rómverska lýðsformælanda *Riensi* er alkunnug), þá er stjórnfrelsi Engendinga á 17. öldinni að minnsta kosti fullkomnað og reglað niður af þeim mönnum, sem voru gagnteknir af þessum fræðum, og sem höfðu sett sem fyrirmynd hinn frjálsa borgara, eins og honum er lýst í ritum fornaldarinnar (sjá sögu Englands eptir *Hume* um *Fym, Hampden, Russel*, o. s. frv.). Oddvitarnir fyrir hinni frakknesku stjórnarbyltingu 1789 voru, eins og kunnugt er, latínulærðir menn, sumir þeirra jafnvel frábærir málfræðingar, sem leituðust við að endurnýja fornaldar-frelsið og jafnvel skýrðu það í tímaritum. Í stuttu máli: þeir leituðust við, að koma á aptur hugsunarhætti og lifnaðarháttum, frelsi og ættjarðarást fornaldarinnar. Einn þeirra, *Camille Demoulin*, segir um hinar fornu bókmenntir: »Bækur fornaldarinnar, sem eru frumfræði frelsisins«. Þrátt fyrir þá annmarkana á stjórnarlífi Grikkja og Rómverja, að þrældómur var talinn lögmætur, og það af frábærum heimspekingum, eins og t. a. m. *Aristoteles*, þá virðist þó margt að mæla með því, að þetta sje rjett, ef menn með umhugsun lesa lýsingu hinna beztu fornaldar-rithöfunda á frelsi og frjálsum borgurum, eins og þeir hugsuðu sjer þetta hvortíveggja. Hver er sá, er eigi verði frá sjer numinn og fái löngun til að stæla eptir því, er hann les þessi orð: »Rjettlátum manni, sem fastheldinn er við fyrirtæki sín, þokar eigi ákafi samborgarmanna, þótt rangt bjóði, nje ásýnd ógnandi harðstjóra, frá festu huga hans«, o. s. frv., eða: »Manndáð, sem eigi þekkir til svivirðilegrar synjunar, leggur eigi axir frá sjer, nje tekur þær eptir atkvæði hins hverflynda lýðs«. »Ull, er lögð hefur verið í tál-lit, fær eigi lit þann aptur, er hún glatað hefur; svo er og um sannan manndóm, að, er hann eitt sinn er horfinn, hirðir hann eigi um að reisast við aptur hjá lakara lýð«. Eða þá á hinn bóginn, sem aðvörun gegn stjórnleysinu, þessa grein hjá *Cicero* eptir *Plato*: »Þá er ófyllilegar kverkar lýðsins hafa þornað af frelsisþorsta, lýðurinn haft illa þjónustusveina (æsingamenn), og fyrir þá sök drukkið óslækilega eigi hóflega blandið frelsi, heldur of áfengilegt, þá fer svo, að hann ofsækir og ásakar yfirmenn sína og höfðingja, nema þeir sjeu mjög

ikke havde iagttaget den. Efter de kyndigste Historieskrivers Vidnesbyrd har Intet mere bidraget til at fremkalde og indføre Evropas Frihed i Ordets ædle Betydning end Studiet af de Gamle. Foruden disse Studiers constaterede Indflydelse paa de italienske Republiker i Middelalderen (Historien om Romernes Tribun Rienzi er for bekjendt), saa er Englands politiske Frihed i det 17. Aarhundrede idetmindste udviklet og reguleret af Mænd, som vare gennemtrængte af disse Studier, og som havde opstillet dem den i Oldtidens Værker skildrede fri Borger som Model (see Humes history of England om Pym, Hampden, Russel etc.). Choriphæerne for den franske Revolution af 1789 vare, som bekjendt, classisk dannede Mænd, nogle af dem endog udmærkede Philologer, som søgte at gjenoplive Oldtidens Frihedsformer, og endog udviklede dens Tilstande i Dagblade. Kort sagt, man søgte at indføre Oldtidens Tænke- og Levemaade, Frihed og Fædrelandskjærlighed. En af disse, Camille Demoulins, siger om den gamle Litteratur: »les livres de l'antiquité qui sont le chathéchisme de la liberté«. Uagtet Slaveriets legale Anerkjendelse, selv af Tænkere, som Aristoteles, vel var en Skyggeside i Oldtidens politiske Liv, saa synes dog vel meget at tale for Rigtigheden af denne Ytring, naar man med Estertanke læser Beskrivelsen hos de bedste af Oldtidens Forfattere baade af Friheden og den fri Borger, saaledes som de tænke sig den. Hvem læser ikke med Henrykkelse og Efterligningslyst: »justum et tenacem propositi virum, non civium ardor prava jubentium, non vultus instantis tyranni, mente quatit solida« etc., eller: »virtus repulsæ nescia sordidæ nec ponit aut sumit secures arbitrio popularis auræ«. »Neque amissos colores lana refert, medicata fuco, nec vera virtus, cum semel excidit, curat reponi deterioribus«. Eller da paa den anden Side som Advarsel imod Anarchiet følgende Passus af Cicero efter Plato: Quum inexplébiles populi fauces exaruerunt libertatis siti, malisque usus ille ministris, non modice temperatam, sed nimis meracam libertatem sitiens hauserit: tum magistratus et principes, nisi valde lenes et remissi sint et large sibi libertatem ministrent, insequitur, insimulat, arguit; præpotentes, reges, tyrannos vocat. Ergo illa sequuntur: eos, qui pareant principibus, agitari ab eo populo et servos voluntarios appellari; eos autem, qui in

vægir og eptirlátsamir, og veiti honum ríkulegt sjálfþæði; og kallar þá ofurvaldsmenn, konunga og harðstjóra. Þar af leiðir, að lýðurinn hatast við þá, er hlýða yfirstjórnarmönnum lýðs og lands, og kallar þá sjálfskapapræla (konungspræla), en lofar og vegsamar þá valdamenn, er líkir vilja vera valdalausum mönnum, svo og þá valdamenn, er því valda, að enginn er munur á valdalausum manni og valdamanni, svo að í slíku ríki hlýtur allt að vera fullt sjálfþæðis, og verður þá hvert einstaks manns hús stjórnlaus, og þetta ólyfjan nær jafnvel til skynlausra skepna; fer þá svo að lokum, að faðir óttast son sinn, sonur hirðir eigi um föður sinn, öll sómatilfinning hverfur, og hver maður er algjörlega stjórnlaus; lærifaðir óttast lærisveina sína og lætur dátt að þeim, og lærisveinar smá lærifæður sína; ungir menn þykjast jafnsnjallir roskeum mönnum og ráðnum, en gamalmenni leggja sig niður við leikbrögð ungra sveina, að þeir verði þeim eigi leiðir og ógeðfelldir; þar af leiðir, að jafnvel mansmenn (vinnumenn) gjörast ódælir, konur hafa sömu rjettindi, sem menn þeirra, og í þessu mikla of-frelsi eru jafnvel hundar, hestar og asnar svo sjálfráðir, að þeir hlaupa á menn, svo að víkja verður úr vegi fyrir þeim. Af þessu óskaplega sjálfþæði leiðir þá, að menn gjörast svo tiltektasamir og viðkvæmir, að þeir reiðast, hve litlu valdi sem við þá er beitt, og geta eigi þolað slíkt. Þar af leiðir aptur, að menn taka og að fyrirlíta lögin, til þess að þeir hafi alls engan herra yfir sjer, og svo óteljandi aðrir staðir.

Það er enginn efi á því, að þetta er ein af ástæðunum til þess, er griskir og rómverskir rithöfundar eru svo ákæft lesnir af Englendingum og Frökkum, að minnsta kosti af hinum betri hluta þeirra, einkum stórmennunum («þeir hljóta ávallt að sýnast mikilvægir hinum skynsama hluta mannkynsins». Hume), í stuttu máli, af öllum þeim, sem eigi segja: «Borgarar, borgarar! fyrst er að leita fjárins, en mannkostanna á eptir». Þinn nafnfrægi *Stolberg* greiði, sem var samtíða stjórnarbyltingunni 1789, segir: «Þjer landstjórar (hann á við harðstjóra), þjer feður ættjarðar yðrar, ef yður tækist, að láta böðulinn brenna gjörsamlega hið heimskulega þvaður Grikkja og Rómverja, þá sætuð þjer fastar í hásetum yðrum». Frumkvöðlar og leiðtogar stjórnarbyltingarinnar 1848 voru aptur á móti naumast þeir menn, er væru gagnteknir af bókmenntum fornaldarinnar, að minnsta kosti ef fáeinir eru undanskildir, t. a. m.: *Lamartine*; en ef það er eigi þegar sannað, þá munu ókomnir tímar sýna það, hvort árangurinn af henni geti

magistratu privatorum similes esse velint, eosque privatos, qui efficiant, ne quid inter privatum et magistratum differat, ferunt laudibus et mactant honoribus, ut necesse sit in ejusmodi re publica plena libertatis esse omnia; ut et privata domus omnis vacet dominatione, et hoc malum usque ad bestias perveniat; denique ut pater filium metuat, filius patrem negligat, absit omnis pudor, ut plane liberi sint; magister ut discipulos metuat et iis blandiatur, spernantque discipuli magistros; adolescentes ut senum sibi pondus assumant, senes autem ad ludum adolescentium descendant, ne sint iis odiosi et graves; ex quo fit, ut etiam servi se liberius gerant, uxores eodem jure sint, quo viri, inque tanta libertate canes etiam et equi, aselli denique, liberi sint, sic incurrant, ut iis de via decedendum sit. Ergo ex hac infinita licentia haec summa cogitur, ut ita fastidiosae mollesque mentes evadant civium, ut, si minima vis adhibeatur imperii, irascantur et perferre nequeant; ex quo leges quoque incipiunt negligere, ut plane sine ullo domino sint, et saa utallige Steder.

Upaatvivlelig er dette en af de Grunde, hvorfor Clasikerne dyrkes med saadan Iver hos Englænderne og Fransk-mændene, idetmindste hos den bedre Deel af dem, navnlig Aristokratiet («must ever appear valuable to the discerning part of mankind». Hume), kort sagt af alle dem, som ikke udraabe: »O, cives, cives, quaerenda pecunia primum, virtus post nummos«. Den berømte Grev Stolberg, Revolutionens af 1789 Samtidige, udbryder: »O Fürsten (han mener Tyranner), Väter eures Vaterlandes, geläng' es euch, das alberne Gewäsch der Griechen und der Römer allzumahl durch Hand des Büttels zu verbrennen — Ihr säset ruhiger auf eurem Throne«. Revolutionen af 1848 var derimod neppe fremkaldt eller ledet af Mænd gjennemtrængte af Oldtidens Studium, idetmindste paa faa Undtagelser nær, som Lamartine; men hvis det ikke allerede er bevist, saa vil Fremtiden vise, om dens »Errungenschaften« nogensinde ville kunne maale sig med Prin-

komizt í samjöfnuð við frumreglurnar 1789, og eigi fremur reynast hugarburður einn, að minnsta kosti ímyndanir þeirra um jöfnuðinn; mjer virðist svo, sem drottinn sjálfur sje hin fyrstu og mestu upptök mismunarins meðal mannanna, og að jöfnuðurinn eigi geti staðizt í reyndinni nema fyrir lögunum. Að vega hverannan sakir tungnanna, er líka öldungis spönnýtt. Á 16. öldinni sögðu menn: »Hefur þú sömu trú sem jeg? Nei; þá verðum vjer að berjast«. Á 18. öldinni: »Talar þú sömu tungu og jeg? Nei; þá verðum vjer að drepa hver annan«. (»Hver hefur sinn djöful að draga«).

Vjer Íslendingar förum nú að vísu eigi svo langt, en vjer tökum málið eins og oss er lagið; vjer ritum bænarskrá um, að enginn útlendingur (þ. e. danskur maður) verði settur í embætti á fösturlandi voru, nema því að eins, að hann sje jafnsnjallur Íslendingum í íslenzku; vjer látum oss mjög annt um, að ekkert orð sje ritað eða talað á öðru máli, en móðurmáli voru, og biðjum um, að rjettindi þess sjeu vernduð fyrir hættu þeirri, er þeim er búin; en hvar er þessi hætta? Vjer höfum fengið konungsúrskurð, sem gjörir öllum þeim, er embætti vilja fá á Íslandi, að skyldu, að leysa af hendi opinbert próf í málinu. Menn hafa nú fyrir löngu vísað frá sjer og hafnað andhælisskap þeim, er á komst á hinni næst undanfarandi öld, nefnilega að taka upp útlend eða dönsk orð og orðatiltæki og fylla málið með þeim. En nú förum vjer í gagnstæða átt, og förum, ef til vill, heldur langt. »Dyggðin er mitt á milli lastanna, og jafnlangt frá hvorutveggja, því sem rangt er«. Vjer leggjum allt út fyrir alþýðu, þannig að sá, sem enga hugmynd hefur um, hvað hluturinn eiginlega er, veit þó að minnsta kosti nafn á honum (tómt orðaglamur); *Maskin* er t. d. lagt út með: vjel; landanöfn eru jafnvel útlögð; *Hannover*, er kallað: Hábackaland, og *Polakkar*: Sljettumenn; »eitt óhósið er öðru nálægt«. Bændur geta með þessu móti talað drýgilega um, hvað sem vera skal, jafnvel þótt þeir hafi aldrei sjeð nje skilið það, sem um er að ræða. Hjer getur, eins og við er að búast, ekki átt sjer stað æðra mál, eiginlegt menntuðum mönnum, sem þó er eitt af þeim ráðum, er hinn menntaði minni bluti ræður við almúgann með. Hve nær hafa ólærðir menn komið, jeg vil ekki segja í hið enska parlament, heldur jafnvel á þjóðþing Frakka, og það jafnvel árið 1848? Máltíðska þeirra mundi þegar hafa komið upp um þá, að þeir voru Galilear. En svona er það eigi hjá oss; bændur

ciperne af 1789, og ikke snarere vise sig som Chimærer og Utopier, idetmindste deres Ideer om »egalité«; mig selv forekommer, at Gud selv er det første og største Ophav til »inegalité« iblandt Menneskene, og at »egalité« ikke er realisabel uden »devant la loi«. At slaac hinanden ihjel for Sprogenes Skyld er vel ogsaa noget ganske splinternyt. I det 16. Aarhundrede sagde man: »Har du den samme Tro i Religionssager som jeg? nei, saa maa vi slaaes«. I det 18.: »Taler du samme Sprog som jeg? nei; saa maac vi dræbe hinanden« (suos quisque patimur manes).

Vi Islændere gaae nu rigtignok ikke saavidt, men saa tage vi Sagen paa vor Façon; vi petitionere om, at ingen Fremmed (∴ Dansk) maa blive ansat i vort Födeland, med mindre han besidder Færdighed i det islandske Sprog i samme Grad som en Indfödt; og omhyggelige for, at ikke et Ord skrives eller tales i et andet Sprog end Modersmaalet, raabe vi paa Beskyttelsen af dettes Rettigheder mod de truende Farer; hvor ere de Farer? Vi have faaet en kongelig Resolution, som paalægger alle, der attraae Ansættelse i Island, at underkaste dem offentlig Examen i Sproget; den forkerte Smag, der i forrige Aarhundrede begyndte at gjøre sig gjeldende, neml. Indförelsén af fremmede eller danske Udtryk og Sprogets Overlæsselse med samme, er forlængst med Rette afvist og forkastet. Vi gaae nu i den modsatte Retning og maaske vel vidt (»virtus est medium vitiorum et utrimque reductum«); vi oversætte alt for Almuen, saaledes at om den end ingen Forestilling har om Tingens Begreb, dog idetmindste kan beholde Navnet (»inanis sonitus verborum«) — (Maskin = vjel; ja, endog Lande, Høibakkeland = Hannover, Slettensmænd = Polakkerne); »les extrêmes se touchent«. Bønderne kunne paa den Maade squadronere om alt, selv om de aldrig have seet eller begrebet den omtalte Gjenstand. Om en »langage distingué«, et af de Midler, hvorved den intelligente Minoritet behersker Massen, kan naturligviis ikke være Tale; naar ere ustuderede Personer indtraadte, jeg vil ikke sige i det engelske Parlament, men selv i det franske, endog i 1848? deres Dialect vilde öieblikkelig have röbet dem, at de vare Galilæere. Ikke saa hos os; Bønderne gjelde for at tale det

vorir þykja tala hreinast mál, og eplir því, sem sumir blaðamenn segja, eru þeir og einhverjir hinir beztu ræðumenn (jæg veit ekki hetur, en að bændur þegi venjulega í Danmörku, og láti oddvita sína ráða við sig), og þó verðum vjer uppvægir, þegar einhver einstakur danskur maður, sem vill fá hjer embætti, ekki er prófaður svo stranglega, sem vjer viljum, og segjum, að tilveru tungu vorrar sje voði búinn. En af hverjum höfum vjer lært þetta? Var ekki sífelltlega kvartað og kveinað yfir því í dönskum blöðum, að þjóðerni og máli Dana væri ógurlegur háski búinn frá Þýzkalandi; og hefur máli og bókmenntum Dana þó nokkurn tíma verið óhættara en nú? Fyrir fáum mannsöldrum var þýzka töluð við hirðina, aðalsmennirnir voru þýzkir, borgarastjettin var þýzki; það er alkunnugt, að Friðrik 5. var í háði kallaður hinn danski prins, af því hann talaði dönsku, sem aðrir eigi gjörðu; þá var málinu hætta búin, og þó komst þá allt í gott lag. »Þótt náttúran (∴ saunleikinn) sje með lurk út rekin, mun hún ávallt aptur hverfa, og vinna sigur á öllum mótspyrnum, þótt lítið beri á«. Hversu miklu hægra á það nú ekki með að verja sig áföllum, þegar meðvitundin um málið og þjóðernið hefur fest rætur hjá þjóðinni í marga mannsaldra. Að öðru leyli mun það varla hafa verið nógsamlega sýnt, hve mikilvægan hlut nám íslenzkrar tungu hefur átt í því, að vernda danska tungu og halda henni við á þeim tímum, sem í raun og veru voru örðugir. Menn vita það um hina frægu samlandsmenn vora, Þormóð Torfason og Árna Magnússon, að þeir settu sig með miklum ákafa í mót öllum þýðverzkubrag. En jeg er nú farinn að villast inn í stjórnarmálefni, án þess að vita af því. Það er bezt að leita umtalsefnis, sem liggur lægra.

Það er fagurt að unna tungu sinni, en það er enn fegra, að unna ættjörðu sinni. Hvorum á þá heldur að veita embætti hjer á landi, óreyndum innbornum ungum manni, sem er nýbúinn að leysa af hendi embættispróf, stundum með lítillfjörlegum vitnisburði, sem, eins og eðlilegt er, talar liðugt tungu sína (en það sama gjöra margir ónytlungar; því er ver og miður), eða útlendum manni, er þekkir hinn menntaða heim, er vel að sjer, og leikinn í að leysa störf sín af hendi, þótt hann sje ekki sem bezt að sjer í tungu landsins (það er sjálfsagt, að hann verður að skilja hana, og geta látið skilja sig nokkurn veginn)? hvor af þessum tveim embættismönnum mun eiga hægra með að vera leiðsögumaður þjóðarinnar

reneste Sprog, og, efter nogle Journalister, for nogle af de bedste Talere (i Danmark veed jeg ikke bedre end de i Regelen tie og gaae i deres Lederes Ledebaand), og dog raabe vi, naar en enkelt Dansk, som önsker Ansættelse her, ikke efter deres Formening examineres med den fornödne Strænghed, at Modersmaalets Existens er truet. Men hvem er vore Læremestere? raabtes der ikke jævnlig paa i danske Blade, at dansk Nationalitet og Sprog vare paa en forskrækkelig Maade truede af Tydskheden? og har dog dansk Sprog og Litteratur nogensinde været bedre betrygget end nu? Neppe nogle Generationer tilbage taltes Tydsk ved Hoffet, Adelen var tydsk, Bourgeoisiet var tydsk; det er bekjendt, at Frederik den 5. kaldtes spotviis »den danske Prinds», fordi han gjorde en Undtagelse med at tale Dansk; dengang var Sproget truet, og dog klarede det sig (»Naturam (ϑ: veritatem) expellas furca tamen usque recurret et mala perrumpet furtim fastidia victrix«); hvor meget lettere vil det ikke kunne hytte sig nu, da Sprogets og Nationalitetens Bevidsthed er rodfæstet i Nationen igjennem flere Generationer. Iövrigt er det vel neppe tilstrækkelig fremstillet, hvilken fortjenstfuld Andeel Islandskens Studium har havt paa Danskens Bevarelse under de daværende virkelig vanskelige Tider; man veed om vore berömte Landsmænd, Torfæus og Árni Magnússon, at de vare Ivrrere imod Tydskheden. Men jeg svæver nok ubevidst over paa Politikens Gebeet (»quaere modos leviores plectro«).

Det er smukt, at man holder af sit Modersmaal, men endnu smukkere er, at man holder af sit Födeland; hvem bör altsaa foretrakkes til Embeder i Landet: den uprövede indfödte Yngling, nyelig sluppen fra Examensbordet, sommetider med en ringe Character, der naturligviis taler Modersmaalet med Færdighed — men det gjöre desværre mange Dögenigte — eller den med Kjendskab til den civiliserede Verden, Kundskaber og Routine i Forretningernes Tummel udrustede Fremmede, om han end er noget tilbage i Landets Sprog (at han maa forstaae dette og nogenlunde kunne gjöre sig forstaaelig, er en Selvfølge)? hvem af de to Embedsmænd

á vegi framfaranna, eða halda góðri lögreglu, Íslendingur, er eigi hefur verið brottu frá fósturjörðu sinni, nema svo sem fimm eða sex ár, sem hann hefur alið aldur sinn í Kaupmannahöfn, þar sem hann, ef hann er iðinn, ekki er sjerlega kunnugur annars staðar en á Garði, eða, ef hann er víðar kunnugur, hefur sótt aðra staði, sem ekki er sjerlega nytsamt að þekkja. Jeg neita því samt ekki, að í þessu efni, sem í öðrum hlutum, eru þeir menn til, sem hafa ratað hinn rjetta meðalveg. Jeg spyr nú, hvor er landinu þarfari, slikur samlandsmaður, eða maður fœddur í Danmörku (það er auðvitað, að hann verður líka að vera vænn maður), sem hæði er vel að sjer, og þar að auk hefur aflað sjer reynslu á skrifstofu einhvers valdsmanns eða lögreglu-embættismanns? »Vitur maður má kallast heimskur, og sanngjarn maður má heita ósanngjarn, ef hann stundar jafnvel sjálfa dyggðina meira en vera ber«. Það er ætlun mín, að það mundi vera rjett aðferð af hinnu dönsku stjórn, að senda hingað duglega danska menn, er um tíma þjónuðu vel launuðum embættum hjá oss (vjer minnumst enn með virðingu á Frydensberg, Ulstrup, o. s. frv.)¹; ogir Íslendingar gætu vanizt við störf á skrifstofum þeirra; en það væri og hins vegar beinlínis

1) Í gegn þessu mætti koma með þá mótbáru, að nokkrir af vorum, jafnvel hinum ágætustu mönnum, t. a. m. Finnur biskup Jónsson, hafa sagt, að útlendingar, og einkum hinir katólsku biskupar hafi gjört oss ógagn (þó verður þetta ekki sagt um þá alla, t. d. hinn danska Wilkin, sem er svo kunnugur af máldaga sínum). Þessu verður reyndar eigi neitað um suma þeirra, t. a. m. Gottskálkana og Ólaf Rögnvaldsson. En var Ísland á þeim tímum hið eina land, sem hafði óhag af útlendum biskupum, sem einnig í öðrum löndum leituðust við að vinna í sínar eigin og kirkjunnar þarfir til óhags fyrir almenningsheill, eða með öðrum orðum: leituðust við, að kirkjan væri út af fyrir sig í ríkinu? Framdráttur ættingja komst þó víst fyrst algjörlega á undir Jóni biskupi Arasyni, er lifði að eins nokkru síðar, en páfarnir *Alexander 6.* og *Julius 2.*, og vitum vjer allir, að hann var innfœddur Íslendingur. Það er eptirtektavert, hversu fljótt hinn ýmsi óvandi norðurálfunnar kemst til vor. Alstaðar í norðurálfunni er kvartað yfir því, hve fljótt börn og hjú vilji verða sjálfum sjer ráðandi. Í hinu frakkneska blaði »*Charivari*« sjest mynd 5 eða 6 ára gamals stúlkubarns, sem eigi vill leika sjer við dreng á sama reki. Þegar hún er spurð að, hvers vegna, svarar hún: »Skodið þjer fœturna á honum; hann hefur eigi komið í vagni«. Hjá oss kveður skáldið Thórarensen: »Fjórdða boðorð öfugt er orðið nú á tíðum; börn og hjúin heiðra ber, hjer með segi' jeg lýðum«.

vil bedre kunne føre Populationen frem paa Civilisationens Bane, eller holde en bedre Politieorden, den Islænder, der ikke har forladt sit Fødeland uden 5 à 6 Aar, som han har tilbragt i Kjøbenhavn, og hvor han i Regelen, hvis han er flittig, ikke synderlig er færdedes uden for Regentsens Mure, eller, hvis han ikke er det, har været andre Steder, hvor der ikke er noget synderlig opbyggeligt at see. Jeg nægter imidlertid ikke, at her, ligesom i andre Ting, gives der Folk, der holde Middelveien. Jeg spørger: hvem gavner Landet mere, en saadan Landsmand eller den Danskfødte (naturligviis naar han tillige er en brav Mand), som med gode Kundskaber forener flere Aars Praxis paa et administrativt eller en Politieembedsmands Contoir? »*Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui, ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam*«. Jeg er af den Mening, at det vilde være politisk rigtig af den danske Regjering, at sende os herover dygtige Danske, som i nogen Tid bestyrede godt aflagte Embeder hos os (endnu mindes Frydensberg, Ulstrup etc. med Agtelse)¹; unge Islændere kunde uddanne sig paa deres Contoirer; men da er det ogsaa paa den anden Side en ligefrem Pligt, at give os Betjeninge eller idetmindste temporair Ansættelse i Danmark, for

1) Herimod kunde indvendes en gammel Iagttagelse af nogle af vore endog udmærkede Mænd, som af Biskop Finnur Jónsson, at Fremmede, navnlig de catholske Biskopper have skadet os. (Dog kan dette ikke siges om dem alle, f. Ex. den danskfødte Wilkin, som er saa bekjendt for sin Beskrivelse af det geistlige Jordegods). Dette kan vel ikke nægtes om flere af dem, som begge Gottskalkerne, Ólafur Rögnvaldsson; men var Island dengang det eneste Land, som skadedes af sine, ofte fremmede Biskopper, der ogsaa i andre Lande søgte at hævde Kirkens og personlige Interesser til Præjudice for Almeenvellet, eller med andre Ord: bestræbte dem for, at Kirken dannede en Stat i Staten? Nepotismen fik dog først vel ret Indpas her under Alexander den sjettes og Julius den andens yngre samtidige Jón Arason, og han var, som vi alle veed, en Indfødte. Det er mærkeligt, hvor Evropas Unoder naae os hurtigt. Man klager overalt i Evropa over Tyendets og Börnenes altfor tidlige Emancipation. I det franske Blad »Charivari« sees Billedet af en lille Pige paa 5 à 6 Aar, som ikke vil lege med en Dreng af samme Alder, og paa Spørgsmaalet: hvorfor, svarer hun: »Regardez ses pieds, il n'est pas venu en voiture«. Hos os synger Digteren Thórarensen: »Det 4. Bud er blevet forkert i vore Dage; ærer Börn og Tjenestefolk; det bekjendtgjör jeg herved«.

skylda, að veita oss atvinnu, eða að minnsta kosti embætti um tíma í Danmörku, svo að vjer gætum öðlazt verklegan dugnað með því að þjóna embætti í fjölmennara landi, þar sem embættisstörfin væru margbreyttari og flóknari, og kæmum svo aptur til ættjarðar vorrar, og gætum þannig orðið henni að meira liði. Þessa stjórnaraðferð hafði Margrjet drottning, og Ísland er hinar einu menjar frá hennar dögum, er bera vott um yfirveldi Danmerkur á Norðurlöndum (Dönsk tunga; Göngu-Hrólfur er kallaður danskur hjá annálariturum miðaldanna. »Hluturinn er kenndur við það, sem meira er í varið«). Þessu yfirvaldi ætti að halda við sem framast má verða; vjer verðum að minnsta kosti að hafa hjer einhverja stjórn, og þrátt fyrir hið frjálssa stjórnarfyrirkomulag, sem vjer höfum fengið í svo rikulegum mæli og það svo skyndilega, án þess mönnum sje það full-ljóst í Danmörk, hvort vjer erum hæfir til að geta notið þess (ef vjer erum það ekki, þá erum vjer eigi sú eina þjóð, sem ekki er orðin hæf tll þess. »Svo erfitt var það, að stofna hið rómverska þjóðfjelag«. Og hvernig fer ekki, að því er menn segja, hin frjálssa stjórnarskipun í Frakklandi, sem er höfuðaðsetur menntunarinnar, og í Preussen, þar sem almenn-ingur er sagður að vera hvað bezt að sjer?), þá virðist þó svo, sem það sje hjer almenn heimting, að hjer þurfi að vera öflugt framkvæmdarvald¹. »Hugsid þjer um það, Rómverjar, að stjórna þjóðum heimsins og koma á friði og góðu skipulagi. Það skal vera yðar í-prótt«. Stjórnin ætti að minnsta kosti, eins og áður, að senda oss danska stiptamtmennt, höfuðsmenn eða hirðstjóra, eða hverju nafni sem heita, sem frá *Sören Norby* til *Bardenfleths* og hins ógleymanlega *Kriegers* hafa verið hinir nýtustu menn í Danmörku og af hinum beztu ættum í landinu («Hjá hestinum, hjá uxanum finnst feðranna dáð, og örnin fœðir eigi þá huglausu dúfu«). Menn af *Friis*-ætt, *Giedde*-ætt, *Rosenkrantz*-ætt og *Bjelkes*-ætt hafa verið hjer á landi. Einkum virðist hinn frægi aðmíráll *Bjelke* að hafa verið ástsæll og í vináttusambandi við hina helztu menn landsins, sem þá voru uppi, t. d. við Þorlák biskup Skúla-son (Brynjólfur biskup sagði að vísu, þá er frjettist fall *Pros Mundts* í

1) Að svo miklu leyti mjer er kunnugt, hefur almenningi geðjast vel að þeirri viljafestu, röggsemi og einurð, sem amtmaðurinn á Norðurlandi, er þó fyrir nokkrum árum eigi var í miklu gengi hjá þjóðernisflokknum, hefur fylgt fram með tiltektum sínum í máli einu, sem af sumum er álitid vafasamt.

at vi, udrustede med praktisk Dygtighed, indvunden ved Embeds Besörgelse under mere complicerede Forhold i et folkerigere Land, kunde vende tilbage til vort Födeland og saaledes mere gavne samme. Dette var Dronning Margrethas Politik, og Island er lige fra hendes Dage det eneste tiloversblevne Monument om Danmarks Overvægt i Norden (Dansk Tunge; Rolf Ganger hos Midaldalderens Chronikanter Danus, etc. A parte posteriori sit denominatio). Saavidt muligt skulde denne Overvægt bevares, idetmindste maa vi her have en Regjering, og uagtet de frie Former man nu engang »par bricole« har beskaaret os med, uden at man i Danmark synderlig kjender, om vi ere modtagelige for samme (vi ere da, i modsat Fald, ikke den eneste Nation, som er umoden for dem. »Tantae molis erat Romanam condere gentem«, og hvordan siger man det gaaer med de constitutionelle Former i Civilisationens Centrum Frankrig, eller det oplyste Preussen?), saa synes her et almindeligt Raab at være paa en kraftig executiv Magt¹. »Tu regere imperio populos, Romane, memento; hae tibi sint artes pacisque imponere morem«! Idetmindste burde de, som tidligere, sende os danske Stiftamtmand, Høvidsmænd eller Gouverneurer, hvad de nu burde hedde, hvilke lige fra Sören Norbye indtil Bardenfleth og den uforglemmelige Krieger have været Danmarks dygtigste Mænd og hørt til de bedste Familier i Landet («Est in equis, est in juvenis patrum virtus; nec imbellem progenerant aquilae columbam«). Friiserne, Giedderne, Rosenkrantzterne, Bjelkerne have været her; navnl. synes den berömte Admiral Bjelke at have været yndet og var lieret med Landets daværende Notabiliteter (Biskop Þorlákur Skúlason). (Biskop Brynjólfur siger rigtignok ved Efterretningen om Pros Mundts Fald i den svenske Krig, idet der tales om hans Eftermand: »deus faxit, ut sit stultus«. Det forekommer mig at være et Bevis paa, at man maa

1) Amtmanden paa Nordlandets consequente, energiske og bestemte Optræden i en Sag, om hvilken Anskuelserne ere noget delte, vinder et almindeligt Bifald, saavidt jeg har kunnet erfare. Han var nogle Aar tilbage ikke synderlig høit anskreven hos det nationale Parti.

styrjöldinni við Svía og tilrætt var um eptirmann hans: »Guð gefi, að hann verði heimskur«. Það virðist mjær að vera sönnun þess, að menn verða að hafa gætur á oss). Það, sem menn þá kvörtuðu yfir, og það með rjettu, var það, að höfuðsmennirnir ættu svo skamma dvöl í landinu, og að þeir væru of opt burtu; en úr þessu mátti bæta, og, eins og jeg skal taka fram, er ekki óþægilegra að vera hjer, en í mörgum dönskum hjeruðum. En það má fullyrða, að þeir gátu látið ganga undan sjer í landinu. Höfuðregla Rómverja er alkunn: »Engum skal vera leyfilegt, að vera höfuðsmaður í ættlandi sínu« (*Cod. Justin. lib 1., tit. 12*). Þessi regla var þegar tekin upp á dögum *Marcus Aurels*. Um þessa höfuðreglu segir Gibbon (*Decline and fall of the Roman empire*, vol. 2., bls. 316): »Með því að menn óttuðust, og það með fullum rjetti, að skattlandsstjórinn kynni að leiðast til að gjöra eitthvað rangt, ef hagsmunir hans og meðhald hans með öðrum freistuðu hans, þá voru settar hinar ströngustu ákvarðanir um, að útilykja sjerhvern, er ekki hefði sjerstaklegt leyfi frá keisaranum, frá því að mega vera hirðstjóri í því skattlandi, er hann var í fæddur«. Hjer við mætti enn bæta því, sem sjertaklegri ástæðu hjá oss fyrir því, að veita eigi innfæddum manni slíkt embætti, að slíkur maður á miklu örðugra með, að láta menn virða sig og hlýða sjer, en tigninn maður útlendur. Vjer höfum enga yfirburði fram yfir undirmenn vora, er sumir hafa verið lagsmenn vorir, aðra en það, að vjer höfum aflað oss meiri þekkingar og menntunar, sem þó ekki ber á í því máli, er hinn betur menntaði maður talar. Trúin á yfirburði annara hefur aldrei verið mikil hjer á landi, og hún hefur sannlega eigi farið vaxandi á síðari tímum, þar sem svo virðist, sem sumir að minnsta kosti hafi ríkt í huga þá skoðun, að föðurlandsást og frelsishugrekki sje í því fólgið, að ganga í gegn embættismanninum, eigi að eins þar sem vafasamt er, hvort ráðstafanir hans sjeu rjettar, heldur jafnvel þar sem augsjánlega engin ástæða er til umkvörtunar. Hjer við bættist, að vjer yfir höfuð að tala erum efnalíttir, og sumir jafnvel í skuldum frá háskólanum og sökum þess, að svo lengi hefur orðið að biða eptir embætti.

En eigi einungis stjórnin, heldur einnig einstakir heldri menn ættu að vilja þekkja oss og þetta land, sem, eins og áður er sagt, eru hinar einu leifar Calmarsambandsins, sem nú eru til, og sinna hjá sjer hvöt til að bæta hag þess. Hvað kemur til þess, að hjer sjest aldrei nokkur danskur heldri maður, þótt allt úi hjer og grúi á sumrin af enskum ferðamönnum? Gjörði þó eitthvað, til þess að

passer paa os). Det, som man dengang beklagede sig over og det med Rette, var, at deres Ophold i Landet var for kort og de vare formeget fraværende, men herpaa kunde der bødes, og som jeg strax skal bemærke, er Opholdet her ikke ubehageligere end i mange danske Provindser; den fornødne Autoritet vidste disse Landets Styrere i hvert Fald at skaffe dem. Romernes Princip er bekjendt: »ut nulli patriae suae administratio permittatur« (Cod. Justin. Lib. 1., tit 12), indført allerede under Marc. Aurelius. Gibbon (Decline and fall of the Roman empire, Vol. 2, Pag. 316) bemærker til dette Princip: »As it was reasonably apprehended that the integrity of the Governor might be biassed, if his interest was concerned or his affections were engaged, the strictest regulations were established to exclude any person, without the special dispensation of the Emperor, from the government of the Province, where he was born«. Endnu kunde hertil føjes som specielt Motiv hos os for en Ikke-Ansættelse af en Indfødt til saadan en Post, at en saadan Mand har meget vanskeligere med at skaffe sig den behørig Respekt end den fornemme Udlænding. Denne Tilegnelse af en større Kundskab og Dannelse, som dog ikke er bemærkelig i det Sprog, som den Dannede taler, er det eneste Fortrin, vi have fremfor vore Administrés, hvoraf nogle have været vore Kammerater; Autoritetstroen har aldrig været stor her i Landet, og den er sandelig ikke voxet i senere Tid, hvor den Anskuelse, idetmindste hos nogle, synes at gjøre sig gjeldende, at Patriotisme og Frihedsheltemod bestaaer i at opponere Embedsmanden, ikke blot hvor hans Foranstaltninger ere af tvivlsom Natur, men selv naar der aabenbart ingen Anledning var til Klage. Her til kommer, at vi i Regelen ere alle uden Formue, nogle endog med derangerede Finantser fra Universitetet og formedelst en langsom Befordring.

Men ikke blot Regjering, ogsaa private Gentle mænd burde ikke være utilbøielige til at kjende os og dette Land, der, som sagt, er den eneste Levning af Calmar-Unionen, og om muligt, føle Lyst til dets Fremhjelpning; hvorfor, medens Landet om Sommeren vrimler af engelske Besøgere, seer man aldrig nogen dansk Gentlemand? Gjør dog Noget, for at vi kunne have eder kjære,

vjer getum haft mætur á yður, sem svo margir af yður eiga skilið. Þjer getið þó sjeð af þessu, að eitthvað er skemmtilegt og eptirtektavert við landið (og við það kannaðist konungur vor, sem vjer allir unnum hugástum (því að í því ber oss öllum saman¹), þegar jeg einu sinni átti tal við hann. Hann er hinn eini konungur, sem hefur heimsótt oss; því að fylkiskonungurinn Hrærekur verður eigi talinn), og þó erfitt sje að fara þangað, er það þó gjörandi, að minnsta kosti stöku sinnum til tilbreytingar, og fullt svo nytsamt fyrir heilsuna, sem að ferðast í mestu makindum til Parísborgar. En í hverjum tilgangi ferðast menn þangað? Til þess að kynna sjer útlendar þjóðir og útlendar tungur. Jeg get fullyrt, að hjer er fullt eins gott færi á að temja sjer að tala útlendar tungur (hjer liggja tvö herskip eigi allitinn hluta sumarsins), eins og t. d. í veitingahúsinu *Régence* í Parísborg, þar sem menn tala eins mikið dönsku, eins og frönsku. Hjer munu þar í mót franskir sjóliðsforingjar, sem margir eru af elztu og beztu ættum Frakklands, taka á móti yður með fegins-hendi, er þjer talið mál þeirra. Aðrir franskir heldri menn koma að vísu sjaldan hingað (þó má ýmsa til nefna, t. d. hinn ágæta greifa *Anglès*, sem hefur verið hjer þrisvar, ágæta málara [*Giraud*]); því að prins Napoleon og föruneyti hans var undantekning. En því fleiri heldri menn enskir koma hingað, og af hinum göfgustu mönnum landsins, og mundi vera erfitt að komast í kunningskap við þá í landi sjálfra þeirra, þrátt fyrir þessi alkunnu orð: „Auðurinn útvegur manni annara manna traust og vináttu“. En á ferðum verða menn brátt kunnugir. Hingað koma parlamentsmeðlimir (t. a. m. *Evans*, einhver hinn rikasti jarðeigandi í Derbyskiri; *Clifford*); lávarðar (*Dufferin*, *Milton*, *Lenourry*) og markisar (*Drogheda*) koma hingað á hverju sumri á jöktum sínum. Það er eptirtektavert, að þeir Englendingar og Frakkar, sem nú eru bezt að sjer í íslenzku, nefnilega *G. W. Dasant* og *A. Geffroy*, einnig hafa verið hinir áköfustu og öflugustu

1) Þessi konunghollusta er gömul á Íslandi. Herra *Joseph Banks*, er Ísland í síðustu styrjöld milli Dana og Englendinga átti að þakka hið nafnfræga stjórnarboð 7. febr. 1810 undir ráðgjafastjórn *Percivals*, um siglingaleyfi danskra skipa, sem ætluðu til Íslands, og sem kom hingað 1773, segir frá því, að íslenzkur almúgamaður, sem hann hafði tekið á skip sitt til hafnsögumanns, sagði: „að hann vildi heldur láta höggva sig í stykki, en breyta gegn vilja konungs síns“. *Von Troils* brjef um Ísland.

som saa mange af eder fortjene. I kunne jo see heraf, at Landet er interessant (og det indrømmede vor höitelskede Konge (for deri ere vi alle uden Undtagelse enige¹) i en Audients, han engang tilstod mig, og som er den eneste Konge, der har besøgt os; thi Fylkeskongen Hrærekur regne vi ikke med), og den besværlige Reise, idetmindste engang imellem til Afvexling, er nok saa gavnlig for Sundheden, som den magelige Route til Paris. Men da, hvad er Öiemedet med Reisen derhen? det er at kjende fremmede Nationer og Sprog. Jeg kan forsikre, at her er fuldkommen saa megen Leilighed til at faa Övelse i Sprogene (her ligge to Krigsskibe en ikke ringe Deel af Sommeren), som f. Ex. i Café Régence i Paris, hvor der tales ligesaa meget Dansk som Fransk, medens her de franske Marineofficere hvoraf ikke faa höre til Frankrigs ældste og bedste Familier, ville modtage eder med aabne Arme, naar I tale deres Sprog. Andre franske Gentlemænd komme her vel sjelden (dog adskillige, som den brave Grev Anglöse, som har været her tre Gange, udmærkede Malere (Giraud)), thi Prinds Napoleon og hans Suite var en Undtagelse. Men saa komme desto flere engelske Gentlemænd, og disse af Landets fornemste Mænd, som det vilde være vanskeligt at stifte Bekjendtskab med i deres eget Land, uagtet det Bekjendte: »fidemque et amicos — regina pecunia donat«; men paa Reiser stifter man hurtig Bekjendtskab. Parlamentsmedlemmer (Evans, en af de rigeste Godseiere i Derbyshire; Clifford), Lorder (Dufferin, Milton, Lenourry), Marquiser (Drogheda) komme her hver Sommer i deres Jachter. Det er iagttagelsesværdt, at de for Tiden i de respective Lande i Islandsk bedst bevandrede Englændere og Fransk mænd (the best Icelandic scholars), G. W. Dasent og A. Geffroy, have tillige været Danmarks ivrigste og eftertrykkeligste Forsvarere i den slesvigske Qvæstion; af disse har Dasent

1) Denne Loyalitetsfølelse mod Kongen er gammel i Island. Sir Joseph Banks, hvis Indflydelse Island under den dansk-engliske Krig skyldte den beröimte »order in council« af 7. Febr. 1810 under Percivals Ministerium, om Licenser for danske Handelskibe bestemte til Island, og som besøgte Landet i 1773, anfører følgende Ytring af en islandsk Almuesmand, som han havde taget ombord som Lods: »he would rather suffer himself to be cut in pieces, than to act against the will of his king«. Von Troils Letters on Iceland.

forvígismenn Danmerkur í Sljesvíkurmálinu, og hefur *Dasent* komið hingað tvö sumur hvort eptir annað, og *Geffroy*, sem jeg þekki persónulega, æskir einskis fremur, en að koma hingað, og mun honum vafalaust bráðum takast það. Það mundi án efa verða skemmtilegt fyrir danska jarðeigendur, að komast í kunningskap við enska jarðeigendur. Þjer, hábornu herrar, munuð komast að raun um, að það er engan veginn svo óskemmtilegt að dveljast hjer, og þeim tíma er ekki eytt til ónýtis. Þjer munduð þá um leið komast í viðkynningu við oss; þjer munduð kynnast við oss, og vjer við yður. Yður kynni þá að koma til hugar, að gjöra tilraun við akur-yrkju, þótt í smáu væri. Það væri hin mesta velgjörð, er þjer gætuð sýnt oss. Landbúnaður vor er þúsund ára gamall; vjer þekkjum eigi endurbætur og framfarir landbúnaðarins, nema af bókum, og þjer vitið, að menn þurfa að sjá hlutinn, ef þeir eiga að þekkja hann¹. Við tilraunina þyrfti ekki að leggja meira í sölu-urnar en svo, að það ekki gæti gjört yður neitt tjón, hvort sem vel tækist eða illa. Enskir jarðeigendur segja, að landið geti tekið bótum, en kveðast enga tilraun vilja gjöra, af því þeir eigi ekkert með landið. Það, sem að er, er það, að vjer könnumst eigi nóg-samlega við kosti hinnar dönsku þjóðar, af því vjer þekkjum hana ekki, og þjer nálægizt oss eigi. Enginn vill vera stiptamtmaður hjer, en þar í mót sjáum vjer, að dugnaðarmenn yðrir halda til Grikklands. Guð láti Danmörk hafa gagn og gleði af ferð þeirra og dvöl í þessu sjarlæga og oss svo lítið samkynja landi. Í verzlunarsökum höfum vjer frá aldaöldi ekki átt viðskipti við aðra, en Kaupmannahafnarbúa, og er heimfýsi þeirra al-kunn; þegar þeir geta ekki hreift sig fram og aptur á konungsins

1) Stofnun búnaðarskóla, sem svo mikið er talað um bæði hjer og annarstaðar, miðar þó til náms mestmægnis úr bókum (öðru máli væri að gegna með fyrirmyndarþú). Íslenzkir bænda-synir hafa verið sendir til þess konar stofnana í Danmörku. Með þessa hina ungu menn, sem stjórnin styrkir, er á þessum svo nefndu háskólum farið sem heldri menn; þeir taka upp lifnaðar-háttu, sem þeir eru óvanir, og snúa aptur til ættjarðar sinnar í fallegum fötum. »Evtapelus var vanur að gefa hverjum þeim falleg klæði, sem hann vildi gjöra ógagn«. Það kveður naumast mikið að aðgjörðum þeirra, eptir að þeir eru komnir aptur, enda vantar þá fje til að koma nokkru góðu til leiðar, þótt þeir væru vel að sjer gjörvir, eins og sumir þeirra í raun og veru eiga að hafa verið.

været her 2 Somre i Træk, og Gessroy, hvem jeg har den Ære at kjende personlig, har intet ivrigere Önske end at komme her op, hvilket han upaatvivlelig vil realisere med det Förste. Det maatte upaatvivlelig interessere danske Godseiere at kjende engelske Godseiere. I, höifornemme Herrer, skal see, at Opholdet her er slet ikke saa ubehageligt eller spildt; os vilde I kjende med det Samme; I vilde kjende os, vi vilde kjende eder. Maaske vilde I falde paa at gjöre et Forsög, om end i det Smaa, i Agriculturen. Det var den störste Velgjerning, I kunde vise os. Vort Landvæsen er 1000 Aar gammelt; vi kjende ikke til Landvæsenets Forbedringer og Fremskridt uden af Böger, og I vide »pour savoir, il faut voir«¹. Forsöget behölte ikke at være större, en at de mulige Tab gjorde eder hverken fra eller til; de engelske Godseiere erklære Landet modtageligt for Forbedringer, men frasige sig alle Forsög, da Landet ikke tilhörer dem. Nei, Feilen er, vi paaskjönne ikke den danske Nation tilstrækkelig, fordi vi ikke kjende den og I nærme eder ikke os. Derimod see vi nu, medens Ingen vil være Gouverneur her, hvorledes eders dygtige Mænd drage afsted til Grækenland; vor Herre give Danmark Nytte og Behagelighed af deres Reise og Ophold i det fjerne og for vore Interesser fremmede Land. I Handelen have vi fra Arildstid ikke havt med andre end Kjöbenhavnere at bestille, og deres Hjemvee er bekjendt; naar de ikke kunne færdes paa Kongens Nytorv og Östergade, saa er ikke »vita vitalis«; Fölgen er, at neppe en eneste af de saa-

1) Indretningen af Landboskoler, som man saameget taler om baade her og andre Steder, er dog kun theoretisk (en anden Sag er med de saakaldte »fermes-modèles«). Vi have faaet islandske Bondedrenge sendte til saadanne Stiftelser i Danmark. Disse unge Mennesker, der, som understöttede af Regjeringen, blive paa disse saakaldte Höiskoler behandlede som Gentlemænd, antage en dem utilvant Levemaade og vende tilbage til Fædrelandet i smukke Klæder. »Entrapelus, cuicumque nocere volebat, vestimenta dabat pretiosa«. Den Rolle, de have spillet efter deres Tilbagekomst, er neppe fremragende; og til at udrette noget Godt, selv om de vare i Besiddelse af Dygtighed, hvilket virkelig skal være Tilfældet med nogle, mangle de Driftscapital.

nýja torgi og Austurgötu, þá er ekki lifandi; þar af leiðir, að varla nokkur af hinum svo kölluðu íslenzku kaupmönnum býr hjer eða hefur gjört nokkuð sjerlegt til að prýða höfuðstað þennan, er svo er kallaður. En ef stórkaupmenn yðrir flyttu sig til Hamborgar? Og þó þykjast menn geta fullyrt, að flestir íslenzkir kaupmenn hafi grótt það hjer í landi, sem þeir eiga, og nokkrir þeirra hafa jafnvel komizt í tölu auðmanna Kaupmannahafnar. Jeg þekki það til margra af þeim, að þeir eru vænir menn, og sýna einkum fátæklingum frábæra góðgjörðasemi (t. a. m. *agent Clausen*, sem hefur hina fágætu heppni, sjálfsagt að maklegleikum, að allir tala vel um hann, enda þótt orðtækið hljóði: »Enginn lifir svo öllum líki, og ekki guð í himnaríki«), en jeg þekki að eins einn, sem jeg veit um fyrir vist, að honum er um framsfarir landsins hugað, það er að segja *C. Fr. Siemsen*, sem í sumar er var fjekk þaklætisskrá frá alþingismönnum (honum er að þakka bœturnar í laxaveiðunum, hann hefur fengið enska menn, einkum Skota, til hrossaverzlunarinnar hjer, sem landsbúum er svo arðsöm). Jeg fortæk engan veginn, að þeir kunni að vera fleiri¹. Hvernig sem á er litið, eiga tveir af hinum merkustu og auðugustu kaupmönnum vorum miklar þakkir skildar fyrir gjöf fagurs skólahúss til bæjarins (Gefendurnir voru herra *Siemsen*, sem þegar var nefndur og stórkaupmaður *P. C. Knudtson*, sem svo dyggilega hefur byrgt landsmenn upp að verzlunarvörum, og sem Íslendingar hafa þekkt sem duglegan verzlunarmann nú um tvo mannsaldra, eða síðan 1814, ef jeg man rjett; honum eigum vjer og að þakka stofnun brauðbaksturshúss). Þjer eigið að kynnast oss og landi voru betur, og vjer að kynnast yður, eins og jeg hef gjört með tuttugu og tveggja ára dvöl í landinu. »Öll sú málsnilld, sem jeg hef til að bera«, o. s. frv., sagði *Cicero*. Sama má jeg segja. Þess dagnaðar, sem jeg kann að hafa sem skólamaður, hef jeg, auk þess sem jeg hef tekið eptir og lært á hinum 3 ferðum mínum til framandi landa, sem jeg hef kostað 2

1) Þar sem Frakkar, sem eigi mega flytja veiði sína hjer á land, en verða að halda til Frakklands, þegar er þeir hafa hlaðið skip sín (af þessu er runnin hin svo mikið umtalaða beiðni þeirra, að mega stofna hjer fiskiverkunarstaði), hafa hjer um bil 300 fiskiskipa í kring um land vort, þá eru hin fiskisælu fiskimið vor notuð að tiltölu af mjög fáum dönskum útgjörðarmönnum skipa, og þeir mega þó tafarlaust byrja verkun fiskjarins á landi.

kaldte islandske Kjöbmænd boer her eller har gjort noget Betydeligt for at forskjønne denne saakaldte Hovedstad. Hvad om eders Grosse-
rere flyttede til Hamborg! og dog troer man at kunne sige, at de
islandske Kjöbmænd have i Regelen tjent sin Formue her i Landet,
og nogle endog hört til Kjöbenhavns Rigmænd. Jeg kjender
mange af dem som brave Mænd, og som udmærke dem ved God-
gjörenhed, navnlig imod Fattige (f. Ex. Agent Clausen, der har det
sjeldne, vistnok fortjente Held, at blive godt omtalt af alle, skjönt
det heder: »ne Jupiter quidem omnibus placet«), men kun een,
paa hvis Interesse for Landets Opkomst jeg har faaet afgjorte
Pröver, nemlig C. Fr. Siemsen, som sidste Sommer modtog en
Takadresse fra Althinget (Indførelse af Forbedring i Laxefiskeriet;
Overtalelse af britiske Undersatter, navnlig Skotlændere, til det for Ind-
byggerne saa fordelagtige Indkjøb og Udførsel af Heste, etc.). Jeg
nægter ikke, at de kunne være flere¹. Under alle Omstændigheder er
Foræringen af et smukt Skolelocale til Byen af to af vore mercantile
Notabiliteter en fortjenstfuld Handling. (Giverne vare den nys-
nævnte Siemsen, og den af Landets Forsyning saa fortjente Gros-
serer P. C. Knudtzon, med hvis ualmindelige mercantile Dygtighed
Islænderne nu igjennem et par Generationer ere blevne fortrolige,
nemlig, hvis jeg ikke feiler, siden 1814; ham have vi iövrigt at
takke for Oprettelsen af et Bageri). Nei, lær os og vort Land bedre
at kjende, og vi at kjende eder, saaledes som jeg har gjort ved et
22aarigt Ophold i Landet. »Quicquid est in me eloquentiae«, etc.
sagde Cicero; hvad Dygtighed jeg som Skolemand maatte besid-
de, den har jeg, foruden hvad jeg har seet og lært paa mine 3

1) Medens Franskmændene, som ikke tör lægge deres Fangst
her op paa Landet, men, saasart de have faaet deres Skib fuldt,
maa afgaae til Frankrig (heraf deres i sin Tid saa meget omtalte
Begjæring om Tilladelse til Oprettelse af »Sécheries«.), have circa
300 Fiskerskibe her i vore Farvande, exploiteres vore rige Fiske-
banker forholdsmæssig kun af faa danske Armateurer, som dog
uopholdelig kunne paabegynde Fiskens Tilvirkning paa Kysten.

af eigin sje (mjer hefur verið leyft að vera við kennsluna í latínu-skóla Loðviks mikla og Hinriks 4. á Frakklandi og *Eton*-skóla í Englandi), aflað mjer með þjónustu minni í Danmörku undir stjórn hins fyrsta skólastjóra míns, etazráðs *Taubers*; og hans skal jeg ávallt minnast með þakklátsemi. Fylgið þessari höfuðreglu: setjið Íslendinga í embætti í Danmörku, og Dani á Íslandi; heim-sækið oss, gefið gaum landi voru og vorri fámennu þjóð. Þá mun þegar sá rigur hverfa, sem á hefur brytt. Þjer getið, ef til vill, haft þbetri not, en þjer hafið, bæði af landinu og þjóðinni. Þeir menn, sem geta farið hjer með farangur langa fjallvegi um hávetur, munu eflaust geta þolað hergöngu, hve erfið sem hún kann að vera, á meginlandinu. Guð veit, hvort samlandsmenn mínir verða nokkurn tíma notaðir til iðnaðarlífs hins núverandi tíma og geta vanizt á starfsemi. Vera má, að betur eigi við þá, að vera í herbúðum en verksmiðjum (þessa athugasemd hefur einmitt enskur hermaður (sveitarhöfðingi í lífverði drottningar), herra *W. Phillimore* (sem sýndi mikla hreysti í bardaganum við *Balaclava*), gjört við mig. Hann var gagntekinn af undrun yfir sparneytni og þoli fylgdarmanns síns); hugrekki vantar þá ekki í þeim hættum, sem þeir eru vanir við. Það þarf ekki annað til að sannfærast um þetta, en að sjá, hvernig þeir þjóta á bátum sínum, sem eru helzt til litlir, yfir brimsollið haf. Hve mörg dæmi höfum vjer eigi upp á skeytingarleysi þeirra um hættur. Fiski-maður, er misst hefur árar og segl, segir: »Hafið er nógu stórt til að drífa í«. Annar, sem eins er ástatt fyrir, segir, þegar hann sjer skip á hvolfi og nær árunum af því: »Guði sje lof, þarna hafa einir steypt úr kláfunum«¹. Stór lúða, sem hinn þriðji ekki ræður við, kippir honum útbyrðis, og þegar honum skýtur aptur upp, hugsar hann alls ekki um þann lífsháska, sem hann komst sjálfur í, en segir: »Bjargið lúðunni«. Jeg vil reyndar eigi með þessum athugasemdum mínum segja, að vjer, svo fámenn þjóð, skyldum verða úrval hers yðar², en einungis, að ef vjer værum tilbærilega

1) »Því að enginn maður er nýtur í bardögum, nema hann hafi þrek í sjer til að horfa á blóðug manndráp. *Tyrtæus*«.

2) »Getið þjer bundizt hláturs, kunningjar! »Jensar« yðrir eru fullkunnugir, og geta komizt úr klípunni, án þess aðrir og sizt vjer hjálpum þeim, ef þeir einungis eru nógu margir og hafa góða fyrirliða. »Þetta karlmannlega afkvæmi hermannelgra sveitabúa, sem er vant að velta um hnausum með sabínskum pálum og sækja í skóg, í hvert skipti

Udenlandsreiser, hvoraf de 2 paa egen Bekostning (jeg har baade faaet Lov til at overhøre Undervisningen i »college Louis le Grand« og »Henri quatre«, og Eton School), erhvervet ved min Tjeneste i Danmark under min første Rector, Etatsraad Taubers Ledelse, og skal bestandig mindes det med Taknemmelighed. Følg dette Princip med gjensidige Ansættelser, Visiter, Opmærksomhed paa vort Land og lille Befolkning; den Animositet, som har vist sig, vil forsvinde. I kunde maaske benytte baade Land og Folk bedre. Folk, som her kunne reise i Vintrens Hjerte over lange Fjeldveie med Bagage, vilde nok kunne udholde en Marsch, om end nok saa besværlig, paa Continentet. Gud veed, om mine Landsmænd nogensinde vilde kunne bringes til Nutidens industrielle Liv og Arbeidsomhed; deres Plads er maaske mere i Leiren end i Fabriken (det er just en Bemærkning, en engelsk Officer (»captain of the Grenadier guards«), Mr. W. Phillimore (udmærkede sig i Slaget ved Balaclava), gjorde til mig. Han var gjennemtrængt af Beundring for sin guide's Afholdenhed og Udholdenhed). Courage mangle de ikke i Farer, hvortil de ere vante; man maa see, hvorledes de tumle dem i deres desværre altfor smaa Baade paa det oprørte Hav. Hvor mange Træk har man ikke som Exempler paa deres naive Lige-gyldighed imod Farer. En Fisker, som har mistet Aarer og Seil, siger: »Havet er stort nok til at drive i«; en Anden, som befinder sig i samme casus, udbryder, idet han seer en forlist Baad og bemægtiger sig dens Aarer: »Gud ske Lov! der have Nogle væltet»¹; en Tredje, som af en Helleflynder, som han ikke kunde magte, bliver trukken over Bord, udraaber, da han skyder op, med den største Lige-gyldighed for sin Person: »Redd Helleflynderen«. Jeg mener nu just ikke med disse Bemærkninger, at vi, en saa lidet talrig Befolkning, skulde danne Kjernen af eders Armeer², men kun at vi,

1) Οὐ γὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς γίγνεται ἐν πολέμῳ, εἰ μὴ τετλαίῃ μὲν ὀρῶν φόρον αἰματόεντα. *Tyrtæus*.

2) »Risum teneatis, amici«. Eders »Jenser« ere noksom bekjendte, og ville selv kunne klare dem, uden endog andres og mindst vor Assistance, naar de ere talrige nok og godt anførte. Denne »rusticorum mascula militum proles, Sabellis docta lignonibus versare

vandir, þá gætum vjer í fleiri stefnur tekið framförum og lagt nokkuð í sölurnar.

Já, kynnizt við oss, verjið nokkru af því sje, er þjer hafið afgangs, til sannarlegs gagns fyrir oss; kennið oss að þekkja, og hjálpið oss að nota vora eigin krapta og gæði lands vors, og gefið oss löngun til vinnu; látið oss eigi ávallt þurfa að heita á stjórnina til fulltings, og þá munum vjer sýna oss þakkláta. Munið eptir músinni, er bjargaði ljóninu.

Svo sem sýnishorn þess, hvaða skoðanir í stjórnarefnum útgefandi »Þjóðólfs«, herra Jón Guðmundsson, sem tvívegis hefur verið forseti á alþingi, og er enn þá varaforseti, ætlar að lesendum sínum muni geðjast, skal jeg leyfa mjer að enda athugasemdir þessar með því, að setja hjer skýringarlaust grein þá, sem hjer fer á eptir, sem stendur í »Þjóðólfi« 12. dag nóvemberm. 1855 :

»Það lítur annars svo út, sem á Danastjórn ætli að rætast: »með þeim sama mæli, sem þjer mælið út, skal yður inn aptur mælt verða«. Danir hafa tekið toll af allra þjóða skipum, sem sigla um Eyrarsund, um margar aldir; þeir þykjast eiga hann. En hinir voldugu Bandamenn í Vesturheimi, sem álíta og mega álíta Dani álíka smáherra, eins og Danir álíta oss Íslendinga, — Bandamennu segja nú, »að á sjer hvíli engin sjerdeilisleg skuldbinding til að greiða Dönum Eyrarsundstollinn«, og hóta þeir, ef Danir haldi áfram að krefja hans eptir 15. apríl 1856, þá muni þeir reyna að ná sjer skaðabótum á annan hátt. Ótal blöð í Norður-álfunni, og eins eitt hið helzta blað Bandamanna, hafa nú í sumar ritað um þetta mál, og leitt rök að, að ekki að eins hinar 3 smáeyjar Dana í Vestindíum liggi vel við til skaðabóta fyrir Bandamenn, heldur einnig Ísland, Færeyjar og Grænland, og er talið víst, að Bandamönnum geti orðið lið og gagn að þessum löndum, þó Dönum þyki ekkert til þeirra koma og þykist hafa þyngsli ein af þeim. Það ræður því að líkindum, að ef Bandamenn færur fram á við Danastjórn, að fá hjá henni Ísland, þá mundi hún verða fús á að láta það af hendi, enda mundi Íslendinga ekki hryggja það,

sem móðir þeirra sendir þá, fellda staura«, með öllu ólíkt þeim bæjarskril, sem frá dögum Rómverja hafa helzt sýnt hreysti sína á bak við tunnur, vagna, steina og annað fleira þess konar, og hresst sig á víni, rændu úr vinkjöllum (»vinið rekur hinn dáðlausa út í striðið«). (»Hinn ógöfuglyndi skrill er gramur í geði, og þegar fljúga blys og grjót; æðið fær þeim vopn í hendur«.).

naar vi bleve behørigen dresserede, vare i flere Retninger modtagelige for Udvikling og Opoffrelse (devouement).

Nei, kjend os; anvend noget af eders overflødige Formue i vor velforstaaede Interesse; »lær os at kjende, og hjælp os at benytte vore egne Kræfter og Resourcer, og giv os Lyst til Arbeide; lad os ikke bestandig behøve at anraabe Regjeringen, og vi ville vise os taknemmelige; husk paa Musen, som reddede Löven.

Som en Prøve paa, hvad slags politisk Foredrag Redacturen af Bladet »Þjóðólfr«, Hr. Jón Guðmundsson, som to Gange har været Præsident i Althinget, og er endnu dets Vice-Præsident, troer at ville goutere hans Publicum, skal jeg tillade mig at slutte disse Bemærkninger med uden Commentar at anføre følgende Passus af bemeldte Blad af 12. November 1855:

»Det seer iøvrigt ud til, som det vil bekræfte sig paa den danske Regjering, at »med det samme Maal, som I maaler andre, skal eder ogsaa vorde tilmaalt«. De Danske have i gennem mange Aarhundreder hævet Told af alle de Nationers Skibe, som passere Öresund. De troe at have Ret dertil, men de mægtige Nordamerikanere, som med Rette ansee de Danske for lignende Smaa-herrer, som de Danske ansee os Islændere, disse Amerikanere sige nu, at de have ingen særlig Forpligtelse til at betale de Danske Öresundstolden, og true med, dersom de Danske vedblive at kræve den efter 15. April 1856, at ville prøve paa at skaffe sig Erstatning paa en anden Maade. Utallige Blade i Evropa, og et af de fornemste i de Forenede Stater, have nu i Sommer discuteret dette Anliggende, og ført Beviser for, at ikke blot de Danskes tre smaa Öer i Vestindien ere ved deres Beliggenhed vel skikkede til Erstatning for de Forenede Stater, men ogsaa Island, Færøerne og Grønland, og man anseer det for upaatviveligt, at de Forenede Stater vilde kunne have Nytte og Gavn af disse Lande, skjøndt de Danske ingen Pris sætte paa dem, og ansee dem kun for en Byrde. Det er derfor rimeligt, at dersom de Forenede Stater foreslaae den danske Regjering Islands Afstaaelse, da vil denne være villig der-

glebas, et portare fustes matris ad arbitrium recisos»; i Modsætning til hiin »plebs urbana« (ouvriers), som lige fra Romernes Tid have fundet deres Mod bag Barricader, og styrket det ved plyndrede Vinkjeldere (»vinum in proelia trudit inertem«). »Saevitque animis («est bougrement en colére») ignobile vulgus, jamque faces et saxa volant, furor arma ministrat«.

nje þeir þykjast hafa af miklu á bak að sjá, þó svo færi, að svona semdist með þeim«.

6. Loks hafa hinir föstu kennendur skólans frá 1. degi apríl-mánaðar þ. á. fengið bœtur þær á launum sínum, sem þeir hafa svo lengi þráð og óptsinnis beðizt, samkvæmt launalögum fyrir skólakennendurna í sjálfu konungsríkinu, sem út komu 28. dag maímánaðar 1855.

7. Veturinn 1860—61 beiddust 2 lærisveinar í 4. bekk til-sagnar í ebresku. Undirkennari Jónas Guðmundsson tókst á hendur kennslu þessa. Við aðalprófið fengu lærisveinar þessir, annar *dável*, en hinn *vel*. En með því ekkert fje var til sjerstaklega til þessarar kennslu, sem þittum er í sjálfsvald sett að taka þátt í eða ekki, stakk skólameistarinn upp á því í áætluninni fyrir reikningsárið 1861—62, að fje það, sem veitt var til aukatíma, yrði aukið um 30 rdd. í þessu skyni. Ráðherrann fjellst á uppástungu þessa, og hin veitta upphæð er þannig orðin stöðug. Þessa hefði átt að geta í skólaskýrslunni í fyrra.

8. Að síðustu viljum vjer geta þess hjer, að háskólinn í *Christianiu* bauð kennendum þessa skóla til hátíðar þeirrar, sem haldin var í minningu þess, að háskólinn hafði staðið með heiðri og sóma í 50 ár; hefur sá sómi naumlega verið sýndur öllum skólum, með því þeir eru margir; heldur á boð þetta til vor að líkindum rót sína í því, að háskólakennendurnir hafa þar minnzt fornrar frændsemi. Með boðsbrjefinu fylgdi skýrsla á latínu um framfarir háskólans í þessi 50 ár. Boðsbrjef þetta hafði gengið í gegnum hendur íslenzku stjórnardeildarinnar, en það barst oss eigi, fyr en hátíðin var þegar um garð gengin, og var því eigi að hugsa til fyrir kennendurna, að vera þar viðstaddir; enda hefði það verið næsta torvelt, eða jafnvel óvinnandi, sökum kostnaðar þess, er svo löng ferð hefði haft í för með sjer; vjer ljetum oss því nægja, að senda hamingjuóskir vorar til háskólans í brjefi, dagsettu 7. dag maímánaðar 1862; var það brjef á latínu, samið af skólastjóra, og með því fylgdi íslenzk þýðing eptir skólakennarana Gísla Magnússon og Jón Þorkelsson, og rituðu allir kennendurnir undir það. Upp á þetta brjef vort höfum vjer fengið svar frá skrifara háskól-

til; Islænderne vilde da hverken bedrøves derover, eller troe at have mistet meget, om ogsaa en saadan Tractat kom istand.

6. Skolens faste Lærere have endelig fra 1. April d. A. at regne erholdt den saa længe forventede og gjentagne Gange ansögte Gageforbedring i Overeensstemmelse med den under 28. Mai 1855 for Kongerigets lærde Skoler vedtagne Gagelov.

7. Vinteren 1860—61 begjærte 2 Disciple af överste Klasse at undervises i Hebraisk. Adjunct *Jónas Guðmundsson* paatog sig Bestridelsen af denne Undervisning. Ved Hovedexamen erholdt disse Disciple respective Characterer, *mg.* og *g.* Da der imidlertid ingen Fonds havdes til Besörgelsen af denne facultative Undervisning, indgik Rector i Budgetforslaget for 1861—1862 med Andragende om, at det til Extratimer bevilgede Belöb maatte for det omhandlede Öiemed forhöies med 30 Rdd. Dette Forslag blev antaget af Ministeriet, og det bevilgede Belöb er saaledes blevet permanent. Dette burde have været omtalt i forrige Aars Program.

8. Endelig ville vi her omtale, at Christianias Universitet, formodentlig ihukommende det gamle Slægtskab, indböd denne Skoles Personale (en Ære, som neppe kunde, paa Grund af disses Talrigbed, vises alle lærde Skoler) til at overvære den Fest, som det feirede til Erindring om dets halvhundredaarige saa hæderlige Bestaaen. Indbydelseshæftet var ledsaget af en historisk Beskrivelse paa Latin af Universitetets Fremgang i den anförte Periode. Da imidlertid Indbydelseshæftet, som var os tilstillet gennem det islandske Departement, ikke naaede os för end Festen allerede var forbi, maatte personlig Närværelse ved Festen opgives, som desuden den bekostelige lange Reise vilde have vanskelig- eller endog umuliggjort, og vi indskrænkede os til at fremføre vore Lykönskninger til Universitetet i et Brev, dateret 7. Mai 1862, affattet paa Latin af Rector, og översat paa Islandsk af Adjuncterne *G. Magnússon* og *Jón Þorkelsson*, undertegnet af Skolens samtlige Lærere. Herpaa have vi modtaget en Svarskrivelse fra Universitetets Secretair af 10. April 1863, der i sammes Navn i venlige Udtryk (»De Hrr. Lærere ved den lærde Skole i Reykjavik have

ans, dagsett 10. dag aprilmánaðar 1863, og þakkar hann oss fyrir hönd háskólans með vinsamlegum orðum fyrir brjef vort («kennendurnir við hinn lærða skóla í Reykjavík hafa mjög stutt að því, að fegra hátíð vora»); fylgdi þar með skýrsla um hátíðina, og eru í henni allar ræður þær, sem haldnar voru við það tækifæri, og hamingjuóskir þær, sem háskólanum voru ritaðar, næstum einungis frá háskólum, og þá líka brjef vort, sem sízt bjóst við að komast svo hátt; önnur þessara skýrslna var til bókasafnsins, en önnur, með vanda-frágangi, til kennaranna, svo sem til minningar. Þessa get jeg hjer jafnframt til þess, að sjá megí, að vjer höfum fengið svarið.

VII. Burtfararpróf.

Fyrri hluti burtfararprófsins var haldinn 22. dag júnímánaðar, og gengu undir það próf þeir 3 lærisveinar, sem voru í 3. bekk B, og voru þeir síðan fluttir upp í 4. bekk. Auk þess gekk undir það próf utanskólalærisveinn *Tómas Bjarnarson*, er sagt hafði úr skóla í fyrra (sjá bls. 2.). Sjest það á töflu þeirri, sem hjer fylgir með, hvornig það próf gekk.

Síðari hluti burtfararprófsins var haldinn 25.—26. dag júnímánaðar, og gengu undir það próf þeir 5 af lærisveinum í 4. bekk, er verið höfðu 2 ár í þeim bekk¹. Auk þess gengu 2 utanskóla-

1) Með því einn þessara lærisveina, *Hallgrímur Sveinsson*, hefur einn fengið ágætis-einkunn samkvæmt atkvæðum prófdómandna á þeim tólf árum, er jeg hef stjórnað þessum skóla, þá þykir mjer hlýða, að setja hjer þau orð, er jeg ætlaði að kveðja hann með í nafni skólans, um leið og einkunnirnar væru opinberlega upp lesnar, en gat eigi fram flutt sökum heilsulaslleika:

»Nú eru mörg ár liðin frá því Íslendingar hafa fengið ágætis-einkunn, þegar þeir komu til háskólans, þangað til þú nú fjekkst hana. Og ef mig minnir rjett, verðum vjer að hverfa aptur til upphafs þessarar aldar til að finna þetta. Þá fengu tveir ágætismenn þessa einkunn; annar þeirra var Jón Therkelsen, sem öðlaðist hvers konar sœmd, er háskólinn veitir, á þeim þrem árum, er hann stundaði visindi við hann; öllum ber saman um, að hann hafi horið langt af öllum ungum visinda-iðkendum, er honum voru samtíða, og svo var orðstir hans mikill, að jeg hef, þótt svo langt sje umliðið, heyrt marga nefna hann sem afbragð annara

meget bidraget til at forskjønne vor Fest*) takker os for vort Brev, og foruden et Exemplar til Skolebibliotheket af en Beskrivelse over Festen, hvor alle i den Anledning holdte Taler og samme tilstillede Lykönskninger, næsten udelukkende fra Universiteter, findes trykte, hvortil vort beskedne Brev er föiet, tilstiller os til Erindring et Pragtexemplar af den anförte Beskrivelse. Ogsaa for at constatere dettes og Svarskriveisens Modtagelse omtales dette her.

VII. Afgangsexamen.

Den förste Deel af Afgangsexamen blev afholdt den 22. Juni, og indstillede sig til samme 3 Disciple af 3. Klasse B, der siden bleve opflyttede i 4. Klasse. Desuden indstillede sig til denne Deel en Privatist, *Tómas Bjarnarson*, der blev udmeldt forrige Efteraar (see Pag. 3). Resultatet af denne Deel af Afgangsexamen erfares af efterstaaende Tabel.

Til den sidste Deel af Afgangsexamen, der afholdtes 25.—26. Juni, indstillede sig 5 af 4. Klasses Disciple, efter toaarigt Ophold i samme¹. Desuden indstillede sig til denne Deel 2 Privatister,

1) *Cum unus horum discipulorum, Hallgrimus Sveini filius (Svenonius), his duodecim annis, quibus hujus scholae moderationi praesui, solus exstiterit, qui laudis egregiae testimonium censorum suffragiis meruerit, verba, quibus, recitatis publice «characteribus», ei scholae nomine valedicturus eram, sed quae incommoda valitudine impeditus pronuntiare non potui, hic adscribere visum est.*

«Ergo tu post longam annorum seriem dignus judicatus es, qui publico encomio ornareris. Nisi me fallit animus, ad ipsum hujus seculi initium recurrendum erit, cum duo egregii viri hoc «charactere» insigniti sunt; alter Jon Therkelsen, qui triennio, quo musis in Universitate Hafniensi militavit, omnes quotquot ipsa offert honoris gradus obtinuit, suae aetatis studiosorum omnium consensu facile princeps, cujus nominis celebritas tanta fuit, ut tanto temporis spatio interjecto a pluribus ut doctrinae et ingenii specimen cum commemorari audiverim; quin, vitae ejus brevitatis et adolescentia non impediverunt, quominus

lærisveinar, *Gunnar Gunnarsson* frá Hálsi í Fnjóskadal, og *Benedikt Kristjánsson* frá Stóradal í Húnavatnssýslu, undir það próf. Einkunnir þær, er lærisveinar fengu í prófi þessu, má sjá á töflu þeirri, sem hjer fylgir með. Prófsfulltrúar við báða hluta burtfararprófsins voru af yfirstjórnendum skólans skipaðir: landsýfirrjettar-dómari *Jón Pjetursson* og dómkirkjuprestur prófastur *Ól. Pálsson*.

Verkefni í íslenzkan stíjl.

Að úllista þýðingu orðtækisins: »Bezt er kapp með forsjá«.

manna að lærdómi og gáfum, og þótt hann yrði eigi gamall maður, gjörði hann sig og frægan með ritum sínum. Ást sína til ættjarðar sinnar, er hann hafði gjört svo mikinn sóma með þeim hinum frábæra lærdómi sínum, lét hann nógsamlega í ljós, með því að gefa bókasafni voru eptir sinn dag allar þær bækur, er hann átti, og mun það að líkindum hafa verið allur auður hans. Hinn maðurinn var Bjarni Thorarensen, er varð frægur sem valdsmaður hjer á landi, og var eitthvert hið ágætasta skáld, en dauðinn hefur nú kippt honum brott frá oss fyrir löngu og of snemma. Hann var í samkvæmum og á mannamótum hinn skemmtilegasti allra Íslendinga, er menn muna, manna góðlátlegastur og gáfulegastur í tali, manna orðheppnastur, fagurordastur og syndnastur, og einkennilega frjálsorður, svo sem títt hefur verið hinum betri Íslendingum frá fornum tímum og arfgengt verið frá forfeðrum vorum mann frá manni; fornaldarrithöfundum var hann einkar-kunnugur. Mundu eptir hinu frakkneska sannmæli: »ágætíð leggur mönnum skuldbinding á herðar«. Reyndu til, að verða eigi oflangt á eptir þessum mönnum. Náttúran hefur gjört þig örkrétlega úr garði, og efnahagur þinn er eigi slæmur, eptir því sem hjá oss tíðkast. Þú ert gæddur góðum gáfum og ágæta-vel lögðum til visindalegra starfa, ert minnisgóður, einkar-námfús og ágætlega iðinn, og þessum hæfilegleikum er það að þakka, að þú hefur öðlazzt meiri kunnáttu, en venjulegt er hjá oss hjá mönnum á þínu reki. Siðferði þitt er hreint og óspillt. Og með því þú ert búinn allri þessari atgjörvi, er þú fer að ráða þjer sjálfur, þá er það von mín, að svo sem þú hefur verið þessum skóla til sóma allan þann tíma, er þú varst í honum, svo munir þú leggja allt kapp á, að verða ættjörðu þinni til sóma, fulltings og eflingar með þoli og ágæti lærdóms þíns, að því er unnt er, og að hinn frábæri vitnisburður þinn verði þjer hvöt til þess, að láta atgjörvi þína koma í ljós ekki einungis innan hinna þröngu takmarka skólaus, heldur og á hinu víða svæði framkvæmdalífsins, og vjer óskum þess af einlægum og heilum hug, að þjer takist þetta, svo að þú getir orðið ættjörðu þinni til sóma og eflingar, og foreldrum þínum og vinum til gagns og gleði.

Gunnar Gunnarsson fra Håls i Fnjóskadalur i Þingeyjarssýssel, og Benidikt Kristjánsson fra Stóridalur i Húnavatnssýssel. Resultatet af denne Deel erfares af efterstaaende Tabel. De af Ephoratet udnævnte Examens-Commissairer ved begge Dele af Afgangsexamen vare: Landsoverrets-Assessor Jón Pjetursson og Domkirkepræst Provst Ól. Pálsson.

scriptis quoque inclaresceret. Patriae, quam tantopere doctrinae laude adornaverat, amorem satis declaravit testando bibliothecae nostrae quicquid librorum possidebat, quae egregia «collectio» sine dubio principalem ejus fortunam efficiebat. Alter Bjarni Thorarensen, vir civili administratione clarus, poetarum elegantissimus, praematura morte nobis jam pridem ereptus. Vir post hominum memoriam omnium Islandorum in convivalibus congressionibus jucundissimus, morum et ingenii amoenitate prae cellens, sermonis proprietate, lepore et facetiis, ingenua quadam παράρρησις Islandis melioris notae inde ab antiquissimis temporibus propria et quasi per manus a majoribus hereditate accepta inprimis spectabilis, in classicis scriptoribus apprime versatus. Memento proverbii Gallorum: «la noblesse oblige». Horum exemplo ne desis, vide. Larga naturae bona consecutus es; fortuna, pro captu nostratum, non absurda. Ingenio praeditus es acri et ad studia aptissimo, felici memoria; magna in litteris curiositas, industria singularis, quo factum est, ut summa cognitionis tuae pro tua aetate in ambitum apud nos parum communem excreverit. Mores puri et incorrupti. Quibus omnibus adjumentis instructus cum vitam ingrediaris, quemadmodum huic scholae, quamdiu intra ipsius parietes versatus es, ornamento fuisti, sic speramus fore, ut omni contentione ad patriam tuam laboris tenacitate et doctrinae, quantum fieri potest, splendore adornandam, adjuvandam, augendam incumbas, «characteris» que tui praestantia sit tibi stimulus virtutis a scholae exiguis terminis ad vastiorem vitae campum transferendae, quod ut tibi contingat, ut patriae honori et emolumento, parentibus et amicis usui et voluptati esse possis, sincere et ex animo optamus».

Xenophon var lærisveinn Sókrates annar merkilegasti en Platon, og fór hann í Persíu með her Lacedæmona á dögum Artaxerxis konungs. Hann var og ágætur maður, og hefur ritað bækur margar. Er það undarlegt, að hvárgi þeirra Platons hefur getið annars, og ætla menn þeir hafi verið óskaplikir og rígur nokkur með þeim. Hefur þeim eigi alls kostar borið saman um það, er þeir hafa sagt frá lærdómi Sókrates. Ber Xenophon mjög á móti þeim, er það segi, að Sókrates hafi nokkuð kennt mönnum um heiminn og skapad eðli, og meinar það til Platons; hafi hann lært menn um mannkosti eina, og ætla menn hann segi satt, en Platon hafi aukið orðum til framhalds kenningu sinni. Bók setti Platon saman ágæta, um frístjórnarríki það, er bezt mátti fara, og skipun á því, svo merkilega, að eigi er sýnt mögulegt, að svo vel fari fram. En Xenophon hefur þar á móti haldið með konungdómi, og málað hann á þann hátt, er hann særi bezt, í þeirri bók, er hann kallar Cyrus æsku. Setur hann þar fram Cyrus, hinn gamla Persakonung, til dæma, og eigi á þann hátt, að menn trúi allt satt vera, heldur sem spegil konunga.

Verkefni til að snúa latínu á íslensku.

Denique senatus, metu percussus, ad speculandos actus Annibalis, legatum in Africam Cn. Servilium mittit eique tacitis mandatis praecipit, si posset, eum per aemulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit virum ad prospicienda cavendaque pericula paratum, nec minus in secundis adversa, quam in adversis secunda, cogitantem. Igitur, cum tota die in oculis principum legatique Romani in foro Carthaginiensium obversatus in supremum fuisset, appropinquante vespere, equum conscendit, et rus urbanum, quod propter litus maris habebat, ignaris servis, jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus occulto sinu littoris absconditas; erat et grandis pecunia in eo agro praeparata, ut cum res exegisset, nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta igitur servorum juventute, quorum copiam Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit, cursumque ad Antiochum dirigit. Postera die civitas principem suum ac tum temporis consulem in foro exspectabat. Quem ut profectum nuntiatum est, non aliter, quam si urbs

capta esset, omnes trepidavere, exitiosamque sibi fugam ejus ominati sunt. Legatus vero Romanus, quasi bellum jam illatum Italiae ab Annibale esset, tacitus Romam regreditur trepidumque nuntium refert.

Verkefni í rúmmálsfræði.

Hvað er hátt frá gólfu og upp undir mæni í því húsi, þar sem risið á þakinu myndar rjett horn, sperrukjálkinn að innan er 7 álnir, og húsið innanstafa þrisvar sinnum breiðara, en hvað hátt er frá gólfu og upp á efri brún bitans?

Verkefni í talnafræði.

Að finna tvær tölur, hverra pródukt er A, en summa B, og þegar búið er að ákveða þær við A og B, þá að reikna þær út með því, að setja einhverjar tölur fyrir A og B?

Verkefni í danskan stíli.

Menzikof batnaði sóttin, og sjekk hann allt saman fullkomlega að vita, hver umbreyting hafði orðið við hirðina og í keisarans uppeldi, þvert á móti því, sem Menzikof hafði tilætlað. Strax og hann var orðinn albata, tók hann að sjer sitt embætti hjá keisaranum, og flýtti sjer að koma öllu í samt lag, eins og áður hafði verið. Hann hafði ekki beig af neinum, nema keisaradótturinni Elizabeth, og þess vegna ljét hann hana aldrei komast til keisarans, nema þegar einhver stór viðhöfn var og mannfjöldi við. Enga grunsemi hafði hann á því, þó keisari Pjetur elskaði þann unga Dolgorukki, því hann áleit hann hvorki svo vitran nje djarfan, að hann gæti staðið sjer í vegi. Menzikof hjelt þar að auki keisaranum svo niðri, og þekkti hans náttúrlega hugleysi svo vel, að hann hugsaði keisarinn aldrei mundi sleppa úr þeirri kúgan. En það varaði ekki lengi, áður en hann komst að raun um það, að hann hafði ekki þekkt rjett feðgana Dolgorukki; þeir voru slungnir í þeirri konst að dylja sig, og voru vinir Ostermanns greifa, sem bar mesta hatur til Menzikofs, og einasta beið eptir tækifæri að hefna sín. Menzikof fór með keisarann til slotsins Petershof, og ætlaði að vera þar nokkra daga, að skemmta honum með dýraveiðum.

VIII. Inntökuþróf.

23. dag júnímánaðar voru þeir 9 nýsveinar reyndir, er komast vildu inn í skólann, og voru þeir þessir:

1. *Valdimar Ó. Briem* (fæddur 1848), sonur timburmeistara Ólafs sál. Briems á Grund í Eyjafirði.
2. *Björn Olsen* (fæddur 1850), sonur umboðsmanns Magnúsar sál. R. Olsens á Þingeyrum í Húnavatnssýslu.
3. *Páll Ólafsson* (fæddur 1850), sonur dómkirkjuprests prófasts Ólafs Pálssonar í Reykjavík.
4. *Einar Oddur Guðjohnsen* (fæddur 1849), sonur organista Pjeturs Guðjohnsens í Reykjavík.
5. *Guttormur Vigfússon* (fæddur 1845), sonur sjera Vigfúsar Guttormssonar á Ási í Fellum í Norður-Múlasýslu.
6. *Páll Brynjólfur Einarsson Sivertsen* (fæddur 1847), sonur sjera Einars sál. Sivertsens í Gufudal í Barðastrandarsýslu.
7. *Steindór Briem* (fæddur 1849), sonur prófasts sjera Jóhanns Kr. Briems í Hruna í Árnessýslu.
8. *Kristján Eldjárn Þórarinsson* (fæddur 1843), sonur Þórarins prófasts Kristjánssonar á Prestsbakka í Strandasýslu.
9. *Árnabjörn Sveinbjörnson* (fæddur 1849), sonur konferenzráðs Þórðar sál. Sveinbjörnens, fyrrum yfirdómara í landsyfir-rjettinum í Reykjavík.

Af þessum 9 settist Kristján Þórarinsson í 2. bekk, en hinir allir í 1. bekk.

Enn fremur voru í byrjun þessa skóla-árs teknir í 1. bekk:

10. *Björn Jónsson* (fæddur 1847), sonur Jóns sál. Jónssonar, bónda á Djúpadal í Barðastrandarsýslu.
11. *Jón Ólafsson* (fæddur 1850), sonur sjera Ólafs sál. Indriðasonar, prests á Kolfreyjustað í Suður-Múlasýslu.
12. *Stefán Pjetursson* (fæddur 1846), sonur sjera Pjeturs Jónssonar, prests á Valþjófsstað í Norður-Múlasýslu.
13. *Jens Ólafur Páll Pálsson* (fæddur 1851), sonur sjera Páls Jónssonar, prests á Hjarðarholti í Dalasýslu.
14. *Jón Guðmundur Þorsteinn Pálsson* (fæddur 1849), bróðir nr. 13¹.

1) Það þykir eigi eiga illa við, að geta þess, þar sem er verið að kvarta yfir, hversu fáir læri hér á landi, og sem svo opt hefur verið áminnt, að bóknámsiðkendur eru að tiltölu fleiri hér á landi, en í Danmörku, jafnvel þótt þeir væru eigi nema 30 á ári hverju.

VIII. Optagelses-Examen.

Den 23. Juni afholdtes Prøve over følgende 9 Aspiranter, nemlig :

1. *Valdimar Ó. Briem* (født 1848), Søn af afg. Tømmermester Ól. Briem paa Grund i Eyjafjardarsyssel.
2. *Björn Olsen* (født 1850), Søn af afg. Administrator Magnús R. Olsen paa Þingeyrar i Húnavatnssyssel.
3. *Páll Ólafsson* (født 1850), Søn af Domkirkepræst, Provst Ólafur Pálsson.
4. *Einar Oddur Guðjohnsen* (født 1849), Søn af Organist P. Guðjohnsen i Reykjavík.
5. *Guttormur Vigfússon* (født 1845), Søn af Pastor Vigfús Guttormsson paa Ás i Norður-Múlasyssel.
6. *Páll Brynjólfur Einarsson Sivertsen* (født 1847), Søn af afg. Pastor E. Sivertsen paa Gufudalur i Barðastrandarsyssel.
7. *Steindór Briem* (født 1849), Søn af Provst J. Kr. Briem paa Hrúni i Árnessyssel.
8. *Kristján Eldjárn Þórarinsson* (født 1843), Søn af Provst Þórarinn Kristjánsson paa Prestsbakki i Strandasyssel.
9. *Árnabjörn Sveinbjörnson* (født 1849), Søn af afg. Conferenzraad Th. Sveinbjörnson, Justitiarius i Landsoverretten i Reykjavík.

Af disse 9 Aspiranter optoges Kristján Þórarinsson i 2. Klasse, men alle de andre i 1. Klasse.

Endvidere bleve i Begyndelsen af dette Skoleaar optagne følgende Aspiranter i 1. Klasse :

10. *Björn Jónsson* (født 1847), Søn af afdøde Bonde Jón Jónsson paa Djúpidalur i Barðastrandarsyssel.
11. *Jón Ólafsson* (født 1850), Søn af afg. Pastor Ólafur Indriðason paa Kolfreyjustaður i Suður-Múlasyssel.
12. *Stefán Pjetursson* (født 1846), Søn af Pastor Pjetur Jónsson paa Valþjófsstaður i Norður-Múlasyssel.
13. *Jens Ólafur Páll Pálsson* (født 1851), Søn af Pastor Páll Jónsson paa Hjarðarholt i Dalasyssel.
14. *Jón Guðmundur Þorsteinn Pálsson* (født 1849), Broder til Nr. 13¹.

1) Det turde ikke være uinteressant at bemærke, i Anledning af de saa ofte omtalte Klager over Mangel paa Studerende her i Landet, at netop her Antallet af disse, selv under Forudsætning af

Translocationen foretoges den 29. Juni, og samme Dag fandt Sted Proclamationen af Afgangsexamens Udfald.

Som yderligere Bilag lader jeg her følge efterstaaende Correspondance.

I.

Skrivelse fra Rector til Professor P. Pjetursson og Landphysicus Justitsraad J. Hjaltalín.

»Det er Herr Professoren (Justitsraaden) bekendt, at der i Bladet »Þjóðólfr« under 18. Marts d. A. læstes, at den herværende Skole var successivt (siden jeg overtog dens Bestyrelse) nedsunket i en Tilstand af Ydmygelse og Vantrev til den Grad, at den lærde Skoles og Skolevidenskabernes Tilstand aldrig havde været i den Grad ussel og betænelig, som nu, etc. Enhver kan begribe, at jeg i Efterretningerne for afvigte Skoleaar, eller Programmet, som er mit eneste Organ, efter Evne vil søge at imødegaae en saadan Domfældelse, især da den udgaaer fra en Mand, der synes at besidde Nationens Tillid, da han i 2 Sessioner er bleven valgt til Præsident i Althinget og er dets nuværende Vicepræsident; endvidere, da han

at dette aarlig ikke overstiger 30, forholdsmæssig er større end i Danmark. Naar man nemlig seer efter, hvor mange Danske der have taget Embedsexamen i de forskjellige Fag ved Kjöbenhavns Universitet i Aarene 1849—56, saa er disses Antal 611, eller i Gjennemsnit aarlig 76,375; medens i de samme Aar Islændere, der have taget Embedsexamen, ere:

1. Theologiske Candidater fra Præsteskolen	27
2. Theologiske Candidater fra Universitetet	2
3. Juridiske Candidater	6
4. Philolog.—hist.	1
5. Medic.—chirurg.	1

Tilsammen 37

eller i Gjennemsnit Aarlig 4,625. Saaledes bliver Forholdet imellem islandske og danske Candidater omtrent det samme som 2:33.

Hvis man paa den anden Side tager i Betragtning Forholdet i mellem Folkemængden i Island og Kongeriget Danmark, viser det sig at være omtrent det samme som 2:43. Heraf kan man see, at naar Island i Forhold til dets Folkemængde afgiver 10 Candidater, afgiver Kongeriget ikke fuldt 8 (7,7).

hafi töluverð áhrif á dóma manna hjer á landi — en frá dómum landsmanna getur sá eini skóli, er landið á, eigi gjört sig viðskila, — með því að maður þessi er ritstjóri blaðs þess, er mesta útbreiðslu hefur hjer í landi, ef það er eigi hið eina blað, sem hjer er, síðan er «Íslendingur» hætti.

Jeg vona því, háæruverðugi herra, að yður muni eigi þykja óeðlilegt, þótt jeg virðingarfyllt beiðist yfirlýsingar frá yðar heiðruðu hendi, að einu leytinu almennt um framfaraskeið bóknaðsmanna þeirra, er jeg hef útskrifað, að því leyti er þeir síðan ár 1853 hafa gengið á prestaskólann, og að öðru leytinu um kunnáttu þeirra á grískri tungu, einkum í samanburði við þá, er útskrifuðust frá Bessastaðaskóla, er þjer sjálfur, eins og jeg, hafið gengið í, og hafið þjer, eins og hinn háttvirtí embættisbróðir yðar, við yðar löngu kennsluð, haft rikulegt tækifæri til að taka eptir forkunnáttu þeirra manna, er til yðar hafa komið og hjá yður lært.

Með því að þjer, velborni herra, hafið nú um nokkurra ára skeið undir búíð í læknisfræði ýmsa af bóknáðsmönnum þeim, er jeg hef útskrifað, vona jeg, að þjer, eins og nú á stendur, munið eigi færast undan, að veita mjer yfirlýsingu frá yðar heiðruðu hendi, um það, að hve miklu leyti bóknáðsmenn þessir, er jeg hef útskrifað, sjeu lakar að sjer, en þjer bóknáðsmenn, er áður hafa verið útskrifaðir, einkum frá Bessastaðaskóla, er þjer, eins og jeg, hafið gengið í, og vildi jeg, að yfirlýsing yðar ætti bæði við framfarastig bóknáðsmanna þessara almennt, og sjer í lagi við framfarir þeirra í hinum fornu tungumálum, einkum grísku, og er auðvitað, að þjer hafið haft rikulegt tækifæri til að taka eptir slíkum framförum, með því að nálega öll orð og orðtök í fræðigrein yðvarri eru tekin úr máli þessu.

Jeg leyfi mjer að beiðast yfirlýsingar þessarar til þess, að hún megi prentuð verða að fylgiskjali í skólaskýrslu þeirri, er jeg nú ætla út að gefa, að því leyti, er yfirlýsing yðar mætti þykja haganleg til þess að hrekja, eins og jeg hef hugsað mjer, áburð þann, er hjer er áður nefndur.

Reykjavíkurskóla, dag 17. nóvember 1863.

Virðingarfyllst.

B. Jónsson.

maa antages at have en betydelig Indflydelse paa Opinionen her-
tillands — og fra denne kan Landets eneste Skole ikke isolere sig —
som Redacteur af det mest udbredte, om ikke, siden »Íslendings«
Ophör, det eneste Blad her i Landet.

Deres Höiærværdighed vil der-
for forhaabentlig finde i sin Or-
den, at jeg ærbödigt udbeder
mig Deres ærede Erklæring, deels
om de af mig dimitterede Stu-
dents Modenhed i Almindelig-
hed, forsaavidt de siden 1853
have besøgt Præsteskolen, deels
om deres Kundskab i det græske
Sprog, navnlig i Sammenligning
med Dimissi fra Bessastad Sko-
le, som De selv, ligesaavel som
jeg, har freqventeret, og hvori
De, ligesaavel som deres ærede
Collega, i en saa lang Aarrække
har havt rigelig Anledning til at
bemærke deres Forkundskaber.

Jeg tillader mig at udbede mig den omhandlede Erklæring,
for at den kan aftrykkes som Bilag i det af mig nu udgivende
Program, forsaavidt den maatte befindes tjenlig til den intendere-
de Gjendrivelse af den omhandlede Beskyldning.

Reykjavik lærde Skole, den 17. November 1863.

Ærbödigt

B. Johnsson.

Da Deres Velbaarenhed alt i
rum Tid har i Lægevidenskaben
forberedt flere af mig dimitterede
Studenter, vil De forhaabentlig
under saadanne Omstændigheder
ikke vægre Dem ved, at meddele
mig Deres ærede Erklæring om,
hvorvidt disse maatte staae til-
bage for deres Forgængere, og
navnlig Dimissi fra Bessastad
Skole, som De, ligesaavel som
jeg, har freqventeret, deels i Ud-
vikling og Modenhed i det Hele,
deels specielt i de gamle Sprog,
og navnlig Græsk, hvortil De, da
næsten alle Termini i Deres Vi-
denskab ere hentede fra dette
Sprog, maa antages at have havt
en rigelig Anledning.

II.

»Í tilefni af heiðruðu brjefi herra rektors, dagsettu í gær, þar sem þjer æskið skýrslu frá mjer um það, »að hve miklu leyti lærisveinar þeir frá hinum lærða skóla hjer í Reykjavík, sem jeg hef til kennslu í *Anatomie, Medicin og Chirurgie*, mundu standa á baki stúdentu þeirra, sem á undan þeim voru, og þá sjer í lagi þeirra, sem útskrifaðir voru úr Bessastaðaskóla m. fl.«, þá er mjer það sönn ánægja að votta, að stúdentar þeir frá hinum lærða skóla hjer í Reykjavík, sem jeg er búinn að hafa til kennslu í læknisfræðinni, hafa eptir mínu viti sýnt sjerlega lofsverðan þroska í hinum venjulega skólalærdómi, og sjer í lagi lýsa þeir í grískunni svo fullnuma þekkingu, að menn áður varla mundu almennt hafa hitt aðra eins, hvorki hjá þeim frá Bessastöðum nje hjá stúdentum við háskólann sjálfan; jeg á við yfir höfuð að tala, og hef í þessu reynsluna fyrir mjer; því að jeg hef fyr meir veitt mörgum stúdentum frá háskólanum tilsögn í *Medicin og Chirurgie*, eins og jeg nú kenni lærisveinum þeim, sem útskrifaðir eru frá lærða skólanum, hinar ýmislegu greinir læknisfræðinnar, og er það mín sannfæring, að mínir núverandi lærisveinar standi ekki á baki nokkrum þeirra, hvorki í hinum fornu tungum yfir höfuð að tala, og sízt í grískunni, því í henni þykja mjer þeir, eins og jeg áður sagði, hafa náð frábærum styrk. Það er kunnugt, að öll hin vísindalegu heiti í hverri grein læknisfræðinnar, sem er, eru að mestu tekin úr gríska málinu, og það hlýtur því sjálfsagt að ljetta mjög undir með þeim, sem stunda þessar vísindagreinir, þegar þeir eru vel að sjer í þessu móðurmáli hinna vísindalegu heita.

Reykjavík, 18. dag nóvember 1863.

J. Hjaltalín«.

III.

»Þar sem þjer, herra skólastjóri, í brjefi yðar 17. þ. m. hafið æskt þess, að jeg vildi lýsa yfir skoðun minni, sumpart um almennt sálarþroska stúdentu þeirra, sem þjer hafið útskrifað, að svo miklu leyti, sem þeir hafa síðan 1853 gengið í prestaskólann, sumpart um þekkingu þeirra í grísku, einkum í samanburði við þá, er út voru skrifaðir úr Bessastaðaskóla, skal jeg virðingarfyllst gefa yður svo látandi svar:

II.

»I Anledning af Herr Rectorens ærede Skrivelse af Gaarsdato, hvori der ønskes en Erklæring af mig »om, hvorvidt de Disciple, jeg fra den herværende lærde Skole har som Informandos i Anatomie, Medicin og Chirurgie, maatte staae tilbage for deres Forængere, og navnlig Dimissi fra Bessastad Skole, etc. etc.«, er det mig en stor Fornöielse at bevidne Følgende: De Dimissi, jeg alt har havt fra den lærde Skole her i Reykjavik som Informandos i Medicinen, have efter min Formening vist en særdeles roesværdig Modenhed i de sædvanlige Skolekundskaber, og navnlig vise de i det græske Sprog en Uddannelse, som man forhen neppe almindelig vilde have fundet, hverken fra Bessastad Skolen, eller hos Studenter ved Universitetet; jeg siger i Almindelighed, og taler her af Erfaring, thi ligesom jeg nu læser med Disciplene fra den lærde Skole de forskjellige til Lægevidenskaben henhørende Fag, saaledes har jeg ogsaa forhen manuduceret flere Studenter fra Universitetet i Medicin og Chirurgie, og er det min Overbevisning, at mine nuværende Disciple ikke staae tilbage for nogen af dem, hverken i de classiske Sprog overhovedet, og allermindst i det græske Sprog, hvori de, som alt bemærket, synes at have faaet en udmærket Routine. Som bekjendt er hele Terminologien i alle Lægekunstens Grene for det meste laant fra det græske Sprog, og det er derfor selvfølgelig en stor Lettelse for dem, som studere disse Fag, naar de ere godt bevandrede i dette Terminologiens Modersmaal.

Reykjavik, 18. November 1863.

J. Hjaltalin«.

III.

»I Anledning af, at Herr Rectoren i ærede Skrivelse af 17. i d. M. har forlangt, at jeg skulde afgive min Erklæring, deels om de af Dem dimitterede Studenter Modenhed i Almindelighed, forsaa vidt de siden 1853 have besøgt Præsteskolens, deels om deres Kundskab i det græske Sprog, navnlig i Sammenligning med Dimissi fra Bessastad Skole, skal jeg give mig den Ære at bemærke Følgende:

Að því er snertir hinn almenna sálarþroska, er þjer spyrjið um, herra skólastjóri, þá get jeg eptir beztu sannfæringu borið þess vitni, að stúdentar þeir, sem þjer hafið útskrifað síðan 1853, og gengið hafa í prestaskólann hjer, hafa yfir höfuð að tala verið ágætlega vel undirbúnir, sem einkum hefur sýnt sig í því, hversu ljett þeim hefur veitt, að láta í ljós hugsanir þeirra, og hversu skipulega þeir hafa gjört það, og sumpart í hinni nákvæmu þekkingu þeirra til vísindagreina þeirra, sem eru nauðsynlegt skilyrði fyrir framförum þeirra í prestaskólanum. Að því er snertir þekkingu þeirra í grísku, einkum í samanburði við þekkingu þeirra, er út voru skrifaðir úr Þessastaðaskóla, þá er frumkennslan í tungu þessari, eptir mínu áliti, *í alla staði frábær*, og einkum í málfræðinni langtum vandaðri en áður.

Reykjavík, 19. dag nóvembermán. 1863.

Virðingarfullst.

P. Pjetursson.

Það er eigi ólíklegt, að margir muni segja um þessa skóla-skýrslu, að hún sje samsull eða samtíningur, er ekki eigi sinn líka í sögu samkynja rita, og þeir, sem eigi líkar við mig, munu að líkindum segja, að hún eigi hræðilega illa við, sje smekklaus og einskis verð. En sanngjarnir lesendur munu komast að raun um, þegar þeir gá vel að, að hversu laust sem sambandið kann að þykja milli þeirra atriða, er hjer er um rætt, og þótt jeg, ef til vill, hljóti að játa, að sumt af því, er jeg hef hjer sagt, kunni að vera efa undirorpið, miðar það þó allt að tvennu, nefnilega í fyrsta lagi að því, að leiða athygli hinna háu yfirboðara minna að því, hve torvelt það er, eptir því sem hjer í landi nú sem stendur er ástatt, að varna því, að samlöndum mínum fari aptur í vísindalegri þekkingu, að því leyti sem hún er komin undir góðu skólanámi, með því nú allt eptirlit frá Danmerkur hálfu er hætt, þar sem hið fyrsta próf við háskólann er af tekið, og í stað þess kemur hjer ekki umsjónarmaður skólanna, eða eptirlit og dómur háskólakennara, er ferðast milli skólanna og eru staddir við próf lærisveinanna. Jafnframt miðar það til þess, að svo miklu leyti sem í mínu valdi stendur, að fá yfirboðara mína til, að styðja að framkvæmd fyrirællunar þessarar. Það, sem að tímanlegum hagnaði

Hvad den af Herr Rectoren omspurgte almindelige Modenhed angaaer, kan jeg efter bedste Overbevisning bevidne, at de af Dem siden 1853 dimitterede Studenter, der have frequenteret Dannelsesanstalten for vordende Geistlige i Island, have i Regelen været særdeles godt forberedte, hvilket navnlig har vist sig, dels ved den Orden og Lethed, hvormed de have kunnet udvikle deres Tanker, dels ved deres nøie Kjendskab til de Discipliner, der ere en nødvendig Forudsætning for deres videre Uddannelse ved Pastoralseminariet. Hvad deres Kundskab i det græske Sprog angaaer, navnlig i Sammenligning med Dimissi fra Bessastad Skole, da er den elementaire Undervisning i dette Fag, efter min Formening, *ganske fortrinlig*, og især i grammatisk Henseende langt omhyggeligere end forhen.

Reykjavik, den 19. November 1863.

Ærbødigt

P. Pjetursson.

Mange ville formodentlig erklære nærværende Program for en »pot-pourri« eller »farrago«, uden Præcedents i saadanne Skrifters Historie, og de imod mig mindre gunstig Stemte ville formodentlig erklære det for høist upassende og smaglöst, og frakjende det alt Værd. Men den retsindige Læser vil ved nærmere Eftertanke finde, at hvor fjern end Forbindelsen maa synes mellem de omtalte Materier (topics), og hvor meget jeg maaske maa indrømme, at nogle af mine Asserta kunde være ἀμφόλεκτα, mede de dog allesammen til Opnaaelsen af to Ting, nemlig at henlede mine høie Foresattes Opmærksomhed paa Situationens Vanskelighed med Hensyn til at forhindre, at mine Landsmænds Dygtighed i Videnskaben, forsaavidt denne er afhængig af en god Skolegang, skal aftage, nu da al Control dermed er ophørt fra Danmarks Side ved Examen Artiums Afskaffelse, som her ikke erstattes ved Inspector scholarum eller reisende Universitets-Professorers Censur, og, saavidt det staaer til mig, vække mine Superieurers Interesse for dette Forsæts Gjennemførelse; medens nemlig de materielle Interesser, som Veivæsen, Landvæsen og endog Fiskerie etc., have bestandig befundet dem og befinde dem endnu i en forfærdelig primitiv Tilstand

lýtur, t. d. vegirnir, landbúnaður og jafnvel fiskiveiðar, o. s. frv., hefur ávallt verið og er enn hræðilega ófullkomið og í hinum mesta barndómi; en þar í mót hafa Íslendingar án efa, í samanburði við fólksfæð þeirra, nokkurn veginn staðið jafnfætis öðrum norðurlandabúum í vísindum og fróðleik, og apturför þeirra í þeim efnum yrði að taka sárt sjerhvern samvizkusaman mann, er það embætti, er jeg nú gegni, væri á hendi fólgið, og það jafnvel þótt alkunnugt væri, að slík hnignun væri eigi honum að kenna, með því það eigi væri á hans valdi, að ráða við ásigkomulagið og breytingar þess. Jeg óska þess og, að skólaskýrsla þessi verði, sem áður er sagt, skoðuð sem yfirlýsing í skólamálinu af minni hálfu, með því hún snertir öll höfundatriði þess. Um hið sjerstaklega fyrirkomulag máls þessa skal jeg senda stjórnarráðinu álit mitt í vor; fyr get jeg eigi gjört það, af því jeg sökum lasleika míns gat eigi átt neitt við þetta mál í sumartómstundunum. Jafnvel tíminn til að semja skólaskýrslu þessa, hefur haft mörg óþægindi fyrir mig, þar eð jeg hvert augnablik hef truflast af störfum mínum, með því skólakennslan er byrjuð. Margir nýsveinar hafa komið til skólans þetta ár, og, ef til vill, fleiri en nokkurn tíma á Bessastöðum, og er það vottur þess, að fæð skólapilta, er að undanfögnu hefur átt sjer stað, að minnsta kosti ekki eingöngu er sprottin af reglugjörðinni, sem jeg og aldrei hef farið svo nákvæmlega eptir við inntökuprófið, ef að eins kröfunum í latínukunnáttunni var nokkurn veginn fullnægt.

Auk þess sem jeg hef notað tækisferið, til þess að vekja eptirtekt landa minna á rithöfundum fornaldarinnar, með því að taka upp ýmsar greinir úr þeim, og reyna að vekja aptur löngun þeirra til að kynnast þeim fjársjóðum, sem í þeim sinnast, enda þótt jeg játi, að greinir þessar kunni eigi að vera allar jafnvel valdar, þá hefur það þar næst verið fyrirætlun mín, ef auðið væri, að fá frið til þess, að geta í náðum hagnýtt þau hin fáu ár, sem jeg á eptir að stjórna þessum skóla (að þrem árum liðnum hef jeg verið í þrjá tigi ára við skólakennslu; auk þessara hinna alkunnu orða: »Ef þú vilt fara hyggilega að, þá skaltu sleppa hinnm aldraða hesti nógu snemma, svo að hann eigi að lokunum hrasi og verði að athlægi«, þá virðist loptslagið hjerna eigi eiga við mig), eins og jeg sagði: tilgangur minn með athugasemdum þessum er sá, að fá frið og ró, ef auðið væri, til að vinna í þarfir skólans, og framkvæmd þeirra er hin eina veggirni mín,

her i Landet, have Islænderne vistnok i videnskabelig Dygtighed, i Forhold til deres ringe Antal, holdt saa omtrent Skridt med Nordens andre Lande, og en Hensygnen i saa Henseende maatte smerte enhver samvittighedsfuld Mand, hvem mit nærværende Embede var betroet, selv om det notorisk ikke var hans Skyld, idet Forholdenes Beherskelse var udenfor hans Omraade. Tillige beder jeg om, at nærværende Program maa, som anført, betragtes som en Erklæring fra min Side i Skolesagen, idet det berører alle dens væsentlige Punkter. Over Detailliet skal jeg derimod tilstille Ministeriet min Udtalelse til Foraaret, da min Upasselighed gjorde mig uskikket til at befatte mig med disse Qvæstioner i Sommerferien. Selve Affattelsestiden af dette Program har havt for mig betydelige Ulemper, da jeg, eftersom Skoleundervisningen er begyndt, hvert Öieblik er bleven distraheret ved mine Forretninger. Aspiranternes Talrigbed, iaar flere end maaske nogensinde paa Bessastad, viser da, at den hidtilværende Infreqvents idetmindste ikke alene ligger i Reglementet, som jeg da ved Optagelsespröven heller aldrig har taget det saa nöie med, naar blot Fordringerne i Latinen nogenlunde opfyldtes.

Foruden Afbenyttelsen af Leiligheden til, ved Citater af Clasikerne at henlede mine Landsmænds Opmærksomhed paa disse, og om muligt gjenopvække deres Lyst til at gjøre dem bekjendte med de Skatte, som indeholdes i dem, hvormeget jeg end indrömmes, at selve Citaterne kunne være mere eller mindre godt valgte, har det dernæst været min Opgave, at skaffe mig om muligt Fred, til uforstyrret at anvende de faa Aar, jeg har tilbage som Bestyrer af denne Skole — om 3 Aar har jeg tjent i Skolefaget i 30 Aar; foruden det bekjendte: »solve senescentem mature sanus equum ne peccet ad extremum«, synes Climaet her ikke at convenere mig — som sagt, Öiemedet med disse Bemærkninger er, at skaffe mig Fred og Ro, om muligt, til at virke for Skolens Tarv, hvis Gjennemførelse er min eneste Ambition, og med Tjenesten ved denne Skole vil min praktiske Livsvirksomhed formodentlig sluttet. Allerede för er jeg bleven i et andet Blad Gjenstand for aldeles usande Beskyldninger, grundede paa Forvansk-

og þegar jeg hætti þjónustu minni við þennan skóla, þá er að lík-
indum lífsiðja mín í embættum á enda. Þegar áður hafði annað
blað borið á mig með öllu ósannar sakargiptir, sem runnar voru
af afbökun orða þeirra, er jeg hafði átt að segja einu sinni, er
jeg við upplestur einkunnanna átti viðtal við pílta. Jeg ímynda mjer,
með því ábyrgðarmaður blaðs þessa, sem sagði, að einhver
hjer í Reykjavík hefði ritað sjer sögu þessa, var mjer
ókunnur með öllu, að einhver landi minn hjer, sem mjer hafi verið
litt velviljaður, hafi sagt honum ósannindi þessi, með því jeg að lík-
indum hef eigi getað komizt hjá, að baka mjer óvild sumra, enda þótt
jeg, eptir svo langa burtuveru í öðrum löndum, hafi leitazt við
(eins og Egill Skallagrímsson (Egilssaga, kap. 81), sem sagt er að
hafi verið ættfadir minn, og sem eins var ástatt fyrir), að komast
hjá öllum þrætum landa minna. Sökum þess sagði jeg mig úr
alþingi, þótt jeg, ef til vill, hafi gjört rangt í því, þegar jeg sá,
að jeg mundi standa einn uppi í skoðunum mínum, og jeg þóttist
hafa fullt í fangi með skóla minn. Eins og jeg hef þegar sagt,
er tilgangurinn með þessum margbreytilegu athugasemdum, að
losast við þessar hinar ástæðulausu sakargiptir, og þótt þeim yrði
haldið á fram, lýsi jeg því yfir, að jeg svara þeim eigi framar;
jeg hef annað að gjöra (hjer hafa landar mínir í eitt skipti fyrir öll trú-
arjátningu mína í skólamálefnum). Að kaupendur blaða þessara geti
fjölgað við aðfinningar við mig og skólann, sem jeg á að ábyrgjast
stjórnina á, á því hlýt jeg að furða mig, þar sem jeg áður hef
fengið þakklætisskrár, eigi að eins frá Reykjavíkurbúum, og þar á
meðal flestum hinna æðri embættismanna, heldur og einnig, eins
og jeg hef áður um getið, frá ýmsum þeim ættjarðarvinum, sem
hvað mest kveður að. Jeg hef hvorki, svo jeg vili til, gengið í
gegn framkvæmdarlöngun míani nje skaplyndi mínu. Við sjúkleik
má enginn. En ef svo skyldi vera, að skoðanir manna væru
þannig breyttar orðnar, þá tek jeg mjer í munn orð *Tycho Brahes*:
»Danmörk, hvað hef jeg þess gjört, og í hverju hef jeg svo mjög
móðgað þig, ættjörð mín, að þú breytir svo ósanngjarnlega við
mig«; en þá einnig orð *Scipios*: »Þú óþakkláta ættjörð, þú skalt
eigi geyma bein mín«.

B. JÓNSSON.

ningen af Udtryk, jeg skulde have brugt ved en Translocation. Jeg antager, da hiin Redacteur, som foregav at hente sit Assertum fra en Correspondent her i Reykjavik, var mig personlig aldeles ubekjendt, han maa være feil underrettet af en mod mig mindre gunstig stemt henværende Landsmand, idet jeg formodentlig ikke har kunnet undgaae at paadrage mig nogles Misgunst, skjönt jeg, efter saa lang Fraværelse i Udlandet (ligesom Egill Skallagrímsson (hans Saga kap. 81), efter sigende min Forfader, der var i samme Casus) har bestræbt mig for, saavidt muligt, at undgaae at indlade mig i mine Landsmænds Qvereller. Derfor meldte jeg mig, maaske med Urette, ud af Thinget, da jeg saa, jeg vilde komme til at staae der isoleret med mine Anskuelser, og jeg mente jeg havde nok at bestille med min Skole. Som sagt, at fritages for disse ubeföiede Beskyldninger — og selv om de skulde fortsættes, erklærer jeg herved, at jeg ikke videre svarer paa dem; jeg har andet at bestille (her have mine Landsmænd engang for alle mine »confessiones«), — er Öiemedet med disse forskjelligartede Bemærkninger. At Angreb paa mig eller Skolen, for hvis Bestyrelse jeg er ansvarlig, skulde kunne föröge Antallet af disse Journalisters Abonnenter, maa forundre mig, som i sin Tid modtog Takadresser, ikke blot fra Reykjavik Byes Indvaanere, derunder indbefattede de fleste höitstaaende Embedsmænd, men ogsaa, som anföret, fra flere af vore mest fremragende Patrioter. Jeg har, mig bevidst, ikke dementeret min Virkelyst eller Character. Sygdom er hver Mands Herre. Skulde imidlertid denne Forandring i Anskuelser virkelig være indtraadt, udbryder jeg med Tycho Brahe: »Dania, quid merui, quate, mea patria, laesi, usque adeo ut sis rebus iniqua meis«; men da ogsaa med Scipio: »Ingrata patria, non habebis ossa«.

B. JOHNSON.

LEIDRJETTINGAR.

- Bls. 4³⁵: er les: var
- 32²⁰: fyrir aptan yðrar bætist inn í: kærur lærisveinar,
- 32⁴¹: þau — augnamiðinu. les: kennarana til að hafa við ranga kennsluadferð, til að fullnægja kröfum vorum.
- 92²⁵: fyrir aptan bókum bætist inn í: Þessi athugasemd virðist mjer að lýsa sjer í ýmsum atvikum, svo sem í útlekkingunni af hinu danska: *God Aften*, með »gott kveld«, sem jeg aldrei hef heyrt í ungdæmi mínu. Það mál, sem hefur svo gagnorða kveðju, sem: »sæll vertu«, og »vertu sæll«, virðist eigi að þurfa slíkra nýgjörvinga við.
- 94²⁸: fyrir aptan skólum bætist inn í: eða 4. bekkjar yngri deildar hjá oss
- 98¹⁰: löngu les: nokkru
- 108⁴³: fyrir aptan mjer bætist inn í: ein af þeim í gipsi,
- 108⁴⁶: þá er orðið »nautheimskur« alkunnugt. les: þá er heimsku uxans við brugðið.

RETTELSER.

- Pag. 31⁸⁷: see *læs*: cfr.
— 33¹³: *embrassè læs*: *embrasse*
— 77¹³: Afskaffelsen *læs*: Afstraffelsen
— 97¹²: *efter Specialexamen tilføies*: i Latin og Græsk
— 99⁴: længe *læs*: en rum Tid
— 101¹²: *dovoirs læs*: *devoirs*
— 103³¹: *militaris læs*: *militans*
— 111¹⁷: *chathéchisme læs*: *catéchisme*
— 115²⁶: *bagefter vjel tilføies*: som oprindelig betyder Bedrag
— 121⁷: *posteriori læs*: *potiori*
— 131²⁸: *Redd læs*: *Bjerg*

	Fyrri hlutinn.				Íslenska.	Mun- latín
	Danska.	Þýzka.	Landa- fræði.	Náttúru- saga.		
Hallgrímur Sveinsson					mg.	mg
Þorkell Bjarnason .					g.	mg
Mattías Jökkumsson					mg.	mg
Jón Ásmundsson .					g.	mg
Páll Melsteð . . .					g.	g.
Gunnar Gunnarsson, utanskólasveinn . .					mg.	mg
Benidikt Kristjánsson, utanskólasveinn . .					g.	tg
Eiríkur Briem . .	mg.	g.	mg.	ug.		
Páll Jónsson . . .	g.	g.	mg.	mg.		
Sigurður Sivertsen .	g.	g.	mg.	g.		
Tómás Bjarnarson, ut- anskólasveinn . .	g.	g.	mg.	tg.		

Um r og ur

í

niðrlagi orða og orðstofna í íslenzku,

eptir

Jón Þorkelsson.

REYKJAVÍK

Prentað í prentsmiðju Íslands. E. Þórðarson.

1863.

Svo sem allir aðrir hlutir, svo eru og málin sífeldum breytingum undirorpin. Ekkert mál getr staðið í stað öldungis óbreytt, svo lengi sem það lifir, er talað, eða bæði talað og ritað af heilli þjóð. Hver öld hefir sitt orðfæri, sín orðatiltæki og sína stafsetning, og sú raun mun á verða, hvert mál sem tekið er og skoðað, að það hefir breytt á næstu hundrað árum á undan, og er því eigi öldungis hið sama, sem það var fyrir hundrað árum; og svo sem hver öld hefir sitt mál, svo hefir og hver einstakr maðr sitt mál, eitthvað einkennilegt og sérstaklegt, sem aðrir hafa ekki. Sami maðrinn hefir og eigi ávalt sama orðfæri, sömu orðaskipan og sömu stafsetning, hann breytir þessu eptir því sem þekkingu hans fer fram og skoðanir hans breytast.

Orsakirnar til breytinganna á málunum eru margvíslegar. Auk þess, að það er eðli málanna, að þau geta eigi staðið í stað, koma breytingarnar á þeim af samgöngum, viðskiptum, viðkynningu og samblöndun við aðrar þjóðir. Með nýjum siðum, nýjum lifnaðarháttum, nýjum atvinnuvegum, nýrri landstjórn o. s. frv. koma nýjar hugsanir og hugmyndir, sem skapa sér nýjan búning; með nýjum hlutum koma ný nöfn, og um leið og hin nýju orð myndast, gleymast hin fornu orð og leggjast niðr. En þótt hin fornu orð haldist, breytast þau þó; framburðr orðanna breytist, og með framburðinum breytist stafsetningin, að vísu ekki þegar í stað, en þó smámsaman, þegar stundir líða fram.

Það virðist vera almenn og sameiginleg stefna í ummyndun málanna að gjöra orðin mýkri og þýðari í framburðinum, kasta brott eða fækka hinum mörgu fallendingum og persónumerkjum, breyta hörðum samhljóðöndum í mjúka, t. d. *c* eða *k* í *g*, *t* í *d*, *p* í *b* eða *v*, og hinum breiðu tvíhljóðum í einfalda raddarstafi. Latínan hefir t. d. sex fallendingar, en ítalska, spænska og frakkneska, þessar fögru dætr latínunnar, hafa, þegar fornöfnin eru undanskilin, ekki nema eina fallendingu, eða með öðrum orðum, enga eiginlega nafnabeyging. Gotneska hefir fjórar (eða fimm) fallendingar, danskan ekki nema tvær; gotneskan hefir átta persónumerki í núlegri tíð, en eptir því sem danskan er framborin, og rituð af sumum, hefir

hún sömu ending fyrir allar persónurnar bæði í eintölu og fleirtölu. Til dæmis um breyting harðra samhljóðanda í mjúka má taka íslenska orðið *sækja*, sem á dönsku er orðið *söge*; ísl. *haukr*, d. *Ilög*; ísl. *blautr*, d. *blöd*; ísl. *rót*, d. *Rod*; ísl. *hlaupa*, d. *löbe*; ísl. *kaupa*, d. *kjöbe*; og í rómversku málunum: á latínu *focus* (eldstó) á spænsku *fuego* (eldr); á lat. *lacus* (stöðuvatn), á ítölsku og sp. *lago*; lat. *lacrima* (tár), ít. og sp. *lagrima*; lat. *libertat-* (stofninn í *libertas*, frelsi), *virtut-* (stofninn í *virtus*, dygð), sp. *libertad*, *virtud*; lat. *episcopus* (biskup), ít. *vescovo*, sp. *obispo*, á frönsku *évêque*; lat. *caput* (höfuð), sp. *cabeza*; lat. *rapere*, fr. *ravir*. Til dæmis um grenning tvíhljóða í einfalda raddarstafi má taka lat. *aurum* (gull), ít. og sp. *oro*, fr. *or*; lat. *laudare* (lofa, hrósa), ít. *lodare*; lat. *thesaurus* (fjár sjóðr), ít. og sp. *tesoro*, fr. *trésor*.

Íslenzkan hefir að vísu eigi fækkað endingum orðanna til neinna muna, en í henni er þó auðsjáanlega hin sama stefna, sem í hinum nýju málunum, nefnilega að mýkja og liðka málið. Þannig er *ek* breytt í *eg*, *mik* í *mig*, *sik* í *sig*, *þat* í *það*, *hvat* í *hvað*, *at* í *að*; og þessi breyting á framburðinum var ákomin um 1300, sem sjá má af bræfum og öðrum ritum Hauks lögmanns Erlendssonar. Sama stefna í málinu er það, að *r* í niðrlagi orða er annaðhvort felt brott eða *ur* sett í stað þess, því þetta miðar til að mýkja framburðinn. Þetta *r* í niðrlagi orða er margs konar. Það getr t. d. verið nefnandamerki í eintölu, t. d. í orðunum *hestur*, *sterkr*, *ermur*; eða eigandamerki í eintölu, t. d. í *merkr*, *bækr* (= *markar*, *bókar*); eða merki nefnanda og þolanda í fleirtölu, t. d. í *búendr*, *vítendr*, *grátendr*, *meðr* (= *mennr*, *menn*), *kinnr*, *kiðr*, *tennr*, *teðr*, *bækr*, *stengr*; eða merki annarar og þriðju persónu eintölu í núlegri tíð, t. d. *þú tekr*, *hann tekr*; eða ending atviksorða á lægsta stigi, t. d. í *nær* (*prope*), af stofninum *ná-*, *sunnr*, *suðr*, af stofninum *sunn-*, *endr*, af stofninum *and-*; eða miðstigsending atviksorða, t. d. í *betr*, *fýrr*, *fremr*, *snemr*; eða síðasti stafr í stofni orðs, t. d. *knörr*, *akr*, *hungur*, *motr*, *otr*, *faqr*, *magr*, *vittr*, *snottr*.

Þegar *r* stendr í niðrlagi þeirra orða, er stofninn endar á raddarstaf, getr það eigi valdið neinum ersiðleik í framburðinum og hefir því haldizt alt fram á þenna dag, t. d. í *snjórr*, *særr*, *mærr*, *nýrr*, *blárr*, *grárr*; *ærr*, *tærr*, *klærr*; *býrr*, *snýrr*, *flýrr*, *nærr*, *grærr*; og kemr það ekki til greina, hvort stofn slíkra orða hefir upphaflega endazt á samhljóðanda eða ekki, hvort t. d. stofninn í *særr* er *sævr*, í *bærr* *bæg*, eða ekki. En ef stofn orðsins, sem niðrlagsferrið ætti

að setjast aptan við, endast á tveim eða fleirum samhljóðöndum, getr framburðrinn stundum orðið svo örðugr, að varla sè mögulegt að bera fram niðrlagserríð. Fornmenn gerðu þá annaðtveggja, að þeir köstuðu því brott, eða tilliktu það fyrirfaranda samhljóðanda. Þeir köstuðu því t. d. brott í þeim orðum, er stofnarnir enduðust á *x*, eða *s*, *l*, *n*, *r* með öðrum samhljóðanda fyrir framan, t. d. í *lax* f. *laxr*, *öx* f. *öxr*, *veax* f. *veaxr*, *koss* f. *kossr*, *foss* f. *fossr*, *skaf* f. *skaftr*, *nagl* f. *naglr*, *negl* f. *neglr*, *hraf*n f. *hrafnr*, *akr* f. *akrr*, *kyrr* f. *kyrrr*. Þeir tilliktu opt errið undanfaranda staf, þegar stofninn endaðist á *l*, *n* eða *s* með raddarstaf fyrir framan, t. d. í *páll* f. *pálr*, *háll* f. *hálr*, *vill* f. *vílr*, *stell* f. *stelr*, *ketill* f. *ketílr*, *bagall* f. *bagalr*, *titull* f. *titulr*, *spánn* f. *spánr*, *sveinn* f. *sveinr*, *skínn* f. *skínr*, *brýnn* f. *brýnr*, *aptann* f. *aptanr*, *morginn* f. *morginr*, *jötunn* f. *jötunr*; *láss* f. *lásr*, *gríss* f. *grísr*, *óss* f. *ósr*, *lauss* f. *lausr*, *less* f. *lesr*, *ríss* f. *rísr*, *mýss* f. *mýsr*, *gæss* f. *gæsr*.

Það miðaði og til að mýkja framburðinn, að *nn* breyttist stundum í *ð* fyrir framan *r*, t. d. í *maðr* f. *mannr*, *breðr* f. *brennr*, *fiðr* f. *finnr*, *muðr* f. *munnr*, *suðr* f. *sunnr*, en þessi breyting verður eigi að eins í niðrlagi orða, heldr og í miðjum orðum, t. d. *aðrir* f. *annrir*, *öðrum* f. *önnrum*, *iðra* f. *innra*. Þótt nú framburðrinn á niðrlagserrinu væri liðkaðr og mýktr með ýmsu móti, hafa menn þó fundið, að hann var enn mjög ersiðr, einkum í þeim orðum, þar sem margir samhljóðendr gengu á undan errinu, t. d. í orðunum *spænskr*, *vestfirzkr*; og enn ersiðari verður framburðrinn, þar sem eigandamerkið *s* bætist aptan við *r*, sem endar stofninn, t. d. í orðunum *akrs*, *otrs*, *rekstrs*. Málið hefir því á síðari tímum í sumum orðum kastað þessu erri brott, en í sumum skotið *u* inn fyrir framan það. Þar sem *s* var í staðinn fyrir þetta *r*, þar var þessu essi kastað brott; þannig er *íss* orðið að *ís*, *hauss* að *haus*, *less* að *les*. Sömuleiðis hefir niðrlagserrinu á síðari tímum verið kastað brott, þar sem annað *r* gekk næst á undan því, t. d. í orðunum *stórr*, *hverr*, *nokkurr*, *berr*, *varr*, sem á þann hátt hafa breyttz í *stór*, *hver*, *nokkur*, *ber*, *var*; en ui hefir verið innskotið eptir aðra samhljóðendr fyrir framan *r*, er síðast stóð í orðinu; menn bera nú þannig fram *maður*, *margur*, *vitur*, *viturs*. *akur*, *akurs*, *otur*, *oturs*; svo rita nú og margir.

Þó meguum vér eigi ætla, að fornmenn hafi allsstaðar ritað og framborið *r*, þar sem vér nú ritum og framberum *ur*. Þeir sögðu t. d. aldrei *nokkr ár*, *fjögr ár*, sem eg sè að sumir nú rita, er

vilja hafa forna stafsetning, en eru eigi nógu kunnugir fornmálinu. Í elztu og beztu skinnbókum er gjör nákvæmr munr á samstöfunni (or eða) *ur* og *r* í niðrlagi orða, og ætla eg hær að geta hinna helztu orða, sem hafa (or eða) *ur* að niðrlagi í fornmálinu.

Orðin *faðir*, *bróðir*, *móðir*, *systir* og *dóttir* hafa *or* eða *ur* í eiganda, þiggjanda og þolanda eintölnunnar, *föður*, *bróður*, *móður*, *systur* og *dóttur*; en þar að auk finnast og opt myndirnar *feðr*, *bræðr*, *mæðr* í hinum sömu föllum, t. d. *bræðr sínum*, *feðr mínum*, *mæðr sína*. Öll kvenkend orð, sem í nefnanda eintölnunnar endast á *a*, hafa *or* eða *ur* að niðrlagi í nefnanda og þolanda fleirtölu, t. d. *kona*, í fleirtölu *konor* eða *konur*.

Karlkend orð, sem í nefnanda eintölu endast á *urr*, endast á *ur* í þolanda eintölnunnar, og eru þessi hin helztu þeirra.

Fjöturr (*fjöturs*, *fjöttri*, *fjötur*; fleirt. *fjöttrar*, *fjötra*, *fjötrum*): *fjöturrinn varð slétt ok blautr sem silkiræma*, SE. I 110; *hvernig varð fjöturrinn smíðaðr?* s.st.; *þá var fjöturrinn af Hallfredi látinn*, Hallfr. 4. k.: Sýn. 14₂₆; *þeir báðu enn úlfinn reyna þann fjötur*, SE. I 108; (*hann*) *lèt leggja á sik fjöturrinn*, s.st.; *úlfrinn laust fjötrinum á jörðina*, s.st.; *þeir brutu af sèr fjötrana*. Nj. 90. k., 136.

Gizurr (*Gizurar*, *Gizuri*, *Gizur*).

Jöðurr (mannsnafn), *Vígaglúms* s. 21. og 23. k., *Fóstbr. s.*, (1852), 7. bls.; ritað *Jöðurr* í *Fóstbr. Kmh.* 1822, 2. k., 9. bls.

Jöfurr hneigist alveg sem *fjöturr*.

Jösurr (mannsnafn), *Landnámab.* 2. p., 19. k., 121. bls.; *Sagan af Hálfu ok Hálsrekkum*, 2. k.: *Fas.* II 26.

Kögurr (ábreiða, ekki sama sem *kögur* nú): *Sverrir konungr lèt vandlega búa um leg Magnúss konungs, lèt gera grind um, utan um legsteininn, ok breiða yfir kögur*, *Sverris* s. 97. k.: *Fms.* VIII 237; *Flat.* II 620. *Var hann jarðaðr í Magnúskirkju ok breiddr yfir kögurr*, *Hák. s. Hák.* 330. k.: *Fms.* X 149₁₆; *Strengleikar* 45₂₀. *Kögursveinn*, SE. I 150.

Löðurr eða *Loðurr*: *lá gaf Loðurr ok litu góða*, *Völuspá* 18., *Munchs* útg.

Möpurr (viðartegund), SE. II 483.

Mösurr (viðartegund, á sönsku *masur*, *masurbjörk*, á lat. *acer*): *mösorballi*, *Harald. harðr.* 20. k.: *Fms.* VI 184₂₀; *Fagrsk.* 168. k., 115. bls. *Þar voru ok hveitiakrar sjálf-sánir, ok þau trè, er mösur heita*, *Eiríks s. rauða*, 2. k.:

Grönl. hist. Mind. I 222. *Karlsefni vissi eigi, hvat trè var; en þat var mausur, kominn af Vínlandi, í sömu sögu, 7. k.: I 254. Þar voru þau trè, er mösur hētu, Þorf. s. karlsefn., 4. k.: Grönl. hist. Mind. I 386. SE. II 483. 566. Gengu þeir á land upp ok fengu nokkut mösurtrè, Helga Þ. Þórisss., í Fms. III 135: Flat. I 359.*

Þiðurr (fuglsheiti, á dönsku *Tiur*), SE. II 489. *Bekkþiðurr* (løkjar þiðurr, önd) Egils s. 31. k. *Benþiðurr* (hrafn): *þar benþiðurr blóðga vængi*, Sigurð. s. slembid. 7. k.: Fms. VII 345. *Farit hefi ek blóðgum brandi, / svá at mēr benþiðurr fylgdi*, Egils s., 48. k. *Fékk bænþiðurr blakkan / þjór*, Fóstbr. (Kmh. 1852), 110. bls. *Fecc bænþiðurs blacke / bior*, Ól. s. helg. (Christiania 1849), 96. k., 72. bls. *Valþiðurr*, Har. s. harðr. 114. k.: Fms. VI 403.

Ögurr (bæjarnafn í Ögurshreppi í Ísafjarðarsýslu): *Pormóðr lagði mjög kvámur sínar í Ögur*, Fóstbr. s. (Kmh. 1852), 30. bls. og neðar á sömu blaðsíðu: *Endrnýjar hann þá ferðir sínar í Ögur . . . Pormóðr gekk með skjöld ok sverð jafnan, er hann fór í Ögur. Á 33. bls.: Um morguninn fór Bersi með margum menn í Ögur.*

Öndurr (skíð; öndurs, öndri, öndur; í fleigt. *andrar, andra, öndrum*): *Snæliga snuggir, kváðu Finnar, áttu andra þala*, Magn. s. berf. 10. k.: Fms. VII 20. *Búum ólittinn Áta / andur þær til handa*, Sn. Ól. s. helg. 48. k. Þar af koma þessi samsettu orð: *önduráss* (skíðaguð), *öndurdís*, *öndurguð*. *Hvernig skal kenna Ull? Svá, at kalla hann son Sifjar, stjúp Þórs, öndur-ás, boga-ás, veiði-ás, skjaldar-ás*, SE. I 266. *Þá fór Skaði upp á fjallit ok bygði í Þrymheimi, ok ferr hon mjök á skíðum, ok með boga ok skjýtr dýr; hon heitir öndurguð eða öndurdís*, SE. I 94.

Özurr hneigist sem *Gizurr*.

Samstafan *or* eða *ur* kemr og fram í nokkurum fornöfnum, nefnilega í *annarr*, *nokkurr* (sem og hefir myndirnar: *nökkurr* *nakkvarr*, *nekkverr*), *okkarr*, *yðvarr*, *ykkarr*.

Annarþ hefir *önnor* eða *önnur* í nefnanda eintölu í kvenkyni og nefndanda og þolanda fleirtölu í hvorugkyni, t. d. *Sia var eN av Nor kona*, Jarteinab. Þorl. bisk. 44. k.: Bisk. I 353₂; *þNor beinin*, s. st. Bisk. I 354₄. *Ek man Ermingerdi / vtan aunnur*

skaup verdi, Flat. II 479; svá sem önnur guðin eru máttug, SE. I 82.

Nokkurr (sem í elzta málinu er ritað *nekkverr*) hefir samstöfuna or eða ur í öllum föllum og kynjum bæði í fleirtölu og eintölu, t. d. í karlkyni: *nokkurr, nokkurs, nokkurum, nokkurn; nokkurir, nokkurra, nokkurum, nokkura*; í kvenkyni: *nokkur, nokkurrar, nokkurri, nokkura*; *nokkurar, nokkurra, nokkurum*; í hvorugkyni: *nokkurt (nokkut) nokkurs, nokkuru; nokkur nokkurra, nokkurum*.

Okkarr, yðvarr og *ykkarr* hafa endinguna or eða ur í sömu föllum sem *annarr*, t. d. *Ógnraklar, skalat okkur, / álmr dynskúrar málma! / svá bauð lind í landi / lins, hugrekki dvína*, SE. I 412. *Hèr á saman okkur hugrekki* (nostra animi magnitudo). *Eigi sjáum vit efni okkur til þess at svá búnu*, Hallfr. s. 1. k.: Sýnisb. 7₉. *Pa mun yðr favr yðvr pikkia betz, ef per ráðit þessv*, Njáls s. 58. k., 90₁₃. *Gera skal ek þat vinattv bragð per er yðvr sęmd skal oll við liggja*, s. st. 140. k., 228₅. *En þá er menn erv sofnaðir skvltv per taka beisl yðvr ok söðulreiði*, s. st. 22. k., 33₃₁. *Ok er þat geta mín at þat se ráð hans at standa skyli bú yðvr úrent*, s. st. 132. k., 208₃. *Þá er skaplig kváma ykkur*, Hallfr. s., 1. k.: Sýnisb. 7₂₆. (*ykkur kváma*, Fms. II 3₂₉).

Sumar hefir í nefn. og þol. fleirtölunnar *sumor* eða *sumur*, t. d. *svört verða sólskin of sumur eptir*, SE. I 60; *Völuspá* 33, Munchs útg.

Töluorðið *fjórir* hefir í nefnanda og þolanda fleirtölunnar í hvorugkyni *fjögur* eða *fjögur*, og í eiganda fleirtölunnar *fjögorra* eða *fjögurra*, t. d. *Þott hann hafí .CCC. manna eða fjögur*, Ól. s. helg. (1853) 56. k., 61₃; *fjögur höfuð*, SE. I 32; *fluttak fjögur kvæði*, SE. I 710; *fjögur heil mál*, SE. II 222. *Samstafa hefuir fiögur tilfelli*, SE. II 504 (en *fjögr tilfelli*, SE. II 82; *fjögr epli*, Sýnisb. 397₁₃, eptir skinnbók »hèr um frá 1400«). *Lètu þeir fara örvarboð fjögurra vegna frá sèr*, Fms. II 217₉; Flat. I 433₁. *.III. menn sendi hon fjögurra vegna í byggðina*, Ól. s. helg. (1853) 33. k., 30₁₈. *Flateyjarb. II 33₃₇ hefir hèr og fjögurra*, en Fornm s. IV 75₁₇ *fjögra*.

Samstafan or eða ur finst enn í nokkurum orðum sam-skeyttum, eða fyrir framan afleiðsluendingar, t. d. í

Geigurligr: Flugu hræleiptv / at hjarar leiki / geigurlig / á Gauts himin, Hákonar s. Hákonars. 233. k.: Fms. IX 516—

517. *En hrælögr / at hjarar borðum / geigurligr | glymjandi fëll; s. st. 236. k.: Fms. IX 521.*

Geigurr (óttalegr, voðalegr): *Par sjóðmjöll / svífa knátti / baugabrjóts / af boga fjöllum / harða hrein / hárrí þjóðu / of gaglfárs / geigurs andra, s. st. 258. k.: Fms. X 26.*

Geigurskot (háskasamlegt skot): *Illa samir þær at beriaz i moti oss eþa sciota geigvrscot i lið vart, Ól. s. helg. (1853), 223. k., 216₄. (Fms. V 76: geigu skot; Flat. II 353: gæigrskot).*

Geigurþing (skaðsamlegt, hræðilegt þing): *Öllum þótti, Egða stillir! / ægilegt, hinn víða frægi, / Gunnar logs fyrir græði sunnan / geigurþing við yðr at eiga, s. st. 293 k.: Fms. X 83. Þetta er hrynhendr háttur eða Liljulag, en þar mega eigi vera færri en átta samstöfur í hverju visuorði; af því sèst, að eigi má lesa *geigrþing*, því ef það er gjört, verða samstöfurnar eigi nema sjö.*

Köpuryrði (= digrmæli, gort): *Ekki munu hirðmenn Útgarða-Loka vel þola þvilikum kögursveinum köpuryrði, SE. I 150_R.*

Íðurligr (= iðuligr): *Sem þionastumenn konongs sunar vrðu vísir oc varer sua iðurllęgrar gangu, Barlaams s. 94. k., 94₉. Um nætr var hann a iðurllęgom bænom, 103. k., 100₃₁.*

Íðurligleikr: *likams siukleika oc iðurllęgleik slikra vesallða, Barl. 195. k., 196₂₃.*

Íðurmæltr: *Nú er iðurmælt, SE. I 660. Ella er hið sama orð fyrir fegrðar sakir optar sett sem í dunhendu eðr iðurmæltum hætti, SE. II 240.*

Ógurligr: *Enn herskipum hrannir / höfuð ógurlig þógu, SE. I 500. Lítz mer ógvrligri flestum monnum þeim er ek hefi seð, Njáls s. 120. k., 183₆. Nú er ógvrligt / vm at lítaz, s. st. 158. k., 278₁₃. Engi hefir sá sèt ógurligar sjónir, er eigi mátti þat sjá, SE. I 170₉.*

Tigurligr (= tiguligr): *Pat var allra manna sögn, at eingi hefði sèt fegra mann eðr tigurligra, Fms. VI 438₁₉. Er bæðe var tigrllęgr at ætt oc eðli, Barl. s. 194. k., 195₉.*

Ömurligr: *Bana sè ek okkarn / beggja tveggja / allt am orligt / útnorðr í haf, Landnámab. 2. p., 30. k.*

Það hefir ekki verið fyrirætlun mín, að telja hér upp öll þau orð, sem hafa í sèr samstöfunu or eða ur, heldr að eins hin helztu.

Sum af þeim orðum, sem eg hefi hér upptalið, eru tilfærð í Frum-
pörtum Konráðs Gíslasonar, 70.—71. bls., og þar að auk þessi
orð: *töturr*, *öldurmaðr*,¹ *klöppurnes*,² *snöfurligr*, *vafurleysa*.

Með því nú hinar elztu og beztu fornbækkr gjöra nákvæman
mun á stafnum *r* og samstöfunni *or* eða *ur*, þá liggir í augum uppi,
að *r* hefir upphaflega eigi verið framborið sem heil samstafa eða
sem *ur*. Þetta má og sjá af skáldskap fornmanna og ýmsu öðru
í ritum þeirra, og er Háttatal Snorra Sturlusonar (sem hann mun
hafa fullgjört, svo sem það er nú, skömmu fyrir dauða sinn 1241)
hið elzta rit, sem eg hefi fundið, er ljóslega sýnir, að *r* í niðrlagi
orðs hefir eigi verið talið sem samstafa sèr. Snorri segir í Háttat-
ali (SE. I 608): „*Þat er leyfi háttanna, at hafa samstöfur seinar,*
eða skjótar, svá at dragist fram eða apr or rættri tölu setningar,
ok megu finnast svá seinar, at fimm samstöfur sè í öðru ok enu
fjórdá vísuorði. Svá sem hér er:

Hjálmfylli spekr hilmir
hvatr vindhlæs skatna,
hann kná hjörvi punnum
hræs þjóðár ræsa;
ygr hilmir lætr eiga
öld dreyrfá skjöldu;
stýrs rýðr stillir hersum
sterkr járngrá serki.

Hér ætlast Snorri til, að *fimm* samstöfur sè í síðari línu hvers
vísufjórðungs:

hvatr vindhlæs skatna.
hræs þjóðár ræsa.
öld dreyrfá skjöldu.
sterkr járngrá serki.

Verða þá orðin *hvatr* og *sterkr* ein samstafa hvort, og gjörir
þá niðrlagsferrið enga sèrstaka samstöfu. Rætt þar á eptir (SE. I
608) segir Snorri: „*Nú skal sýna svá skjótar samstöfur ok svá*
settar nær hverja annarri, at af því eykr lengð orðsins:

Klofinn spyr ek hjálm fyrir hilmis
hjarar egg; duga seggir;

1) Þótti hann af öllum þeim *öldurmannligastr*, Magn. s. berf. 31. k.:
Fms. VII 63. — 2) Gecc *kleppornés* fyrir utan þa, Ól. s. helg. (1853) 171.k.1827.
Lítit *klöppurnes* gekk fram fyrir utan hjá skipum þeirra, Sværris s.
88. k.: Fms. VIII 217.

því eru heldr, þar er skekr skjöldu,
 skafin sverð lituð ferðar;
 bila muna gramr, þó at gumna
 gular rítr nái líta;
 draga þorir hann yfir hreinna
 hvatan brand þrómu randa.

Hèr er í fyrsta ok þriðja vísuorði níu samstöfur, en í öðru ok fjórða VII«.

Af því, sem Snorri segir hér um samstöfufjöldann í hverju vísuorði, sèst, að orðin heldr, skekr, gramr, rítr gjöra eigi nema eina samstöfu hvert, því eft. d. orðin heldr og skekr væri lesin í tveim samstöfum hvort, yrði ellefu samstöfur í vísuorðinu þvert á móti því, sem Snorri segir.

SE. I 692: »Petta er hnuggent:

Hrannir strykkva hlaðinn bekk,
 haflöðr skeflir,
 kasta náir kjalar stíg
 kalt hlýr söltum;
 svörtum hleypir svanafjöll
 snjallmæltr stillir
 hlunna fram of Haka veg
 hríðfeld skiðum.

Hèr er í fyrsta ok þriðja vísuorði sjau samstöfur ok hendíngalaust, en rætt at stöfum, en annat ok it fjórða hefir fjórar samstöfur«. Hèr er auðsèð, að niðrlagserríð í orðunum haflöðr og snjallmæltr gjörir eigi heila samstöfu, því annars yrði samstöfurnar fimm í þeim línunum, sem þessi orð eru í.

SE. I 696: »Petta er Haðarlag:

Læsir leyfðr vísi
 landa útstrandir
 bliðr um bláskiðu
 barða ranngarði;
 ern kná jarl þyrna
 oddum valbrodda
 jörð með jelsnærðum
 jaðri hrænaðra.

Í þessum hætti eru fimm samstöfur í vísuorði, en hendíngar ok stafaskipti sem í dróttkvæðum hætti«. Með því það er regla, að fimm samstöfur sè í hverju vísuorði í Haðarlagi, og hvorki fleiri

nè færri, þá eru orðin *leyfðr* og *blíðr* ekki nema ein samstafa, og er þá errið eigi sérstök samstafa. Fleiri dæmi mætti tilfæra úr Háttatali til að sanna, að Snorri hefir eigi talið niðrlagserrið sem samstöfu sér, en þau dæmi, er eg hefi nú tilfært, sýnast nægja.

Þetta sama má og sjá af ritgjörð eptir Ólaf Þórðarson hvítaskáld, bróður Sturlu Þórðarsonar og bróðurson Snorra Sturlusonar. Ritgjörð þessi er kölluð »Málfræðinnar grundvöllr»; í henni bendir Ólafr á, að hann hafi verið hjá Valdimar 2. Danakonungi, þar sem hann segir (SE. II 76): »*Pessa stafir ok þeirra merkíngar compíleraði minn herra Valldimar Danakonúingr með skjótu orðtaki á þessa lund*«. Ritgjörð þessi hlýtr því að vera samin eptir að Ólafr hvítaskáld var hjá Valdimar 2. Danakonungi, en þess er eigi getið, að Ólafr hafi utan farið, fyrr en hann fór utan með Snorra Sturlusyni sumarið 1237; hann var í Niðarósi vetriun 1237—38 (Sturlunga s. 6, 5: II 196; Hákonar s. Hákonars. 194. k.: Fms. IX 453), var í Niðarósi með Skúla hertoga vorið 1239 (Sturl. 6, 23: II 232), var með Skúla síðar um sumarið, þá er hann bjóst norðan, og orti þá vísu um skip hans, er Langi Frjádagr hét (Hákonar s. Hákonars. 195. k.: Fms. IX 457), en í marz mánuði 1240, þegar ósigr Birkibeina á Láku á Raumaríki 9. marz 1240, (Hákonar s. Hákonars. 217.—219. k.: Fms. IX 490.—494) fréttist til Niðaróss, var Ólafr í Niðarósi með Hákoní konungi; hefir því ekki getað verið hjá Valdimar 2. Danakonungi, nema frá vorinu 1238 til vorsins 1239, eða frá apríl 1240 til dauðadags Valdimars konungs 28. marz 1241. (Sbr. SE. II 76.—77.). Líklegast er, að hann hafi verið í Noregi frá því um sumarið 1237 til vorsins 1240 og þá farið til Danmerkr. Menn vita eigi, hvenær hann kom heim aptr, og hans er síðan hvergi getið, mèn vitanlega, fyrr en árið 1248; þá varð hann lögsögumaðr (Sturl. 7, 47: III 95). Hann dó 1259, eptir því sem annálar segja. Ritgjörð Ólafs, sú sem áðr er nefnd, mun því vera samin á árunum 1240—1259. Sá staðr í ritgjörð Ólafs, er niðrlagserrið snertir, er svo látandi (SE. II 82): »*Samstafa er samfyllilig stafasetning, með einum anda ok einni hljóðsgrein, ósundrgreiniliga samansett ok frammsfærð. Samstafa hefir fjöggr tilfelli: staf eðr tölu, andi¹ ok tíð ok hljóðsgrein; þvíat hver samstafa hefir stafa tölu, einn staf eða fleiri, ok hefir eingi samstafa í latínu fleiri en sex, en í norrænu megu eigi standa*

1) ætti að vera: anda.

fleiri í einni samstöfu en átta eða níu,¹ *sem spögnnzkr ok strennzkr*. Í skinnbókarbrotinu ÁM. 757. 4. (SE. II 504) stendr: »*en j norrênu male mega standa .VII. eða .IX. j einne samstöfu sem her spenskr stendzkr*«. En hvorum lestrarmátanum sem fylgt er, þá er auðsèð, að orðin *spögnnzkr* og *strennzkr* eða *spenskr* og *stendzkr* eiga að vera hvort um sig *ein* samstafa, og niðrlags-errið því eigi gjörir samstöfu sèr. Þótt Ólafr hafi tekið þessi orð eptir einhverri eldri ritgjörð, er það engi sönnun gegn því, að hann hafi eigi talið niðrlagserrið sem sèrstaka samstöfu. Rètt á eptir (SE. II 82) nefnir Ólafr orðin *snarpr, garpr, vaskr, röskr* sem *eina* samstöfu hvert, en þar á móti *aller, snialler* sem tvær samstöfur.

Af kvæðum eða vísum, sem ortar eru á tímabilinu 1240—1263, verður eigi annað sèð, en að niðrlagserrið sè eigi talið sem samstafa sèr, og í Hákonarmálum, sem Sturla Þórðarson orti um Hákon konung Hákonarson á árunum 1263—1265, er það eigi talið sem samstafa sèr. Þetta kvæði er með Haðarlagi, sem Snorri Sturluson segir að eigi að hafa fimm samstöfur í hverju visuorði (Sbr. 11. bls. hèr að framan). Sturla fylgir og rækilega þeirri reglu í þessu kvæði. Kvæðið er tuttugu vísur, og eru allsstaðar í því fimm samstöfur í hverju visuorði, frumhending í fyrstu samstöfu, en viðrhending í fjórðu samstöfu. Ef fljótt er álitid, virðist vera brugðið af þessari reglu á nokkurum stöðum í kvæðinu, þar sem visuorðið sýnist vera meir en fimm samstöfur, en ef betr er aðgáð, sèst, að það er eigi. Þessir staðir eru:

1., í 3. vísu (Fms. X 121): »*Glumdi á gjálfrtömdum*«, en hér á að lesa: »*Glumd' á gjálfrtömdum*«.

2., í fimtu vísu (Fms. X 124): »*heldum um haf aldir*«. Þar á að lesa: »*heldum háfaldar*«; svo les Sveinbjörn Egilsson í Fms. XII 220 og Sveinn Skúlason í »Safni til sögu Íslands« I 619.

3., í sjöundu vísu (Fms. X 128): »*Il fyrir ítrbóla*«. Þar á að lesa: »*Il fyr ítrbóla*«. Í elztu skinnbókum er opt ritað *fyr*, þar sem seinna var ritað *fyrí, fyrir, firir*.

4., í sautjandu vísu (Fms. X 137): »*drap hina dulgreypu*« og »*drótt sá er dalgauta*«.

Fyrra visuorðið er hér bjagað; Flateyjarbók hefir *drápi dulgreipa* og er þar samstafnafjöldinn rèttur. Síðara visuorðið má lesa: »*drótt sá'r dalgauta*«.

1) gáta Raskø; í Wormsbók stendr »XII,« sem ekki getr verið rètt.

Í Árna biskups sögu eru engar vísur og eigi heldr í Laur-entíussögu, og eigi þekki eg neinar vísur eða kvæði, er með vissu verði um sagt, að þau sè ort á árunum 1265—1300. Af skáldskap manna á því tímabili get eg því eigi neitt ályktað um framburðinn. Íslenzk frumbréf frá þessu tímabili, 1265—1300, munu eigi heldr til vera, svo að af þeim verðr eigi heldr ályktað; en þar á móti eru til frumbréf rituð í Noregi, og má af þeim sjá framburðinn á málinu þar. Af þessum norsku frumbréfum má sjá, að framburð-
inn á niðrlagserrinu hefir verið farinn að breytast í Noregi um 1290, en þar var errið eigi framborið sem *ur*, heldr sem *ar* eða *er*, t. d. í

Dipl. Norv. 1. Saml. nr. 81., 13. júní 1292, frumbréfi á bókfelli: hævar (= hefr) þa markrein or skotbærgi. Valþiouar (= Valþjófr).

1. Saml. nr. 82., 2. júní 1294, er frumbréf á bókfelli, sem eg leyfi mèr að setja hér til dæmis um stafsetning Norðmanna. Bréfið er og að því merkilegt, að það nefnir íslenzka menn.

»Lífuanndom ok uidr komanndom. Ollum guðs uinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eðða hœyra senndir Uigi logmaðr Q. G. ok sina ek uill yððr kunnikt gera att Gunnar a Borgom ok þorer klærkr komo till minn ok kærððo firir mer um æinnгна kaup þæira Olafs Harals sonar ok Gunnars a Borgom ok prouaestt þa sua firir mer ok morgum oðrum goðom monnum. att *Olafer* Harals son sældi Gunnare bonnda þa æignn er Borgar hæita en Gunnar fek honom þa æignn er Lofstaðar hæita atiann aura holl ok gaf honom imillum fiorom kyrlagum fat i sextigi kyrlaga ok uaro þa sex aurar firir ku ok lauk Gunnar bonde þetta fe i æinnгу oðru en i kumm ok silfri. ok baro þesser menn her uitni um Glæðer gulhals ok Uettrliðði skuli ok toko þæir sua till bokkar ok teðo þat guði att þæir uaro þar i hia ok þatt hœyrððu þæir. ok þat sa þæir att þau heldo fystt hondom sammann Gunnar ok Margretta ok þa iakuædde honn þesso kaupi siðan heldo þæir honndom sam-
ann *Olafer* ok Gunnar ok kœyptu þa æignnnunum, eptir þat gek Gunnar till Margretto ok spurðði hana. ef hon uildi iatta trygging a æignennne ok honn iattaðe þa annat sinni með hansale siðan heldo þæir en honndom samann *Olafuer* ok Gunnar trygði þa *Olafuer* Gunnare Borga æignn ok skœytti unndann ser ok sinu af-
sprengi en Gunnar Olafue Lopstaða æignn með sama skilorððe sua

baðo þeir ser guð hollan sem þeir satt sogðu ok oll þau hæilog
 orð er a bokkenne uaro ok æi baro þeir þetta uitni firir nokora
 muna saker uttan firir guðs saker ok laga ok rettynda ok eptir
 þessom uittnis burð allra hælst er logbok uattar sua at eftir uitn-
 um ok gognum skal huart mal dæma þui sagðe ek þat log at
 Gunnar fylgi Borga æignn en Margreta fylgi Lopstaða æignn alra
 hælst er honn kaus ser þessa æignn i sitt lutt skipti eftir Olaf þa
 er honn atte lutskifti uið born sinn hia uerande þessare minni log
 soggn. uar herra Jonn logmaðr af Islande herra *Ællender* stærki
 herra *Þorðder* a Moðru uollum. *Peter* logmaðr a Uikenne *Bærgulfer*
 Ragnu sonn. Jokæll a Moe. Aste a Mærðini. *Ormer* í Læifsgarðde.
 Snorre hirðmaðr Gunnar ulfualde Suaeinn gulli ok Mælbyggir *Olafuer*
 ok *Folkuarðder* ok marger adrer goðer menn. Þetta bref uar
 gortt ok gefuet a Marti Marcellini ok Petri. A fimtanda are ríkis
 virððulegs herra *Æiriks Magnus* enns korunaðða Noreks konungs.
 nu sa er þenna min oskurð uill æi hallda suare sliku firir sem
 logbok uattar þeim a *hender* er logmansz dom *ryfer*. Ok till vitn-
 is burððar gafuo mer uartt bref ok insigli firir þetta mal. Valet
 jn Christo«.

1. Saml. nr. 84., 24. nóv. 1296, frumbréf á bókfelli: »oss
 synizt sa domr *logleghar*« (c: lögligr).

Það eru mikil líkindi til, að framburðrinn á niðrlagserrinu hafi
 og verið farinn að breytast á Íslandi fyrir 1300 og að menn hafi
 þar verið farnir að bera það fram sem *ur*. Þetta sýnist mega ráða
 af skinnbókum, sem að öllum líkindum eru ritaðar fyrir 1300, og
 vil eg nú tilfæra nokkur dæmi um það. Í skinnbókinni ÁM. 623.
 4, er Konráð Gíslason ætlar ritaða um miðja 13. öld, er ritað
dýrlicur (Sýnisbók 446₇), *vinnor* (= vinnr, Sýnisb. 442₁₈), en
 hins vegar víða *föpr*, *mópr* (= *föður móður*, Sýnisb. 439₂. 440₁₁.
 22. 441₁₂. 442₉). Í skinnbókinni ÁM. 625. 4, er K. Gíslason ætlar
 ritaða á síðara hlut 13. aldar, er ritað *angursemi* (Sýnisb. 65₁₆).

Í Konungsbók, þeirri er Snorra Edda er á og að ætlan manna
 er rituð í lok 13. aldar eða byrjun hinnar fjórtándu, bregðr og fyrir
 þessum framburði; er þar stundum *u*-hljóðinu innskotíð fyrir fram-
 an *r*, þegar eigandamerkið *s* eða einhver annar samhljóðandi kemr
 á eptir errinu, t. d. *segurð*, SE. I 90₂₀. *digurleiks* (í skinnbókinni
ðig'leikf), I 110, 12. orðamunargrein; *ragnarökurs*, I 184₂₂; *fæt-
 urnir*, I 284₂₂; *vaforlogi*, I 362₂₁. 23; en *vaf'rlogi*, I 360₂₂. 25;
segurst, I 366₂₁; *vindræfurs*, I 616₁₉.

Þessi framburður sèst enn betr af stafsetningu Uppsala-bókar, sem Snorra Edda er rituð á, og talin er að vera rituð um 1300 eða skömmu síðar. Að ritari þeirrar bókar, sem hefir verið fjarska-lega gálaus og skilningslaus, hafi engan mun gjört á *r* og *ur* í framburði sínum, sèst einkum af því, að hann ritar svo opt *r*, þar sem *ur* skal vera, t. d. *Avnnr natvra*, SE. II 251₇. *tvngr*, II 251₂₅. *havsvptvng*, II 252₇. *favpr*, II 252₃₄. *byflvgr*, II 264₈. *onn* *gopin*, II 265₁₃. *fiotr allsterkan*, II 272₄. *annan fiotr*, II 272₉. *penna fiotr*, II 272₁₀. en *fiotr þann*, II 272₂₃. *ogrligsto synir*, II 287₁₂. *stiornr*, II 290₂₈. 292₄. 294₃₀. *prvmr*, II 298₃₂. *vimr*, II 300₃₂; en *vimvr*, II 300₂₇. Í skinnblöðum, sem Dr. Hallgrímur Scheving hafði undir höndum, og eru sömu skinnblöðin, sem Sveinbjörn Egilsson vitnar til í orðabók sinni, og munu vera úr Hauksbók¹, er og ritað *r* fyrir *ur* og *ur* fyrir *r*, t. d. *motu nautur*, á 12. bls. *Su piöð er þar er ala sem feitast foðr sinn oc moður*, á 16. bls.; *eigi sakar orma eit*, á sömu bls.; *þar ero oft orostr*, á 17. bls.; *muñur*, á sömu bls.; *v solstodr*, á 26. bls.

Frá miðri og ofanverðri 14. öld eru til nokkur kvæði, sem í þessu efni eru mjög merkileg. Það er auðsèð, að höfundar þessara kvæða hafa þekt hinn forna framburð á niðrlagserrinu og reynt til að hafa hann í skáldskap sínum, en ekki getað það allsstaðar. Eitt af þessum skáldum er Arngrímur, sem varð ábóti á Þingeyrum 10. ágúst 1350, og dó 13. okt. 1361². Hann hefir samið sögu Guðmundar biskups Arasonar; er hún prentuð í öðru bindi af Biskupasögum. Saga þessi er samin á tímabilinu 1345–1361. Að samsetningu sögunnar hafi eigi verið lokið fyrr en árið 1345, má ráða af því, að í sögunni er skírskotað til drápu þeirrar, er

1) Haukr lögmaðr Erlendsson dó 3. júní 1334. Hann hefir sumpart sjálf ritað, sumpart látið rita ýmsar sögur og ritgjörðir á eina stóra bók, er sumt er nú týnt af. Nú er þessi bók í þrennu lagi í safni Árna Magnússonar á Sívala-turni í Kaupmannahöfn, nefnilega nr. 371. 4.; 544. 4.; 675. 4. Guðbraudr Vigfússon getr til í formála fyrir 1. bindi Biskupa sagna XIX. bls., að Hauksbók öll sè rituð á árunum 1294–1300. Sumt af henni kann vera ritað á þessum tíma, en sumt hlýtr að vera ritað eptir 1300, t. d. Fóstbræðra saga, því í henni segir í 3. k., 67. bls. (í útg. 1852) um skála nokkurn: „hann stóð enn, er Árni biskup enn síðarri var vígðr til Skálaholts“. Þessi Árni er Árni biskup Helgason, er vígðr var 1304. Fóstbr. saga hlýtr því að vera rituð eptir þann tíma. — 2) Eptir einum annál, 1362. Jón Sigurðsson segir í Íslenzku Fornbréfasafni I 366, að hann hafi dáíð 1362, en I 509., að hann hafi dáíð 1361.

Arngrímur ábóti orti um Guðmund biskup og prentað er á 187 – 202. bls., en drápan er ort 1345, sem sjá má af 47. vísu:

»Liðit er nú sízt hann var hæðra
hundrað ára, svá höfum fundit,
aukast þar til enn at líku
átta vetr, sem ritning vátta».

Guðmundr biskup Arason dó 16. marz 1237, en drápan er ort 108 árum síðar, og verður það árið 1345. Drápa þessi er með hrynendum hætti, en í þeim hætti mega eigi vera færri en átta samstöfur í vísuorði, en geta verið fleiri en átta. Reglan er, að fjórir tvíkvæðir bragliðir (*pedes disyllabi*) sé í hverju vísuorði; en þessir bragliðir geta verið þríkvæðir (*trisyllabi*), að hinum síðasta undanteknum, og þannig ellefu samstöfur í einu vísuorði, t. d. »*brynhosa / þröng fyrir / heilagar / göngur*«. Sökum þessa getr hinn nýi framburður verið miklu víðar, en hann sýnist vera. Víðast má hafa hinn forna framburður á niðrlagserrinu í drápu þessari, en á nokkurum stöðum verður að hafa hinn nýja, og ætla eg að tilfæra nokkur dæmi þess.

Úr 5. vísu:

»Heyrðu nú til afbragðs orða,
yfirmadr várrar kristni saðrar!
þetta lof, þvíat þat er með vátum
þer Guðmundur¹ löngu fundit».

Úr 10. vísu:

»Fæddist upp, sá er illu eyddi,
öllum þekkur,² guði ok rekkum».

Úr 16. vísu:

»Eigi lét fyrir ilsku gautan
eljangjarn því heldur³ varna».

Úr 31. vísu:

»Fjórir báðu fremdar stýri
fátækir menn blítt með gráti,
rakkur⁴ hafði raunar ekki
ráðum hollr nema af silfri bolla».

Í þessari sömu sögu Arngríms um Guðmund biskup eru og margar vísur eptir Einar Gilsson, sem var lögmaður norðan og vestan

1) Prentað í Bisk. s. Guðmundr, en verður að lesast Guðmundur, svo að kveðandi haldist eða samstafnaþjóldinu sé rætt. 2) Prentað þekkr í Bisk. s. 3) Prentað heldr í Bisk. s. 4) Þannig prentað í Bisk. s.

1367—1369.¹ Fœðingar og dauða ár hans er eigi kunnugt. Hans er fyrst getið ár 1340. Var hann þá staddr á Viðivöllum í Skaga-firði tveim nóttum eptir gangdaginn eina (27. apríl) og er hann þá kallaðr bóndi.² Þar næst finst hans getið árið 1353. Var hann viðstaddr »in Crastino beati Johannis episcopi Holensis,« þá er herra Ormr biskup reið á landamerki millum Ennis og Lækjar, Grafar og Bakka.³ Auk þeirra visna, sem eru eptir Einar Gilsson í Guðmundar sögu Arngrims, hefir hann og ort Ólafsrímu, um Ólaf konung hinn helga, og er hún prentuð í »Oldnorsk Læse-bog, udgiven af P. A. Munch og C. R. Unger, Christiania 1847,« og í Flateyjarbók, I 8—11. Eg ætla fyrst að tilfæra dæmi úr vis-um eptir Einar Gilsson í Guðmundarsögu, og svo úr Ólafsrímu.

18. v. úr Selkolluvisum, Bisk. s. II 86:

»Bátr seig, borð var lítið,
brast súgr um lið drjúgan,
salt þó húfi hèltum,
hrönn féll í knè mönnum.
áður⁴ hreytendr hètu,
húm lá salt í rúnum,
at Guðmundur⁴ grandí,
Góins stèttar, þeim lètti«.

Visur um viðrtal Þóris erkib. ok Guðm. biskups, Bisk. II 99—103; fyrri helmingr 6. vísu:

»Prestar veita mèr á móti
mótigang ok þrautir strangar,
sýngur⁵ enn með biskups banni
bannsett ferð í Jesús ranni«.

Ólafsríma er með ferskeyttum hætti, sem nú er alment rimna-lag; í hverri vísu eru fjögur vísuorð (er sumir nú kalla *hendingar*, en það er eigi rétt að kalla þau svo). Fyrsta og þriðja vísuorð eru sjö samstöfur, annað og fjórða sex samstöfur. Færri mega samstöfurnar eigi vera og eru aldrei hafðar færri, en fleiri geta þær verið. Til að sýna þetta, vil eg fyrst taka dæmi úr núveranda skáldskap.

Sorg og mæða sin fær laun,
svo er lífsins hagur;

1) Safn til sögu Íslands II 67. 2) Brèfabók Jóns Halldórssonar, II 59, í stipts-
bókasafninu. 3) Brèfabók Jóns Halldórssonar, II 57.—58. 4) Prentað áður og
Guðmundr í Bisk. s. 5) Prentað sýngr í Bisk. s.

optast kemur eptir raun
einhver gleðidagur.

Þegar rykkir þessum hjör
þegn af bystu lyndi,
var sem hrykki elding ör
undan hvössum vindi.

Leiptraði bláa Blinds elding
buðla þá í höndum,
niður sáir hann í hring
hlífa gráum fjöndum.

Þessar vísur sýna, að samstöfurnar mega eigi vera færri en eg sagði; en geta verið fleiri. Þannig eru átta samstöfur í vísuorðinu: »Leiptraði bláa Blinds elding«, en þurfa eigi að vera nema sjö, og mega eigi vera færri en sjö, eins og er í vísuorðinu: »niður sáir hann í hring«. Eg ætla því næst að tilfæra vísur úr Ólafsrímu, sem sanna, að niðrlagsferið verður þar sumsstaðar að berast fram sem *ur*.

1. vísa:

»Ólafr kóngur¹ örr ok fríðr,
átti Noregi at ráða,
gramr var æ við bragna blíðr
borinn til sigrs ok náða«.

11. vísa:

Fylkir ríkur² frægr ok mildr
fréttir safnað þenna,
þá vill hilmir hraustr ok gíldr
hvergi undan renna«.

12. vísa:

»Bragning lætur³ byrja ferð
bónða móg í móti,
hann vill jafnan hræra sverð
ok herða skot með spjóti«.

16. vísa:

»Rögnvaldur¹ var mildr ok merkr
með þeim kóngi góða,

1) kongr í Flat.: konungr í Oldn. Læsebog. 2) rikr í Flat. 3) læt í Flat. 4) Raugnvaldr í Flat.

*Brúsa sun nam brigða sterkr
brand í dreyra at rjóða».*

25. vísa :

*Taki þer heldur¹ helga trú
himna kóngrs með blóma;
virðar, kastið villu nú
ok verið með oss í sóma».*

28. vísa :

*»Gärpar fleiri at fylki renn,
en fyrðar mega þat telja,
siklingur² nam sæmdarmenn
sèr til liðs at velja».*

29. vísa :

*»Kálfur³ hafði múga manns
merkta völlu víða,
níðingligt var næsta hans
níflung þeim at stríða».*

36. vísa :

*»Hárekr eggjar herlið sitt,
heitur⁴ mörgum sóma;
líki garpar geysi strit
gram fyrir harða dóma».*

40. vísa :

*»Árna synir sinn unda naðr
einart drógu af magni,
kendist ei svá klókur⁵ maðr,
kæmi hlíf at gagni».*

41. vísa :

*»Þórmóður⁶ nam brytja bráð
bleikum fálu hesti,
varði kóng með dygð ok dáð,
darra èl hann hvesti».*

42. vísa :

*»Þórir hundur⁷ þrautar gildir
þreif sitt spjótið snarpa,
laga var hann ok höggva mildr
við harða kóngrsins garpa».*

1) heilðr í Flat. 2) siklingr í Flat. 3) Kaalfr í Flat. 4) heitr
Flat. 5) klokr í Flat. 6) Þormodr í Flat. 7) hundr í Flat.

43. vísa:

»Þorsteinn hèt sá er Þóri viðr
Þar nam fram at ganga,
sá var kendur¹ knarrarsmiðr,
kominn í villu stranga«.

46. vísa:

»Þorgeirr vóð í randa regn,
ræsi náði at finna,
snarr røð kóngur² þrjózkum þegn
Þessi orð at inna«.

52. vísa:

Kálfur³ hjó til bragnings bystr,
batt sèr þungan vanda,
ramliga var hann á reiði lyster
ræsi þeim at granda«.

54. vísa:

»Þá kom Dagr með drengi sín
darra þing at heyja,
margur⁴ hlaut við mikla þín
maðr af sút at deyja«.

59. vísa:

»Fróni er huldur⁵ fylkir mætr
firður⁶ nauð ok grandí,
líkami kóngrs var mildr ok mætr
mánuðr tólf í sandi« .

Hinn sami hvikulleiki í framburðinum, ýmist hinn forni eða hinn nýi framburðr, kemr og fram í Skáld-Helgarímum. Þessa rímur eru prentaðar í »Grönlands historiske Mindesmærker«, öðru bindi. Þær eru líklega ortar á ofanverðri 14. eða öndverðri 15. öld. Eg ætla að taka nokkur dæmi úr þeim.

1. ríma, 16. vísa:

»Blíðir drukku bónda hjá
býtir⁷ ofnis láðar,
nú má hann Helgi heyra ok sjá
þær Halldórs dætur⁸ báðar«.

1. r., 19. v.:

»Hugðar tal við hreystimann

1) k e n d r í Flat. 2) k o n g r í Flat. 3) K a a l f r í Flat. 4) m a r g r Flat. 5) h u l d r í Flat. 6) f i r d r í Flat. 7) býtar? 8) d æ t u r í GhM.

heiðurs¹ jungfrú lagði,
einnin vildi hún sem hann
hverfa at þessu bragði«.

1. r., 29. v.:

»Sætan innir sínum feðr
af sönnum hjartans vilja
allmjök viltu ýfast meðr
okkur² Helga at skilja«.

1. r., 39. v.:

»Veistu seims ef systir mín
samþykk verður³ Baldri,
þá er þat víst, kvað vella Lín,
við munum njótast aldri«.

1. r., 40. v.:

»Far þú heldr ok bið mín brátt
ok brjót svá ætlan setta,
tökum upp allan annan hátt,
ef ekki vinnur⁴ þetta«.

1. r., 53. v.:

»Síðan gengu festar framm,
fréttir Katla en væna,
sögunni víkur⁵ suðr í Hvamm
til silkitjalds ens græna«.

2. r., 2. v.:

»Engi er svá af glaumi glaðr,
gjörir sèr kæti langa,
þegar er allur⁶ annarr maðr,
ef alt vill á móti ganga«.

2. r., 14. v.:

»Hrygðin meir á Helga beit,
en heimskur⁷ virða kunní,
þá er hann af sèr þorngrund sleit,
þegn sem lífi unni«.

2. r., 22. v.:

»Málið þitt er mikit ok snjalt,
meiðir talaði sverða,

1) Svo í GhM. 2) Svo prentað í GhM. 3) verður í GhM. 4—6) Svo
prentað í GhM. 7) heimskur í GhM.

*þú munt garpurinn¹ ekki um alt
auðmusterkur² verða».*

2. r., 24. v.:

*»Sè ek þat fyrri, kvað sjólinn gláðr,
svá mun æfin líða,*

*þú munt, Helgi, þrautamáðr
þikkja frægur³ víða».*

Eg verð hér að tala um hið nafnkunna kvæði Lilju. Höfundur þessa kvæðis er bróðir Eysteinn Ásgrímsson, munkur í Þykkvabæjar-arklaustri. Er þess getið í annálum árið 1343, að Eysteinn og tveir munkar aðrir hafi verið handteknir, af því þeir höfðu barið á Þorláki ábóta sínum; var Eysteinn settr í hálsjárn. Síðar varð hann munkur á Helgafelli, og skipaður þar officialis 1349. Árið 1353 segja Íslenzkir Annálar (á 284. bls.) að orðið hafi mikið sundrþykki með Ólafs hirðstjóra og herra Gyrðs biskups og bróður Eysteins, og hafi þeir átt fjölmennan sáttarfund í Skálaholti, næsta dag fyrir Þorláksmessu, og orðið sáttir að kalla. Árið 1354 var Eysteinn 21. júlí með Gyrði biskupi að Felli í Kollafirði (Kirkjusaga Finns biskups II 108; Espól. Árb.). Árið 1355 fór hann utan (Ísl. Ann.). Árið 1357 komu þeir út síra Eyjólfur Brandsson, kórsbróðir í Niðarósi og bróðir Eysteinn. Vóru þeir skipaðir af Ólafi erkibiskupi *visi tadores* á Íslandi. Fóru þeir yfir allt land, og urðu þá nokkura greinir millum þeirra og Gyrðs biskups, en 1358 varð fjandskapur inn svo mikill milli Gyrðs biskups og Eysteins, að biskup bjóst til utanferðar. »Setti Eysteinn biskupi stefnu til Erkibiskups, en biskup lýsti banni yfir bróður Eysteini, hafði hann ok ætlat at sigla með biskupi til Noregs. Gekk bróðir Eysteinn litlu síðar til hand ok sættust at fullu. Herra Gyrðir skipaði bróður Eysteini officiali starf um Vestfjörðu» (Ísl. Ann.). Það var árið 1359, því þá ætlað biskup utan. Bróðir Eysteinn fór utan 1360, lendi við Hálogalan mjög seint um haustið og voru skipverjar mjög að þrotum komni (Ísl. Ann., 300. bls.). Hann kom til Elgisetrs í Þrándheimi nær kyndilmessu (2. febrúar 1361), en andaðist á langaföstu sama vetri. Einn annáll segir um Eysteinn við árið 1357: »Þessi Eysteinn var vel mentr maðr. Hann diktaði þat loflega kvæði Lilju til uppreista ok iðrunar, eptir þat hann hafði áðr nít biskup Gyrð», Finn biskup og Jón Espólín tala og við árið 1358 um, að hann hafi or

1—2) Svo prentað í GhM., en hið fyrra orð má lesa garpurinn. 3) frægur í GhM.

Lilju. Vera mætti þó, að hann hefði ort hana 1343, til að bæta fyrir syndir sínar, þá er hann hafði barið á ábóta sínum. Lilja er íræð drápa með hrynhendum hætti um Mariu guðsmóður og Krist. Drápa þessi er prentuð í 2. bindi af Kirkjusögu Finns, 398—447. bls. Hún ber, eins og önnur kvæði frá sama tíma, ljósan vott um þreytinguna á framburði niðrlagserrisins og um leið um viðleitnina að halda hinum forna framburði, sem þá eigi var lengr til í dag-
eggu tali. Eg tek nokkur dæmi úr henni.

Úr 7. vísu:

»Mektarfullr er afbar öllum
í náttúru ok skærleik sínum,
skaptur¹ góðr, ok skein í þryði
skapara næstr í vegsemd hæstri«.

Úr 14. vísu:

»Boðorðit eitt hinn blíði drottinn
býður² þeim í skyldu at hlýða«.

Úr 16. vísu:

»Svo prófandi segir til Evu:
Svara mér skjótt, en hví hefir dróttinn
sætast ykkur³ blóm at bita
bannat, en lofat þó flest annat?«

Úr 21. vísu:

»Heimr er dauður⁴, hvat er til ráða?
hvar getr þann, er sèr megi bjarga?«

Úr 41. vísu:

»Aldri var sá fyrri á foldu
fæddur⁵ maðr, ek næsta hræddumst«.

Úr 47. vísu:

»Púkinn kvöldur⁶ þeygi þoldi
þenna leik, er harðan kennir«.

Úr 69. vísu:

»Kennstu við, svá mildur⁷ minnist
mín drottinn í ríki sínu«.

Úr 77. vísu:

»Í margfaldri synda saurgun
svíður⁸ brjóst ok hefndum kvíðir«.

1) skaptr í kirkjus. Finns. 2) býdr í kirkjus. Finns. 3) Svo (yckur) í
irkjus. Finns. 4) daundr í kirkjus. Finns. 5) fæddr í kirkjus. Finns. 6)
valdr í kirkjus. Finns. 7) mildr í kirkjus. Finns. 8) svídr í kirkjus. Finns.

Úr 82. vísu:

»*Pín mik, áðr en dettr á dauðinn,
dróttinn minn! í kvölum ok sóttum,
at því miður¹ sè ek þá síðan
slitinn á fjandans króki bitrum*«.

Úr 83. vísu:

»*Oleo smurður² veittu ek verði
viðrkennandi mildleik þenna*«.

Úr 93. vísu:

»*Hrærð af list þó hvers manns yrði
hold ok bein at tungum einum,
vindur³ leiptr ok grænar grundir,
grös ilmandi, dupt ok sandar*«.

Nokkuru síðar, en Lilja er ort, mun Árni ábóti Jónsson hafa ort drápu sína um Guðmund biskup Arason, enda ber þar enn meira á hinum nýja framburði á niðrlagserrinu. Drápan er prentuð í öðru bindi Biskupasagna, á 202.—220. bls. Um þenna Árna Jónsson vita menn það, að hann varð ábóti að Þverá 1371 og fór utan 1379.

Dæmi úr þessari drápu.

Úr 4. vísu:

»*Mildingur sèr mána foldar
manna verk sem gjörvalt annat,
greinir hann því glögt, hvat þjónar
gumna hvern í Péturs knerri*«.

Úr 6. vísu:

»*Skirðr var þegar fæddist fyrða
fríðr ættstuðull, ok nefndur síðan
Guðmundr, er þá giptu hendi
gott at elska, en hafna spotti*«.

Úr 7. vísu:

»*Bernsku stétt, því at brá til ættar,
blíðkar hann, ok gildra manna,
sýndist nokkut sveinn í lyndi
sèrlátur með æsku máta*«,

8. vísa:

»*Kennidóms fèkk sæmdir sannar*

1) miðr í kirkjus. Finns. 2) smurdr í kirkjus. Finns. 3) vindr í kirkjus. Finns.

*siðbætir ok vígslu mæta,
prestur sá var þrýddr af Christo
pálmvið líkt, er getr í sálmi:
rót er sterk, en leggur lítill,
listug flúr ok grænir kvistir,
giptufullr í gæzku kröptum
Guðmundr hefir svá vaxa fundizt».*

9. vísa:

*»Háttþrúður var hann ok iðinn,
harðla dyggur, merkr ok hygginn,
söngvinn, hógværr, trúr í tungu,
tíri gæddr ok lífi skíru,
stöðugr, góðgjarn, sterkr ok væginn,
stiltur best við þjóðir villtar,
fylldr af ást ok mjúkri mildi,
maðr ágætr í lítillæti».*

Úr 13. vísu:

*»Snæfurt sjndist snjóhvít dúfa
snara gegnum ræfur þegni
af djórðarmanns öxl ok herðum,
andi guðs hann læra vandist».*

Úr 15. vísu:

*»Dygdugr þat sem vinr minn vígði
vatn Guðmundur, fái þèr sprundi».*

Úr 17. vísu:

*»Spádómur nam sælan sæma
síra Guðmund á hverri stundu».*

Úr 27. vísu:

*»Sælastur kom heim til Hóla
heiðraðr svá sem skyldan beiðir
fýra drottinn af fremsta mætti,
fagnaðr var þá yfrinn bragna».*

Úr 28. vísu:

*»Honum veitir nú heiður mætan
himins drottning, svá aldri þrotnar».*

29. vísa:

*»Eigi týndi vænstum vanda
vátur guðs í fögrum háttum,
heldr þróaðist honum með valdi*

hamingja sterk til kraptaverka;
setti hann, at siðirnir bættist,
sannan rætt miðil guðs ok manna,
áður gekk yfir bjarta brúði
berr ósómi andlangs herra».

Úr 30. vísu:

»Kirkjan poldi hneyksl af höldum
harðla sterk ok rættur klerka».

Úr 35. vísu:

»Guðsorð líkir glósan sverði,
gilda trú hinum sterka skildi,
blezaða ást fyrir brynju trausta,
bjartlig ván sem hjálmur skartar».

Úr 36. vísu:

»Skynsöm önd er riddari reyndar
röskr ok dýrr, er búknum stýrir;
hestur mjúkr ok holdit veyka
hlýða þeim, sem temr með þrýði».

Úr 37. vísu:

»Bræður varði ok milda móður
mál hvessandi Samson þessi,
segja hlýtur þungar þrautir,
þær sem lýðrinn at honum færir».

Úr 39. vísu:

»Hræðist eigi heitan þjóða
herra bjartr, er svá var í hjarta
kraptauðigr, sem fyrr í fræði
fagurt skýrðist mjök til dýrðar».

Úr 43. vísu:

»Ferskeyttur þó formi slættu
fagurskygðr er sá steinn með dygðum»

Úr 46. vísu:

»Lýður sá var líkur Júðum,
lagði grimd fyrir elsku sagða».

Úr 47. vísu:

»Gjörði þessi góður hirðir
Guðmundur, sem til var stundat».

Úr 52. vísu:

»Sendi þá til Róms sá er reyndist

röska prest með fátækt mestri
gæfufullur góðum páfa
Guðmundur, sem margr hefir fundit».

Úr 54. vísu:

»Biðr ok þess, at allir aðrir
í kristninni væri slíkir
formenn rætt at dygd við drottin,
dómur fèll svá honum til sóma».

Úr 57. vísu:

»Röðuls brautar má rættliga heita
riddari frækni ok góður læknir
mildings slíkur maðr, er aldri
mæddi stríð, en hjörtun græddi».

Úr 58. vísu:

»Prúður herra písla nauðum
plágadist þrátt, sem letrin vátta».

Úr 59. vísu:

»Sundur sprakk fyrir signan handar
sjóvar grímr, er langan tíma
prúða gat með prettum lýði
plágat mest í Iljörungavági».

Úr 60. vísu:

»Guðmundur þeim grimmleiks fjanda
greypiligum í jörð nam steypa,
óvættur sú aldri mátti
aum síðan við drengi stríða».

61. vísa.

»Örlátur nam biskup brjóta
bjartan sundr í marga parta
silfurbolla, er síðan allir
sjáligum reyndust jafnir í skálum;
hreinar varð fyrir herrans bæni
harðast torf at slátri jarðar,
hamra grjót at fæðu feitri,
fríður kostur or bjargi síðan».

Úr 62. vísu:

»Flyðu tröll ok fjándur leiðir
fyrir mætustum súlna gæti».

Úr 66. vísu :

*Daður svá sem lifandi lýðum
líknar hann, er bæði sannan
heilagleik ok mildi mjúka,
mátt ok vilja góðan vátta».*

Úr 67. vísu :

*»Sunnu skeiðs hefir mörgum manni
mildingur þat birt, at skyldu
bragnar þenna biskup tigna
þjartan rætt af öllu hjarta».*

Úr 70. vísu :

*»Heita máttu heilagt sæti
heims stjris með formi dýru,
sól skínandi sigri vænum
sannur gimsteinn lærðra manna».*

Úr 73. vísu :

*»Guðs engil munu Guðmund skilja
gunna sveitir vel mega heita,
drottins boðaði dyggur þjóðum
dýrð ok nafn sá biskup jafnan».*

75. vísa :

*»Þýðust var honum Mária móðir,
mjök lystilig þar með systir
faðir ágætr, er eflir ýta,
Jesús góðr ok sætur bróðir,
hann var þeim á hverjum tíma
hlýðinn sonr með ástar þýðu,
höldum vær því hvat sem vildi
heidurs maðr af guði til reiðu».*

Úr 77. vísu :

*»Allur lýðr af hjarta heiðri
hann íslenzkr ok mæli þannig:
Sættu oss við sannan drottin
sannr elskari guðs ok manna».*

Úr 78. vísu :

*»Mildur vartu fyrr á foldu,
furðu mætr í litillæti,
vel þiggjandi sæmd at seggjum,
svá mun enn nú verka þenna».*

«*Yfirmeisturum mun Eddu listar*

allstirður sjá hróður virðast».

Af þessum dæmum, sem eg hefi hér tilfært úr kvæðum frá miðri og ofanverðri fjórtándu öld, er auðsætt, að skáldin leita við að yrkja eptir hinum forna framburði, en þeim tekst það eigi alveg. Því síðar sem kvæðin eru ort, því meira ber á hinum nýja framburði. Þannig ber minna á honum í Guðmundardrápu Arngríms frá 1345 og í Lilju Eysteins, sem ort er 1358, ef ekki fyrr, meira ber á honum í Ólafsrímu Einars Gilssonar og Guðmundardrápu Árna ábóta Jónssonar, og af þessum kvæðum mun vera óhætt að álykta, að framburðrinn á niðrlagserrinu hafi um 1380 verið orðinn alveg hinn sami sem nú, nefnilega að það hafi verið framborið sem *ur*. Þó er það mjög sjaldan ritað *ur* í skinnbókum frá þeim tíma. Ritararnir reyna til að halda hinum forna rithætti, en þó verður þeim stökum sinnum á að rita *ur* fyrir *r*, og einkum *r* fyrir *ur*, t. d. í Flateyjarbók, sem rituð er í lok 14. aldar. Í frumskjölum frá 15. öld og öndverðri 16. öld er einlæg samantblöndun hins forna og nýja ritháttar, og ýmist ritað *r* eða *ur*, þar sem *r* á að vera eptir hinum forna framburði, en á ofanverðri 16. öld hefir það orðið alment að rita *ur* fyrir *r* í niðrlagi orða. Þessu til sönnunar ætla eg að taka nokkur dæmi úr fyrsta bindi Flateyjarbókar (Christiania 1860) og úr frumbræfum, sem Jón Sigurðsson hefir látið prenta í öðru bindi af Safni til sögu Íslands.

Dæmi úr Flateyjarbók, fyrsta bindi:

1., *ur* fyrir *r*: *myrkurs*, 97₁₉. *silfurs*, 130₁₃. 303₂₉. 443₂₉. *fagurt*, 130₁₆. 133₃. 407₂₆. 423₁₂. 541₂₁. 34.; *fagurkinn*, 208₂₅. *sigursællt*, 227₆. *æigi er ykkur saman uært*, 329₂₆. *storráður*, 456₆. *læidangursmonnum*, 456₂₅. *geingur*, 541₃₃.

2., *r* fyrir *ur*: *puilíkar sögr*, 35₈. *sua sem sðgr eru til*, 42₂₁. *brodr sinum*, 44₂₀. 45₁₅. *brodr sins*, 52₁₄. *fðdrfðdr ydrum*, 63₁₇. *fodrs sins*, 75₂₇. *modr miog gamla*, 77₂₁. *fðdr sinn*, 134₂₉. 137₅. 390₂₉. 392₂. *fðdr sinum*, 135₂₈. 431₁₅. *fðdr sins*, *fodr sins*, 135₃₁. 137₇₋₁₈. 387₃₀. *med rade fðdr þeirra*, 274₈. *fírir ydr ord*, 324₃₃. *gifta ydr ok hamingia*, 380₂₈. *piki mer hardla hræðilig ydr vstyrkt*, 409₁₇. *okkr uidskipti*, 463₂₈.

Dæmi úr Safni til sögu Íslands, 2. bindi.

Frumbréf á skinni, ritað á Skarði á Skarðsströnd 26. júní 1467.

1., *ur* fyrir *r*: *adur*, 179₂₄. *Pordur*, 179₂₈.

2., *r* fyrir *ur*: *dottr*, 179₁₅.

3., en eptir hinum forna framburði: *Podr*, 179₅. *greindr*, 179₁₄. *adr*, 179₁₇.

Frumbréf ritað á Þingvelli 1. júlí 1518.

1., *ur* fyrir *r*: *runulfur*, 193₂₅. *olafur*, *loptur*, 193₂₆. *þorgautur*, 193₃₇.

2., eptir hinum forna framburði: *odr*, 193₃₆. *bijkendr*, 194₅.

Frumbréf á skinni, ritað á Hlíðarenda 14. júlí 1520.

1., *ur* fyrir *r*: *Eirekur*, 198₃₇. *Runulfur*, *olafur*, 198₃₈. 199₂. *aptur*, 199₁₂. *leingur*, 199₂₅.

2., en eptir hinum forna framburði: *sidr*, 199₇. *edr*, 199₂₁. *adr*, 199₂₆.

Frumbréf á skinni, ritað í Kalmanstungu 27. júní 1541.

1., *ur* fyrir *r*: *Jnehelldur*, *forfedur*, 208₃₆. *adur*, 209₅. *logmadur*, 209₇. *setur*, 209₁₄.

2., eptir hinum forna framburði: *leingr*, 209₇. *kongrinn*, 209₁₄.

Það sem sagt er hér að framan, er í stuttu máli þetta: Elztu og beztn handrit gjöra nákvæman mun á *r* og *ur* í niðrlagi orða og orðstofna. Snorri Sturluson telur eigi niðrlagserríð sem samstöfu sèr í Háttatali, sem endað mun vera um 1240; Ólafur Þórðarson hvitaskáld telur það og eigi sem samstöfu sèr í ritgjörð, sem samin er á árunum 1240—1259. Sama sèst af vísun frá 1263, en fyrir 1300 er framburðrinn á niðrlagserrinu farinn að haggast, sem sjá má af skinnbókum, sem á þeim tíma eru ritaðar, sem og af norskum frumbræfum; en í Noregi var niðrlagserríð eigi framborið sem *ur*, heldr sem *er* eða *ar*. Þótt framburðrinn væri breyttr, vissu menn, hvernig hinn forni framburðr hafði verið, og með því hinn forni framburðr var talinn réttr, en hinn nýi rangr, leituðu ritararnir við að rita eptir hinum forna framburði og skáldin að yrkja eptir bonum, en hvorugum tókst það fullkomlega, og þeim veitti þetta því erfiðara, sem stundir liðu lengra fram. Á fjórtánu öldinni mun framburðrinn á niðrlagserrinu hafa verið á nokkuru reiki fram að 1380. Þá mun hann hafa verið orðinn hinn sami

sem nú. Í niðrlagi orða og orðstofna er ýmist ritað *ur* eða *r*, þar sem *r* á að vera eptir hinum forna framburði, alt fram á miðja sextánda öld, en eptir miðja sextánda öld verður alment að rita *ur* í niðrlagi orða og orðstofna, þar sem svo er framborið.

Eg vil að endingu geta þess, að þessi ritlingr er einungis saminn í því skyni, að rekja og skýra þetta eina atriði í sögu islenzkrar tungu, því að ef til væri smáritlingar um ýmisleg atriði í sögu málsins, gæti á endanum margt smátt gjört eitt stórt, og slíkir ritlingar geta að minsta kosti orðið til þess, að vekja athygli manna eigi að eins á því atriði, sem þeir eru um, heldr og á öðrum atriðum, sem því eru skyld og standa í sambandi við það, og á eðli málsins yfir höfuð, og á því, hvernig það hefir smámsaman breytzt. Hins vegar hefir það engan veginn verið fyrirætlan mín, að gefa mönnum neinar stafsetningarreglur með þessum ritlingi; hvortveggja stafsetningin, bæði sú að rita *r* eptir fornum framburði, og sú að rita *ur* eptir hinum nýja framburði, hefir mikið til síns máls og við margar ástæður að styðjast. Eg vil því láta menn vera sjálf-ráða í því efni. Það er eigi svo mikið undir því komið, hver stafsetning er höfð; en sú sem er höfð, þarf að vera sjálfri sèr nokkurn veginn samkvæm; fullkomin samkvæmni er ómöguleg. Eg vil að eins í þessu efni ráðleggja þeim, er eigi þekkja fornmálið til hlítar, að fara eptir hinum nýja framburði og hinni nýju stafsetningu, þvíáð sá vegrinn verður óhættari fyrir þá.

1863.